

Practische waarnemingen betrekkelijk de toevallen, oorzaken en behandeling van eenige der gewigtigste ziekten, van het onderste gedeelte des darmkanaals en van den aars ... / Uit het Engelsch vertaald, naar de derde uitgave door I. de Brauw ... Waarbij gevoegd zijn de aanmerkingen ven den Hoogduitschen vertaler der tweede Engelsche uitgave [i.e. Elias Wolf].

Contributors

Howship, John, 1781-1841
Brauw, I. de.
Wolf, Elias

Publication/Creation

Gorinchem : J. Noorduyt, 1828.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/e7b3m8d5>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

N. 26. 1828

IV. 6. 127⁹

29,544/B

~~WP 13105~~

IV. 6. 1

PRACTISCHE
WAARNEMINGEN
BETREKKELIJK DE ZIEKTEN
VAN HET ONDERSTE GE-
DEELTE DES DARMKA-
NAALS EN VAN
DEN AARS.

DOOR
JOHN HOWSHIP.

IV. 6.1

THE
LIBRARY
OF THE
MUSEUM
OF
ART AND
ARCHAEOLOGY
OF THE
UNIVERSITY OF
CAMBRIDGE
1872

PRACTISCHE
WAARNEMINGEN.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

500 N. 5TH ST. NEW YORK, N. Y.

1895

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

500 N. 5TH ST. NEW YORK, N. Y.

1895

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

500 N. 5TH ST. NEW YORK, N. Y.

1895

PRACTISCHE WAARNEMINGEN

BETREKKELIJK DE

TOEVALLEN, OORZAKEN EN BEHANDELING VAN
EENIGE DER GEWIGTIGSTE ZIEKTEN, VAN
HET ONDERSTE GEDEELTE DES DARMKA-
NAALS EN VAN DEN AARS.

Opgehelderd door talrijke ziekte-geschiedenissen,

DOOR

JOHN HOWSHIP,

Heelmeester te *Londen* en Lid van verscheidene
geleerde Genootschappen.

Uit het Engelsch vertaald, naar de derde uitgave

DOOR

I. DE BRAUW,

Med. Doctor te Woerden.

Waarbij gevoegd zijn de aanmerkingen van den
Hoogduitschen Vertaler der tweede
Engelsche Uitgave.

TE GORINCHEM, BIJ
JACOBUS NOORDUYN.

1828.

TRACIJSKE WAARNEMINGEN

DE VERVOLGENDE

TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE EN VERVOLGENDE VAN
EENIGE VAN DE TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN
EENIGE VAN DE TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN
EENIGE VAN DE TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN

TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN EENIGE VAN DE TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN

DE

JOHN HOWSHIP

TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN EENIGE VAN DE TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN
EENIGE VAN DE TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN EENIGE VAN DE TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN

TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN EENIGE VAN DE TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN

DE

J. de BRUYN

TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN EENIGE VAN DE TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN

TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN EENIGE VAN DE TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN

TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN EENIGE VAN DE TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN

TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN EENIGE VAN DE TOEGELIJDEN, VERVOLGENDE VAN

DE VERVOLGENDE

DE VERVOLGENDE

DE VERVOLGENDE

DE VERVOLGENDE

DE VERVOLGENDE

DE VERVOLGENDE

DE VERVOLGENDE

DE VERVOLGENDE

VOORREDE

VAN DEN VERTALER.

De Uitgever van dit werkje, mij het oorspronkelijke ter vertaling aangeboden hebbende, kwam mij hetzelfde, na eene aandachtige doorlezing, belangrijk genoeg voor, om eenige mijner weinige ledige uren, hieraan te besteden. De practische eenvoudigheid die er in heerscht en die bijkans alle Engelsche practische Werken op eene zoo gunstige wijze onderscheidt, deed mij vooral tot deszelfs vertaling besluiten. Daarenboven vindt men in onze taal, over de meeste der hier voorkomende ziekten, bijna niets dat eenige opmerking verdient. Geen Heelkundige van beroep zijnde, spreekt het van zelfs, dat de in dit werkje voorkomende kwalen, zich niet aan mijne ondervinding opdeden, waarom ik mij dan ook bij de vertaling, van alle aanmerkingen heb gemeend te moeten onthouden.

*Ik heb de derde Engelsche uitgave, die
bij-*

—

bijkans een derde uitgebreider is dan de tweede, gevolgd, ofschoon ik de aanmerkingen van den Hoogduitschen Vertaler, die bij zijne vertaling der tweede uitgave voorkomen, er bij heb gevoegd. De titel, die naar de wijze der Engelsche Schrijvers, zeer groot was uitgevallen, heb ik met den Hoogduitschen Vertaler, gemeend te moeten verkorten.

Ook heb ik de Verhandeling van den beroemden BOYER, over de spleet of kloof van den aars, die te vinden is in het tweede deel van het Journal complémentaire du Dictionnaire des sciences médicales, er achter laten volgen, daar in het werkje van HOWSHIP zelf, er geene melding van gemaakt wordt.

Dat onze Genees- en Heelkundigen, opgewekt door den inhoud van dit werkje, meer en meer hunne aandacht vestigen mogen, op de ziekten die in hetzelfde voorkomen, iets hetwelk ik wel wil bekenen, dat bij mij reeds het geval was, hoop ik hartelijk gaarne, daar dit niet dan nuttig voor de aan hunne zorgen toebetrouwde lijdens zijn kan.

INLEIDING.

De Geest van ijverig onderzoek, waardoor zoo vele mannen van onzen tijd zich doen kennen, strekt ons tot een duidelijk bewijs, dat de ware vrienden van wetenschappelijk onderzoek, talrijk en vlijtig zijn.

Niet alleen dat het meer fijne maaksel van het menschelijk ligchaam, door de vereenigde krachten van onderscheidene ontleedkundigen, duidelijker wordt daargesteld, maar ook wordt de vergelijkende ontleedkunde, in derzelver geheelen omvang met eenen ijver beoefend en worden hare menigvuldige onderdeelen, met zoo veel vlijt, talent en geluk onderzocht en nagespoord, waarvan tot heden nog het voorbeeld ontbrak.

Wie de Geneeskunde, met die opmerkzaamheid welke het gewigt der zaak vordert, beschouwd heeft, zal ook het helder licht bewondert hebben,

dat in de laatste tijden, over de naaste bestanddeelen van het dierlijk ligchaam, over de regelen van derzelve te zamenstelling, over de met de levensverrigtingen gepaard gaande scheikundige veranderingen is opgegaan; maar vooral zal hij opgetogen staan, over de diepzinnige nasporingen, waardoor de steeds voortgaande, nog zoo raadselachtige herscheppingen, die in de vochten ter voeding dienende plaats hebben, bloot gelegd, de nieuw verkregene eigenschappen van de chijl en de daarop volgende vereeniging van dit vocht, met de algemeene bloedmassa, nader worden aangewezen.

De groote vorderingen der Geneeskunde onzer dagen, bepalen zich niet slechts tot de ontleedkunde en de natuurleere van den mensch. De voorbeeldelooze standvastigheid, bij gelegenheid van de met de wijsgeerige scheikunde gepaard gaande nasporingen aan den dag gelegd, had een wezenlijk nut, door het licht dat zij over de zieke dierlijke bewerktuiging verbreidt heeft; benevens andere hoogst gewigte zaken, ontwikkelde zij op het naauwkeurigst, de zamenstelling van de verschillende soorten van blaassteen en bewees, dat er middelen zijn, om den aanleg tot steenvorming in het menschelijk ligchaam, te veranderen en te verbeteren.

Onder de genen die zich in onzen tijd het meest onderscheiden hebben, door hunne werkzaamheden, zoowel in de *Physiologie*, als vergelijkende ontleed-

leedkunde, behoort men den overledenen HUNTER, sir EVERARD HOME en CUVIER te tellen, die bij zoo vele gelegenheden, zich eene groote aanspraak op de achting van het algemeen verworven hebben. In de scheikunde hebben de Heer HATCHETT, sir HUMPHRY DAVY en de Hoogleeraar BRANDE, zich eenen altoos durenden roem verworven, omdat zij de hulpbronnen en werkingen der natuur, die te voren verborgen waren, ontdekt en met eene bewonderenswaardige vlijt, vele geheime vermogens, die tot de levensverrigtingen dienen, kenbaar gemaakt hebben.

Ziet daar eene waardige schare van arbeiders, in het veld onzer wetenschap, hebbende velen van hun, niet alleen door den opwekkenden invloed van hun voorbeeld, maar ook door de innerlijke waarde van hunnen arbeid, zich aan de menschelijke maatschappij verdienstelijk gemaakt.

Hetgene nu volgt, heeft tot een zeer gewigtig gedeelte der uitoefenende Heelkunde betrekking. Ik werd vooral tot eene openlijke mededeeling er van bewogen, zoowel uit hoofde van mijne langdurige studie dezer ziekten, als ook om mijne veelvuldige waarneming van dezelve en gelijk ik er gerust durf bij te voegen, om mijn bijzonder geluk in derzelve verzagting en genezing.

De verrigtingen van het darmkanaal zijn vele en gewigtige. Men kan dit kanaal als eene zeer

lange buis, die op eenige plaatsen eenen meer wijden omvang heeft, doch op andere enger is beschouwen en die langs een zeker gedeelte het vermogen bezit, dat gewoonlijk de verteringskracht genoemd wordt, terwijl hij zich over zijne geheele lengte kan zamentrekken.

Deze zamentrekkingskracht is zoo gewigtig, dat zij wezentlijk onontbeerlijk is. Deszelfs altoos durende noodzakelijkheid, blijkt uit de door de spijsvertering, door welke het bruikbare gedeelte der spijszen wordt opgenomen en het onnutte verworpen, te weeggebragte veranderingen.

In een der naauwkeurigste en te gelijk meest bevattende nieuwste Geneeskundige werken, vindt men de volgende bepaling van het darmkanaal: het is die door elkander liggende buis, die zich van de maag tot den aars uitstrekt, de doorgeslikte spijszen opneemt, gedurende eenigen tijd in zich behoudt, ze met de gal en het vocht der alvleeschklier vermengt, de chyl in de melkvaten doet overgaan en de drekstoffen met slijm overdekt (a).

De zamentrekkingskracht der darmen, heeft derzelver zitplaats in het zoogenaamde spiervlies, dat aan de binnenzijde door het slijm- of vlokkig vlies en aan de buitenzijde door een fijn, teeder vlies bedekt is, welke vliezen te zamen, het maaksel van den darm uitmaken; en dewijl ieder dezer vliezen

(a) HOOVER'S *medical dictionary*, fourth edition.

zen of uitspansels, in den gezonden staat zijne bijzondere werktuigen heeft, zoo lijdt ook ieder derzelve in geval van ziekte, op eene bijzondere wijze.

Het binnenste vlies van het darmkanaal, scheid in den gezonden staat een helder vocht af, hetwelk strekt, om aan de in de darmbuis bevatte stoffen, eene behoorlijke vastigheid te geven en derzelve doorgang te bevorderen. Daarenboven bewijst dit vlies nog eene wezentlijke dienst aan het ligchaam, door de voedende deeltjes uit de verteerde massa tot zich te nemen, die dan door de melkvaatjes, in den algemeenen bloedstroom gevoerd worden.

Dit vlies is in eenen ziekelijken toestand, aan ontsteking en deszelfs gevolgen onderhevig, maar vooral aan verzwering.

De cirkelvormige vezelen van het spiervlies der darmen, bezitten in den gezonden staat het vermogen, om de doorsnede van den darm te verminderen, gelijk ook de overlangs loopende vezelen, een gedeelte van den darm verkorten kunnen; in eenen gezonden toestand echter, is dit vermogen slechts voorbijgaande en voortlopende van het eene gedeelte der darmbuis tot het andere, daar dit geenszins alsdan op den duur plaats heeft. Wanneer de darmbuis ziekelijk is aangedaan, kan dit echter anders zijn. Het maaksel van de dikke darmen schijnt echter mede te brengen, dat zelfs in den gezonden toestand,

hunne werking ten minsten in eenig opzigt verschillend is, van die van het andere gedeelte des darmkanaals. De strekking van de cirkelvormige spiervezels, is door de geheele uitgestrektheid van het spijskanaal gelijk en eenvormig, doch de overlangs loopende spiervezels, die gelijkelijk over de geheele uitgestrektheid der dunne darmen zich uitstrekken, zijn op de oppervlakte der dikke darmen, in bundels vereenigd, welke drie langwerpige streepen of banden vormen, die zich zamentrekkende, de tusschengelegene ruimte van de holligheid der darmen, in zoovele kleine holligheden of zakjes schijnen te verdeelen, waarin bij sommigen, drekstoffen worden opgehouden, die somtijds gedurende eenen aanmerkelijken tijd aldaar verblijven.

Door den invloed van ziekte of prikkeling, is de in den gezonden staat gelijke, zachte en langzaam voortgaande zamentrekking van het spijskanaal, onderhevig aan eene pijnlijke en zelfs aanhoudende krampachtige aandoening en indien zich hierbij ontsteking voegt, dan kan eene uitstorting van versche etter, aanleiding tot eene onherstelbare ziekelijke toestand geven.

In den gezonden staat is het uitwendig darmvlies teer, glad en doorschijnend, en even gelijk de meeste andere weefsels des ligchaams, ten laatste celachtig en zeer veerkrachtig, wordende hetzelfde bevochtigd, door de afscheiding van een helder vocht. Door ontsteking en andere oorzaken, kan
ook

ook dit vlies verdikt en op andere wijzen ziekelijk worden aangedaan.

De volgende waarnemingen hebben betrekking, tot de kennis en behandeling der ziekten, die het onderste gedeelte des darmkanaals, meer bijzonder aandoen; ziekten, die alle gewigtig zijn, alle, meerdere of mindere moeilijkheden veroorzaken; waarvan eenige zeer pijnlijk zijn en vele, indien zij niet gekend of verzuimd worden, zelfs den dood kunnen veroorzaken.

Bijna alle ziekelijke aandoeningen van het darmkanaal, hetzij ze tot derzelver werking of maaksel betrekking hebben, kan men aanmerken, als met eene van beide de volgende toestanden gepaard te gaan, want bijna ieder ziektegeval vertoont ons of eene verhooging, of eene vermindering van deszelfs *tonus* of werkvermogen. Het eerste begunstigt het ontstaan van ontsteking, zamentrekking of vernauwing, zwelling, ettergezwollen en pijpzweren; het laatste doet gezwollene aanbeijen, bloedingen en uitzakkingen voorkomen.

De grootere gelegenheid, die ik sedert de vorige uitgaven gehad heb, om meerdere ondervinding te verkrijgen, heeft mij, gelijk ik hoop en vertrouw in staat gesteld, om deze uitgave, met vele gewigtige bijvoegsels te vermeerderen, vooral ten aanzien van het bijzonder medegevoel, de kracht om iets uittestaan en de gemakkelijheid der genezing, van sommige door ziekte, aangedane deelen des ligchaams, alsmede omtrent hetgeen be-

trekking heeft, tot de meest eenvoudige of voldoende wijzen in zich te verzekeren van het verschil tusschen de klagt des lijders en zijne ziekte en ook om de meest geschikte wijzen te bepalen ten einde, hetzij door inwendige geneesmiddelen, of door uitwendige handelwijzen, de verschillende afwijkingen van de verrigtingen, of de bewerktuiging, waaraan deze deelen onderhevig zijn, te verligten of weg te nemen.

Mogt het schijnen, dat ik in het verzamelen der bouwstoffen van dit werkje, eenige vlijt heb aan den dag gelegd, dan moet dit geene hoogmoed bij mij opwekken, daar ik weet dat velen hiertoe in staat zijn, ofschoon niet allen zulks doen; men kan echter zeggen, dat zonder zich hierin te oefenen, niemand de pligten welke hij aan de maatschappij verschuldigt is kan vervullen, daar integendeel hij, die iets, al is het ook nog zoo weinig hiertoe bijdraagt, kan gezegd worden het zijne hieraan te hebben toegebracht.

De praktische bebouwing der Geneeskundige wetenschap, vereischt even als die der aarde waarop wij ons bewegen, middelen ter bewerking derzelve, zonder welke zelfs het weinige dat de arme mogt bezitten, eindelijk verloren gaat, uit gebrek aan middelen ter verbetering en zelfs daar waar ruimte en middelen, eene genoegzame uitgestrektheid hebben, zonder de zegeningen, die de vlijt over het algemeen vergezellen, niet genoegzaam zijn om deszelfs juiste toepassing te verzekeren, daar

daar de menschelijke geest zoo geneigd is, om tot de uitersten van ijdelheid en wildheid overtegaan, ten zij deszelfs pogingen, door de bezadigdheid des ouderdoms en der ondervinding bestuurt worden. Deze gedagten leiden mij als van zelve tot de bron, waaruit zoo vele en zoo groote voordeelen als ik genoten heb, voornamelijk zijn voortgevloeid, mij aansporende, om mijne nog dagelijks toenevende verplichting aan den Heer HEAVISIDE te erkennen, wiens voorbeeld mij vooral een vast besluit en standvastigheid heeft ingeboezemd en de eer van wiens bescherming en vriendschap, nog altoos mijne voornaamste steun is waarop ik trotsch ben.

Men zal kunnen zien, dat ik, ten opzichte van het afwijkende van den gezonden toestand in het maaksel der deelen, vooral zeer zorgvuldig ben geweest, in het onderscheid maken tusschen al wat ik zelf gezien en met eigen hand onderzocht heb, en hetgeene dat volgens de opgave van anderen beschreven is. Ik begreep hieromtrent zeer omzigtig te moeten zijn, omdat ik bevonden heb, dat juist bij omstandigheden, die tot de grondbeginselen der ziekteleer voerden, nu en dan dwalingen waren ingeslopen, terwijl deze wijze kinderen der verbeelding, door middel van een algemeen aangenomen gevoelen, eindelijk als daadzaken beschouwd worden.

Eenige voortreffelijke en nuttige bijvoegsels, ben ik aan de vriendschappelijke mededeeling van den

Heer SPILSBURY, van *Walsall* in het Graafschap *Staffordshire* verschuldigt, wiens ijver voor zijne wetenschap, uit de bereidwilligheid, waarmede hij mij de laatste vruchten van zijne ondervinding omtrent dit onderwerp, zoo vriendelijk bekend maakte, blijkt. Ik heb het ook noodig geoordeelt, om bij het doorlezen der weinige geschriften over dit onderwerp, van belangrijke daadzaken uit dezelve gebruik te maken, echter zorg dragende, dat ik telkens mijne bronnen opgaf.

Men zoude met betrekking tot eenige, in de volgende bladeren bevatte omstandigheden, den schrijver welligt kunnen te gemoet voeren, dat hij, van zijn eigenlijk onderwerp afwijkende, zich met ziekten heeft bezig gehouden, wier zitplaats blijkbaar, in het bovenste gedeelte van het darmkanaal gevonden wordt. Het eenige dat hij hieromtrent tot zijne verdediging kan aanvoeren is, dat hij getracht heeft, deze waarnemingen zoo nuttig mogelijk te maken, door dezelve praktisch belangrijk te doen zijn; en dat hij zich liever wilde zien beschuldigen, van iets vermeld te hebben, hetgeen niet geheel in zijn onderwerp pastte, dan dat hij ook de minste omstandigheid, die slechts eenigzins tot hetzelfde betrekking had, zoude hebben weggelaten en welkers openbaarmaking, tot nut van den praktischen Geneesheer zoude hebben kunnen strekken.

Ten opzichte van eene zeer gewenschte zaak, het daarstellen van eene geregelde werking der darmen, de-

dewelke eerder een voorbehoedings- als wel een geneesmiddel is, kan de schrijver met genoegen voortgaan, eene geneeswijze aan te beveelen, dewelke in zoo verre hij weet, door anderen in het geheel niet, of slechts op eene onbestemde wijze is aangewend geworden. Al hetgene hij tot aanprijzing er van zeggen kan is, dat met eenige weinige uitzonderingen, dezelve hem volkomen gelukt is, echter in het oog houdende, om waar zulks noodig was, er eenige veranderingen in te maken.

Men zal hier en daar ontwaar worden, dat de schrijver niet geaarzeld heeft meeningen voor te stellen, afwijkende van die, van beroemde en eenen grooten naam bezittende Heelkundigen. Daar dit echter met bescheidenheid geschied is, behoeft het geene verontschuldiging. Uit de vergelijking van onderscheiden gevoelens, komt de waarheid te voorschijn, en het zal hem een ongemeen genoegen verschaffen, indien men zijnen tegenwoordigen arbeid voor geschikt houd, om tot derzelfver ontsluiting bij te dragen.

EERSTE HOOFDSTUK.

*Van de zamentrekking of vernauwing
van den endeldarm.*

EERSTE AFDEELING.

Oorzaken der ziekte.

1. De vernauwing van den endeldarm kan op verschillende wijzen ontstaan. Eene toevallige aanleiding tot prikkeling in de darmbuis, eene afgescheidene scherpte in het darmkanaal uitgestort, of een in het onderste gedeelte van den endeldarm, vastzittend vreemd ligchaam, kan door middel van ontsteking, den grond tot deze ziekte leggen.

2. Indien de ontsteking door scherpe stoffen in de darmen veroorzaakt wordt, dan zal derzelver uitgestrektheid gewoonlijk grooter en de gevolgen van eenen meer ernstigen aard zijn, dan wanneer zij uit de tegenwoordigheid van een vreemd ligchaam ontstaat.

Ik heb gezien dat eene vischgraat, die in het onderste gedeelte van den endeldarm vastzat, in eenen kleinen omtrek, op de plaats die tot derzelver uitgang het gunstigste was, ontsteking deed ontstaan; nadat zij was weggenomen, genas de etterende oppervlakte, zonder dat dit voor het vervolg eenigen nadeeligen invloed, op de verrigtingen van den darm uitoefende.

Ik

Ik heb gedurende mijne dienst in het leger, in vele gevallen de hevigste ontsteking, niet alleen in den endeldarm, maar zelfs langs het bovenste gedeelte der dikke darmen, door het plotseling te voorschijn treden der *cholera* zien ontstaan. Een verzuim alleen, is in vele gevallen de opwekkende oorzaak van ontsteking in den endeldarm, door het aanhoudend verblijf in dezelve, van scherpe en galachtige stoffen; duurt dit lang, dan veroorzaakt zulks op den duur een lastig gevoel (a), of er ontstaan nog erger gevolgen uit (b).

3. Indien eene der bovengemelde oorzaken, ontsteking des darms voort brengt, dan wordt, omdat deszelfs maaksel zacht en vaatrijk is, de holte van het lijdende deel vernauwt en de vliezen verdikt en indien het slijmvlies bijzonder geprikkeld wordt, dan kan er eene uitstorting van *lympa*, in het inwendige van den darm op volgen. Zoo dit plaats heeft, dan brengt dit op zijne beurt, eene nieuwe oorzaak, van eene bellette werking des darms te weeg. Heeft er tevens eene zeer hevige prikkel plaats, dan kan uit de reeds gemelde gevolgen, verzwearing van het binnenste darmvlies ontstaan.

4. Eenige Heelkundigen waren van gevoelen, dat de vernauwing van den endeldarm, een gevolg van de venerische ziekte kan zijn, doch de eenige grond voor deze meening schijnt daarin gelegen te zijn, dat men die vernauwing wel eens gezien heeft bij hen, die of het ongeluk hadden, aan beide ziekten te gelijker tijd te lijden, of die ten minsten vroeger veneriek waren geweest.

Aan-

(a) Negende geval. (b) Twaalfde geval.

Aanmerking van den Hoogduitschen vertaler. WHITE stelt echter (in de tweede afdeeling van zijne verhandelingen, zie Med. Chir. Zeit. 1821, derde deel, bl. 115). dat de zamentrekking van den endeldarm, dikwerf uit *syphilis* ontstaat, nemende dan de ziekte gewoonlijk eenen aanvang, met ettering en uitwassen aan den aars

5. Men heeft een naar binnengetreden uitslag, als oorzaak van deze ziekte beschouwd; vooral deed dit DESAULT, die twee voorbeelden van dit soort verhaalt. Ik heb er verscheiden gezien.

6. Waarschijnlijk kan zich in sommige gevallen, de aanleg tot vernauwing van den endeldarm, met aanbijen of pijpzweeren paren, terwijl dan hetgeene tot genezing der uitwendige ziekte wordt aangewend, den verderen voortgang der inwendige, die vroeger den aandacht ontsnapt was, of welligt nog niet bestond, schijnt te begunstigen. Mijn gevoelen hieromtrent is, dat geene bewerking die tot de genezing, of van gezwollene aanbijen, of van pijpzweren ondernomen wordt, het ontstaan van eene vernauwing, of van eene andere ziekte des darms ooit veroorzaakt heeft, noch kan veroorzaken, indien slechts de Heelkundige bewerking behoorlijk geschied en men daarna eene naauwkeurige zorg draagt, voor den algemeenen gezondheidstoestand van den lijder. Uit het geheele verzuim van dit laatste, heb ik zeer dikwijls vele onheilen zien geboren worden en ik zoude gevallen kunnen bijbrengen, waar dit het leven van den lijder gekost heeft. Echter moet dit niet strekken om de Heelkunde in

minachting te brengen, daar men haar op zoodanige wijze iets zoude te last leggen, dat met meer regt aan de nalatigheid of onwetenheid van eenige weinige Heelmeesters, moet toegeschreven worden.

7. De vernauwing van den endeldarm ontstaat somtijds van zelve, ofschoon men ze dan ten onrechte, uit eene algemeene ziekelijke toestand wil afleiden; dat dit niet zoo is blijkt daaruit, dat ze zich alleen vertoont en door eene goede behandeling dadelijk wordt weggenomen, indien deze bij tijds en doelmatig wordt aangewend.

8. De ernstigste en wezentlijk eenige gevaardreigende gedaante, onder welke deze ziekte zich opdoet, is die, wanneer zij met een ander diergelijk lijden gepaard gaat, toevallen veroorzaakt en verschijnselen vertoont, die alleen bij *scirrhus* plaats hebben. Van hier dat men deze bijzondere soort der ziekte, de kwaadaardige, *scirrheuse* of kankerachtige vernauwing van den endeldarm genoemd heeft.

WILMOT vermeld in het tweede deel van de voortreffelijke verhandelingen, van het Iersch Collegie van Geneesheren, een merkwaardig geval, van eene doodelijke vernauwing des endeldarms, ontstaan uit eene kankerachtige aandoening van de baarmoeder.

Aanmerking van den Hoogduitschen vertaler. Baarmoederringen (*pessaria*) verhinderingen somtijds de buiks ontlastingen, of maken dezelve moeilijk, door dien zij den endeldarm, van uit de *vagina* te zamen drukken. Men vind alsdan bij een plaatse-
lijk

lijk onderzoek, dien darm vernauwd, zoodat men gemakkelijk zoude kunnen verleid worden, om een wezentlijke vernauwing aan te nemen, indien men de bovengemelde werktuigelijke oorzaak over het hoofd zag.

9: DESAULT zegt dat de vernauwing van den endeldarm, zeldzamer is bij mannen dan bij vrouwen en dit schijnt zoo te zijn, ofschoon ik zulks niet in de door hem opgegevene evenredigheid, te weten van een tot tien heb waargenomen.

Aanmerking van den Hoogduitschen vertaler. — De hardlijvigheid komt over het algemeen, meer bij het vrouwelijke, dan bij het mannelijk geslacht voor en veroorzaakt bij het eerste, minder moeilijkheden dan bij het laatste; zijnde dit een verschijnsel, hetwelk met het door den schrijver opgegevene, meerder voorkomen van de vernauwing des endeldarms bij het vrouwelijk geslacht, overeenstemt.

10. Soms tijds neemt men eene groote moeilijkheid waar, die alleen door eene te groote werkzaamheid van de sluitspier veroorzaakt wordt. DELPECH spreekt hiervan als « un spasme fixe du muscle sphincter externe de l'anús, accompagné et peut-être produit par une ou plusieurs garçures placées dans les rides rayonnantes de cette ouverture » (a). Over een bijzonder gevolg, hetwelk na eene krampachtige aandoening van deze spier ontstond, zal nader gehandelt worden (256); en bij

(a) *Précis, tome I, page 598.*

bij gelegenheid dat ik kortelings, uit hoofde van eene pisopstopping, de blaas door den endeldarm zoude openen, ontwaarde ik eene groote moeilijkheid, om tot het verrigten dezer bewerking, mijnen vinger door de sluitspier in den endeldarm te voeren. Deze kramp ontstond duidelijk voor een gedeelte, uit de hevige pijn en prikkeling, voortgebracht door de buitengewone uitzetting van de blaas, te meer omdat in een vroeger geval van dezen aard, toen ik dezelfde bewerking, bij eenen door mij behandelenden en aan vernauwing lijdenden zieken verrigten zoude, het inbrengen van den vinger, de krampachtige pijnen der blaas zeer deed toenemen, waaruit bij herhaling, eene duidelijke en smartvolle kramp van de sluitspier geboren werd.

Aanmerking van den Hoogduitschen Vertaler. — Mijn vader bevestigt insgelijks deze aanmerking. Voor dat hij de bewerking verrigtte, had hij in de Heelkundige Bibliotheek van RICHTER gelezen, dat de blaassteek door den endeldarm, op de wijze van FLEURANT verrigt, niet veel pijnlijker was, dan het zetten van een lavement. Echter nam hij bij M. R., bij wien de hier wonende Heelmeester BUCHER die bewerking zoude verrigten, waar, dat reeds het inbrengen van den vinger in den aars, hevige pijn veroorzaakte, zoodat de anders geduldige lijder, huidkeels begon te schreeuwen. Deze stierf echter spoedig, na de een weinig te laat ondernomene bewerking. De blaas was buitengewoon uitgezet geweest.

TWEDE AFDEELING.

Toevallen en Verschijnselen der ziekte.

11. Vele van de ongemakken, die gewoonlijk bij de vernauwing van den endeldarm plaats hebben, worden voortgebracht door eenen toestand van prikkeling des darms, die kramp doet ontstaan en uit hetgeene ik, in dit opzigt gezien heb, ben ik van gedachte, dat een geprikkelde toestand van den darm, den lijder meer smart en last veroorzaakt, dan in vele gevallen, bij eene op den duur plaats hebbende vernauwing ondervonden wordt. (a). Enkelde kramp echter, de darm met warm water gevuld zijnde, wordt bijna altoos weggenomen, door eene zachte en voorzigtige aanwending van de zilveren bal, terwijl indien bij het gebruik van eene *bougie*, de sluitspier in eenen toestand van lastige uitrekking geplaatst is, dit alleen door medegevoel in staat is, een meer verwijderd prikkelbaar gedeelte in den darm aan te doen, zoodat op zijn best genomen, een duisteren indruk, somtijds het oordeel kan misleiden, door eene ziekte die men zoekt en die echter niet aanwezig was, voorttebrengen.

12. De ontsteking die door de tegenwoordigheid van scherpe stoffen, in de holte van den endeldarm veroorzaakt wordt, gaat even gelijk andere plaatselijke ontstekingen, van koorstachtige toevallen verzeld. Bij deze aandoening heb ik gewoonlijk opgemerkt, dat *tenesmus* een van de standvastigste en lastigste toevallen is, vooral daarom,

om-

(a) Tiende geval.

omdat hetgene men aanwend tot verligting, gewoonlijk vruchteloos is (a).

13. Een zeer gewoon en somtijds boven alles uitkomend toeval, gedurende de ontsteking in het onderste gedeelte van het darmkanaal, is een eigenaardig, doch duidelijk gevoel van hitte in het lijdende deel.

In eenige gevallen, kan eene ontsteking van den endeldarm, door eene vertraging in de verrigtingen van de naastbijgelegene deelen, vreesselijke uitwerkselen hebben. Zij kan op deze wijze den arbeid ophouden (b) en niet zelden pisopstopping, of zelfs eene geheele verhindering, van de afscheiding der pis te weeg brengen (c).

14. De eens ontstane ontsteking, kan eenen verschillenden loop en gevolgen hebben. Het ligchaam sterk en gezond zijnde, is een van de gewoonlijkste kwade gevolgen, eene zekere mate van nablijvende verdikking der darmvliezen, veroorzaakt door de hetzij uitwendig, inwendig, of in het celwĳs weefsel uitgestorte stolbare *lymph*a en weivocht. Dit wordt dikwerf gevolgd, door het ontstaan eener vernauwing, of somtijds ook door het aan elkander kleven van de rokken des darms, en ook wel eens, door eene altoosdurende overmaat van prikkelbaarheid, welke het bijna onmogelijk is dat weggenomen worde.

15. Ik heb dikwerf waargenomen, dat de vernauwing van den endeldarm veroorzaakt werd door stolbare *lymph*a, die door eene ontsteking, wel-

(a) Negende en twaalfde geval. (b) Zevende geval.

(c) Achtste geval.

welke in verband stond, met een aan de buitenzijde van den darm plaats hebbend ettergezwel, werd uitgestort. In een geval kon men de vereëning, door de aan elkander klevende stof, bij het onderzoek van den darm, zeer duidelijk voelen (a).

16. Bij zwakke en prikkelbare lijders, gaat de ziekte, ofschoon de ontsteking hier ook met uitstorting van stolbare *lymphe* eindigen kan, ligter tot verzwering van het slijmvlies over; en indien men den waarschijnlijksten toestand der ziekte, niet naauwkeurig beoordeelt en zorgvuldig acht slaat op de lichaamsgesteldheid, dan heeft men gewoonlijk ernstige gevolgen en eenen slechten afloop te wachten. De van het begin af aan, reeds zoo sterk aangedane lijder, wordt dan gewoonlijk door den vereenigden invloed van eene buitenmatige afscheiding van etterstoffen, lang aanhoudende moeilijkheden, zware pijnen en eene onophoudelijke onrust, door prikkeling veroorzaakt, eindelijk uitgeput.

17. Indien een beentje, of een ander vreemd, scherp ligchaam op de eene of andere wijze in den endeldarm geraakt en deszelfs plaatsing niet geschikt is, om van zelf door de sluitspier te geraken, dan ontstaat er meestal ontsteking en verzwering, waardoor het zich somwijlen eenen uitweg baant; in andere gevallen daarentegen heeft dit geene plaats.

Men vindt bij LE DRAN melding gemaakt van eene pijpzweer, die gedurende verscheiden maanden

(a.) Zeventiende geval.

den open was. Bij het verrigten der bewerking ontdekte de Heelmeester, toen hij zijnen vinger tot op den bodem der wond inbragt, een been-tje met scherpe kanten, hetwelk bij den hals van de blaas lag. Dit werd weggenomen en de wond genas binnen twee maanden (a).

18. In een ander geval, vond men de kaak van eene blij, op den bodem van een ettergezwel in de nabijheid van den aars, hebbende men te voren de ziekte, voor aanbeijen gehouden. Reeds over het jaar had dit geduurd, doch na de wegneming der oorzaak, genas het ettergezwel spoedig (b) — Nog in een ander geval, raakte eene, door eene vrouw toevallig doorgeslikte ivore priem uit de darmen gedeeltelijk in de blaas, waaruit men ze niet zonder moeite, na een tijdverloop van negen weken, door eene boven het schaambeen, in de blaas gemaakte opening, uithaalde (c).

19. Indien een vreemd ligchaam, diep in den endeldarm gelegen is, dan ondervindt de lijder gewoonlijk op die hoogte, voor dat er zich etter begint te vormen, eene steekende pijn, die gedurende den stoelgang toeneemt. Zoekt hij op dit tijdstip hulp, dan kan men gewoonlijk de ontsteking, of het ettergezwel, dat anders noodzakelijk volgen moet, door de tijdige verwijdering van het prikkelende ligchaam, voorkomen (70).

20. Indien een klein gedeelte verharde drekstoffen, laag in den endeldarm gelegen is en een

(a) *Observations de Chirurgie. Obs. 86,*

(b) *Phil. Trans. No. 453.* (c) *Phil. Trans. No. 260,*

ander meer naar boven, dan heeft het tusschenbeiden gelegen stuk des darms eene neiging tot zamentrekking. Gebeurt het nu, dat de darmen gevuld zijnde, er in dezen staat van zaken prikkeling ontstaat en daarna ontsteking, dan heeft er eene uitstorting tusschen de vliezen van den darm plaats, die de evengemelde tijdelijke toestand, in eene aanhoudende doet overgaan. De daaropvolgende ontlasting van drekstoffen, van hevige pijn verzeld zijnde, zal het samengetrokken gedeelte altoos prikkelbaar zijn, omdat hetzelfde veel nadeel ondervindt, uit hoofde van den aanhoudenden doorgang der bevatte stof. Het is op deze wijze gelijk ik meen, dat dikwerf een soort van in de dwarste gelegen klapvlies gevormd wordt, met eene opening in het midden, waaruit vele smarten ontstaan (a). Indien eene groote verzameling van drekstoffen, door ontsteking gevolgd wordt, dan is de uitkomst niet minder ernstig (b).

21. Na de ontsteking kan ook eene blijvende zamentrekking of vernauwing van den endeldarm volgen. Na dat de ontsteking is weggenomen, blijft de uitgestorte stolbare *lympha*, die zich tusschen de vliezen, of in de holte van den darm bevindt, daar ter plaatse en nieuw gevormde, zich in derzelver zelfstandigheid indringende vaatjes, doet ze langzaam en op eene onvolkomene wijze, de hoedanigheid van eene bewerktuigde stof aannemen. Het vermogen, van de in deze pas gevormde deelen ontstane bloedomloop is zoo groot, dat zij, in plaats van slechts hunne oorspronke-

(a) Dertiende en veertiende geval. (b) Twaalfde geval.

lijke gedaante te behouden , allengs grooter worden , of in groei toenemen , en indien de zitplaats dezer stof het celwijsweefsel is , dan kunnen de rokken van den darm in dikte toenemen , terwijl in diezelfde mate , de doorsnede van het kanaal vermindert.

22. De lijder wordt eindelijk opmerkzaam , op den toestand van het aangedane deel. Hij voelt moeilijkheid of pijn , bij het ontlasten van harde drekstoffen ; hij ondervindt een lastig gevoel van zwaarte of drukking , of wordt welligt voor de eerste maal , eene slijmachtige ontlasting uit den aars gewaar. Bij het toenemen der kwaal , voegt zich bij de evengemelde moeilijkheid of pijn , gedurende den stoelgang , eene van lieverlede plaats hebbende en gewoonlijk zichtbare verandering , van de gedaante der drekstoffen , waaruit men bijna altoos , vroeger of later , het daarzijn der ziekte ontdekt. Men heeft de drekstoffen volgens deze gedaante , met dunne , breede banden of aardwormen vergeleken.

23. Vernauwing van den endeldarm , brengt nu en dan , wederom voorbijgaande aandoeningen van het zenuwgestel , die een bijzonder karakter hebben , te voorschijn : deze toevallen , ofschoon zeldzaam plaats hebbende , behooren echter , daar zij somtijds aanwezig zijn , gekend te worden , om dat zij de aandacht op de oorspronkelijke ziekte leiden. In een zeker geval , waar geen duidelijk lijden , ter platse van de vernauwing bespeurd werd , ontstond er op eens pijn in het binnenste gedeelte der lendenen , verzeld van eene zoo volkomene verlamming , dat de lijder op gaande been

4

zijn.

zijnde nederviel, zoo plotseling als of de knie-zenuw afgehakt was. De buitengewone omstandigheden die hiermede gepaard gingen, zijn kortlings nader vermeld geworden (a).

24. Wanneer wij den darm in het vroegste of ontstekingachtige tijdperk onderzoeken, dan kunnen wij ons van het voorhanden zijn, van eene buitengewone prikkelbaarheid, of eene hevige pijn in de aangedane plaats overtuigen. De darm is op het gevoel teer en week en de inwendige huid met rimpels (b).

25. Heeft het gebrek eenige tijd geduurt en zijn de rokken van den darm zeer verdikt, terwijl er welligt te gelijk, eene uitstorting van stobare *lympa* in het binnenste des darms plaats heeft, dan overtuigd men zich het spoedigst van eene zoodanige verdikking, door een plaatselijk onderzoek. De *lympa* die in het darmkanaal is uitgestort kan, wat derzelver hoeveelheid en gesteldheid aangaat, onderscheiden zijnen men kan de klevende massa, die bandsgewijs loopt, of zich slechts in eene zekere streek bevindt, zoo lang zij versch is, met de punt van den vinger afscheiden en als het ware afschilferen. Is ze echter geheel georganiseerd, dan zijn er nog andere middelen om ze te doen verminderen, of de door dezelve veroorzaakte moeilijkheden te verwijderen.

26. Soms zijn het slechts eenige kleine huidvormige lappen, die in de dwars van den darm zich

(a) *Practical treatise on the diseases of the Urine and Urinary organs*. Longman and Co. 1825. (b) Zesde geval.

zich bevinden, of ook eene ruwe huidvormige oppervlakte, welkers uitgestrektheid men ontwaart, indien men den vinger, tot aan het geheel glad en veerkrachtig slijmvlies opvoert (a).

27. In eenige gevallen, is bij de vernauwing van den endeldarm, een gevoel van hevige pijn, aan het einde der roede aanwezig, even gelijk met sommige ziekten van de blaas gepaard gaat (b); bij anderen, brengt de prikkeling door medegevoel veroorzaakt, eene dikwerf terugkerende, nu en dan plaats hebbende pisopstopping te weeg (c).

28. Een toeval, hetwelk dikwerf in dit soort van ziekte plaats grijpt, hetzij dat den endeldarm, of de hoger gelegene darmen aangedaan zijn, is dat de lijder niet goed kan slapen, zonder dat er eenige grond, met waarschijnlijkheid voor te vinden is. Zonder plaatselijke pijn te gevoelen, is hij echter over het algemeen rusteloos en kan niet lang, in eene en dezelfde ligging blijven, ofschoon ook wel eens het wakker liggen, gedurende het grootste gedeelte van den nacht, aan een aanhoudend lastig gevoel, in eene bepaalde plaats van den onderbuik, moet toegeschreven worden (d).

29. Een werktuigelijk beletsel, van den doorgang der in de dikke darmen bevatte stoffen, vergezeld van de meeste der toevallen, die bij eene vernauwing van den endeldarm plaats hebben, kan somtijds voorkomen, zonder dat er eenige ziekelijke aandoening in het darmkanaal zelf voorkomt,

(a) Zeventiende geval. (b) Twintigste en Zevenentwintigste geval. (c) Vïfentwintigste geval. (d) Eenen-dertigste geval.

komt, waarvan ik niet lang geleden een voorbeeld zag, hetwelk goed afliep (a).

30. Gaat de ontsteking in verzwering over, dan is de verzworene oppervlakte, indien men dezelve aanraakt, gewoonlijk zeer pijnlijk en gaat in eenige gevallen, zeer gemakkelijk tot bloeding over, behalve daar, waar het eelachtig vlies, met eene roof bedekt is. Ontstaat er geene verzwering, dan gaat de verdikking en daardoor ontstane zamentrekking van de rokken des darmkanaals, tot eene grootere mate van vernauwing over, zoo dat men zelfs de kleinste *bougie* niet kan inbrengen en de holte eindelijk geheel gesloten is.

31. Daar waar men eene vernauwing van dit deel, aan de venerische ziekte heeft toegeschreven, ontstaat de kwaal op de bovengemelde wijze. De rokken van den darm worden dikker en van eene meer vaste zelfstandigheid, dan in den gezonden staat, en de omtrek van de holte des darms vermindert. Men heeft gemeend dat in dit bijzonder geval, het slijmvlies des darms eene gelijke prikkeling ondervindt, als bij den druiper in de pisbuis plaats heeft en hieraan hebben de Fransche Schrijvers, den overvloedigen slijmvloed, welke bij de ziekte wordt waargenomen, toegeschreven. Mij is echter geene daadzaak bekend, die hiervoor zoude pleiten.

32. Indien de ziekte door de besmetting of het inslaan van een huiduitslag ontstaan is, of indien men ontwaart, dat ze door aanbeijen of pijpzweren wordt veroorzaakt, dan zal ze in
bei-

(a) Tweede geval.

beide gevallen, den reeds beschreven loóp en verschijnselen opleveren.

53. De laatste tijdperken der vernauwing van den endeldarm zijn, ook indien deze van geenen kwaadaardigen aard is, zeer pijnlijk en lastig. De opening der vernauwing zich meer en meer verkleinende, vordert niet alleen de uitdrijving der drekstoffen sterkere pogingen, maar eindelijk zijn ook deze geheel vruchteloos, terwijl het sterke persen er alleen toedient, om de prikkeling in het lijdende deel te vermeerderen, zoodat de lijder op eene bijna onbeschrijfelijke ellendige wijze lijdt en een waar martelaar is. Troostrijker echter is het, dat de ziekte zelfs in dezen toestand, niet alleen verzacht, maar ook genezen wordt.

54. Wanneer de ziekte verergert, dan gebeurt het somtijds, dat er zich een ettergezwel in de nabijheid vormt, hetwelk, indien het zich tot de holte van den darm, boven de vernauwing uitstrekt en ook eene uitwendige opening heeft, aan een gedeelte ten minsten, van hetgene in de opgemelde darmen bevat is, den uitgang toestaat, iets hetwelk ik nog maar kort geleden, in de gelegenheid was te zien, bij eene lijderesse uit de arme klasse, die niettegenstaande zij zwaar aan deze ziekte leed, echter niet te bewegen was, om de middelen tot verligting der kwaal geschikt aan te wenden, waardoor zij dan ook het slagtoffer der ziekte werd. Men heeft in eenige weinige gevallen waargenomen, dat een dergelijk ettergezwel, uit den darm tot in de blaas doordrong en op deze wijze, het algemeene lijden en de kwalen des lijders zeer vermeerderde (a).

55.

(a) Zevenentwintigste geval.

35. De kwaadaardige *scirrheuse* of kankerachtige vernauwing, heeft in den aanvang een bijkans onmerkbaar beloop; somtijds gaat dezelve zeer langzaam voort. In een zeker geval was het eerste toeval, eene moeilijkheid en dikwerf plaats hebbende, toetrekken pijn bij gelegenheid van den stoelgang. In twee andere gevallen, waarvan het eene straks zal vermeld worden, was het eerste merkbare toeval, eene prikkeling van den hals der blaas (a). Op deze vroegere toevallen, volgen die plaatselijke aandoeningen, die uit de verstopping in de holte van den darm ontstaan.

36. Het onderscheid tusschen eene *scirrheuse* vernauwing en die van eenen anderen aard, is altoos gewigtig, doch niet altoos even gemakkelijk waartenemen. Eene zorgvuldige in achtneming van alle de omstandigheden der ziekte, kan er echter veel toe bijdragen.

37. Men heeft gezegd dat eene zekere vast- of hardheid, die men ter plaatse der vernauwing gewaar wordt, alsmede eene duidelijke, aanmerkelijke uitgestrektheid der kwaal, die aan eene groote, in het bekken vastzittende massa doet denken, een kenteeken van derzelver aard zijn zoude. Ik was ook weleer van dit gevoelen, maar naderhand heb ik dezelfde gesteldheid bij ziekten gevonden, van welke de lijders na eene gepaste behandeling volkomen hersteld zijn.

38. Volgens mijne meening, zijn de duidelijkste toevallen, eene eigenaardige steekende, de zitplaats der ziekte doortrekkende pijn, of een aanhoudend gevoel van brandende hitte in het deel. Zoo ver-

(a) Negenentwintigste geval.

verre mijne ondervinding strekt, hebben deze toevallen alleen plaats, bij de kwaadaardige of *scirrheuse* vernauwing. Ook wordt de drukking, die in de andere soorten van vernauwing, verligting aanbrengt, in deze niet verdragen, strekkende dezelve alleen om de toevallen te verergeren en den voortgang der ziekte te bespoedigen.

59. Hetgene tot nu toe is aangemerkt geworden, heeft betrekking tot die vernauwingen, die zoo laag in den darm plaats hebben, dat zij in het bereik der *operative* Heelkunde gelegen zijn. De zamentrekking der darmen kan echter zoo hoog ontstaan, dat men aan geene heilkundige bewerking denken kan. Wij hebben in deze gevallen nog veel noodig te leeren, ten einde de zitplaats en oorzaken der ziekte juist te bepalen, opdat wij ons beter in staat zouden zien gesteld, deze ongeneeslijke kwaal ten minsten te verzachten.

40. HILL maakt melding van een geval van vernauwing, in de darmbeensbogt van den karteldarm, waardoor later een ettergezwel in den endeldarm en eene pijpzweer, in het vliesachtig gedeelte van de pisbuis ontstond, waarop na een lijden van verscheiden jaren de dood volgde. Deze ziekte was gelijk men meende veroorzaakt door eene kwetsing, bekomen bij gelegenheid van eenen val, t rwijl de lijder op de jagt was (a). In een ander geval door Dr. HOLMES medegedeelt, waren de toevallen van eene vernauwing van het middelste gedeelte van den dwarschen karteldarm, een

(a) *Edinb. Med. Journ.*, vol. 10. (Men vindt ook een naauwkeurig verhaal van dit geval, in de *Salzb. Med. Chir.*, Zeit., 1814, 4 Band. S. 289 en verv.)

een lastig gevoel in den onderbuik, prikkelbaarheid van het darmkanaal en doorloop (a). Men is aan *Dr. BURREL*, een zeer belangrijk geval van dezen aard verschuldigt, alwaar eene vernauwing van de darmbeensbogt van den karteldarm, na eene langdurige en moeilijke ziekte, in eene uitgestrekte verzwering van de darmvliezen overging en met den dood eindigde, terwijl de arme man, wiens beroep schoenmaker was, de ziekte gekregen had, doordien hijbij toeval, vijf of zes varkensharen had doorgeslikt. Deze waren bij derzelver doorgang, op dit punt opgehouden geworden en bragten niet alleen op die plaats, eene ziekelijke aandoening te weeg, maar veroorzaakten ook door derzelver prikkel, dat deze zich over de geheele uitgestrektheid van het darmkanaal verspreidde (b).

41. *Dr. MONRO*, over de ziekten van den karteldarm handelende, zegt dat *fungeuse* gezwellen, de holte in den darm somtijds van de eene zijde, naar de andere doorkruissen, beschrijvende hij een geval van dit soort in den karteldarm, hetwelk verzeld ging van groote smarten, winderige opzetting, afgang en ontlasting van bloed met de drekstoffen. De lijder stierf vermagerd en uitgeput en ofschoon den doorgang des darms zeer verkleind was, zoo was echter deszelfs omtrek wezentlijk vergroot. Dewijl echter tevens gezegd wordt,

(a) *Edinb. Med. Journ.* vol. 8. (Een uittreksel vindt men in de *Salzb. Med. Chir. Zeit.*, 1815, 18ter *Ergauzingsband*. S. 386.)

(b) *Ibid.* vol. 9. (Zie *Salzb. Med. Chir. Zeit.*, 1815, 18ter *Ergauzingsband*. S. 399.)

wordt, dat dit lijden verscheiden jaren geduurt had, zoo komt het mij voor, dat de ziekte deszelfs oorsprong zeer waarschijnlijk genomen heeft, uit groote hoeveelheden van stolbare *lymphæ*, die gedurende eenen aanval van ontsteking, zijn uitgestort geworden (a).

42. In een merkwaardig geval, volgde eene vernauwing van den karteldarm na eenen slag (b), en verleden jaar kreeg ik eenen lijder onder mijne behandeling, bij wien eene dergelijke ziekte, volgens alle waarschijnlijkheid, na eenen stoot tegen het onderlijf gevolgd was, waardoor hevige krampachtige en ontstekingaardige pijnen, langs den loop der dwarsche karteldarm, en eene overvloedige en aanhoudende bloedstorting in de holligheid des darms, benevens koorts ontstonden. Ten gevolge van de bij de geneeswijze der ontsteking opgegevene behandeling (50), werden de gevolgen der beleediging van lieverlede weggenomen, de lijder gevoelde verligting van pijn, zoowel als van de plaatselijke gevoeligheid en was eindelijk wederom in staat, het ligchaam overeind te houden, zoodat hij zich binnen weinige weken, in alle opzigten als volkomen hersteld beschouwde. Men heeft rede om te denken, dat de vroegtijdig aangebragte hulp, het middel is geweest ter voorkoming van die ernstige gevolgen, welke bij eenige draling, zeker zouden hebben plaats gehad.

43. Sommige schrijvers hebben beproeft, om de soort van vernauwing, door middel van den
toe-

(a) *Morbid anatomy of the gullet, etc.* (b) Tweeëndertigste geval.

toestand van het inwendig vlies te onderscheiden. DELPECH zegt dat bij de vernauwing uit eene venerische oorzaak, het inwendig darmvlies *tuberculeus* is aangedaan; de meeste, ofschoon niet alle gevallen, alwaar ik dit vlies aldus verandert gevonden heb, waren zeer duidelijk van eenen *scirrheusen* aard. Met meer regt zegt DESAULT, dat het inwendig vlies, min of meer eene blijkbare *tuberculeuse* oppervlakte verkrijgt, welke ook de aard der vernauwing zijn moge. Het is eene daadzaak, dat deze *tuberculeuse* gesteldheid van het inwendig of slijmvlies des darms, in zooverre ik de zitplaats der ziekte onderzocht heb, gewoonlijk daarnit ontstaat, dat of het vlies verdikt, vaatrijk en *oedemateus* opgezet is, of dat het gedeelte des darms, hetwelk ziekelijk is aangedaan, in eenen staat van zamentrekking zich bevindt, waardoor hetzelfde ontelbare, kleine, tezamengevouwen rimpels voortbrengt en eene oppervlakte vertoont, die bij het onderzoek met de vingers, niet gemakkelijk van eene verzameling van kleine *tubercula* kan onderscheiden worden.

44. De *scirrheuse* vernauwing vertoont bij de lijkopening, eene groote en uitgestrekte verdikking, verharding en zamensmelting der deelen. Daar de ziekte zich niet alleen tot de darmvliezen bepaalt, strekt dezelve zich in mindere of meerdere mate uit, over het celachtig vlies, hetwelk gelegen is onder het buikvlies, dat over het heiligbeen en de beenderen van het bekken is heengeslagen. Deze ziekelijke gesteldheid bezit eene eigenaardige vastheid, is echter veerkrachtig,
bijna

bijna kraakbeenachtig op het gevoel. Bij het openen van de darmholte, vindt men het kanaal bijna geheel, of geheel gesloten en er doen zich zoo weinige sporen van het oorspronkelijke maaksel op, dat het moeilijk valt om te zeggen, in welk weefsel de ziekte zijnen oorsprong gehad heeft. Mij komt het voor, dat zij in het celachtig vlies, hetwelk tusschen de darmvliezen gelegen is, een begin genomen heeft, een gevoelen, dat niet slechts door het uitwendig aanzien der deelen waarschijnlijk gemaakt wordt, maar vooral ook door de in het oog loopende gemakkelijkerheid, waarmede de ziekte zich in het celwijsweefsel verspreid. Men zoude dit ook kunnen opmaken, uit de neiging die ik dikwerf, bij de *scirrhus* der vrouwelijke borsten heb opgemerkt, om zich naar achteren, tusschen de vezels der borstspieren te verspreiden, hetwelk alleen is toe te schrijven, aan deszelfs indringen in het celwijsweefsel.

45. Is eene *scirrheuse* vernauwing tot verzwering overgegaan, dan maakt deze, uit hoofde van de aanmerkelijke prikkelbaarheid van het lijdende deel, groote vorderingen; de vernauwing begint dan te verdwijnen, want het benedenste gedeelte van den darm, ettert op verscheidene plaatsen door, zoo dat op deze wijze eene opening, die den endeldarm met de blaas vereenigt, gevormd wordt.

Een zeer merkwaardig *preparaat*, hetwelk dit tijdperk der ziekte verduidelijkt, vindt men in de ziekte-ontleedkundige verzameling van *Dr. HOOPER*.

DERDE AFDEELING.

Geneeswijze.

46. De behandeling die ik ondervonden heb , het meeste aftedoen , ter wegneming der overgroote prikkelbaarheid en van den aanleg tot kramp in de dikke darmen , bestaat vooreerst in het zuiveren der ingewanden , op eene zachte, doch krachtdadige wijze en ten tweeden , in de aanwending van geneesmiddelen , die een *tonisch* vermogen bezitten , vooral der staalbereidingen , echter zorg dragende , dat er gedurende derzelve gebruik , geene hardlijvigheid plaats hebbe.

47. Door eene vroegtijdig aangewende en verstandige geneeswijze der ontsteking , waaraan de endeldarm niet minder , dan de andere gedeelten van het darmkanaal is blootgesteld , kan men gewoonlijk de vernaauwing voorkomen.

48. Indien men na een behoorlijk onderzoek vindt , dat deze ziekte voornamelijk ontspruit uit eene verhoogde prikkelbaarheid , dan kan er dikwerf veel , zeer veel gedaan worden , ter voortdurende verligting der toevallen , indien men het bovengemelde geneeskundig plan volgt , somtijds met en wederom bij gelegenheid zonder de medehulp van werktuigen. Ofschoon deze zaak van het hoogste belang zij , zoo kunnen echter geenszins op ieder bijzonder geval , algemeene regelen toegepast worden , moettende dit aan de ondervinding en het oordeel van den heelmeeester worden overgelaten.

49. In

49. In de geneeskundige behandeling van ziekten, bij welke prikkeling of kramp in de darmen plaats heeft, behoort men de behandeling niet alleen tegen de plaatselijke toevallen interigten, maar ook tegen de meer verwijderde, die in sommige gevallen, in derzelver bijzondere tijdperken plaats hebben. Indien bij voorbeeld, door de prikkeling van den endeldarm, eene moeilijke waterloozing ontstaat, dan zal, zoo de aandacht van den Heelmeester, meer bijzonder zich daarheen rigt, om tot verligting van den toestand der darmen, meer dan genoegzaam krachtige geneesmiddelen aantewenden, de moeilijke waterloozing waarschijnlijk meestal in volkomene pisopstopping overgaan, terwijl indien aan den anderen kant, de geneesmiddelen geen vermogen genoeg bezitten, de verigtingen van de maag en het bovenste gedeelte des darmkanaals, eene krachtadige verhindering ondergaan, zijnde dan ook diezelfde geneesmiddelen volkomen buiten staat, om eenige verandering of verzachting, in de toevallen van het benedenste gedeelte des darmkanaals te weeg te brengen.

50. Indien de ontsteking door scherpe stoffen is voortgebracht, dan zal eene behoorlijke verdunning derzelve, door het dikwerf drinken van dunne slijmachtige of meelachtige aftreksels, benevens herhaalde inspuitingen van laauw water, den lijder eene wezenlijke verligting aanbrengen, vooral indien men tevens zachte openende geneesmiddelen, middenzouten en andere de uitwaseming bevorderende middelen en waar het te pas komt, ook het warm bad aanwend (129).

51. De noodzakelijkheid, zoowel als doelmatigheid

heid der aderlating , hangt en van de lichaams-
gesteldheid des lijders , en van den toestand der
pols , als ook van de andere toevallen af. De pols
ofschoon ras en hard zijnde , kan echter geene
genoegzame mate van volheid bezitten , om eene
bloedontlasting te vorderen , noch te regtvaardigen.

52. Het is zeer te bejammeren , dat men bij
de behandeling van inwendige ziekten , zoo weinig
acht slaat , op derzelver waarschijnlijke gevolgen.
De neiging der ontsteking , om wanneer zij in de
pisbuis plaats heeft , uitstorting of vernauwing te
veroorzaken , is thans wel bekend , doch niette-
genstaande de andere vliezige en spierachtige ka-
nalen , aan dezelfde ziekten onderhevig zijn , zoo
wordt dit echter niet in aanmerking genomen ,
want wanneer die omstandigheden plaats hebben ,
die bijna altoos den weg banen voor eene aanstaan-
de vernauwing van den endeldarm , dan worden
zij gewoonlijk verkeerd behandeld , of zijn de plaats
hebbende toevallen weggenomen , dan verzuimd
men verder alle voorzigtigheid en nader onder-
zoek , ofschoon de wijze , waarop door ontsteking
zoo gemakkelijk stolbare *lympha* wordt uitgestort
en vernauwing in andere kanalen ontstaat , dik-
werf beschreven is en vooral in het voortreffe-
lijk werk van Sir EVERARD HOME , over de ver-
nauwingen van den pisweg , ontwikkeld is ge-
worden.

53. Ten opzichte van de gevolgen der ontste-
king in de pisbuis en in den endeldarm , nam
ik , in zoo verre door dezelve vernauwing ont-
staat , een wezenlijk onderscheid waar , daarin be-
staande , dat in de ontsteking van het laatstge-

noemde deel, eene overvloediger uitstorting van stolbare *lympa* plaats heeft, dan in die van het eerstgenoemde.

54. De in den endeldarm ontstane aaneengroelingen, behooren, indien men er bij kan, van een gescheiden te worden, doch altoos op de zachtste wijze. Indien ze versch zijn, zal de vinger alleen genoeg zijn, om zulks zonder kwetsing van de oppervlakte des darms te verrigten. Waar echter meerdere kracht noodig mogt zijn, kan deze scheiding beter geschieden, met eene *bistouri* van een knopje aan het eind voorzien (*probe pointed*), of eene schaar. Het werktuig moet voorzigtig langs den vinger worden ingebracht, terwijl men zorg moet dragen, dat het nimmer van deze afwijke.

55. Het is van even veel gewigt, om bij de behandeling van ziekten, het toeval dat ons gunstig kan zijn in acht te nemen, als voorbereid te zijn op al datgene, hetwelk ons hinderlijk zoude kunnen zijn; het is daarom noodig dat men er op bedacht zij, dat een gedeelte van den darm, hetwelk ontstoken of vernauwd en voor de vingers onbereikbaar is, door toevallige omstandigheden, vroeg of laat een volkomen onderzoek kan toelaten, zoo dat de Heelmeester zich nu in staat ziet gesteld, om de gedaante, de gesteldheid en verderen toestand van het aangedane deel, naauwkeurig te leeren kennen (a).

56. Dat men tot de vaneenscheiding dezer zamenvoegingen, instrumenten noodig heeft, zal

ges-

(a) Zevenentwintigste geval.

geene verwondering baren, indien men bedenkt, dat, ofschoon de stolbare *lympa*, gemakkelijk van elkander gescheiden of gescheurd kan worden, wanneer zij zoo even is uitgestort, derzelver toestand echter door lengte van tijd verandert, zoo dat ze eene bijzondere bewerktuiging verkrijgt en er ten laatsten, eene bijna ongeloofelijke kracht noodig is, om die scheiding daar te stellen. In mijne praktisch-heelkundige waarnemingen, vind men een geval, alwaar aaneengroeijingen in den onderbuik, die een gedeelte van het darmkanaal te zamen verbonden, de gewone toevallen van eene breuk deden ontstaan. Het is moeijelijk om te bevatten, hoe een koord of band, zijnde niets dan het toevallig voortbrengsel van eene uitstorting, zulke ernstige gevolgen kan naar zich slepen. Desnietteenstaande vond ik bij eene niet lang geleden, door mij bijgewoonde lijkopening van eene jonge vrouw, de ingewanden van den onderbuik, over het geheel zeer aangedaan en het net aan ontsteking lijdende, welke verscheidene banden van stolbare *lympa* gevormd had, waardoor de darmen op vele plaatsen, onder elkander en met het bekken verbonden waren. Eene van deze banden, die met het eene einde, aan het voorste gedeelte van de buikbekleedsels en met het andere, aan de dunne darmen en van daar onmiddellijk aan de ruggraat vastgehecht was, was naauwelijks dikker dan de schacht van een kraaijeveder, maar zoo sterk, dat toen ik met de vingers van mijne beide handen dezelve ophief, ik het ligschaam er bijkans geheel mede van de tafel konde opligten.

57. Niet altoos geeft men behoorlijk acht, op
het

het groote gewigt van eene opmerkzame en spoedige handelwijze, met betrekking tot het voorkomen van de ontsteking in het darmkanaal. Ik zag kortelings een voorbeeld, dat zamengroeijingen door voorafgaande ontsteking veroorzaakt, groote moeilijkheden en na een onophoudelijk lijden van zes jaren, den dood te weeg bragten (a).

58. Praktisch beschouwt is het somtijds moeilijk, den juisten omtrek, de zitplaats, of zelfs het al of niet aanwezig zijn van de ontsteking der darmen te bepalen. Kramp kan somtijds verschijnselen en toevallen doen ontstaan, welke zoo zeer op die door ontsteking veroorzaakt gelijken, dat derzelve onderscheiding bijna onmogelijk is. Daar echter het hoofddoel dezer aanmerkingen is, de geneeswijze op te geven, waardoor onderscheidene soorten van verstoppingen des darmkanaals, op eene krachtdadige wijze kunnen weggenomen worden, zoo acht ik het wezenlijk nuttig te zijn, mijn gunstig gevoelen omtrent een zeer vermogend geneesmiddel op te geven, hetwelk daar, waar kramp de vermoedelijke oorzaak was, volgens mijne ondervinding, de bedenkelijkste graad van verstopping wegnam. Driemaal was ik in de gelegenheid, er de uitwerking van te zien. Het waren gevallen, in welke lijders, eene buitengewone pijn in de darmstreek ondervonden hadden en waar alle geneeskundige voorschriften, onwerkzaam gebleven waren, zoodat men dien ten gevolge, den raad van den Heer HEAVISIDE had ingeroepen. Dewijl deze hoorde, dat de maag bijna al het genotene

we-

(a) Dertigste geval.

wederom had uitgebraakt, prikkelende lavementen, bloedontlastingen, het warme bad en bijna alle andere genceesmiddelen, zonder vrucht waren aangewend geworden, zoo verzogt hij mij, het voorzigtige inblazen van tabaksrook in den aars, door middel van eene gepaste bewerkingswijze te beproeven. De gewone uitwerking van het tabaksrook-klisteer is, eene aanmerkelijke vermoeidheid en zwakte, gepaart met eene zeer zachte en dikwerf onregelmatige pols. Dien ten gevolge werkt het krachtig mede, om alle krampachtige aandoeningen in die deelen, waarin het op eene onmiddellijke wijze wordt aangewend, weg te nemen en het verdient opmerking, dat, terwijl het alle bovenmatige zamentrekking der darmen doet ophouden, hetzelfde baarblijkelyk eene matige werking van eenen tegenovergestelden aard opwekt, een bijzonder en buitengewoon oproer in het darmkanaal, eene algemeene beweging, verzeld van rommelingen in den onderbuik bewerkt, waarop in alle de drie hier vermelde gevallen, dadelijk eene overvloedige ontlasting van drekstoffen volgde, zoodat door dit vermogend middel, het leven der lijders klaarblijkelyk gered werd.

59. Men zoude kunnen tegenwerpen, dat de verstopping in de bovengemelde gevallen, geenszins alleen het gevolg der kramp, maar waarschijnlyk eene ineenanderschuiving, van eenig gedeelte des darms geweest zij. Men behoeft hier slechts op te antwoorden, dat, dewijl de verstopping volkomen was, het doen ophouden derzelve, tot de voortdoring des levens wezenlyk gevorderd werd en dat men door de aangewendde middelen,

len, de buikontlasting wederom herstelde, de pijn wegnam, de koortsachtige toevallen deed verminderen en den lijder van den dood redde.

60. Indien eene hardnekkige verstopping door kramp ontstaan is, dan is het begieten met koud water, op eene voorzigtige wijze verrigt, ter wegneming der zamentrekking, zeer heilzaam geweest (a).

61. Eene krampachtige zamentrekking van verschillende gedeelten des darmkanaals, veroorzaakt wel eens geheel bijzondere moeilijkheden, die somtijds door winden veroorzaakt worden. COLLINS verhaalt, dat een jong meisje van zeventien jaren, eene trommelzuchtige zwelling, waarschijnlijk in den karteldarm had, die zijnen aanvang nam, met eene kleine ronde zwelling in de regterzijde, nadat er gedurende verscheidene dagen, hevige pijnen waren aanwezig geweest. Deze zwelling nam bijkans gedurende een jaar lang toe, tot dat zij de grootte van eene kom, die een engelsch *quarter* vocht bevatten konde, in derzelver middelpunt bereikt had en strekte zich aan beide de zijden, bijna rondom het ligchaam uit. Staal- en ontlastmiddelen werden toegediend, zonder dezelve wegtenemen. Zij was niet pijnlijk, maar lastig uit hoofde van de uitgestrektheid. Zij strekte zich niet onder den navel uit. (b).

Men kan in dit geval niet ligt begrijpen, hoe of bij den gedurigen doorloop der meer vaste drekstoffen door den darm, niet te gelijk de aanwezige lucht ontlast werd, indien men ten min-

sten

(a) Vierde geval.

(b) *Edinb. Med. Journal, Vol. I,*

sten stelt, dat de algemeene holte van den darm, de zitplaats der verzamelde winden was.

62. In sommige gevallen, is er door het verblijf van harde drekstoffen in het darmkanaal, kramp ontstaan, waarop later zeer lastige toevallen hebben plaats gehad. Men vind een voorbeeld medegedeeld, dat na een lijden van verscheidene jaren in het darmkanaal, een pruimenpit na den dood gevonden werd, die door middel van verzwering geheel begraven lag in het vlokkige vlies en zich tusschen de darmvliezen geplaatst had, juist daar, waar de karteldarm in den endeldarm overgaat. Op de plaats, van waar deze prikkeling voortkwam, vond men insgelijks eene vernauwing, die waarschijnlijk ook voortgebracht was, door de door de pit veroorzaakte prikkeling, waardoor een klein ettergezwelletje ontstaan was, hetwelk zich in de holte van het bekken uitstortede, zonder echter met de holte van het darmkanaal in verband te staan. (a).

63. Het buitengewoonste en zonderlingste geval van dezen aard, hetwelk mij ooit is voorgekomen, was dat van eene vrouw, die zes jaren oud zijnde, voor het eerst eene harde zwelling en eene hevige pijn, in de linkerzijde van den buik gewaar werd, hetwelk gedurende twaalf uren aanhield en van zelfs wederom verdween. Gedurende eenige jaren, had dit alle drie maanden plaats, duurde even zoo lang als de eerste keer en was dan wederom verdwenen. Op eens keerden deze toevallen in plaats van alle drie maanden,

(a) *Phil. Transact. Vol. 39.*

alle drie weken weder, hetwelk voortduurde, tot dat zij vijfendertig jaren was oud geworden. Nu trouwde zij en kreeg een kind. De pijnen gedurende den arbeid, hadden veel minder hevigheid, dan die waaraan zij gewoon was. Zwak en uitgeput door pijn, slapeloosheid en de bedrogene verwachting, van ooit een geneesmiddel voor haar lijden te zullen vinden, kreeg zij van eene zekere vrouw, eene groote gift Jalappe, die eene hevige werking deed; de toen ter tijd de grootte van twee vuisten hebbende zwelling, werd hierdoor weggenomen, terwijl de pijn op eens uit de zijde naar den aars schoot, waarop dadelijk een sterk dringen, persing en pisopstopping volgden.

De Heer YONGE die het geval mededeelt, geropen zijnde, vond een ligchaam binnen de sluitspier, hetwelk hij er met de tang uithaalde en op deze wijze voor het vervolg, aan haar lijden een einde maakte. Hetzelve was langwerpig, had vijf duimen in den omtrek en niettegenstaande het tien dragmen woog, dreef het op het water, men sneed hetzelve met een mes doormidden; het was van buiten zwart en als met een vernis overtrokken; inwendig bevatte het eene korst, even als van gebakken steen, ter dikte van eene halve kroon; hiernevens vertoonde zich eene stof, die op kaartpapier of *papier maché* geleek en die eene verdroogde pruim, met de door het mes vaneengescheiden steen en pit, in zich bevattede.

« Zoo werden dan alle deze wonderlijke toevallen, die deze arme vrouw zoo lang kwelden, door deze, zoo vele jaren geleden doorgeslikte pruim veroorzaakt; maar hoe zijn deze verschillende

aan-

aangroeisels derzelve, in eene plaats gelijk de darmen gevormd geworden? — Van waar zoo vele en verschillende tusschenruimten tusschen de aanvallen? — Hoe kwam het dat de pijn en zwelling, gedurende zoo vele jaren, op vastgestelde tijden wederkwamen, eerst om de drie maanden, daarna om de drie weken? — Ik ben niet in staat deze vragen te beantwoorden," (a)

64. In hetzelfde deel van het evengemelde werk, wordt van nog andere gevallen melding gemaakt, alwaar na herhaalde aanvallen van pijn en kramp in de darmen, dergelijke ronde lichamen, waarvan ieder eene pruimensteen in zich bevatte, door den aars ontlast werden, waarna genezing of ten minsten verligting in de toevallen volgde. Het is niet altoos een vereischte, dat het een hard ligchaam zij, want in een geval door *Dr. SLOANE* verhaalt, veroorzaakte eene in het darmkanaal zich bevindende massa van aardbeijen-zaadjes, eene zoo zeldzame en hardnekkige ziekte, als hem nog immer te voren kwam.

Bijvoegsel van den Hoogduitschen vertaler. In de *Philosophical Transactions* van het jaar 1822 (en daaruit in *GERSON'S* en *JULIUS'S Magazin d. ausl. lit. d. Heilk. 5 Band. st. 3, 3 u. Folg.*) zijn insgelijks drie gevallen van verharde drekstoffen, door pruimensteen veroorzaakt medegedeelt. In een door *J. G. CHILDREN* ter nedergesteld geval, alwaar de lijder na eene smartvolle ziekte, die verscheidene maanden

(a) *Phil. Trans.* vol. 25.

den duurde en die hij zich, door het doorslikken van pruimensteen op den hals had gehaalt, gestorven was, waren de vliezen van den karteldarm zeer verdikt en vormden eene soort van zak, waarin de verharde stoffen gelegen waren.

De Heelmeester COULBATE in *Clitheroe*, maakt van een dergelijk geval gewag, alwaar de drekballen, die de pruimensteen in zich bevatteden, met een tangetje uit den endeldarm gehaait werden.

Een derde geval van acht verhardingen bij een jongen, die op gelijke wijze uit den endeldarm gehaald werden, kwam den Heer BARTLET te voren.

In het twaalfde deel der *Medico-Chirurg. Transactions* deelt D. A. MARCET en daaruit FRORIEP in zijne *Notizen* (3 B. Seite 145 u. folg.) het berigt mede van eenen amerikaanschen matroos, JOHN CUMMINGS genaamd, die, nadat hij eene zekere hoeveelheid knipmesjes had doorgeslikt, nog tien jaren leefde, waarbij gevoegd is eene beschrijving der verschijnselen, die het ligchaam bij de lijkopening aanbod. Ik wil hier slechts iets, uit dit merkwaardig berigt mededeelen, terwijl ik hen, die er meer van begeren te weten, naar de gemelde tijdschriften verwijze.

Deze matroos had ten minsten vijf en dertig mesjes doorgeslikt en dat alleen, om een zeldzaam kunstje te vertoonen. Eenige van dezelve was hij wederom kwijt geraakt, doch

doch velen waren er ook in het darmkanaal gebleven. Hij leed lang, vooral aan hevige pijnen in de maagstreek en *Dr. BABINGTON* te *Londen*, meende een hard ligchaam, in de nabijheid van den karteldarm te kunnen voelen. De door de stoelgang ontlaste stoffen, waren door de in dezelve bevatte ijzerdeelen, van eene zwarte kleur.

« Toen het ligchaam na den dood geopend werd, » wordt er verder in de bovenaangehaalde *Notizen* gezegd (bl. 147.), « deden er zich verscheidene belangrijke verschijnselen op. In de geheele buikholte was eene zwarte ijzerkleur zichtbaar, die zich ook over de lever verbreidde. Bij het onderzoek der darmen, werd men in der daad een meslemmet en eene achterveder gewaar, en dat wel in zulk eene ligging, dat zij volgens oogenschijn onmogelijk uit het ligchaam konden kwijt geraakt worden. De daar even vermeldde veder, die omtrent vier en een half duimen lang was, had den karteldarm, tegen over de linker nier, geheel doorboort en stak tot in de buikholte door, terwijl eene andere dwars door den endeldarm stak en met de eene punt, in de spieren van de bekleedselen van het bekken vast zat. Niet-tegenstaande de darmen op deze wijze, van de messen doorboort waren, kon men echter niet bespeuren dat er zich drekstoffen in de buikholte hadden uitgestort, of dat er eene aanmerkelijke ontsteking zich had opgedaan. Waarschijnlijk had de doorboring trapsge-
wij-

wijze plaats gehad, zoodat zich eene langzame en ter gelijker tijd geschiedende ettering, naar buiten ontwikkelt had, waardoor de mogelijkheid geboren werd, dat de deelen zich, naar mate die ettering voortging, zoo naauwkeurig om het *instrument* sloten, dat hierdoor alle gemeenschap tusschen den gekwetsten darm en de buikholte, op eene krachtdadige wijze belet werd. — In de maag bevonden zich eene menigte stukjes van lemmetten enz.”.

65. *Dr. THOMSON* heeft bij het ontleden van zekere, met de drekstoffen ontlaste verhardingen gevonden, dat meer dan de helft van hun gewigt, uit phosphorzure kalk bestond, zijnde op verschillende wijzen, met *albumineuse* en andere stoffen vermengd. *Dr. MONRO* spreekt van dergelijke verhardingen, die in het *Museum* te *Edinburg* bewaart werden en die door hunne prikkeling, verzwering der ingewanden veroorzaakt hadden. Deze gevallen waren somtijds verzeld van snijdingen in de ingewanden, of ook van zeer hevige pijnen. Wanneer de lijder lag, zoodat de buikspieren ontspannen waren, dan kon men over het algemeen, een zeer hard pijnlijk gezwel, in de strekking van eenig gedeelte der dikke darmen gewaar worden. Indien de hevige smarten aanduiden, dat deze zelfstandigheden, tot in den endeldarm gezakt zijn, dan kan men hunne tegenwoordigheid aldaar ontdekken en de sluitspier verwijderende, kan men dezelve mogelijk wegnemen.

In een zeker geval, had de lijder gedurende zeven jaren, aan hevige pijn in den buik geleden
en

en was drie zamengegroeide lichamen, die op drekstoffen geleden kwijt geraakt, waarna eene zwelling, tusschen de ribben en de heup der linkerzijde ontdekt werd. In den loop van eenige maanden, daalde dezelve tot in de liesch, en nog lager komende verdween alle zwelling, terwijl er zich aanmerkelijke pijn in den endeldarm deed gevoelen, ofschoon er door middel van de vingers, nog niets konde ontdekt worden. De lijder stierf, uitgeput door de smarten, terwijl het bij nader onderzoek bleek, dat er een groot zamengegroeid ligchaam, in de darmbeensbogt van den karteldarm gelegen was, terwijl er tevens eene uitgestrekte ontsteking van het buikvlies plaats had. De verwijderde karteldarm was uitermate vaatachtig en eene zekere hoeveelheid etter, was tusschen de darmen uitgestort.

66. Zelfs de gewone drekstoffen kunnen, indien zij in de darmen verblijven, de gezondheid zeer benadeelen, zonder dat men deze voor de oorzaak hiervan zoude houden. De Hoogleeraar ODIER maakt melding van eene vrouw, die aan hevige krampaanvallen onderhevig was, welke op eene geheel eigenaardige wijze, de werktuigen des bloedomloops en der ademhaling aandeden, en ophoping van drekstoffen ontstonden (a). Ik zelf heb dikwijls zekere vrouw bezocht, die de hevigste, met onuitsprekelijke pijnen gepaard gaande krampaanvallen, in de spieren van den rug en uit de lendenen ondervond, welke, na dat zij verscheidene dagen en nachten geduurt hadden, (zijnde de

(a) *Edinb. ned. journ. vol. 2.*

de buikontlasting hierbij volkomen regelmatig) voor niets dan voor ontlastmiddelen weken, ja zelfs nog niet, voor dat er twintig of dertig overvloedige stoelgangen van stinkende stoffen, gevolgd waren. In dit geval hadden er geene de minste pijnen in de ingewanden en de lijderesse zich stil houdende, ook geene in de aangedane spieren plaats; doch iedere poging om zich in het bed om te keeren, ging van zoodanige hevige pijnen vergezeld, dat de lijderesse het moest uitschreeuwen.

67. Onverteerbare stoffen blijven somtijds, gedurende eenen aanmerkelijken tijd in de ingewanden en brengen eenen hoogen graad van moeilijkheid en prikkeling in dezelve te weeg. Op deze wijze zag ik toevallen ontstaan, die den lijder veel last en mij nog grooter vrees veroorzaakten, door het verblijf van een weinig *spermaceti* in de darmen, hetwelk door geen ricinusolie kon ontlast worden, doch op eene zachte en veilige wijze, door een zamengesteld openend drankje werd uitgedreven, waarna de volkomene herstelling van den lijder volgde (a).

68. In de *Philosophical Transactions* (b) vindt men een geval, van eene met den dood geëindigde verstopping der buikontlasting, alwaar de oorzaak der op den duur plaats hebbende moeilijkheid, in het maken van stoelgang, in het onderste einde van den karteldarm gelegen was, die in zich zelve teruggebogen zijnde, eenen zeer scherpen hoek maakte en in de lengte van eenige

dui-

(a) Drieëntwintigste en zevenenvijftigste geval.

(b) N°. 275.

daimen, vast aan elkander gegroeid was. In een ander geval, had er bij een jongen een *ileus* plaats, die na drie dagen door den dood gevolgd werd, vindende men toen een aanhangsel, of verwijding van den darm bij wijze van eene breuk, welke drie duimen lang was en de breedte van den darm zelve had. Even onder de plaats waar dit aanhangsel begon, was de darm door kramp zoodanig samengetrokken, dat men er naauwlijks eene sonde kon doorkrijgen (a).

Aanmerking van den Hoogduitschen vertaler. Soms tijds ontstaat er uit verzuim eene verstopping, veroorzaakt door verharde, in den endeldarm opgehoopte drekstoffen, die noch door klisteren, noch door ontlastmiddelen kunnen uitgedreven worden, moettende dit door uitneming geschieden. Die stoffen welke het naaste aan den aars gelegen zijn, zijn dan dikwerf zoodanig hard, dat men ze eerst, met tamelijk vele moeite, met een spatel moet afschrappen; de gene die hooger in den darm gelegen zijn, zijn dan gewoonlijk zachter en kunnen gemakkelijker ontlast worden.

69. Toen er over de toevallen der ontsteking van den endeldarm gehandelt is, heeft men reeds aangemerkt, dat de waarschijnlijke gevolgen, veel afhangen van de gesteldheid van den lijder en dat, ofschoon de reeds gemelde gevolgen, gewoonlijk in sterke gestellen plaats vinden, de zwakke en prikkelbare meer aan iets anders, te weten aan ver-

(a) *Phil. Trans. vol. 43.*

verzwering in den darm lijden zullen. De waar-
schijnlijkheid hiervan kan men opmaken, uit de
kleine en tusschenpoozende en te gelijk schielijke,
ja zelfs zeer radde pols, uit de tong, die er
even zoo uitziet, als gewoonlijk op het laatst der
febristypoides plaats heeft en uit andere tee-
kenen van zwakte en prikkelbaarheid. Het onder-
zoek van den darm geeft eenige inlichting, er is
namelijk weinig aanleg tot zamentrekking, te
gelijk met eene aanmerkelijke plaatselijke prikkel-
baarheid aanwezig.

70. Twee voorbeelden zijn mij bekend van
ontsteking, door eenen plaatselijken prikkel voort-
gebracht, alwaar eene in de keel steken gebleven
graat, door middel van ontsteking, eene ver-
naauwing van den slokdarm te weeg bracht, die
den lijder vele moeite veroorzaakte, ofschoon in
het eene geval, het leven er niet door verkort
werd, daar de lijder nog vele jaren daarna leefde
en toen aan eene andere ziekte stierf. In een
ander geval zag ik, dat een klein, de darmen
doorboord hebbend beentje, zeer onaangename
toevallen in den endeldarm veroorzaakt had, door
het doen ontstaan van een ettergezwel, hetwelk,
ofschoon het aan het prikkelend ligchaam eenen
uitgang verschafte, echter eenen ziekelijken toestand
dier deelen achterliet, tot het herstel waarvan, tijd
en oplettendheid vereischt werden.

71. Een zeker Heer vervoegde zich bij mij, die
aan moeilijkheid en pijn in den endeldarm leed,
waarvan de oorzaak hem onbekend was. Daar ik
eenen plaatselijken prikkel vermoedde, vond ik na
gedaan onderzoek, de scherpe kant van een tamelijk

breed stuk heen, hetwelk den darm inwendig prikkelde. Ik verzocht hem naar huis te gaan en zich stil te bed te houden, alwaar het mij, na het aanwenden van de bereidde spons gelukte, de sluitspier zoo verre te verwijden, dat ik twee vingers konde inbrengen. Op deze wijze werd het vreemde ligchaam, dat reeds groote prikkeling veroorzaakt had, op eene veilige wijze weggenomen en alle verdere onheilen voorgekomen.

72. De geneeskundige behandeling van de vernauwing des endeldarms, kan niet te vroeg ondernomen worden. De plaats alwaar de vernauwing is kan, indien de ziekte geene te groote vorderingen gemaakt heeft, den vinger zonder hinder doorlaten, zonder dat men eenig duidelijk spoor van stolbare *lympa* in de holte van den darm, of van verzwering van het slijmvlies bespeurt. In dezen toestand kan men eene gewone *bougie*, of welligt nog liever, eene van gomelastiek, door de vernauwing inbrengen en aldaar al of niet, naar mate der omstandigheden, laten verblijven. Indien de deelen zich in eenen staat van prikkeling bevinden, dan behooren zij tot rust gebragt en bevochtigd te worden; is dit echter zoo niet, dan kan men minder omzichtigheid gebruiken.

73. De toestand der deelen moet tot gids verstreken, van het al of niet dikwerf inbrengen van een werktuig. Er wordt eenige kennis van deze kwaal gevordert, om te beslissen in hoe verre de toestand der ziekte gunstig is, voor het gebruik der *bougie*. Waar de geringste neiging tot ontsteking voorhanden was, zag ik de toevallen, na het eenmaal aanwenden derzelve, zeer verergeren,
daar

Waar integendeel, door eene naauwkeurige en verstandige inachtneming van den toestand der deelen, dezelve door het gebruik van gepaste geneesmiddelen, gemakkelijk in eenen, voor de *operatie* gunstige gesteldheid hadden kunnen gebragt worden, hetwelk den Heelmeester veel tijdverlies en den lijder, vele onnoodige pijnen zoude bespaard hebben. Ik ben overtuigd, dat het niet in acht nemen van dezen grondregel, dikwijls groote onheilen voortbrengt. Een lijder die ik onlangs onder mijne behandeling had, klaagde mij bij gelegenheid dat hij mij zijnen ziekte-toestand mededeelde, dat een der Heelmeesters, die hem te voren behandeld had, hem de uiterste smarten had aangedaan, door het gebruik der *bougie*, waardoor waarschijnlijk het ontstaan van een groot ettergezwel bevordert was, dat na den dood gevonden werd en hetwelk, volgens de toevallen te oordeelen, lang voor dat hij zich bij mij vervoegde, schijnt bestaan te hebben (a).

74. Daar waar zamentrekking door ontsteking veroorzaakt wordt, of liever waar zij met eenen langzamen, doch vasten tred voorwaarts gaat, kan eene langdurige behandeling noodig zijn, die echter, indien ze naar behooren wordt aangewend, bijna altoos een goed gevolg heeft. Het inbrengen der *bougie* kan elken dag gevordert worden, ook zijn er gevallen waarin het noodig is, om spoediger dan gewoonlijk, dikkere *bougies* aantewenden, ten einde den voortgang der ziekte tegen te gaan; ook kan het noodig zijn dat men,

ten

(a) Zeven-en-twintigste geval.

ten einde de opslorping der zoo even uitgestorte stof te bevorderen, de bewerking zoodanig inrigt, dat er eene zekere mate van pijn, of ten minsten van een onaangenaam gevoel, door de drukking veroorzaakt en onderhouden word.

75. Eene vernauwing van den endeldarm, die gedurende eenigen tijd, geen werktuig doorlaat, kan echter allengs loslaten en *bougies* van eene aanmerkelijke dikte, die trapsgewijze ingebracht worden, met groot voordeel toelaten; bewijzende dit de noodzakelijkheid, om deze pogingen telkens te herhalen en het nut, van eene onafgebrokene voortzetting onzer bemoeijingen, om verligting aantebrenge (a).

76. De voorzigtigheid en het oordeel van den Heelkundigen, moeten in deze omstandigheden tot gids verstreken. Daarenboven behoort men alles zoo te wikken en te wegen, dat hieruit het beste uitzigt, op een eindelijk goed gevolg ontspruit, door het bevorderen der opslorping en verslapping. Dat men door het nakomen der voorgestelde behandeling, het plaats hebben der opslorping met grond verwachten kan, wordt daardoor genoeg bewezen, dat wij dezelve in andere omstandigheden, zoo dikwerf door het aanwenden van drukking zien ontstaan. In allen gevalle blijft het eene zekere waarheid, dat ik zonder eenige andere hulpmiddelen te bezigen, dan het verstandig gebruik der *bougie*, dikwijls de verdikking heb zien verminderen, de verharding afnemen, de

(a) Drie-en-twintigste geval.

de opening der vernauwing verwijden en den lijder volkomen herstellen.

77. De vernauwing van den endeldarm, waarvan men vermoedde dat zij met venerische gebreken in verband stond, bood geene onderscheidene of bijzondere toevallen aan; en zij die deze vereeniging verdedigd hebben, stemden toe dat de eenige wijze om er zeker van te zijn was, dat men den lijder met Kwiksilver zoude behandelen, waardoor gelijk zij zeggen, indien de ziekte venerisch is, de genezing zoude bevorderd worden.

78. De ziekte erger wordende, wordt de opening der vernauwing allengs kleiner, tot dat eindelijk de verstopping, die in den aanvang slechts nu en dan aanwezig was, op den duur plaats heeft, gepaard met vermeerdering van pijn en bezwaren. De gedurige aandrang tot stoelgang, de moeilijkheid om de stoffen te doen doordringen en de smarten hierdoor veroorzaakt, worden bijkans ondragelijk. De behandeling behoort echter nog altoos, volgens de bovengemelde grondregels te worden aangewend.

79. Ten einde vernauwingen van dit soort te verwijden, plagt DESAULT eene wiek over eene sonde gelegd, door de vernauwing te schuiven, en liet dezelve eenigen tijd aldaar verblijven. Gedurende het verder beloop der behandeling, vermeerderde hij, de op deze wijze ingebragte hoeveelheid pluksel, zoodat hij hierdoor hetzelfde doel zocht te bereiken, als door het aanwenden van op elkander volgende *bougies*, brengende deze handelwijze dan ook hetzelfde nut aan. Meer-

malen beproefde ik deze beide geneeswijzen, doch verkies zonder aarzelen de *bougie*; dit werktuig heeft eene meer gladde oppervlakte, veroorzaakt veel minder pijn bij het inbrengen, en voldoet volgens mijne ondervinding, beter aan het oogmerk dan de andere handelwijze.

80. Men zoude zonder twijfel denken, dat de ziekte waarover wij nu handelen, in geen geval deszelfs tijdperken doorloopen konde, zonder opgemerkt te worden; doch de onverschilligheid die in vele gevallen, tot de gezondheid betrekking hebbende, aan den dag wordt gelegd, is bijkans ongelooft. Eenige maanden geleden zag ik een ziektkundig *praeparaat*, hetwelk door een mijner geneeskundige vrienden, zoo even uit het ligchaam van eene vijftigjarige, op het land gestorvene vrouw genomen was. Nimmer had zij iemand over hare ziekte geraadpleegd, behalven eene week voor haar overlijden, toen zij, over stoelverstopping klagende, haren Apotheker deed verzoeken, om haar eenig geneesmiddel te doen toekomen. Groote giften *Calomel* en andere sterk werkende purgeermiddelen, werden haar zonder enig nut aantebrengen, toegediend; ook werden er klisteren ingebracht, die echter niet verre konden indringen. Spoedig daarna kreeg zij hevige pijnen in de ingewanden, die tot haren dood aanhielden. Bij de lijkopening vond men een gedeelte der dunne en de geheele dikke darmen, opgevuld met vocht en drekstoffen en zeer ontstoken. Men vond de oorzaak der verstopping laag in het bekken, bij den uitgang van den endeldarm, alwaar deze zoodanig vernaauwd was, dat er geen en doorgang was, dan voor eene zeer dunne sonde.

81. Een ettergezwel in de nabijheid der vernauwing, veroorlooft gemeenlijk eenen uitgang, aan een gedeelte van de in de darmen bevatte stoffen. Nadat echter de vernauwing vermindert en de natuurlijke doorgang voor een gedeelte hersteld is, neemt over het algemeen het *fistuleus* kanaal, eene meer gezonde gesteldheid aan en sluit zich weldra, geschiedende hetzelfde in de pijpzweer der bilnaad, die door eene vernauwing in de pisbuis ontstaan is. Indien daarentegen de genezing van de verstopping des darms, niet gevolgd wordt door die van de fistelholte, dan zal de gedeeltelijke of geheele opening van deze, het eenige zijn wat noodig is, om de genezing daar te stellen.

82. Het is reeds aangemerkt geworden, dat bij eene *scirrheuse* vernauwing, alle drukking schaadt en dewijl dus de aanwending der *bougie*, alhier niet te pas komt, zoo zijn wij verplicht, om in dat geval die behoedende maatregelen aan te wenden, welke in het toedienen van doelmatige geneesmiddelen bestaan; deze zullen, oordeelkundig gebruikt zijnde, dikwerf verligting en rust aanbrengen, ofschoon zij ons ten opzichte van den afloop der ziekte, in de onzekerheid laten.

83. DELPECH zegt, dat wanneer de ziekte in eenen gevorderden staat zijnde, de doorgang der drekstoffen verhindert is, men alsdan heeft voorgeslagen, den aan elkander vereenigden darm te scheiden, om aan deszelfs inhoud eenen uitgang te verschaffen, daar toch het gedwongen verblijf der stoffen, vele moeilijkheden en gevaar moet veroorzaken. Hij voegt er bij, dat het inbrengen

van een snijdend werktuig, in het midden van een kankerachtig gebrek, verzwering zal veroorzaken, waardoor dan de dood van den lijder zal verhaast worden; doch dat in dergelijke gevallen, alles wat men zoude kunnen voorstellen, aan tegenspraak onderhevig is. Zijne woorden zijn: « On a proposé de faire alors la section de l'un de ces points intermédiaires, afin d'assurer le passage des matières. Ce parti a de grands inconvéniens sans doute. Porter l'instrument tranchant au milieu ou tout près d'une affection cancéreuse, c'est hâter l'ulcération, qui doit consommer la ruine du malade; mais dans des cas de cette nature, on ne peut rien entreprendre que de très défectueux. » (a). Ik neem de vrijheid van ter dezer plaatse aantemerkten, dat men zelden, zoo ooit, zijne toevlugt tot de werkdadige Heelkunde behoort te nemen, ten zij de omstandigheden, op eene beslissende wijze, eenen goeden afloop belooften te zullen opleveren en is dit zoo, dan zoude het zonder twijfel verkeerd zijn, om in eene ziekte, die eenen onvermijdelijk slechten afloop doet vreezen, eene *operatie* aan te raden. Dit zoude alleen dienen, om dezen tak der heilkundige praktijk, die van wegen het stellig nut, dat zij onder eene behoorlijke leiding kan aanbrengen, de meest gegronde aanspraak heeft, op de achting en het vertrouwen der menschheid, in eenen kwaden reuk te brengen.

34. Het heulsap is, uit hoofde van deszelfs bekende kracht in het verminderen der prikkelbaarheid,

(a) *Précis élémentaire*, tome 3, p. 359.

heid, in het laatste tijdperk der *scirrheuse* vernauwing, onze voornaamste toevlugt tot het aanbrengen van verligting, kunnende men tevens naar mate der omstandigheden, andere geneesmiddelen uit dezelfde klasse er bijvoegen. Het gevoel van pijn in het lijdende deel, kan veeltijds verligt worden, door het inbrengen van zetpillen, die van het *extractum opii, eicutae* of *hyoscyami* bereid worden, het zij alleen, of naar mate der omstandigheden, met elkander vereenigd. Men heeft van de aanwending dezer zetpillen dit voordeel te wachten, dat de geneesmiddelen hierdoor, in eene meer drooge gedaante aangewend worden, zich langzaam ontbinden en op deze wijze, hierdoor eene meer blijvende werking uitoefenen. Ik zag echter dat bij zekeren lijder, dien ik reeds lang geleden onder mijne behandeling had, eene zetpil van heulsap, tot gemeld einde ingebracht, zijn lijden aanmerkelijk vermeerderde en dat wel bij herhaling; doch dezelfde hoeveelheid heulsap in warm water opgelost en ingespoten, deed eene voortreffelijke werking en bragt veel verligting te weeg, zoodat de lijder, ofschoon slechts voor eenen tijd, zich tamelijk wel bevond.

85. De behandeling der krampachtige zamentrekking van de sluitspier, moet naar de omstandigheden gewijzigd worden. In de gevallen door DELPECH vermeld, vermeerderden de pogingen tot het verwijden der deelen de kwaal en deden na-deel; doch uit zijne beschrijving hiervan kan men met zekerheid opmaken, dat er eene venerische *dyscrasie* aanwezig was, die volgens mijn inzien, in de eerste plaats had behooren verbeterd te worden.

den, Deze Schrijver echter zegt, dat men de vernaaauwing moet wegnemen, door het in eens doorsnijden der spiervezelen, terwijl men zorge behoort te dragen, dat de wond in dier voege genezen worde, dat er geene vereeniging der gescheidene deelen, op nieuw plaats grijpe. Ik bekken dat ik deze *operatie* nog nimmer zag verrigten en dat dezelve, naar mijn inzien, ook zeer zelden noodig zal zijn.

Bijvoegsel van den Hoogduitschen Vertaler. Dat de genezing door het mes, na eene te vergeefs beproefde door *bougies*, somtijds kan daargesteld worden, bewijst het volgende voorbeeld, van eene door Dr. HORATIO GATES JAMESON, te *Baltimore*, verrigte *operatie*.

« Voor omtrent vijf jaren, werd Mevrouw C. M., een gezwel, hetwelk uit den endeldarm, ter hoogte van twee duimen allengs was uitgewassen, door middel van binding weggenomen. De deelen genazen, doch kort daarna, volgde er groote moeilijkheid bij den doorgang der drekstoffen. De verstopping nam toe, ging van pijn vergezeld en weldra volgde er geene stoelgang meer, als door geneesmiddelen. De lijderesse leed veel. Zeker Heelmeester wilde haar door het aanwenden van *bougies* genezen, doch derzelve gebruik verergerde de kwaal en in plaats van, gelijk het oogmerk was, allengs meer dikke *bougies* te kunnen aanwenden, moest men steeds dunneren nemen, tot dat men ze eindelijk in
het

het geheel niet meer kon inbrengen. Deze toestand van verstopping in het darmkanaal hield gedurende verscheidene jaren aan, kunnende de lijderes gedurende al dien tijd, slechts door middel van ontlastmiddelen stoelgang krijgen, en dat nog wel onder hevige pijnen en *symptomatische* koortsen."

« De Heer JAMESON bevond, dat de sluitspier niet ziekelijk was aangedaan. Men vond ter diepte van eenen duim in den endeldarm zekeren tegenstand, die men in den aanvang voor een groot eeltachtig ligchaam hield, hetwelk men echter bij een naauwkeuriger onderzoek, voor eene vliezige scheiding erkende, die door de rimpels in het darmvlies ontstaan was en alleen naar de zijde van het schaambeen, eene kleine opening had. Deze opening geleeke zeer naar het *os tincae*, was dik en eeltachtig en kon gemakkelijk voor iets, hetgeen tot eene vaste zelfstandigheid behoorde, aangezien worden. Wanneer de lijderesse sterk pers- te, of dat er drekstoffen achter gemeld vlies gelegen waren, dan bevond zich de opening *horizontaal* tegen het schaambeen en het vlies was sterk gespannen. De doorgang der drekstoffen werd bijna onmogelijk; ook werd de lijderesse zeer verzwakt, door het kwijtraken van veel etterachtig, slijmig vocht. De aangedane deelen waren zeer gevoelig."

« De Heer JAMESON zeide aan de lijderesse, dat hij dacht dat er nog hulp mo-
ge-

gelijk zoude zijn , door middel van eene *operatie* , die welligt door bloedstorting en ontsteking van het buikvlies zoude kunnen gevolgd worden , doch dat hij niettegenstaande dit , het gevaar der *operatie* voor niet zeer groot hield. Zij besloot zich nu aan dezelve te onderwerpen. Dr. JAMESON verrigtte de *operatie* , op den 22 September 1821, in bijzijn van de Heeren Doctoren MURPHY en MARTIN. Hij bragt den wijsvinger van de linkerhand, tot aan de opening der vliezige scheiding en hield ze vast tegen deze aan; nu werd langs deze vinger, een *bistouri* van een knopje aan het eind voorzien ingebracht, terwijl op eene onbeschroomde wijze, in de rigting van het *os sacrum* gesneden werd, wordende het mes met eene trekkende beweging voortgedreven en het lemmet, langs den ingebragten wijsvinger heen geleid. Op deze wijze werd het gansche vlies doorgesneden, zijnde de endeldarm nu vrij en van eene behoorlijke opening voorzien. Tot groote verwondering van den Heer JAMESON, vond hij echter eenen duim hooger, nog een tweede dergelijk vlies; dit werd op dezelfde wijze behandeld en met hetzelfde gevolg, zoodat door eene eenvoudige *operatie* eene verstopping werd weggenomen, die gedurende verscheidene jaren de lijderesse gekweld en dikwerf haar leven in gevaar had gebragt.”

Er ontstonden wel is waar nog eenige bloedingen, hevige ontsteking in de *geope-*
pe-

pereerde deelen en koorts; doch de wond genas binnen vier weken en de lijderesse, mogt zich over eene volkomene herstelling verheugen. (*American Medical Recorder, April 1822*, en daaruit in *FRORIEP'S Notizen, 3 Band, Seite 269 en verv.*)

Eene dergelijke *operatie* verrigtede MARTINO ROSSI, Heelmeester van het Hospitaal *Rivarolo*. Hij berigt dienaangaande het volgende.

« N. N., van een *lymphatiek-bloedrijk temperament*, 45 jaren oud, zeer dik en klein van gestalte, woonde in het jaar 1821 te *Turin*, alwaar zij volgens haar zeggen, aan eene hevige koliek leed, waartegen men aderlatingen en ontlastmiddelen had aangewend. Ten gevolge van deze ziekte, ondervond zij eene groote moeilijkheid bij den stoelgang en had eene lastige uitvloeiing van eene *ichoreuse* stof uit den aars, ook was de baarmoeder zeer vergroot en pijnlijk. De verstopping nam dermate toe, dat de arme lijderesse na gedurende eenige dagen, vergeefsche pogingen tot het maken van stoelgang aangewend te hebben, genoodzaakt was vijf of zes klisteren te doen zetten, zoo dat er een weinig van het met het klisteer ingebragte vocht, door de zich in den darm bevindende vernauwing was ingedrongen. Nu zettede zij zich op eene pot neder en drukte, zoo sterk zij maar konde, met beide handen den onderbuik, opdat hierdoor een klein gedeelte

der

der drekstoffen, zooveel namelijk door de geringe hoeveelheid, van het met het klisteer ingedrongen vocht verweekt en vloeibaar geworden was, zoude kunnen gelooft worden."

« Na zes maanden tijds schrikkelijk geleden te hebben, begaf zij zich in het Gasthuis *Rivarolo* en riep den 13 November 1821 mijne hulp in. Na een naauwkeurig onderzoek werd ik overtuigd, dat er verzwering aanwezig was en dat de verharding in den endeldarm, zich vier vingeren breed uitstreckte, terwelker plaatse de endeldarm door een ringvormig, zeer vast vlies gesloten werd, hetwelk in de midden eene opening had die zoo klein was, dat ik er de punt van mijnen wijsvinger niet konde inbrengen. Ik besloot dadelijk tot het doen der *operatie*, die ik met een klein, smal mesje verrigtte. Ik bragt het mesje, met het scherp op de binnenzijde van den vinger, in den aars en den vinger een weinig krom buigende, deed ik het vlies eenige spanning ondergaan; nu keerde ik het scherp van het mesje naar binnen en sneed deze vliezige huid, volgens deszelfs gansche uitgestrektheid, met eene sneede van achteren naar voren, door zorg dragende, dat ik het daar tegen over gelegene gedeelte van den darm, door den vinger beschuttede. De omstanders werden hierbij een geluid gewaar, even als of men perkament doorsnijdt. Dadelijk vloeide er
nu

nu eene stinkende *ichor* naar buiten, die met een weinig bloed vermengd was. Ik nam nu eene plukselwiek, die een duim in zijne doorsnede had en zes duimen lang was en die ik door middel van een rond stukje hout, hetwelk aan de punt halfmaansgewijs uitgeholt was, inbragt. Deze wick werd echter dadelijk, door eene zoo groote menigte van stinkende drekstoffen met geweld uitgedreven, dat vijf gewone waterpotten er mede gevuld waren. Men maakte op den duur van dit middel gebruik, wordende echter de wick met *unguentum cerussae* bestreken, hetwelk nu en dan, tot dat er volkomene geneezing volgde, met *extractum aquosum opii* vermengd werd. Het duurde langer dan drie maanden, eer er een geheel herstel plaats vond. Mijns inziens werd dit veroorzaakt, doordien het darmkanaal, ten gevolge van de in de eerste maanden plaats gehad hebbende ophooping van drekstoffen, buitengewoon was uitgezet en hierdoor deszelfs zamentrekkingskracht verloren had. De lijdereesse at na de operatie met veel smaak, doch had geen stoelgang, als na het gebruik van ontlastmiddelen. Indien zij deze verzuimde te nemen, dan kreeg zij eene buitengewone opzetting van den buik en zij werd door eene *febris anomala* aangestast. Dit alles hield echter op, zoodra zij wederom gebruik maakte van hare gewone ontlastmiddelen. Ik hield het voor doel-

matig, om de verslachte prikkelbaarheid van de spiervezelen der ingewanden, wederom op te wekken en schreef ten dien einde *drastische* ontlastmiddelen voor, die dagelijks in kleine giften moesten genomen worden en ook dagelijksche ontlastingen veroorzaakten. De lijderesse kreeg hare verloren gezondheid weder, terwijl hare baarmoeder thans, deszelfs gewone grootte herkregen heeft." (FRORIEP's *Notizen*, 4 Band seite 139 en verv.)

EERSTE GEVAL.

Buitengewone ernstige gevolgen van ver- stopping der darmen.

21 Maart 1822. Eene jonge vrouw raadpleegde mij over eene aanhoudende en hevige pijn in de lendenen en den rug, die zich naar beneden tot in de dijen uitstreckte en dikwerf vergezeld ging, van de hevigste kramptrekkingen, in de spieren van de dijen of beenen; daarenboven gevoelde zij eene lastige zwaarte en drukking naar onderen, gepaard met *leucorrhœa* en pijn, moettende zij somtijds dikwijls haar water loozen. De onderbuik was zeer opgezet en zoo gespannen, dat zij met moeite adem haalde. Zij was zoo zwak, ofschoon zij er goed uitzag, dat het haar bijna onmogelijk was, om tien minuten achter elkander te gaan. De spieren van de dij waren inderdaad, hetzij zij ging of niet, *dikwerf opgelopen in harde en zeer pijnlijke knobbels*, ter grootte van
een

een ei, die echter door eene gedurige wrijving allengs verdwenen. Bij dit alles, zeide zij, was zij vreeselijk ternedergedrukt, zenuwachtig en loom. Altoos was zij hardlijvig, zoodat zij somtijds in geene week stoelgang had, indien zij er geene geneesmiddelen voor gebruikte. De pis was somtijds helder, over het algemeen dik, met een wit bezinksel. Er werd haar een openend drankje, om 's morgens en 's avonds van te gebruiken, voorgeschreven.

28 Maart. Ten gevolge van het drankje had zij eens 's daags stoelgang en de meeste harer kwalen, waren min of meer verligt, doch geene weggenomen.

30 Maart. De buikontlasting eenen dag overgeslagen hebbende, waren de pijnen in den rug en de lendenen, benevens de krampen der onderste ledematen, allen teruggekeerd, even gelijk zij reeds eenige maanden geduurt hadden. Om deze reden werd het haar toegediende geneesmiddel versterkt.

27 April. Onder het aanhoudend gebruik van het openend drankje, op het laatst vereenigd met *tonische* middelen, was hare gezondheid ten naastenbij hersteld. Zij kon nu gaan, staan, liggen zoo als zij wilde, zonder eenigen hinder te gevoelen. Zij voelde niets meer van de verscheurende pijnen, de gevoelloosheid, of de krampen in de onderste ledematen. Deze laatsten vooral, die door de ondragelijke pijnen haar dikwijls genoodzaakt hadden, om op de straat te blijven staan, hadden nu geheel opgehouden. Nog altoos gevoelde zij, eenige neiging tot volheid in den onderbuik tegen den avond, doch niets meer van

die vreesselijke spanning, die zij anders gewoonlijk gewaar werd. In plaats van hare vorige ondragelijke gedruktheid, gevoelde zij zich nu ligt, gemakkelijk en in eenen goeden luim, daar alle hare ongemakken, haar nu begeven hadden. Men beval haar daarom, hare geneesmiddelen nog veertien dagen te gebruiken, terwijl zij na dien tijd hiermede ophield.

T W E E D E G E V A L.

Eene veronderstelde ziekte van den endeldarm, ontstaan door een gezwel, hetwelk den darm drukte.

Het volgende geval wordt hier vermeld, omdat men uit de plaats hebbende verschijnselen, gemakkelijk tot het aanzijn van eene verstopping of vernauwing van den endeldarm zoude hebben kunnen besluiten, ofschoon deze gezond was.

26 Maart, 1822. *Dr. JAMES* verzocht mij zekere vrouw te komen bezoeken, die 58 jaren oud was en gedurende verscheidene maanden geleden had, aan eene nu en dan plaats hebbende prikkeling, in het benedenste gedeelte der darmen; sedert kort gevoelde zij eene groote moeilijkheid gedurende den stoelgang, want bij den doorgang der drekstoffen, bemerkte zij, *dat deze tegen eene harde zelfstandigheid gedrukt werden*, digt bij den aars, waardoor de vrije doorgang verhinderd, en een lastig gevoel van zwaarte en persing naar onderen werd veroorzaakt. Er was geene de minste ziekelijke aandoening van de blaas aanwezig,

zig, noch eenige zwelling van aanbeijen, ook had zij geene gedachte, dat eenig gebrek in de baarmoeder er de oorzaak van zijn kon, omdat de maandstonden geregeld vloeiden.

Bij een nader onderzoek bevond men, dat de sluitspier van den aars zich in eenen geprikkelden toestand bevond, hetwelk aanleiding gaf, tot de vlagen van scherpe pijnen, waaraan zij sedert kort onderhevig was. Even boven de sluitspier, werd ik het onderste gedeelte van een gezwel gewaar, hetwelk zich aan het gevoel, als eene kleine appel opdeed, die zoo geplaatst was, dat hij den darm bijkans tegen het heiligbeen zamendrukte. De oppervlakte was glad en de zelfstandigheid, zamengedrongen en vast. Eene gematigde drukking van dit gezwel, deed een bijzonder gevoel van zwaarte ontstaan, doch geen pijn. Bij het onderzoek door de schede bleek het, dat de mond van de baarmoeder in zijn natuurlijke toestand was, doch men voelde aan de zijde die tegen den endeldarm gelegen was, de verharde grondvlakte van een gezwel, dat waarschijnlijk uit de zelfstandigheid van de baarmoeder voortkwam. Het zitten op eenen stoel viel moeilijk, omdat in deze gestalte, de zachte deelen naar boven tegen het gezwel gedrukt werden, waardoor vliegende of schietende pijnen ontstonden, die te gelijk in de lendenen gevoeld werden. Er werd een openende *haustus* voorgeschreven, om des avonds te gebruiken.

13 April. Het ontlastmiddel te veel prikkeling veroorzakende, zoo werd er in deszelfs plaats een *anodynum* toegedient. De lijdere~~se~~ dacht, dat

de swelling sedert kort hooger geklommen was, doch weigerde een nader onderzoek.

27 Augustus. Niet zonder moeite ontdekte men, waar de lijderesse thans woonde, daar zij zich verder af begeven had. Zij zeide, dat zij in alle opzigten beter was. Zij kon nu eenigen tijd zitten, zonder eenige moeilijkheden te ondervinden; eene harde stoelgang, veroorzaakte eene zekere mate van schietende pijnen in het deel, gelijk aan die, welke zij op andere tijden bij gelegenheid nog wel eens voelde, doch die in geene vergelijking kwamen, met die, welke te voren plaats hadden. Na dat het onderzoek van den endeldarm, mij met moeite was toegestaan, bemerkte ik, zooverre mijn vinger reiken kon, geen gezwel, noch eenige duidelijke bolle oppervlakte meer, die naar achteren zoude gelegen zijn. Zij meende bijna geheel hersteld te zijn.

7 Maart, 1823. Zij deed mij ontbieden om mij te zeggen, dat zij nu eindelijk geheel hersteld was van alle hare kwalen, voelende zij nu geene moeilijkheden meer, hetzij gedurende de verrigtingen der ingewanden, de beweging des ligchaams, het zitten, noch onder welke omstandigheden ook, waarin zij zich bevond.

D E R D E G E V A L.

Verstopping der ingewanden, waarbij men eene vernaauwing vermoedde.

Een zeker Heer, tusschen de veertig en vijftig jaren oud en zeer van lekker eten en drinken hou-

houdende, had sedert eenige jaren, verscheidene ernstige aanvallen van verstopping en ophooping in de darmen ondervonden. Dit was begonnen met onrustigheid, walging, gevoel van volheid in het *epigastrium*, spanning en gevoeligheid in het onderste gedeelte van den onderbuik, en eene hevige pijn bij de minste drukking. Gedurende de aanvallen was de tong bleekachtig wit, met een bruin, korrelachtig beslag van achteren, de pols was rad, terwijl de eetlust geheel ontbrak en het bindvlies van het oog, eene ligte galachtige kleur had. Hij klaagde dat de buikontlasting, gewoonlijk met hevigheid geschiedde, voorafgegaan van winden. Door middel van de hem aanvankelijk toegediende ontlastmiddelen, raakte hij eene pekachtige stof kwijt, die scherp en prikkelend was, terwijl de van natuur zeer trage ingewanden, allengs eene zeer verzadigde groen-galachtige en breiachtige stof van zich gaven. Nu en dan had in plaats van deze laatste, de pekachtige ontlasting plaats, met vermeerdering der toevallen. De nachten werden slapeloos doorgebracht, met pijn in den rug en trekkingen in de lendenen. De buikontlastingen duiden geen gebrek aan afzondering der gal aan, maar eenen overvloed van eene zeer stinkende, pekachtige drekstof, die met eene breiachtige, geele, vlokkige stof afwisselde. Eene zorgvuldige en standvastige aanwending van ontlastmiddelen, *opiaten*, loogachtige aftreksels en klisteren, bragten den niet buiten gevaar zich bevindenden lijder allengs wederom in eenen toestand van betrekkelijke gezondheid. De Heer SPILSBURY, geene *bougie* bij de hand hebbende,

onderzocht door middel van een klein *spermaceti* kaarsje den endeldarm. Omtrent zes duimen boven de sluitspier, ontmoette hij zekeren tegenstand. Eene zachte drukking scheen het eind van het kaarsje, op eens door eene vernauwde opening te brengen, waarbij de lijder van zich zelve geraakte en voorgaf vermeerdering van pijn in den rug te gevoelen.

Na dezen tijd had de lijder er tegen, dat er eene *bougie* werd ingebracht, zoodat ofschoon de Heer SPILSBURY, omtrent het daarzijn eener vernauwing, geenen twijfel voedde, wij echter, zonder eene meer duidelijke overtuiging er van te hebben, niets zekers omtrent derzelver al of niet aanwezig zijn, konden vaststellen.

De door den stoelgang ontlastte drekstoffen waren klein, ongeveer de groote hebbende van die, welke gewoonlijk bij kinderen plaats hebben.

VIERDE GEVAL.

Hardnekkige verstopping der ingewanden.

B. T., dertig jaren oud, ondervond van den 5 Junij tot den 21 Julij 1819, alle verschijnselen van eenen ontstekingachtigen toestand in het darmkanaal. Hij had veel koorts, gevoeligheid, wanneer de buik gedrukt werd, prikkelbaarheid van de maag en aandoening van de lever; welke toevallen echter weken voor algemeene en plaatselijke bloedontlastingen, ontlastmiddelen, spaanschevliegpleisters en pijnstillende middelen.

De maanden Julij en Augustus werden doorgebracht

bragt met slapeloze nachten, zonder eetlust en in eenen zeer zwakken toestand. Nu raadde men hem van luchtstreek te veranderen. Dit bekwam hem zeer wel, zoodat hij in staat was, om zijn gewoon ambacht, (zijnde hij een' paardenbittenmaker) wederom bij de hand te nemen, in eenen beteren staat van gezondheid, dan hij sedert lang genooten had.

7 Mei, 1820. De Heer SPILSBURY werd bij hem geroepen, daar hij aan eene sterke spanning van den onderbuik, braken, angstige onrustigheid en hevige pijnen in het onderste gedeelte des darmkanaals en den rug leed, en ofschoon hij gedurende eenige dagen, bij aanhoudendheid ricinus-olie genomen had, bewerkte deze naauwelijks eens stoelgang. Hem werd twintig oncen bloed afgenomen, waarna de radheid van den pols, de braking en de pijnen ophielden. Hierna werd hem terpentijn- en ricinus-olie, met een afkooksel van haverdegort vermengd, als klisteer ingebracht. Ook werden hem alle twee uren van eenen drank, waarin ricinus-olie en *tinctura rhei* was, ingegeven.

8. Geene ontlasting; de darmen opgezet. Het klisteer was gedeeltelijk ingebleven en werd herhaald. Twintig bloedzuigers werden op den buik geplaatst. Van een ontlastmiddel, waarin zich een scrupel *calomel* bevond, werd hem alle uren ingegeven en men lag eene spaanschevliegpleister op den onderbuik. Het klisteer kwam alleen wederom, zonder drekstoffen.

9. Er werden nog negen bloedzuigers aangelegd, op de omsehreven zwelling van den kar-

teldarm, nabij de darmbeensbogt, zonder dat er voor als nog ontlasting volgde. De Heer SPILSBURY wilde nu het tabaksrookklisteer beproeven, doch daar de noodige toestel hiertoe niet bij de hand was, zoo werd er een scrupel tabak, die men tien minuten had laten trekken, in de plaats gegeven. Dit veroorzaakte eene zoodanige verzwakking, dat de lijder een lijk geleeke te zijn, doch geen stoelgang; eene herhaalde aanwending had geen beter gevolg, even zoo min als eene derde, waarop ook geene ontlasting volgde.

11. Des morgens om zeven uren, had de lijder nog geene ontlasting gehad. Nu werd hij uit het bed genomen, ondersteund en een paar *gallons* koud water, werden hem met hevigheid over den onderbuik gestort. Hij werd gewreven tot dat hij droog was, hem werd een tabaksklisteer ingebracht en nu bragt men hem te bed. Er werd last gegeven dat, indien er voor den middag geene ontlasting volgde, hem nog een klisteer van een aftreksel, van een en een half drachma tabak moest worden ingebracht. Dit werd gedaan. Om half elf uren des avonds, bezocht hem de Heer SPILSBURY en had het genoeg, hem redelijk wel en buiten gevaar te vinden. Ontrent zes uren des avonds had hij ontlasting bekommen en had drie of vier ruime stoelgangen gehad. Hierop volgde eenen gerusten slaap en den twintigsten der maand, was hij in eenen staat van volkomen herstel.

De pijnen en de rusteloosheid werden door de ontlasting zeer veel verminderd, doch de angst en het gebrek aan slaap, waren nog geenszins beter.

Vol-

Volgens het gevoel van den lijder zelf, dagt hij, dat het het koude water was, hetwelk eene verandering in den toestand van zijn darmkanaal had te weeg gebragt, want op den dag van deszelfs aanwending, was er eene groote beroering in hetzelfde gevolgd. Volgens alle waarschijnlijkheid kan men den gelukkigen uitslag, als eene uitwerking van de geheele wijze van behandeling beschouwen.

Aanmerking van den Hoogduitschen Vertaler. Ik geloof dat het gevoel van den lijder, hem in dit geval een juist oordeel deed vellen; want het vermogen van het koude water, ter bevordering van de worms- wijze beweging van het darmkanaal, is reeds meermalen blijkbaar geweest. Mijn grootvader *Dr. SIMON WOLF*, liet in een geval van hardnekkige buikverstopping, alwaar reeds vroeger verscheidene middelen, vooral laauwwarne klisteren, zonder vrucht waren aangewend geworden, klisteren van koud bronwater inbrengen, die dan ook stoelgang bewerkten. Naderhand ondervond hij dezelfde werking van dit middel, in verscheiden gevallen. Een door den Medicinaal-Raad *REUSS*, te *Afschaffenburg*, waargenomen en in het Journaal van *HUFELAND* (1825, Julij, bl. 117) vermeld geval, bevestigt insgelijks de heilzame werking van het koude water. Hetzelfde werd hier in eene hardnekkige verstopping, in klisteren en bij wijze van omslagen, op het gespannen gedeelte van den onderbuik aangewend.

J. D.

J. D. BRANDIS, te *Kopenhagen* deed in tien ziektegevallen (in het vijfde deel der *Acta regiae Societ. med. Hafniensis*, — HUFELAND's Journ. April. 1820. bl. 123 en verv.) het nut van omslagen van ijs over den onderbuik in de *Ileus* zien. Ook bevond F. G. HORRITZ (in het zesde deel dezer *Acta*, 1821; en daaruit in het *Magaz. der ausl. lit. der Heilk.*, 5 Band, S. 341.) de aanwending van het koude water in een dergelijk geval zeer heilzaam.

V I J F D E G E V A L.

Ontsteking van den endeldarm.

Eene sterke jonge vrouw, twee-en-twintig jaren oud, klaagde op den derden April, over hitte en pijn in den endeldarm en den aars. Zij zeide dat de vrees voor het verlies van hare dienst, haar bewogen had, om den slechten staat harer gezondheid, zoo lang te verbergen als zij kon. Hare darmen waren verstoppt, de pols rad en de huid heet. Zij klaagde over eene inwendige brandende hitte, die zich van den aars af, eenige duimen langs den darm uitstrekke; ook was de bilnaad heet en gezwollen. Men schreef haar een openend drankje voor, dat zij echter niet gebruikte, en toen zij zich op den volgenden dag veel erger bevond, werden haar omslagen voorgeschreven.

5 April. Ik werd bij haar geroepen. Zij klaagde
voor-

voornamelijk over eene groote hitte en een aanhoudend brandend gevoel, langs den loop van den darm, waarbij zich eene zoodanige uitwendige zwelling en ontsteking, onder de regter schaamlip gevoegd had, dat een meer naauwkeurig onderzoek hierdoor belet werd. Zij had eene zeer wit beslagene tong, eene heete en drooge huid, veel dorst en eenen pols van 120 slagen in de minuut.

Met de omslagen werd voortgegaan en er werden vier bloedzuigers op den bilnaad aangelegd, doch de pijn hierdoor niet vermindert zijnde, werd er door middel van koppen, acht oncen bloed, zoo na mogelijk aan het lijdende deel, ontlast. Hierdoor verminderde dadelijk de inwendige hitte en pijn, die binnen weinige uren geheel ophield. De uitwendige hitte, pijn en zwelling bleven nog aanhouden, waartegen omslagen, rust en eene magere Dieet werden voorgeschreven.

Den volgenden dag (den zesden) nam zij ricinus-olie, waardoor tot hare groote verligting verscheidene zeer stinkende stoelgangen veroorzaakt werden; met de omslagen werd voortgegaan.

7 April. In den namiddag van dezen dag, brak het ettergezwel in den bilnaad door en ontlastede eene uitermate stinkende stof. Oogenblikkelijk gevoelde zij verligting en den volgenden dag was zij vrij wel, doch zeer zwak. Daar de koorts haar nu verliet, gebruikte zij de kina, en binnen veertien dagen was het ettergezwel genezen en de lijderesse geheel hersteld.

ZESDE GEVAL.

Ontsteking van den endeldarm.

12 Januarij 1819. Zeker Heer van een teeder gestel, raadpleegde mij over eene kwaal in den endeldarm. Hij zeide dat hij omtrent vijf weken te voren, eenen zeer ligten druiper gehad had; dat hij, hardlijvig zijnde, weinige dagen daarna, pijn bij den stoelgang bespeurd had, welke pijn nu zeer hinderlijk geworden was. Deze pijnen waren tusschenbeide zeer hevig, hetzij zij alleen in den darm, bij den aars plaats hadden, of zich ook wel naar boven, tot de lendenen uitstrekten. Er had een aanhoudend, ofschoon niet altoos even hevig gevoel van hitte, in het aangedane deel plaats; de stoelgang was uitermate pijnlijk en werd dadelijk gevolgd van *tenesmus* en prikkeling in den hals van de blaas. Het onderzoek van den endeldarm veroorzaakte eene hevige pijn, waardoor eene zeer sterke zenuwachtige aandoening ontstond. De darm scheen op het gevoel een prikkelbaar en verdikt, doch te gelijkertijd een spongicus en verslapt deel te zijn; deszelfs warmtegraad was blijkbaar hooger, dan in den gezonden staat; de voorstanderklier was in den natuurlijken toestand, doch eene zachte drukking tegen het heiligbeen, bragt oogenblikkelijk die bijzondere pijn in de lendenen, waarover de lijder reeds geklaagd had, te weeg, even als of de ziekte van den darm, in verband stond met eene ziekelijke aandoening van de heiligbeenszenuwen; de tong was wit beslagen; de pols 90 in de minuut, klein

klein doch hard. Er vertoonde zich eene nietsbeduidende vloeijing uit den pisweg, ofschoon eene *bougie* van gomelastiek, zonder moeite of pijn werd ingebracht. Hem werd bevolen van zich stil te houden, matig te leven en zachte ontlastmiddelen te gebruiken, tot dat er drie of viermalen des daags stoelgang plaats had. Hierdoor onderzond hij eenige verligting.

15 Januarij. Hij had een gevoel van matheid, verzeld van gedurige prikkeling en een onaangenaam gevoel, in de lendenen en den endeldarm. Hem werd het gebruik van *ricinus*-olie aanbevolen, hetwelk, gepaard met andere geneesmiddelen, verscheidene overvloedige stoelgangen veroorzaakte, die zoo veel verligting aanbragten, dat hij zich den volgenden morgen, zeer wel en gemakkelijk gevoelde.

17 Januarij. Hij was minder wel; de tong was nog bedekt met eene dikke witte korst; de pols nog altoos 90 slagen in de minuut; de huid heet en de dorst aanmerkelijk. De toestand van den darm was, zoo verre het onderzoek toeliet, nog bijna dezelfde. Uitwendige drukking boven het schaambeen, bragt geen onaangenaam gevoel te weeg. Ik liet nu de *Potio Riverii*, met *tinctura opii* vermengd, alle vier uren gebruiken.

19 Januarij. Onder het gebruik van ontlastmiddelen, volgden er overvloedige ontlastingen van drekstoffen, waarop de toevallen zeer verminderden. De tong werd zuiverder, de pols zacht en vermindert op 80 slagen. Met het gebruik der geneesmiddelen werd voortgegaan.

23 Januarij. Hij klaagde over niets meer, doch was zeer zwak. Men oordeelde het echter raadzaam, hem slechts langzaam tot vorige krachten te laten komen, daarom liet men hem de ontlastmiddelen voortgebruiken, terwijl men hem toestond eenig ligt voedsel, doch in eene grootere hoeveelheid dan te voren, te gebruiken. Hierdoor werd hij weldra geheel hersteld.

12 Februarij. Een plaatselijk onderzoek overtuigde mij, dat de darm wederom in alle opzichten, tot zijnen vorigen gezonden toestand gekomen was.

Z E V E N D E G E V A L.

Eene den arbeid vertragende, ontsteking van den endeldarm.

De bijstand van den Heer SPILSBURY werd ingeroepen door zekere Mevrouw s, die veertig jaren oud en voor de eerste keer zwanger was. Hij vond haar in eenen zeer prikkelbaren toestand, bestaande haar lijden volgens haar zeggen, in een aanhoudend gevoel van sterke persing en onaangenaamheid in den endeldarm. Zij was omtrent drie dagen in arbeid geweest en omtrent tien dagen te voren, des nachts tehuiskomende, was zij, daar het duister was, gevallen en had zich bezeert. Eene week hierna, had zij naauwelijks eenige buikontlasting, doch de aanhoudende en vreeselijke smarten, in en boven den aars, waren de oorzaak van al haar lijden. Bij het onderzoek van den mond der baarmoeder, vond men dat den arbeid

na-

natuurlijk was en behoorlijke voortgang maakte. Na dat men den vinger in den endeldarm gebragt had, kon men, niettegenstaande de drukking van het hoofd te dier plaatse, den vinger er langs krijgen, schijnende de darm geene buitengewone drukking te ondervinden, ten minsten niet genoegzaam, om hierdoor het bij uitstek onaangenaam gevoel in den darm te verklaren, hetwelk de weeën belette, om regelmatig voorttegaan. Daar er hoofdpijn, dwalende pijnen, eene versnelde, trillende pols (*vibrating pulse*) en eene bruine, drooge tong aanwezig waren, werd haar een ontlastmiddel voorgeschreven, dat echter geene werking deed; insgelijks bleef een openend klisteer, zonder eenige goede uitwerking. Daar de lijderesse in groot gevaar scheen te zijn, deed men haar eene aderlating van veertien oncen; een half uur daarna, werd het onaangenaam gevoel in den endeldarm dragelijker, de hoofdpijn werd minder, de dwalende pijnen hielden op en de baarmoeder herkreeg zijn geheel vermogen, zoodat de weeën regelmatig werden en met tussenpoozingen kwamen.

Omtrent drie uren daarna, gevoelde zij zich veel beter en kon zich met gemak en zonder hinder oprigten.

Des morgens waren de weeën regelmatig geweest, de arbeid vorderde, ofschoon er nog altoos een onaangenaam gevoel in den endeldarm bespeurd werd, dat echter dragelijker was dan te voren. Omtrent twee uren, werd zij verlost van een dood kind. Onder het gebruik van sterke ontlastmid-

delen en tusschenbeide een *anodynum*, was zij spoedig hersteld.

Dat dit geval zoo hardnekkig en langdurig was, kwam daaruit voort, dat de Geneesheer, die haar in den aanvang behandelde, den ontstekingachtigen toestand, die hier eene *complicatie* veroorzaakte, over het hoofd had gezien.

A C H T S T E G E V A L.

Ontsteking van den endeldarm, met pisopstopping.

De Heer SPILSBURY werd verzocht, eenen jongeling die aan buikverstopping en belette pisloozing leed, te bezoeken. Hij kon zijn water niet loozen en had geenen stoelgang, ofschoon hij een gevoel van pijnlijken aandrang, tot beiden ondervond.

Zijn pols was vol en hard en daar hij nog niet lang in dezen toestand verkeerd had, deed de Heer SPILSBURY hem aderlaten, tot dat hij in onmagt viel. Zeer kort daarna ondervond hij groote verligting, zoowel in de pijnen van den endeldarm, als in die van de blaas. De blaas en darmen beide, werden nu spoedig ontlast, van hetgene zij bevatteden, door de werking van een sterk ontlastmiddel, waarna de lijder volkomen hersteld was.

N E G E N D E G E V A L.

Eene langdurige ontsteking van den endeldarm, die voor aanbeijen werd aangezien.

Eene vrouw die nog maar even het kraambed verlaten had, leed nog altoos aan hevige pijn in den endeldarm. Gedurende het grootste gedeelte harer zwangerheid, had zij bij den stoelgang veel geleden, doch was nu zoo bevreesd, om op het geheime gemak te gaan, dat het leven haar geheel tot een' last geworden was. Zij had haren Arts hierover geraadpleegd, die haar verzekerde dat het aanbeijen waren, om welke te herstellen, een weinig ricinus-olie moest gebruikt worden. Haar lijden duurde echter voort en zij werd, in flaauwte liggende, van het geheime gemak weggedragen, toen men de hulp van den Heer SPILSBURY inriep. Hij vernam dat zij weinig met den stoelgang kwijt raakte, doch dat zij altoos de meeste pijn, gedurende dezelve ondervond. De staat van hare gezondheid was anders vrij goed, bevindende zij zich, wanneer zij vrij van hevige pijn was, tamelijk wél. Bij het onderzoek van den endeldarm, vond hij deze met harde klompen gevuld, van welke hij, zoo veel hij kon, met de vingers wegnam. Nu werden er klisteren en krachtige ontlastmiddelen aangewend. De endel- en karteldarm werden na elkander ontlast. In weinige dagen, was de lijderesse geheel bevrijd van alle ongemakken, zijnde zij nu reeds gedurende verscheidene maanden, in dien toestand gebleven.

T I E N D E G E V A L.

Krampachtige zamentrekking van den endeldarm.

3 Dec. 1822. Zeker Heer van een wekelijk gestel, 50 jaren oud, raadpleegde mij over ongesteldheid, voornamelijk in het darmkanaal. Hij was, zoo als hij mij zeide, altoos hardlijvig, zeer geneigd tot spanning van winden en had rustelooze nachten, en een onaangenaam gevoel in den rug en de lendenen. Bij het onderzoek van den endeldarm, die te voren met laauw water was gevuld geworden, ontdekte men, door middel van eene groote zilvere bal, ter diepte van omtrent zeven, acht, of negen duimen, eene krampachtige en uiterst pijnlijke verstopping, terwijl indien men dezelve tot twaalf duimen inbragt, eene zachte drukking alsdan, hevige knijpende pijnen deed ontstaan, gelijk aan die, waaraan hij gewoon was. Indien men evengemeld werktuig, gedurende vijf minuten stil liet liggen en het dan zeer zachtjes terug trok, dan ontdekte men geen de minste overblijvende verstopping, ook werd er geen pijn of onaangenaam gevoel voortgebracht, tot dat de bal de sluitspier bereikt had: bragt men nu dezelve wederom in, tot op dezelfde hoogte als te voren, dan werd er geene de minste neiging tot kramp meer ontdekt. Ik schreef hem een versterkend en openend drankje, met zwavelzuur voor.

11. Dec. De lijder heeft niets meer, van die bijzondere aangrijpende of kloppende krampen, die tusschenbeide langs den loop van den endeldarm,
te

te beginnen van de sluitspier plaats hadden , bespeurd , terwijl de knijpende , snijdende pijnen , die te voren in de ingewanden aanwezig waren , nu slechts weinig gevoeld werden. Bij het gebruik der vorige geneesmiddelen , werd hem daarenboven nog tweemaal daags , tien droppels van de *tinctura muriatis ferri* , in een weinig water toegedient.

6 Maart. Met weinig verandering , werd met het gebruik der geneesmiddelen voortgegaan ; de pijn in de ingewanden , waaraan hij zoo lang onderhevig was geweest , had bijkans geheel opgehouden. Daar er echter een lastig , kloppend gevoel in het hoofd overbleef , stelde hij voor , om zich voor eenige weken naar den zeekant te begeven , zoodat hij nu de stad verliet.

E L F D E. G E V A L.

Eene gedeeltelijk krampachtige zamentrekking van den endeldarm.

7 Febr. 1822. Ik werd geraadpleegd door eenen Heer van middelbare jaren , van een schraal gestel , die sedert verscheidene jaren onderhevig was aan hardlijvigheid en aan de ongemakken , uit opgevolde darmen voortspruitende. Tusschenbeide had hij ook last van aanbeijen en van eenen zekeren graad van prikkeling in de blaas. De pols was zwak en de eetlust zeer gering. Eenige jaren geleden , had hij na het gebruik van een weinig vette spijs , eenen hevigen aanval van kolijk , vergezeld van zware pijnen , doorgestaan en hij zeide

dat hij van dien tijd af, tot op dezen oogenblik, alle vette spijsen zorgvuldig moest vermijden, want indien hij slechts een dobbelsteentje vet gebruikte, wist hij vooruit dat hij zich niet wel zoude bevinden. Zijne huid was slap en genegen tot uitwaseming. Ik schreef voor zes drachmen van een aftreksel van de *quassia*, twee drachmen van een aftreksel van senebladeren en zes greinen rhabarber, om naar bed gaande in eens te nemen.

9 Febr. De darmen verstopt zijnde, gevoelde hij pijn en hinder, welke zich langs de linker dij en het been uitstreckte. Ik onderzocht den endeldarm, na dat dezelve vooraf met laauw water gevuld was, door middel van eenen zilveren bal, die zeven achtste gedeeltens van eenen duim in deszelfs doorsnede had, en slechts ter diepte van vier en een half duim werd ingebracht. Een bal die eene kleindere doorsnede had, kon insgelijks niet dieper ingebracht worden, terwijl de kleinste bal, die in deszelfs doorsnede een vierde gedeelte van eenen duim groot was, vijf duimen diep werd ingebracht, doch op de plaats waar den darm was zamgetrokken, beklemd raakte en eene scherpe pijn veroorzaakte. Een *haustus*, wat deszelfs samenstelling betreft, gelijk aan de voorgaande, werd den lijder iederen avond toegediend.

14. Febr. Meer dan tien jaren geleden, had hij eenen Heelmeester geraadpleegd, die eene *bougie* inbragt, welke groote pijn veroorzaakte, doch die niet verder dan vijf duimen kon ingebracht worden. De hevige smarten die hij toen geleden had, bewogen hem om eenen anderen Heelmeester op te zoeken, die zoo als hij zeide, hem het gebruik
van

van alle *bougies* afraadde. Deze gaf hem een pilletje, doch kon hem met geene zekerheid zeggen, of er boven het bereik van den vinger, zamentrekking aanwezig was. Twee of drie jaren daarna, raadpleegde hij eenen anderen Heelmeester, die, ofschoon hij eene *bougie* inbragt, welke tot op de oude plaats ingebragt zijnde, niet verder konde komen, zeide dat het hem niet mogelijk was om te bepalen, of er al dan niet zamentrekking aanwezig was, doch die hem den raad gaf, dagelijks koud water in te spuiten.

23. Febr. Daar men bevond dat de voorgeschrevene geneesmiddelen, een weinig te sterk werkten, ofschoon hij er geen de minste pijn of ongemak van gevoelde, zoo werd hem de volgende *haustus*, om elken avond naar bed gaande te nemen, voorgeschreven.

℞. *Infus. comp. Gent. dr. v.*

aq. Menth. dr. iij.

pulv. rad. rhei gr. iv.

M. f. haust.

2 Maart. Bij het inspuiten van eenig laauw water, onderzocht ik den toestand des darms, door middel van eenen zilveren bal, die eene doorsnede van zes achtste gedeelten van eenen duim had. Aangenaam werd ik verrast, toen ik bemerkte, dat wanneer ik bij het inbrengen van dezelve, het werktuig voorwaards en tevens een weinig naar de linkerzijde bragt, hetzelfde, na gedurende eenige seconden, op de oude plaats te zijn opgehouden geworden, met een bijzonder gevoel van eene oogenblikkelijke moeilijkheid, nu ter diepte van zeven duimen inschoot, alwaar ik met de verdere

inbrenging, op verzoek des lijders ophield; doch zonder dat hij zelfs de beweging van den bal bespeurde, bragt ik denzelven na twee minuten, zeer zacht en gemakkelijk, tot op eene diepte van acht duimen in, zonder den minsten tegenstand te gevoelen, terwijl ik ook niet kon bemerken, dat de lijder er eenigzins door aangedaan was. Hieruit kon ik gemakkelijk besluiten, dat de gebruikte geneesmiddelen, den lijder zeer groot nut schenen aangebragt te hebben, dewijl dat gedeelte van den darm, hetwelk in de zamentrekking deelde, wezenlijk beter en ontspannen was; hem werd aangeraden, hetzelfde genezingsplan te blijven volgen.

9 Maart. De lijder is wat zijne gezondheid betreft, veel verbeterd, vooral met betrekking tot zijn plaatselijk ongemak en het aangenaam gevoel, dat hierdoor bij hem ontstond. Daar hij naar het land terugkeerde, nam hij afscheid van mij, terwijl ik hem echter aanraadde, om nog eenigen tijd met het gebruik der geneesmiddelen voorttegaan.

T W A A L F D E G E V A L.

Ziekelyken toestand van den endeldarm door ontsteking.

5o Dec. 1820. Ik werd door den Heer HARDY, Heelmeester te *Walworth* verzocht, eenen man van middelbare jaren te bezoeken, die reeds voor verscheidene jaren was onderhevig geweest, aan galachtige aandoeningen van het darmkanaal, welke in den aanvang slechts nu en dan, doch daar-

daarna zich zoo dikwerf vertoonden, dat hij er ten laatsten geen acht meer op gaf, terwijl hij nu laatstelijk, in de maanden September en October, ziekelijk was aangedaan geweest, waartegen hij niet eens hulp gezocht had. Hij had gedurende dagen en nachten, eenen aanhoudenden aandrang tot ontlasting ondervonden, zoodat hij naauwelijks het geheime gemak verlaten hebbende, alwederom denzelfden aandrang gevoelde, ofschoon hij de kracht niet had om iets te ontlasten, dan een weinig dunne slijm, of somtijds een klein stukje verhardde drekstoffen, vergezeld van een aanhoudend en lastig gevoel van hitte en moeilijkheid in den endeldarm, koortsachtige rusteloosheid en dorst.

In de maand November verzocht hij den Heer HARDY, hem te komen bezoeken. Deze schreef onderscheidene *opiaten* en pijnstillende middelen voor, ten einde zijne kwalen te verzachten en hem rust te verschaffen; zoo als dan ook werkelijk plaats had. Men begon ten laatsten te bespeuren, dat wanneer de drekstoffen eene vaste zelfstandigheid hadden, dezelve klein van doorsnede waren, waaruit men het vermoeden van eene vernauwing opvattede. Tot het regelen van de werking des darmkanaals, scheen eene pil uit *coluquint* en *calomel* bestaande, het best geschikt te zijn, terwijl tot verlichting van de prikkeling in den endeldarm, men den lijder alle zes uren eene pil deed nemen, bestaande uit *extractum papaveris* en *hyoscyami*, van elks drie greinen.

Dit is een kort verhaal van het vooraf plaats

gehad hebbende , gelijk de Heer HARDY de goedheid had mij medetedeelen. Ondervraagd zijnde zeide hij , dat hij nooit het minste ongemak of pijnlijkheid in de blaas had gehad , doch dat hij een aanmerkelijk en lastig gevoel van zwaarte , zeer laag in den darm gewaar werd.

Na een in het werk gesteld onderzoek bleek het , dat er geen schijn bestond van eenig uitwendig gebrek. Binnen de sluitspier vond ik den darm in het geheel niet samengetrokken , zijnde integendeel deszelfs omvang , vrij duidelijk vergroot , ofschoon geheel van zijnen natuurlijken toestand afgeweken. Op verscheiden plaatsen , zoo wel achter als ter zijde , zat de darm vast aan het heiligbeen , breede vaste rimpels of naden vormende , die in verschillende rigtingen voortliepen , terwijl het op het gevoel scheen , als of er *lympha* uitgestort was , niet in de holte , maar tusschen de vliezen van den darm. Na eenig nadenken , werd ik door de bijzondere omstandigheden , die bij het geval hadden plaats gehad , in staat gesteld , datgene hetwelk nieuw voor mij was te verklaren , dewijl ik ontdekte , dat de aanvang der ontsteking moest zijn waargenomen geworden in een tijdstip , toen de endeldarm zeer opgevuld was met drekstoffen ; iets hetwelk bij eene verzuimde hardlijvigheid , zeer gemakkelijk gebeuren kan ; terwijl de tusschenruimte tusschen de verharde drekstoffen , de bijzondere gedaante van de inwendige oppervlakte des darms , bij de verdikking , van het tusschen deszelfs vliezen uitgestortte vocht , veroorzaakt had.

Na gehouden *consult* werd besloten , de reeds
voor-

voorgeschrevene geneesmiddelen te doen voortgebruiken, waarbij nu en dan eene inspuiting, van een laauw afkooksel van haverdegort met dertig droppels *laudanum* gevoegd werd.

8 Januarij 1821. De geneesmiddelen hadden eene goede uitwerking gehad, de inspuiting had den lijder verligting aangebragt en over het geheel genomen, dacht hij zich iets beter te gevoelen. Daar het bijzonder oogmerk van dit bezoek was, den darm naauwkeuriger te onderzoeken, zoo werd, nadat een openend geneesmiddel deszelfs uitwerking gedaan had, eerst laauw water in den darm gespoten, terwijl daarna een groote zilveren bal ingebracht, en allengskens en gemakkelijk werd voortgeschoven, tot dat dezelve eenen natuurlijken kronkel van den darm bereikte. Nadat het evengemeld werktuig was weggenomen, bevond men dat hetzelfde eene ruimte van tien duimen had doorgelopen, in welke uitgestrektheid de darm, met uitzondering van het reeds vermelde gedeelte, volkomen gezond was.

Het werd raadzaam bevonden, om op den reeds ingeslagenen weg, met dezelfde geneeskundige behandeling voorttegaan, daar er geene oorzaken bestonden, om het gebruik van andere geneesmiddelen aan te beveelen.

4 Sept. 1821. Ik ontving eenen brief, die mij het sterven des lijders bekend maakte en dat men verlof had bekomen, om het lijk te onderzoeken. De Heer HARDY berigtte mij, dat sedert de voorgaande maand December, de werking van zijn darmkanaal ongeregeld was geweest, tot dat nu op het laatst, eenen aanhoudenden buikloop had plaats

plaats gegrepen. Drie maanden voor zijnen dood, was hij in eene der stedelijke gasthuizen, onderzocht geworden, alwaar men hem gezegd had, dat hij niet alleen eene vernauwing van den darm, maar zelfs eene van een zeer slecht soort had. In de laatste maand was hij zeer gekweld geworden, door pijn in de blaas, waarbij zich nu en dan eene moeilijke pisloozing voegde.

Ik nam den endeldarm en de blaas uit het ligchaam, dat in de kist liggende, onderzocht werd. De darm werd, nadat dezelve geopend en gereinigd was, aanmerkelijk uitgezet en zeer verdikt gevonden, gelijk gewoonlijk het geval is, na eene voorafgaande uitzetting en ontsteking; deze ziekelijke aandoening, had het onderste gedeelte van den darm, ter lengte van zes duimen ingenomen, terwijl door eene lang aanhoudende prikkeling, er zich daar ter plaatse eene uitgestrekte verzwering, die het onderste gedeelte van den darm, even boven de sluitspier omringde, gevormd had.

Hetgeen zich aan het oog vertoonde, zeer naauwkeurig onderzocht zijnde, bevestigde de juistheid, van het van den aanvang af opgegeven gevoelen. Het inwendig vlies van den darm weggezwoeren zijnde, vertoonde aan het oog, groote, onregelmatige vlakjes, uit eene stolbare *lymphe* van eene ligte kleur bestaande, die in het meer donker gekleurde en papperig celwijs vlies was uitgestort. De darm was rondom de randen der verzwering zeer verdikt, doch was nergens zoo hard, dat men het voor *scirrhus* zoude hebben aangezien.

Naar

Naar voren toe, was de verzwering, door alle de rokken van den darm doorgedrongen, en had op een zeker punt, de spierachtige zelfstandigheid der pishlaas bereikt, waaruit verscheidene toevallen konden afgeleid worden.

Boven de zitplaats van de zoo even beschrevene ziekte, scheen den darm in alle opzigten gezond te zijn:

Aanmerking van den Hoogduitschen Vertaler. Het in dit ziektegeval opgegevene werktuig, dat dienen moet, om de ruimte van den endeldarm te onderzoeken, is hier niet naauwkeuriger beschreven. Deze (gelijk van zelfs spreekt holle) zilveren bal, zoude men mijns inziens, aan eenen ivoren steel, die bij wijze van duimstok gemaakt was, door middel van eene schroef kunnen bevestigen, omdat men dan de steel gemakkelijk zoude kunnen afschroeven en bij andere ballen gebruiken. Indien men deze maatstok van den endeldarm, eenen geleerden naam geven wil, dan schijnt mij de meest gepaste toe die van *Archometer* of *Proktometer* (van $\delta \alpha\rho\chi\acute{o}\varsigma$ of $\delta \pi\rho\omega\kappa\tau\acute{o}\varsigma$, de aars of endeldarm,) hetwelk ik alleen daarom hier aanmerk, opdat geen *Latino-Barbarus* bewogen worde, eenen half griekschen, half latijnschen naam, gelijk wij reeds in *pelvimeter* en vele dergelijke bezitten, te zamen te voegen.

D E R T I E N D E G E V A L.

Ringvormige vernauwing van den endeldarm, met bijzondere afgang van stolbare lympha uit het darmkanaal.

2 Julij 1821. Eene Dame, zevenentwintig jaren oud, gaf mij op raad van *Dr. HOOPER* een bezoek, ten einde mij over zeker lijden van den endeldarm te raadplegen. Bij het onderzoek vond men eene vernauwing, die eene opening in deszelfs midden had, waarin men met moeite, de punt van den vinger konde inbrengen. Nadat ik in een *consult* met *Dr. HOOPER*, mijn gevoelen, hetwelk ik omtrent dit soort van vernauwing gevormd had, met het zijne, dewijl hij toch ook het gebrek had onderzocht, vergeleek, zoo kwamen wij te zamen hierin overeen, dat wij hetzelfde beschouwden te zijn, een vlieschachtig middelschot, bij de sluitspier gelegen. De darm met laauw water gevuld zijnde, kon men eene kleine *bougie* met voorzigtigheid inbrengen, die zonder pijn te veroorzaken, tot eene diepte van elf duimen kon doorgevoert worden.

Deze dame was vijf jaren te voren, zeer ziek geweest. Door het dragen van een kind in hare armen verhit en vermoeid zijnde, dacht zij koude gevat te hebben, omdat de maandstonden, die toen bij haar plaats hadden, in eens ophielden. Hetzelfde kind ziek zijnde, was zij des nachts dikwerf verplicht het bed te verlaten. Zij ondervond sterke *tenesmi*, buitengewone plaatselijke hitte en pijn, vergezeld van koorts, al hetwelk, gedurende
tien

tien of elf dagen, dat er een volstrekt gebrek aan buikontlasting plaats had, aanhield. Met de hevigste drang tot ontlasting, bragt zij uren lang op het geheim gemak door, met vruchteloze en jammerlijke pijnen, of indien zij door de persing nog iets kwijt raakte, dan was het slechts bloed. Eindelijk waren ontlastmiddelen en klisteren van eenige uitwerking, doch ofschoon hierdoor verligt, werd zij echter nimmer volkomen van gemelde aanvallen hersteld, terwijl hare ingewanden, meer en meer tot hardlijvigheid genegen waren en de doorgang moeilijker en meer belet werd.

In Junij 1820, ondervond zij eenen ernstigen aanval van vreeselijke smarten in de regter lies en zijde; zij lag den geheelen nacht, als door kramp aangedaan en durfde zich niet te bewegen. Er werden wassingen met warm water en het doen nedervallen van eenig vocht, droppelsgewijze (*embrocations*), bij haar aangewend, terwijl men haar zeide, dat haar lijden veroorzaakt werd, door krampachtige winden in het darmkanaal.

13 Augustus 1821. Zekere vliesachtige zelfstandigheid, door deze dame, met veel pijn en onrust, tegelijk met den stoelgang ontlast, onderzocht ik in schoon water; op mijn verzoek was dezelve afgezondert, gewasschen en in wijngeest bewaard geworden. Deze zelfstandigheid scheen de gedaante van stolbare *lymphe* te hebben, die door dezelfde vaatjes, welke in den gezonden staat het darmslijm afscheiden, was uitgestort geworden. Eenige dezer dunne en doorschijnende vliesjes, waren van eene aanmerkelijke grootte, even als of zij door den geheelen omtrek van de
hol-

holte des darms, waren afgeworpen gew orden. Anderen geleken op *albumen*, gelijk het zichtbaar wordt, indien men het kraakbeen door lang koken tot pap maakt, omtrent gelijk geweekte sago. Eenige gedeelten dezer zelfstandigheid die op franjes geleken en die in het water ontrold zijnde, buiten hetzelfde zamenvielen, geleken meer op eene afscheiding van eene slijmachtige stof, gemengd met stolbare *lympa*, even als in de vliezen, die bij lijders aan de *croup* gevonden worden. Een klein gedeelte rood bloed, met de stolbare *lympa* uitgestort, verfde hier en daar evengemeld vlies. In het water dreef hetzelfde en spreidde zich uit, doch viel te zamen en zonk naar den grond, in overgehaalden brandewijn.

Gedurende de laatst verloopen week, waren de maag en ingewanden van hunnen streek geweest, hetwelk vergezeld was van eene aanmerkelijke verslapping, pijn en stoornis van den algemeenen gezondheids toestand, waarbij tevens een zeer benaauwd en lastig gevoel, ter plaatse van de vernauwing plaats had, zijnde in dit tijdstip, de bovengemelde stof, in eene grootere hoeveelheid en grootere massa's geloosd geworden.

20 Augustus. Ik ontving een briefje van deze Dame, waarin zij mij meldde, dat zij door eene hevige pijn in 't hoofd en de onderste ledematen was aangetast geworden, gepaart met eene soort van kramp in de maag, die dikwerf gedurende den dag wederkeerde; wanneer de pijn ophield, was zij koud, rillig en bevende.

Ik vond den onderbuik zacht, terwijl er eene hevige hoofdpijn en verhoogde opwekbaarheid aan-

we-

wezig was; er was reden om te denken, dat de pijnen in de maag, derzelver oorsprong aan kramp verschuldigd waren. Het darmkanaal was een weinig verstopt; de pols zacht, 112 slagen in de minuut. Er werd ricinus olie, vervolgens zoutachtige dranken, en indien het noodzakelijk mogt zijn, eene spaanschevlieg-pleister voorgeschreven.

23 Augustus. De Apotheker die haar bezocht, deed eene kleine aderlating op den arm, en lag op mijn verzoek, eenige bloedzuigers aan op den onderbuik, met groote verligting der plaatselijke pijn en gevoeligheid. Met het gebruik der zoutachtige en openende geneesmiddelen werd voortgegaan.

24 Augustus. Het hoofd en de onderbuik waren nu minder pijnlijk, doch de oogen waren altoos gesloten, niet uit hoofde van slaap, maar door die bijzondere gevoelloosheid en tegenzin tegen het spreken, na het doorbrengen van eenen nacht, in dewelke een weinig ijling bemerkt werd, hetgeen mij deed vermoeden, dat de staat van opgewektheid op het punt stond, eene uitstorting van vocht, tusschen de hersenvliezen te weeg te brengen; om dit voor te komen, deed ik eene groote spaanschevlieg-pleister in den hals leggen. Zij bevond zich den volgenden dag, na dat haar deze toevallen verlaten hadden, veel beter, en was weldra in staat hare kamer te verlaten.

9 October. Een aanval van ernstige, onophoudelijke en met verstikking dreigende braking, die maar even door zoutdranken en smeersels met heulsap bedeed, verligt was. Toen zij zich dezen avond in het bed omkeerde, ondervond zij een

zeer pijnlijk gevoel, even als of eene koude, die inwendig in de linker liesch vast zat, op eens was los geraakt. Weldra echter werd dit deel minder pijnlijk. De vernauwing was op het gevoel zeer week en pijnlijk. Nu en dan werden er *bougies* ingebracht, hetwelk, wanneer de deelen minder pijnlijk waren, een blijkbaar voordeel aanbragt.

17 Februarij 1822. Er had juist eene hevige aanval van pijn plaats gehad, die zich in eene regte lijn uitstreckte, van de plaats waar de darmbeens-bogt des karteldarms gelegen is, tot naar onderen in de linker liesch, waar de pijn hevig was, vergezeld van uitwendige gevoeligheid en ontstekingsachtige hitte. In de laatste week had zij twee lichamen geloosd, die eenigzins naar lange witte wormen geleken; dit had telkens plaats gehad na het gebruik van geneesmiddelen, en was zonder pijn geschied.

Ik onderzocht deze langwerpige zelfstandigheden naauwkeurig, terwijl zij op het water dreven en bevond dezelve hier en daar omringd van kleine stukjes eener min volmaakte stolbare *lymphe*. De langste van deze twee zelfstandigheden, die eigenlijk slechts een ligchaam hadden uitgemaakt, doch bij toeval van elkander gescheiden waren, had de dikte van eene ganzepen, en was tusschen de acht en negen duimen lang. Men kon dezelve moeijelijk met fijne zijde binden, zonder doorgesneden te worden. Ik ontdekte verscheidene stippen van eene donkere kleur, die zich in deze zelfstandigheden bevonden, en welke, met eene naald er uitgehaald zijnde, pitjes van krenten bleken te zijn, strekkende dit tot een bewijs, dat ge-

gemelde zelfstandigheden van eenen vloeibaren in eenen vasten staat moesten zijn overgegaan. Men had inderdaad alle redenen om te gelooven, dat dit verschijnsel zijnen oorsprong had, uit stolbare *lympa*, die in het een of ander gedeelte der ingewanden, hetwelk eene sterke zamentrekking ondergaan had, uitgestort zijnde, op deze wijze, de gedaante van het darmkanaal had aangenomen (a).

1 Junij. Deze dame raakte een ander gedeelte stolbare *lympa* kwijt, hetwelk omtrent dertien duimen lang was; de darmen waren over het algemeen prikkelbaar en ongestadig in derzelver werking, terwijl dikwerf onder den stoelgang eene zekere hoeveelheid van vliesachtige stoffen gevonden werd, somwijlen zoo veel als in een theekopje kan. Men was voornemens den invloed der geneesmiddelen, tot verligting van dit gebrek te beproeven, doch daar de lijderes niet te bewegen was tot het gebruik van iets, hetwelk eenen onaangename smaak had, zoo moest men dit voornemen opgeven.

VEERTIENDE GEVAL.

Ringvormige vernaauwing van den endeldarm, veroorzaakt door ontsteking.

L. R., dertig jaren oud, leed in het jaar 1809 aan ontsteking en ettergezwel ter zijde van den endeldarm, waarna zij gedurende twee jaren een suk-

(a) Deze *lympa* wordt bewaard in het *Museum* van den Heer HEAVISIDE.

sukkelend leven leidde, en tweemaal de *operatie* van den aarsfistel doorstond. Na den afloop hiervan gevoelde zij heviger pijn bij den stoelgang en loosde eene aanmerkelijke hoeveelheid slijm, uit den endeldarm en de scheede. Door geneeskundige hulp, werd haren algemeenen gezondheidstoestand verbeterd, doch in December 1811, verzocht zij toegelaten te worden in het gasthuis van ST. GEORGE. Bij het onderzoek vond ik eene vernauwing, gelijkvormig aan eenen dunnen, vliesachtigen rand, ter diepte van omtrent twee duimen binnen den aars, welke mij toescheen alleen eene aandoening van het slijmvlies te zijn. Het geval kwam mij voor zeer geschikt te zijn, voor de aanwending van het salpeterzure zilver, hetwelk zonder twijfel verligting, ja misschien volkomen herstel zoude hebben aangebragt, doch de lijdereuse verzette zich er tegen. Herhaalde proeven bewezen hebbende, dat de prikkelbaarheid der deelen te groot was, om eenig voordeel van de eenvoudige *bougie* te verwachten, zoo verliet zij het huis. Een naauwkeuriger berigt aangaande dit geval, is in de heilkundige waarnemingen medegedeeld geworden.

VIJFTIENDE GEVAL.

Vernauwing van den endeldarm.

In November 1811, verrigtte ik de bewerking van den aarsfistel, bij eene Dame, die den ouderdom van acht en twintig jaren bereikt had; de wond genas snel. In de maand Februarij
daar-

daaraanvolgende, werd mijne hulp andermaal ingeroepen, uit hoofde van eene nu en dan plaats hebbende moeilijkheid bij den stoelgang. Dit veroorzaakte echter, met betrekking tot den toestand van het darmkanaal, noch moeilijkheid, noch pijn.

Bij nader onderzoek werd de darm vernaauwd gevonden, doch zoo diep, dat de plaats waar de vernaauwing het sterkst was, door de vinger niet kon bereikt worden. Men nam geene aanmerkelijke verdikking van den darm waar, even zoo min als eene zamengroeijing van deszelfs zijde. Dit waren gunstige omstandigheden, ofschoon de vernaauwde plaats zeer prikkelbaar was. Het onderzoek veroorzaakte vele smarten en beweging der zenuwen. Men raadde haar aan, om eene *bougie* te laten inbrengen en twee dagen daarna werd dit in het werk gesteld: eene waschkaars van eene middelmatige grootte, die volgens den loop van den darm gebogen was, werd ingebracht. Niet zonder moeite en eene vrij hevige pijn, ging dit werktuig door de vernaauwing. Nadat hetzelfde eenigen tijd was ingebleven, werd de pijn minder, doch nam wederom toe bij het uitnemen der *bougie*, daar deze door de vernaauwing zeer vast omsloten werd. Men schreef, om dadelijk te gebruiken een, verzachtend drankje voor.

Hetzelfde werktuig tweemaal in de week, gedurende den tijd van zes weken ingebracht zijnde, bragt eene zoo aanmerkelijke verligting der kwaal te weeg, (daar de *bougie* zoo weinig wederstand op deszelfs doortogt ondervond, en de stoelgang regelmatig en gemakkelijker werd) dat men voor-

stelde, om eene grootere *bougie* in te brengen, doch daar de lijderes zich nu geheel van alle die toevallen bevrijd vond, die door de vernauwing uitgestaan waren, zoo verkoos zij te wachten, ten einde eens te zien, of zij ook zonder verdere hulp zich niet wel zoude blijven bevinden.

De ziekte is sedert niet wederom te voorschijn gekomen.

ZESTIENDE GEVAL.

Vernauwing van den endeldarm.

5 Junij 1825. Men verzocht mij om in *consult* met de Heeren NORRIS en MILES, eene Dame van zekere jaren en van eene teedere lichaamsgesteldheid te bezoeken, welkers klagten vermoed werden te ontstaan uit eene vernauwing van den darm, ofschoon deze boven het bereik van den vinger gelegen was. Nimmer werden de drekstoffen, die altoos donker gekleurd en galachtig waren, ontlast, zonder het gebruik van purgeermiddelen, en dan nog altoos in eene onregelmatige gedaante, of zeer dun. Er was geene opzetting, noch eenige de minste gevoeligheid van den onderbuik aanwezig. Indien men er niet voor zorgde, bleef de buikontlasting wel eene week achter, en dan waren alleen sterke giften in staat, om de hevige hoofdpijn en misselijkheid te doen bedaren.

6 Junij. De Heer MILES aanmerkende, dat hij nimmer in staat was geweest, om eene *bougie* behoorlijk te kunnen inbrengen, zoo vulde ik thans den darm met laauw water, wanneer eene zilvere bal, die eenen halven duim in deszelfs
door-

doorsnede had , ter diepte van vijf duimen , niet verder kon doorgevoerd worden. Eene van de kleinste soort vervolgens ingebracht zijnde , kon insgelijks , hoe voorzigtig men dit ook beproefde , niet verder dan vijf duimen komen. Nadat men nog meer laauw water had ingespoten , herhaalde men het onderzoek met de grootste der twee ballen , die nu iets verder dan in het eerst werd ingebracht , hetzij zulks veroorzaakt werd , door eene kleine verlenging in het onderste gedeelte des darms , ontstaan door den weekmakenden invloed van het bevatte vocht , hetzij de reden hierin gelegen was , dat de vernauwing eenigermate van eenen krampachtigen aard zijnde , het werktuig na herhaalde pogingen , verder kon worden ingebracht dan in het begin. De stoffen echter , die door de darmen geloosd werden , waren van eenen zoo scherpen aard , dat hoe gunstig het gevoelen ook mogt geweest zijn , omtrent de gesteldheid van het samengetrokken gedeelte van den darm , het echter niet raadzaam scheen *bougies* aan te wenden , voor en aler de ingewanden wel gezuiverd waren en eenigen tijd hadden gehad , om zich te herhalen. Ten dien einde schreven wij openende geneesmiddelen voor , om er een geregeld gebruik van te maken , tevens aanraddende , om nu en dan , naarmate der omstandigheden , bij het naar bed gaan , eene blaauwe pil te gebruiken.

28 Junij. Deze Dame zeer verligt , doch nog niet geheel hersteld zijnde van den toestand van plaatselijke opwekbaarheid , waarin zij verkeerde , werd verzocht met het gebruik der voorgeschrevene

geneesmiddelen voorttegaan en de uitwerking van eene verandering van luchtstreek te beproeven.

ZEVENTIENDE GEVAL.

Vernauwing veroorzaakt door ontsteking van den endeldarm.

J. W., eene dienstmaagd, 52 jaren oud, gleed, bij het naar beneden gaan van eene trap, uit, in de maand October 1818, en bekwam eene hevige kwetsing van den bilnaad. Hevige pijn en ontsteking waren er de gevolgen van, ofschoon zij niet ophield haar werk te verrigten.

Binnen den tijd van een maand daarna, was zij niet langer in staat eenige beweging te verrigten en moest het bed houden; nu verhaalde zij, hetgene haar overgekomen was en men raadde haar aan, de pijnlijke plaats te pappen en met laauwe omslagen te bedekken. Weldra kreeg zij verligting van de buitengewone hitte, pijn en zwelling, door het doorbreken van iets, gelijk zij meende, in den darm. Deze hare meening werd bevestigd, door de vloeijing uit den aars, van eene overvloedige etterachtige stof. Dezelfde stof, raakte zij vervolgens altoos met den stoelgang kwijt.

1 December. Zij werd in het gasthuis van ST. GEORGE gebragt. Met de omslagen en pappen werd voortgegaan, tot den 2 Januarij, wanneer het ettergezwel uitwendig, bij den aars openbrak. Met dezelfde behandeling werd nog volgehouden.

Bij een onderzoek der deelen, op den 23 Januarij, vond ik ter linkerzijde van de sluitspier, een

een gedeelte der uitwendige bekleedselen losge-
raakt, op verscheiden plaatsen doorboort en etter
ontlastende. Het scheen als of eene zwelling door
aanbeijen veroorzaakt, den rand van den aars
verborg, doch daar zij zich aan het gevoel als
opgeblazen en slap opdeed, zoo werd men weldra
verzekerd, dat het slechts eene zugtige opzwelling
van het celachtig vlies was. Nadat ik den vinger
in den aars gebragt had, ondervond ik, dat het-
gene zij gezegd had, omtrent de moeilijkheid
die zij bij den stoelgang ondervond, juist was.
Ter diepte van anderhalf duim was de darm on-
verandert, doch daar boven had eene verstop-
ping plaats. Deze bestond uit eenen in de rondte
afgescheiden ring, die binnen den endeldarm bevat
was en die op het gevoel geene gelijkenis had,
met het glad, zacht, inwendig vlies. Deze ring
hing met de holte des darms vast te zamen, en
had eene te samengetrokkene opening in het mid-
den, door welke ik met een weinig geweld, waar-
bij de lijderesse over pijn klaagde, mijnen vinger
kon doorbrengen, wordende ik ter zelfder tijd,
eene gedeeltelijke verscheuring van deszelfs zelf-
standigheid gewaar. Op deze wijze kon men met
zekerheid vaststellen, dat de vernauwing, geens-
zins ten vollen, de uitgestrektheid van twee dui-
men had, boven dewelke de darm gezond was.

Deze naderhand gevormde zelfstandigheid, ver-
schilde zeer veel op het gevoel, van eene oor-
spronkelijk ontstane vernauwing: zij was bijzonder
ruuw, sponsachtig, eenigzins ligt te verschuiven
en kon voor een gedeelte losgemaakt worden.
Door eene sonde, die door eene der uitwendige

openingen werd ingebracht, ontdekte men een kanaal, dat bijna vijf duimen langs den buitenkant van den darm heenliep. Ik werd echter door de vernauwing belet, in het duidelijk voelen van de punt der sonde.

26 Januarij. Zij zeide dat zij na het onderzoek, de ontlasting beter had kunnen kwijtraken. Als eene eerste poging, ten einde de *tonus* der deelen juist te bestemmen, bragt men eene *bougie* van talk door de vernauwing, die men zoo lang liet liggen, tot dat dezelve door de warmte en beweging der omliggende deelen gesmolten was, eene handelwijze, tot welke de Heer HEAVISIDE zeer genegen is, uithoofde van de onderscheidene daaraan verbondene voordeelen. Voorzeker blijkt hieruit zeer naauwkeurig, de graad der aanwezige prikkelbaarheid, zonder dat men gevaar loopt om dezelve te vermeerderen, daar het smelten der *bougie* inderdaad gelijk staat met het wegnemen derzelve, zonder dat men hierbij de moeilijkheid ondervindt, die met het uithalen er van gepaard gaat.

30 Januarij. Dezelfde behandeling wordt herhaalt.

2 Februarij. Eene *bougie* van was, iets kleiner dan de vorige, bedekt met geolied pluksel, werd door de vernauwing heen gebragt. Dit bragt vermeerdering van pijn te weeg, die meer scheen te ontstaan door de ruwe oppervlakte, dan door de grootte van het werktuig. Men verwachtte, dat deze omstandigheid nut zoude aanbrengen, doch dezelve scheen veeleer ongunstig te zijn, uithoofde van de te groote pijn en onrust.

6 en 9 Februarij. Dezelfde *bougie* werd zonder pluksel ingebracht, de bewerking bragt veel minder pijn te weeg en was klaarblijkelijk voordelig, daar de deelen nu, in eenen staat van rust bleven.

15 Februarij. Eene *bougie* van grooteren omvang en van elastieke gom vervaardigd, werd nu ingebracht; deze werd zeer gemakkelijk door de vernauwing gevoerd, ofschoon door het verwijderen van dezelve, gedurende een half uur dat zij inbleef, eene scherpe pijn ontstond. Op den 17 en 19 werd de bewerking herhaald. Den 23 lag ik het kanaal, dat ter zijde in den darm opwaarts ging, open en verbond hetzelfde met pluksel, even als bij de *operatie* van den aarsfistel.

9 Maart. Een ligte aanval van eene roosachtige ontsteking, vertoonde zich over de bilnaad, verzeld van overvloedige ettering en meer pijn, alsmede van rillingen en koortshitte. Bij het onderzoek vond men den endeldarm verhit, doch de rondgaande band van stolbare *lymphæ*, ofschoon iets meer samengetrokken, was echter niet merkelyk vaster dan te voren. De darm bevond zich boven de vernauwing, nog in deszelfs gezonden en natuurlijken toestand.

Tegen deze ongesteldheid werden haar wassingen, en inwendig het gebruik van de kina met zwavelzuur voorgeschreven. Hiermede werd tot den achtsten April voortgegaan, als wanneer de ontstekingachtige aanval geheel opgehouden hebbende, en de lijderesse in krachten zeer hebbende toegenomen, zoo raadde men haar aan het koude bad te beproeven, daar de vlocijng
nog

nog altoos tamelijk sterk aanhield. Het koude bad werkte eenigzins te sterk, waarom het slechts plaatselijk werd aangewend. Nu werden het inwendig gebruik van *tonische* geneesmiddelen, zoo als het geregeld gebruik der *bougie*, voortgezet tot op den 20 April, wanneer men eene tamelijk groote *bougie*, zeer gemakkelijk kon inbrengen, terwijl het vloeijen ook bijkans had opgehouden. Zij gevoelde zich nu wel genoeg, om op de wegzending uit het gasthuis en het wederkeeren in hare dienst aan te dringen. Na dien tijd is zij gezond gebleven.

ACHTTIENDE GEVAL.

Vernauwing van den endeldarm.

27 Julij 1821. Een zeker Heer, te *Newmarket* woonachtig, oud 57 jaren, bezocht mij. Hij zeide mij, dat zijne geneeskundige vrienden hem geraden hadden, naar de stad te gaan, ten einde mijn gevoelen te hooren en berigtte mij tevens, dat men zijn lijden voor eene vernauwing hield. Gedurende verscheidene jaren was hij tot hardlijvigheid geneigd; omtrent drie jaren geleden, was hij hevig door den loop aangetast geweest; na dien tijd was hij dikwerf onderhevig aan een lastig gevoel van schietende pijnen, langs den loop van den darm naar beneden, ook was het hem bij den stoelgang, even als of de drekstoffen, langs eene raauwe oppervlakte gingen.

Bij het onderzoek vond men niets vreemds omtrent de sluitspier, binnen welke de holte in den
darm

darm ruim was en toegankelijk voor den vinger. Daar hij 'smorgens vroeg wederom vertrekken moest, zoo onderzocht ik dadelijk, het meer inwendige gedeelte van den darm, door middel van eenen zilveren bal, van eene middelmatige grootte, die ter diepte van zes en een halve duim, niet verder kon ingebracht worden en pijn veroorzaakte; de darm was te dier plaats vast op het gevoel, zoowel als verstopt. Na het inspuiten van eenig laauw water, werd dezelfde bal met beleid, over verscheidene vaste, ruwe en ongelijke oppervlaktens, ter diepte van acht duimen ingevoerd, alwaar het scheen, dat de ziekelijke toestand van den darm ophield. De deelen vertoonden zich op het gevoel, als of zij aan het heiligbeen vastzaten. Hij nam waar, dat de drekstoffen dikwerf de gedaante van verharde balletjes, die op schapenkeutels geleeken, aannamen. Sedert kort was er altoos een gevoel van pijn, omtrent de zitplaats van de ziekte, vooral na den stoelgang, terwijl er nu en dan een smartelijk gevoel plaats had, dat zich van daar, langs de binnenzijde van het linkerbeen, tot beneden in de teenen uitstreekte. Het darmkanaal verstopt zijnde, schreef ik het volgende voor

n) *Infusion. cascaril: dr. vij.*
Sulphat: magnes: dr. ss.
tinct. cort. aurant. dr. j.
m. si haust,

Deze werd tweemaal daags genomen.

11 Augustus. Deze Heer wederom in de stad zijnde, gelukte het mij, na den darm wederom te heb-

hebben ingespoten, eene metale *bougie*, die drie achtste gedeelten van een duim dik was, ter diepte van tusschen de negen en tien duimen intebrengeu. De bewerking veroorzaakte een weinig pijn, doch deze hield weldra op. Het geneesmiddel zeer wel aan het doel beantwoordende, werd voortgebruikt.

23 Augustus. De eetlust was veel verbeterd; de buiksonstastingen beter, gemakkelijker en overvloediger. De vorige *bougie* werd nu met meer gemak ingebracht. Ik schreef eene *haustus* voor, bestaande uit een zamengesteld aftreksel van de *gentiaan* en de *tinctura cascaril*, om iederen ochtend te gebruiken, en liet den lijder naar huis vertrekken.

NEGENTIENDE GEVAL.

Vernauwing van den endeldarm, die verkeerdelijk voor Dyspepsie gehouden werd.

Een man meer dan vijftig jaren oud, klaagde over pijn, zwaarte en een onaangenaam gevoel in de maag; hij was rusteloos, zijne oogen hadden eene geelachtige kleur, ofschoon de buikontlastingen, eene behoorlijke galkleur vertoonden. Zijne gezondheid werd vooral verbeterd, door het gebruik van eene laxeerpil, uit *rheum*, *ipecacuanha*, en verdeelde giften van *columbo* en *soda* bestaande. Te voren reeds, had hij tegen dezelfde ongesteldheid van de maag, die hij voor zijne eenigste ziekte hield, geneesmiddelen gebruikt. Te dier tijd schenen *Alterantia* en bittere aftreksels, hem verligting aan te brengen, doch de terugkerende aanvallen, werden heviger en hardnekkiger.

Na

Na verloop van eenigen tijd, werden de nachten slapeloos doorgebracht, doch daar hij eenen verdachten bijslaap had uitgeoefend, maakte hij zich bevreesd en was niet te overreden, dat de moeiheid zijner ledematen, de schietende pijnen in de liezen, de verdooving van den balzak en de pijn in de *urethra* en rug, aan iets anders, dan aan besmetting konden worden toegeschreven. Hij wilde bijkans van geene andere oorzaak horen spreken, tot dat de Heer SPILSBURY hem onder het oog bracht, dat de latere toevallen der venusziekte, door een zeker, en uithoofde van deszelfs verschijnselen niet te miskennen, oorspronkelijk lijden, werden voorafgegaan. De blaas werd na gedaan onderzoek, in eenen gezonden toestand gevonden; de *urethra* was zonder vernauwing. Bij het inbrengen van den vinger in den endeldarm, vond men den ingang vernauwd en een klein gedeelte van dezelve, eenigzins verdikt, doch men kon geene vernauwing, in het bereik van den vinger ontdekken. De voorstanderklier was zeer vergroot. Eene dunne, geoliede, voor den endeldarm geschikte *bougie* werd ingebracht en ter diepte van omtrent zes duimen, ontmoette men eenen wederstand, doch na eene kleine drukking, werd de punt der *bougie*, verder ingevoerd, wanneer er eensklaps een verscheurende pijn, in beide de liezen ontstond. Er waren eenige dagen noodig, om de prikkeling, door de *bougie* veroorzaakt, wegnemen. De daarna plaats hebbende behandeling, bepaalde zich alleen tot verzachtende middelen, daar de aanwending der *bougie*, duidelijk bleek ondoelmatig te zijn.

TWIN-

TWINTIGSTE GEVAL.

Vernauwing van den endeldarm.

Een man, 55 jaren oud, kwam bijna wanhopig bij den Heer SPILSBURY, ten einde hem over *venerische* toevallen te raadplegen. Zijn lijden bestond in aanhoudende pijn omtrent het hoofd der roede, met een lastig gevoel rondom den balzak. Hij was onder de behandeling van drie Artsen geweest, die hem alleen kwikzilver, hetzij in dranken of in pillen, tegen deze zoogenaamde venerische ziekte hadden doen gebruiken; eindelijk maakte een hunner de wijze aanmerking, dat indien het werkelijk die ziekte ware, de lijder geneesmiddelen genoeg genomen had, om een do-zijn te kunnen herstellen en dat hij waarlijk niet wist, wat met hem te doen.

Het was toen dat hij den Heer SPILSBURY bezocht, die noch uit zijn eigen verhaal, noch na gedaan onderzoek ontdekken kon, dat hij ooit eenig venerisch verschijnsel gehad had. De vrees hier voor had hem bevangen, en dit schijnt een ieder van zijne Artsen bewogen te hebben, hem korter of langer als eenen venuszieken te behandelen. De blaas werd onderzocht, zonder dat men in dezelve een steen, of eenige vernauwing kon gewaar worden, doch de pijn en zwaarte in de lendenen, gaf aanleiding tot het onderzoek van den endeldarm, wanneer men ter diepte van omtrent vijf duimen binnen de sluitspier, eene vernauwing ontdekte.

Door het gebruik van *bougies*, hielden de
pijn

pijnen en andere toevallen, voor een groot gedeelte op, doch de aanval eener *rheumatische* koorts, maakte voor het oogenblik een einde, aan de gevorderd wordende plaatselijke behandeling.

EEN EN TWINTIGSTE GEVAL.

Vernauwing van den endeldarm, ontstaan uit eene aandoening van de baarmoeder.

19 April 1821. Ik werd door eene Dame geraadpleegd, die den ouderdom van 45 jaren bereikt had en aan eene ziekte van den endeldarm leed, welke reeds gedurende twee jaren zeer hinderlijk was, doch nu sedert eenige maanden zoodanig had toegenomen, dat het loozen van harde drekstoffen, haar altoos belet werd. Door zich gedurende haar eerste kraambed, aan de koude te hebben blootgesteld, was zij daarna altoos geneigd geweest, tot het vatten van koude, gelijk zij het noemde, in de baarmoeder.

In November 1820, kreeg zij eenen aanval, die vergezeld was van een dof, duister gevoel van zwaarte en ongemakkelijkheid, omtrent de baarmoeder en de blaas, benevens pijn gedurende de waterloozing; de hoeveelheid water die zij loosde was zoo aanmerkelijk, dat dezelve somtijds twee stoopen vochts, in de vier en twintig uren te boven ging.

Thans ondervond zij eene doffe pijn, in het onderste gedeelte van den rug en eene gevoelloosheid langs de linker dij, welke toevallen gedurende de laatste aanval, vooral hinderlijk waren,

en van dien tijd af was zij verzekerd, dat harde stoffen de darmen niet konden doorgaan, zoo dat zij dien ten gevolge genegen was te denken, dat het eene lijden het andere had voortgebracht.

Het in het darmkanaal bevatte scheen eenen tamelijk vrijen doortogt te hebben, hetzij zulks winden of drekstoffen waren, tot op eene zekere hoogte, kunnende zij dit altoos gewaar worden omtrent het onderste gedeelte van den rug: voorbij dit punt, of liever op deszelfs hoogte, ging het met moeite.

Sedert kort had zij nimmer stoelgang, zonder het gebruik van *drastische* geneesmiddelen. Deze verligteden de darmen van derzelve last, doch bragten altoos vermeerdering der plaatselijke pijn en prikkeling te weeg.

19 April. Ik deed haar tweemaal daags de volgende *haustus* gebruiken :

℞. *Infusion. Senn. dr. vj.*

———— *composit. gent. Unc. j.*

tinctur. senn. dr. jss.

sulphat. magnes scrup. ij.

mann. dr. ss.

m. f. haust.

25 April. Dit middel had eene zachte werking gehad, doch tevens veel verligting aangebragt, zonder dat zij iets van die prikkeling was gewaar geworden, die met het gebruik van andere geneesmiddelen altoos gepaard ging. Bij het onderzoek van den endeldarm, ontdekte men door middel eener zilveren bal van middelmatige grootte, eene vernauwing ter diepte van vier en een half duim;
ge-

gemelde bal ingebracht zijnde, veroorzaakte noch pijn, noch onaangenaam gevoel.

30 April. Herhaalde pogingen om eene *bougie* verder dan de vernauwing in te brengen, veroorzaakten een onaangenaam gevoel in den darm, vergezeld van eene ongewone, lastige pijn in den rug en een gevoel van prikkeling in de baarmoeder, al hetwelk mij voor het tegenwoordige deed besluiten, het inbrengen van werktuigen, geheel aan eene zijde te zetten. De stoelgang werd wederom bevorderd, door de *laxerende haustus*, terwijl eene smering met heulsap bedeed, nu en dan over den onderbuik moest ingewreven worden.

21 Mei. De lijderes zeide dat zij nu geen pijn gevoelde, bij den doorgang der drekstoffen, doch dat er een gevoel van hitte en pijnlijke ongemakkelijkheid, uit den rug door het ligchaam schoot en van daar, gelijk reeds te voren plaats had, naar beneden langs het linker been, zoo dat zij dit somtijds naauwelijks op den grond zetten kon. Eenige maanden geleden was deze pijn, gedurende het niet verschijnen voor eenen zekeren tijd, van de stonden, bijzonder hevig geweest, doch was dadelijk minder geworden na derzelver terugkomst. Elken avond werd haar een pijnstillend lavement, laauw ingebracht.

6. Junij. Alle pijnen en ongemakken, zoo wel plaatselijke als uit medegevoel ontstaande, zijn nu verdwenen. Hare eenige vrees bestond nu hierin, dat het waarschijnlijk was, dat de goede uitwerking der geneesmiddelen zoude ophouden. Zij betuigde nu *uitermaten verligt en zeer veel beter te zijn*, en dat zij *nu inderdaad niet*

meer leed, ofschoon de doorgang aan alle vaste zelfstandigheden, voor als nog belet was.

TWEE EN TWINTIGSTE GEVAL.

Vernauwing in den endeldarm.

Eene vrouw van zekere jaren had lang geklaagd, ofschoon men geene duidelijke blijken van eenen ziekelijken toestand bij haar waarnam. De nu en dan bij haar plaats hebbende aanvallen van pijn in den rug, schreef zij aan *rheumatismus* of graveel toe. Toen men dit toeval voor *rheumatismus* hield, behandelde men hetzelfde met eene versterkende pleister; doch wanneer men het voor graveel aanzag, gaf men bij het naar bed gaan, genever met water te drinken. De aanvallen werden heviger, en ten einde het opgeven van winden uit de maag te bevorderen, was men meer dan voorheen genoodzaakt, gember en eene thee van *herba menthae* toe te dienen. Verlies van vleesch en rusteloosheid, vorderden grootere giften van een rustverwekkend *electuarium*, zoo dat zij eenen aanhoudenden strijd, tegen winden, *rheumatismus* en graveel voerde.

Niet te vreden met de kennis, die zij voorgaf van haar lijden en de tegen hetzelfde dienstige geneesmiddelen te hebben, en er geene onduidelijke blijken aanwezig zijnde, dat zij eene martelares van haren echtgenoot was, onderzocht de heer SPILSBURY den endeldarm en vond dadelijk binnen de sluitspier, eene zamentrekking van den darm, welke aan het gevoel, zich als eenen verhardenden mond der baarmoeder opdeed, die de
pant

punt van den kleinen vinger niet doorliet. De beklagenswaardige vrouw wilde zich aan geene behandeling onderwerpen, maar hield zich nog altoos aan hare ingebeelde ziekte, terwijl zij zich in de laatste maanden, in eenen toestand van toenemende verzwakking bevonden heeft.

DRIE EN TWINTIGSTE GEVAL.

Vernauwing in den endeldarm.

5 Januarij 1821. Een Heer van middelbare jaren, die te *Cambridge* te huis hoorde, bezocht mij, om mijne meening te hooren over eene ziekte, die, gelijk hij mij zeide, door sommigen voor eene ziels-, door anderen voor eene ligchaams-ziekte, en door eenige weinigen, voor een mengsel van beide was gehouden geworden. Laatstelijk was hij zeer geplaagd geworden door winderigheid in de ingewanden, en een onaangenaam gevoel van spanning in den onderbuik; nu en dan ondervond hij kramppijnen, in het een of ander gedeelte der ingewanden. Hij had een menigvuldig gebruik van ontlastmiddelen gemaakt, die hem in den beginne nuttig waren, terwijl zij hem daarna, niet alleen geene ontlasting meer verschaften, maar zijn lijden onmisbaar verergerden, door eene vermeerdering van onaangenaam gevoel, pijn en winderigheid aan te brengen. Hij zeide dat nog niemand eenig onderzoek naar het bestaan van een plaatselijk lijden gedaan had. Hij had eenen zekeren Arts die tot de *Universiteit* behoorde, geraadpleegd; die, de ziekte, als uit zwakheid ontstaande, beschouwende, hem geneesmiddelen had toegediend, doch

zonder eenig goed gevolg. Ook had hij eenen zeer beroemden Arts uit *Londen* gesproken, die zijne ziekte voor zwakke spijsvertering houdende, hem zeide, dat de door hem voorgeschrevene middelen, hem dadelijk hulp zouden aanbrengen, ofschoon zij niets afdeden. Op den duur had hij open lijf, doch het scheen dat dit hem nimmer verligting aanbragt, daar hij altoos een gevoel had, als of zijne darmen nimmer geheel geledigd waren, zelfs wanneer hij menigvuldige stoelgangen gehad had. Wanneer hij tusschenbeiden eenigzins hardlijvig was, merkte hij op, dat hij harde drekstoffen, die van eene behoorlijke dikte waren, kwijt raakte, hetwelk zijn geloof aan vernauwing deed wankelen.

Ik bragt eene groote zilveren bal in, en vond eene vaste en onbeweegbare hindernis, ter diepte van zes en een halve duim, alwaar het bleek, dat de darm aan het heiligbeen was vastgehecht. Een zorgvuldig onderzoek, bragt geene aanmerkelijke pijn te weeg. Het niet voor raadzaam houdende, thans eene meerdere aanraking der deelen te wagen, schreef ik een zacht openend middel voor, den lijder tevens verzoekende, over veertien dagen wederom bij mij te komen.

18 Januarij. De lijder bezocht mij wederom, doch ik kon noch de kleinste zilveren bal, noch eene *bougie* voor de pisbuis geschikt en die eene middelbare grootte had, verder dan zes en een halve duim inbrengen, ofschoon zulks met de grootste voorzigtigheid beproefd werd, zijnde deze laatste des te meer noodig, daar eene ligte drukking, reeds een pijnlijk gevoel van hitte, ter plaatse
van

van het gebrek veroorzaakte. Hij zeide nu, dat hij gedurende de twee laatste jaren, nu en dan in het onderste gedeelte der lendenen, eene bijzondere scherpe pijn gevoeld had, vooral wanneer hij hardlijvig was; hebbende hij ook tusschenbeiden een gevoel van hitte in den darm zelf ondervonden, juist zoo als hij thans gevoelde. Ik schreef een zacht *anodynum* voor, om des avonds in eens te nemen.

2 Februarij. Ik ontving wederom een bezoek van den lijder, die mij zeide, dat hij na het gebruik van het laatst voorgeschreven geneesmiddel, verligting bespeurd had. Hij toonde mij zijn verlangen, naar het weder-aanwenden der *bougie*, doch mij scheen het voorzigtiger toe dit uit te stellen, terwijl ik hem met het gebruik der reeds voorgeschreven geneesmiddelen deed voortgaan.

14 Mei. Wederom in de stad komende, berigtte hij mij, dat de Geneeskundigen, die hem hunne hulp verleenden, trachtende eene *bougie* in te brengen, nu kortelings eene verstopping, beneden in den darm gevonden hadden, terwijl zij na het onderzoek met den vinger ontdekten, dat er eene omstulping van den darm plaats had. Eene inspuiting gedaan zijnde, vond men door middel van den vinger den darm wederom geheel vrij, doch in denzelfden oogenblik, dat het ingespoten vocht was afgevloeid, vond men even als te voren, wederom eene omstulping van den darm en men werd gewaar, dat dit dikwerf het geval was.

Het scheen dat gedurende de laatste twee maanden, de prikkeling van de in de darmen bevatte lucht, eene herhaalde waterloozing had veroorzaakt.

Men had eenmaal, eene groote *bougie* van was, door de vernauwing heen gevoerd. Dit veroorzaakte pijn in de zaadballen en den pisweg, doch de daaropvolgende prikkeling was gering. Men schreef hem eene openende *haustus* voor, om bij het naar bed gaan te nemen.

15 Mei. Het geneesmiddel heeft de uitwerking niet gehad die men er van verwachtte. Bij het inbrengen van den vinger ontdekte ik, dat het omgestulpte gedeelte van den darm, meer benedenwaarts, tegen de sluitspier gezakt was.

Deze toestand van *intussusceptio*, werd gemakkelijk, door eene inspuiting in den darm weggenomen, hetwelk hij mij zeide, dat zijn heele meester, die hem, wanneer hij op het land was, behandelde, altoos verplicht was te doen, voor dat hij eenig werktuig inbragt. Ik bragt nu eenen zilveren bal, van eene middelmatige grootte in, die langs verscheidene veerkrachtige, doch vaste zamen-groeisels, in de holte van den darm henen gleed, nabij de zitplaats van de vernauwing. Dit werktuig weggenomen zijnde, werd eene gebogene metalen sonde, die dezelfde doorsnede als de zilveren bal had, op eene voorzigtige wijze en niet zonder een weinig pijn, tien of elf duimen ingebracht.

18 Mei. Dezelfde sonde werd vrij gemakkelijk ingebracht, doch eene die iets dikker was, kon niet door de vernauwing worden heen gevoerd.

21 Mei. Na het gebruik der dunne sonde, werd eene die driemaal zoo dik was, door de vernauwing heen gebragt, doch niet zonder tusschenbeiden een zeer pijnlijk, knijpend gevoel, uit kramp in verschillende gedeelten van den dwarschen kartel-

teldarm ontstaande, te veroorzaken, waardoor de winden heen en weder door den darm bewogen werden. Soms had de lijder veel last, van een gevoel van groote zwaarte of doofheid in den onderbuik en onderste ledematen.

25 Mei. Hij verhaalde mij, dat hij nog op het land zijnde, op zekeren avond een weinig rabarber kaauwde, waarop hij den volgenden morgen ontbeet, terwijl hij een uur daarna, zachtjes te paard rijdende, pijn in de ingewanden gevoelde en afsteeg. Na dat hij eene geringe, dunne buikontlasting gehad had, vond hij de stof volmaakt gelijkend, op de dooijer en het wit van een ei, even als of hij dit pas gegeten had. Dit kwam hem opmerkenswaardig voor, daar hij in geen drie weken, deze spijs genoten had. Zonder het doen eener inspuiting, kon ik de *bougie* niet verder dan zes duimen inbrengen.

30 Mei. Ik werd na het verrigten der inspuiting in den darm, om den anderen dag, na den 23 dezer in staat gesteld, de grootste soort van *bougie*, door de vernauwing in te brengen. De pis was troebel, gaande deszelfs loozing vergezeld van eene prikkelende, scherpe pijn in het roedenhoofd, die echter in de vernauwing niet gevoeld werd. Ik schreef een *haustus* voor, bestaande uit een kamferachtig mengsel, bedeed met de *tinctura camphor. opii*. De lijder begaf zich naar *Cambridge*.

4 Junij. Bij zijne terugkomst te *Londen*, was de vernauwing meer samengetrokken en prikkelbaar. Met moeite en smart bragt ik een werktuig van het kleinste soort binnen. Hem werd het

volgende voorgeschreven, om tweemalen 's daags te gebruiken :

℞. *Mannae dr. j.*

Infusion. senn. dr. iij.

———— *compos. gent. Unc. ss.*

Sulphat. magnes. dr. ss.

m. d.

6 Junij. Ik kon de grootste metale *bougie* (die eenen duim in doorsnede had) twaalf duimen in den darm brengen, zonder dat dit mij bijkans eenige moeite kostte.

15 Junij. Hem werd nu geraden naar huis terug te keeren, en voor het oogenblik, alle heilkundige hulp aan eene zijde te stellen, daar men verscheidene malen, groote *bougies* met gemak had ingebracht.

3 Julij 1823. Deze Heer bezocht mij nog eens, in eenen verbeterden toestand zijner gezondheid. Hij ontmoette veel minder moeilijkheid bij den stoelgang, doch gaf eene beschrijving van een bijzonder trillend, zenuwachtig gevoel, dat hij somtijds na eene buikontlasting gewaar werd. De endeldarm met laauw water gevuld zijnde, kon men den grootsten bal, met het uiterste gemak, langs deszelfs geheele lengte, zijnde veertien duimen, inbrengen; doch ofschoon er nu geene zamentrekking aanwezig was, zoo bevond men echter eene verandering van maaksel, gepaard met verdikking, welke blijkbaar in de rokken van den darm, tusschen de vier en negen duimen boven de sluitspier, plaats had. Ik schreef eenige ligte pijnstil-

stillende middelen voor, benevens nu en dan het gebruik van zachte openende geneesmiddelen.

VIER EN TWINTIGSTE GEVAL.

Vernauwing in den endeldarm.

25 November 1820. Te huis komende, vond ik eenen Heer op mij wachten, die van *Bath* gekomen was, om mij te spreken en mijn gevoelens te vernemen. Hij verhaalde mij, dat hij te dier plaatse, door eenen Heelmeester was behandeld geworden, die hem gezegd had dat hij aan eene vernauwing in den endeldarm leed. Hij wenschte van mij te weten, of dit zoo was, of niet. Hij had geene smarten of onbehagelijk gevoel, noch onmiddellijk, noch door medegevoel ondervonden. De toestand zijner ingewanden was eenigzins veranderlijk, doch tamelijk regelmatig. Hij zeide, dat de voorname reden, waarom hij aan het bestaan van eene vernauwing twijfelde, daarin gelegen was, dat de stoffen die hij door den stoelgang loosde, tusschenbeide zeer vast waren en eene aanmerkelijke dikte hadden. Bij een nader onderzoek bleek het echter, dat slechts het eerste gedeelte der geloosde stoffen dik was, terwijl datgene, hetwelk het laatst ontlast werd, te zamengedrukt en dun was, zoo dat het dikste gedeelte, slechts eene lengte van drie of vier duimen had.

Bij het onderzoek ontmoette men met de grootste zilveren bal eene vernauwing, die niet slechts bestond in eene allengs toenemende zamentrekking en verdikking van de wanden van de sluitspier, doch die daarenboven werd bevonden te zijn eene
in

in het bekken vast zittende massa. Toen de ingesloten bal de diepte van vijf duimen bereikt had, werd dezelve met moeite bewogen. De tusschenbeide gelegene ruimte, liet het doorvoeren van den bal met moeite toe. Het weefsel was blijkbaar veerkrachtig en bijna kraakbeenachtig. Het inbrengen van eenen bal, die in grootte op de vorige volgde, deed volkomen hetzelfde gevoel ontstaan, alleen schoot dezelve een weinig dieper in, ter plaatse der vernauwing. Dit onderzoek veroorzaakte geene smarten, noch eenig onbehagelijk gevoel.

Ik verklaarde het de waarheid te zijn, dat er eene vernauwing aanwezig was, die niet krampachtig maar op den duur blijvende was, en dat de bijzondere gesteldheid der drekstoffen daaraan was toe te schrijven, dat zij, nog zacht zijnde, de vernauwing waren doorgestaan, terwijl zij, gedurende derzelve verblijf in het onderste gedeelte van den darm, verhard waren geworden.

Hij wenschte te weten, of ik hem ook eenige voorschriften, ten opzichte der behandeling te geven had; daarbij opmerkende dat, indien dit mogelijk was, hij mij binnen twee maanden wenschte weder te zien. Ik zeide hem, dat indien gedurende twee weken, dagelijks eene *bougie* door de vernauwing kon gebragt worden, zonder pijn te veroorzaken, het mij dan geschikt zoude toeschijnen, om tot de aanwending van eene grootere *bougie* over te gaan, doch dat hetgene wat betrekking had tot de bijzonderheden van de voor het vervolg noodige behandeling, of tot de bijzondere wending, die de ziekte in het vervolg mogt nemen,

men, dit alleen zoude kunnen bepaald worden, door eene aanhoudende opmerkzaamheid, op het uitwerksel van de voorgeslagene middelen.

VIJF EN TWINTIGSTE GEVAL.

Vernauwing in den endeldarm, vergezeld van eene ziekelijke aandoening der blaas, veroorzaakt door intussusceptie.

30 Januarij 1823. Ik werd verzocht om eenen Heer van middelbare jaren, in *consult* te bezoeken. Hij zeide dat zijne darmen voor verscheidene jaren, eene algemeene ziekelijke aandoening hadden ondergaan, die deszelfs grond in gevatte koude had. Eene hevige loslijvigheid, was door eene volstreckte en hardnekkige hardlijvigheid, gevolgd geworden. Hem werden pillen voorgeschreven, die echter geene werking deden, zoo dat hij elf of twaalf dagen, zonder eenige buikontlasting te hebben, doorbragt. Sedert dien tijd, was hij aan een aanhoudend en ernstig plaatselijk gevoel van onbehagelijkheid, onderhevig geweest. Hij onderzond pijn in het onderste gedeelte van den rug, en vooral in de linker lies en dij, vergezeld van een onbehagelijk gevoel in de blaas, wanneer de andere pijnen sterk waren. Zeker Heelmeester zeide hem, dat zijne ongesteldheid alleen in hardlijvigheid bestond, terwijl een ander deszelfs oorsprong, uit eene vergroeting der voorstanderklier afleidde, ofschoon ik bij het onderzoek bevond, dat deze volkomen gezond was. Gedurende de laatste drie maanden, had men *bougies* ingebracht, doch men vond over
het

het algemeen noodzakelijk, om eerst den vinger en daarna de *bougie* in te brengen, ten einde de eigentlijke opening der vernauwing in den darm te vinden.

Geheel nabij de sluitspier, vond ik eene gapende, medegevende verstopping, die zeer verdikt, en op het gevoel zeer zeker ongelijk en misschien gescheurd was. Zoo verre ik met den vinger reiken konde, scheen het samengetrokken gedeelte, gene- gen tot wijken, zonder pijn, prikkeling, of weder- stand. Er was geen gevoel van plaatselijke hitte, noch eenig duidelijk kwaadaardig teeken aanwezig, ofschoon er somtijds veel pijn plaats had. Men kwam overeen, om den lijder de *pilul. hydrarg.* met *extr. conii*, en tusschenbeide naar gelang van zaken, een aftreksel van *senna* met *sal eb- som* en *manna*, te doen gebruiken. De diëet moest zacht zijn, niet prikkelbaar en ligt verteer- baar.

Den 14 April werd ik verzocht hem wederom te bezoeken, daar zijn vorige Heelmeester, des- zelfs bezoeken gestaakt had. Ik bevond dat men met de aanwending der *bougies* tusschenbeide nog had volgehouden; doch zijn lijden was verer- gerd en hij werd nu dikwerf een bestendig gevoel van hitte in de deelen gewaar. In het bijzonder beschreef hij de aandoening der blaas, als te gelijk aanhoudende en echter voorbijgaande. Somtijds kon hij zijn water vrij wel loozen, terwijl hij wederom op eenen anderen tijd, met eene volle blaas, geen droppel kon kwijt raken. Op zekeren tijd, aldus gesteld zijnde, en het stilletje waarop hij zat, ver- latende, had hij een gevoel als of hij kon wateren;
hij

hij keerde zich om en loosde op eens, met het uiterste gemak, in eenen vollen stroom, eene halve stoep water.

2 Mei. Door het gebruik van stijfsellavementen, met heulsap bedeeft, zoowel als door pijnstillende geneesmiddelen, ondervond hij veel verligting, wat de pijnen betreft, doch in andere opzigten bleef hij dezelfde. Na met groote oplettendheid de zaak beschouwd te hebben, bleek het mij, dat de darmen in dit geval, van natuur prikkelbaar en zwak zijnde, onderhevig waren geweest, aan eene gedeeltelijke omkering, zijnde het bovenste zaamgetrokkene gedeelte, in het benedenste uitgezette van den endeldarm ingezakt, en dat de darm in dezen toestand zijnde, overladen was geworden met drekstoffen en gelijk uit eene opgave, van hetgeene hij te dier tijd gevoelde waarschijnlijk was, tot ontsteking was overgegaan. Deze laatste verandering veroorzaakte, dat de vooraangaande gesteldheid der deelen, voor het vervolg alzoo bleef, zoodat zij juist in dezelfde toestand verbleven, waarin ik hen bij het onderzoek met den vinger gevonden had, kunnende deze toestand anders, niet wel verklaard worden. Bij andere gelegenheden, heb ik eene dergelijke gesteldheid, als nu en dan voorkomende, waargenomen, terwijl aldaar, deze toestand slechts voor eenen tijd was, dewijl de deelen aan geene ontsteking waren onderhevig geweest (a).

8 Mei. De rustverwekkende *haustus*, die den avond te voren genomen was, bragt slaap te weeg, of-

(a) Zie de 23, 59 en 71 gevallen.

ofschoon de lijder twijfelde, dat hij door dezelve eene vermindering der plaatselijke pijn ondervonden had. Indien hij moeite deed om zijn water te loozen, dan bragt dit dikwerf aandrang tot ontlasting te weeg, wanneer of een kleine wind, of een weinig zwartachtig bloed geloosd werd; in denzelfden oogenblik werd op eens het water in deszelfs loop gestuit, zoodat hij dan in geen half uur, of in geen uur wateren kon, terwijl somtijds kort daarna, de pis wederom met eenen vollen stroom begon afteloopen. Na de buiksontlasting, hetzij de stoffen dun of hard waren, ondervond hij veel pijn in de heupen en den rug. De geneesmiddelen, werden met weinige verandering, voortgebruikt.

14 Mei. Gisteren dacht hij, dat er stoffen de vernauwing zouden doorgaan, daar hij eenen aanhoudenden drang tot stoelgang gevoelde, ofschoon hij niets dan een weinig bloed kwijt raakte; te meer nog dacht hij dit, omdat hij in het middelste gedeelte, van de binnenzijde van de linker dij, een bijzonder gevoel had, even als bij het inbrengen der *bougies*, zijnde eene soort van kloppende pijn. Tegen den avond had hij eene overvloedige stoelgang en de pijn in de dij verminderde. Hij zeide dat hij de drukking van de gevulde endeldarm, op de plaats der vernauwing, als ook in de dij konde voelen en dit was, gedurende de geheele ziekte het geval geweest, zoodat indien de vernauwde plaats, slechts met eene *bougie* werdt aangeraakt, hij dit altoos oogenblikkelijk, op eene zekere plaats der dij gevoelde.

23 Mei. In vele opzigten gevoelde hij zich verlicht door de geneesmiddelen, doch hij meende, dat de hoeveelheid der afgescheidene pis verminderde, waarom het gebruik van een *haustus aethereus* nu en dan met de *tinctura hyoscyami* bedeeft, benevens dat der reeds gemelde geneesmiddelen, werd aanbevolen: dit had eene dubbelde uitwerking, zoowel wat betreft het vermeerderen der pisafscheiding, als het verminderen der pijn in de lendenstreek.

25 Junij. De lijder bevond zich in denzelfden toestand, ofschoon de kracht om zijn water te loozen, eene blijkbare vermeerdering ondergaan had.

ZES EN TWINTIGSTE GEVAL.

Vernauwing van den endeldarm.

15 Junij 1820. Zeker Heer, 78 jaren oud, vraagde mij om raad. Hij verhaalde mij, dat hij omtrent vier jaren geleden, door *typhus* was aangetast geweest, waarvan hij langzaam herstelde; en dat hij gedurende zijn herstel, in het eerst eene prikkeling omtrent de blaas ondervond, waardoor hij genoodzaakt werd, meermalen dan voorheen zijn water te loozen. Behalven dit ongemak scheen het hem toe, dat ofschoon de werking van zijn darmkanaal regelmatig was, hem echter de behoorlijke kracht ontbrak, om de drekstoffen te ontlasten. Hij had reeds verscheidene beroemde Heelmeesters geraadpleegd, onder welke een, ten einde zich te overtuigen, dat er geene vernauwing in de pisbuis plaats had, eene *bougie* zonder verhindering in de blaas had gebragt. Nadat

ik den vinger in den endeldarm had gebragt, bemerkte ik dadelijk, eene aanmerkelijke vergrooting van de voorstanderklier, doch geene blykbare ziekelijke aandoening van den darm. Daarom schreef ik hem voor den avond, een zacht *anodynum* en voor den volgenden morgen, een laxeerdrankje voor, terwijl ik hem mijne begeerte te kennen gaf, hem binnen eenige weinige dagen wederom te zien.

19 Junij. De lijder had tot heden behoorlijk openlijf gehad en hij meende zich over het geheel iets beter te gevoelen. Nu onderzocht ik den darm met eene *bougie*, die drierde gedeelte van een duim dik was en ter diepte van vijf duimen, vond ik eene vaste vernauwing. Indien het werktuig, eenen halven duim verder werd voortgestuwt, dan dreef de veerkracht van den darm, hetzelfde wederom terug, waaruit bleek, dat het niet door de ziekelijk aangedane plaats was doorgegaan, alsook dat dit gedeelte, nog geenszins aan het heiligbeen vast zat.

22 Junij. Eene *bougie* van elastieke gom, die eenen halven duim dikte had, werd nu ingebracht, en ging na eenigen tegenstand ontmoet te hebben, tot eene diepte van zes duimen naar binnen, alwaar dezelve zeer vast in de vernauwing sloot. Na eenige weinige minuten, werd het werktuig wederom naar buiten gebragt. In het begin der maand Julij, werd eene *bougie* herhaalde keren ingebracht en dat wel met blykbaar nut, want de stoelgang had nu veel gemakkelijker plaats dan voorheen. Daar hij gereed stond om de stad te

ver-

verlaten, werd hem geraten, met het bovengemelde geneesplan voltehouden.

ZEVEN EN TWINTIGSTE GEVAL.

Vernauwing in den endeldarm.

2 November 1820. Ik werd door een' man, 51 jaren oud geraadpleegd, die mij zeide eene vernauwing in den endeldarm te hebben, die dikwerf van veel pijn vergezeld ging, zijnde hij onder de behandeling van verschillende Heelmeesters geweest, waarvan sommigen zijne kwaal onderzocht hadden, anderen niet. Zoo verre men met den vinger konde reiken, scheen de darm gezond te zijn. Eene *elastieke bougie*, die eene dikte van eenen halven duim had, kon de eerste zes duimen zonder hinder worden ingebracht en werd dan, met eenige moeite door eene plaats gevoerd, alwaar de ruimte blijkbaar vermindert en de oppervlakte prikkelbaar was. Omtrent ter lengte van eenen duim, werd het werktuig in deszelfs voortgang gehindert, waarna hetzelfde wederom zonder verhindering verder scheen ingebracht te kunnen worden. Het onderzoek, bragt geene smarten te weeg.

Gedurende de laatste tien jaren, was hij aan hevige aanvallen van krampachtige buikloop onderhevig geweest, die elken lente en herfst, op nieuws plaats hadden; de ondervinding had hem geleerd, dat geene geneesmiddelen hem verligting aanbragten tot dat hij het heulsap beproefde, hetwelk altoos hielp. Hij zeide, dat in den aanvang der behandeling van de bij hem plaats hebbende vernauwing,

wing, een zeer beroemd Heelmeester, door de wijze waarop hij de *bougie* had aangewend, hem de hevigste smart had doen lijden. Een zeker Heelmeester had hem aangeraden, zich naar *Leamington* te begeven, ten einde aldaar het water te drinken. Hij zeide dat terwijl hij zich aldaar bevond, een Arts hem eene *bougie*, ter diepte van vier duimen had ingebracht en hem gezegd had, dat hij dezelve niet verder durfde intebrenge-
gen, om dat zich daar ter plaatse een klapvlies bevond, waarvan de kwetsing hem het leven zoude kosten. Onder zijne behandeling, maakte hij gedurende zes weken, een regelmatig gebruik van de *calomel*, waardoor de mond, bijna al dien tijd, zeer pijnlijk was. Hij meende dat de eenige uitwerking van deze behandeling geweest was, dat hij er zwakker en meer prikkelbaar door was geworden.

5 November. Dezelfde *bougie*, die op den tweeden was ingebracht geworden, werd nu gemakkelij-
kelijk ingebracht. Hij zeide, dat hij reeds lang, nu en dan onderhevig was geweest, aan een zeker onbehagelijk gevoel en pijn in de regter heup, doch nimmer op de plaats zelve der vernaauwing.

9 November. Hij had ricinusolie ingenomen, die dezen ochtend twee geringe stoelgangen, vergezeld van persing had veroorzaakt. Men kon het werktuig, niet tegenstaande het zeer zacht werd ingebracht, niet verder dan de sluitspier doen voortgaan. Eene verplaatsing der deelen vermoedende, bragt ik den vinger in en vond, dat het geheele aangedane gedeelte, bij toeval binnen deszelfs bereik lag, zoodat de punt van den vinger, duidelij-
door

door de vernauwing, in een verslapt en week gedeelte van den darm kon gevoerd worden. De uitgestrektheid van het door ziekte aangedane gedeelte, beliep bijkans twee duimen; hetzelfde vertoonde zich aan het gevoel, als eene ongelijke verdikking van de rokken des darms, die mijnes inziens deszelfs oorsprong nam in het celachtig vlies en de spiervezelen geenszins aandeed, want ik werd minder werkelijke zamentrekking gewaar, dan ik verwacht had, daar de tusschenruimten tusschen de verdikte plaatsen, aan verslapping onderhevig waren.

12 November. Hij dacht dat hij koude gevat had, omdat hij dikwijls zijn water moest loozen, tusschenbeiden vergezeld van rillingen, een gevoel van ongesteldheid en eenen radden pols. De twee laatste dagen, had hij des avonds eene *haustus* gebruikt, waarin tien greinen, van het zamengestelde poeder der *ipecacuanha* gemengd waren. Er had eene ruime uitwaseming over het ligchaam plaats, die echter aan de beenen en voeten ontbrak, zijnde deze den geheelen nacht door altoos koud. De genomene ricinusolie, werkte dezen ochtend zacht en gemakkelijk. Iets meer pijn in de heup. De pols 80 slagen in de minuut; de tong zuiver.

15 November. Hij gevoelde zich zelve in eenige opzigten iets beter, doch de blaas was nog in eenen geprikkelden toestand, waarbij nu en dan pijnen plaats hadden, die van achteren naar voren in het roedenhoofd schoten. Ik schreef hem de *tinct. volat. guaj.* en de *tinct. opii* voor, om tweemaal des daags in een *haustus* te ne-

men. Er werd eene *bougie* van elastieke gom, die drie vierde duim dik en acht duimen lang was, in den endeldarm gebragt. Zij bragt geen onbegrijpelijk gevoel te weeg, waarom men dezelve tien minuten liet liggen.

20 November. Hij zeide zich zeer kwalijk te bevinden en meende dat zijnen toestand verergerd was, want hij had geenen stoelgang zonder het gebruik van geneesmiddelen en als hij gewaar werd, dat de drekstoffen de plaats der vernauwing bereikten, dan gevoelde hij pijn in de blaas, vergezeld van aandrang tot wateren en hij was buiten staat om de drekstoffen te loozen, voor dat hij gewaterd had (dat hij veelal niet dadelijk doen kon) doch na dit gedaan te hebben, had hij ook buikontlasting. Zijn aangezicht was ingevallen en het was duidelijk, dat zijn toestand verergerde. Ik schreef hem een pijnstillend middel voor en bragt geene *bougie* in; maar ik vermoedde, dat het gebrek in den endeldarm, zich weldra aan de holte der blaas zoude mededeelen.

28 November. Hij had opgemerkt, dat het gevoel, dat hij nu en dan bij de waterloozing ondervond, naar zijne gedachten van winden afhing, die hunnen uitgang uit de blaas, langs den pisweg namen, omdat er zich somtijds eene witte slijmachtige stof, in kleine blaasjes opdeed, vergezeld van een geluid, even als of er lucht, uit de opening der pisbuis ontsnapte. Hij zeide dat hij in 't eerst dit denkbeeld in twijfel had getrokken, doch dat hij er nu zeker van was. Met de geneesmiddelen werd voortgegaan.

7 December. De lijder schreef mij dat hij zich

zoo slecht bevond , dat ik hem zeer zonde verpligten , indien ik hem een bezoek aan zijn eigen huis , in het oostelijk gedeelte der stad wilde geven. Den volgende dag begaf ik mij bij hem en vond hem erger. Hij klaagde over hevige en pijnlijke krampen , in verschillende gedeeltens van het darmkanaal. Men schreef hem een zoutachtig, *aetherisch* en met heulsap bedeeft drankje voor , om drie of viermaal daags van te gebruiken.

11 December. De lijder is nog altoos onrustig , uithoofde der hevige en dikwerf terugkerende krampen in de darmen. Ten einde hem te verligten , voegde ik bij het gebruik der reeds voorgeschrevene geneesmiddelen , een smeersel met heulsap bedeeft , om gedurende het woeden der krampen , in de maagholte ingewreven te worden. Hierdoor ondervond hij vele verligting en voordeel.

18 December. Nog altoos werd hij door krampen gefolterd , maar daarenboven leed hij nog aan eene pijn in de regterzijde , in de leverstreek. De Heer HEATH , zijn gewone Heelmeester , liet eenige bloedzuigers aanleggen , hetgeen spoedig verligting aanbragt. De krampen in het darmkanaal , kwamen echter spoedig weder , die zijne maag prikkelbaar , zijne nachten slapeloos , zijne dagen onaangenaam en zijne vooruitzigten hopeloos maakten. Zijne krachten namen gedurig af tot op den 23 Januarij 1821 , wanneer hij stierf , bijkans nitgeteerd als een geraamte , uithoofde der groote smarten en der aanhoudende prikkeling.

Op den tweeden dag na het overlijden , onderzocht ik , hierin door den Heer HEATH bijgestaan zijnde , het lijk. De onderbuik was zeer opgezet ,

doch het ligchaam en de ledematen ten uitersten vermagerd. Het darmkanaal was overal opgeblazen, doch over het algemeen gezond, ofschoon eene gedeeltelijke ontstekingsachtige roodheid van den nugteren darm, de plaats aanduidde, alwaar men uithoofde der pijn zich verplicht had gevonden, de toevlugt tot eene plaatselijke bloedontlasting te nemen.

De maag, ofschoon gedeeltelijk samengetrokken, kon echter geenszins gezegd worden, door ziekte aangedaan te zijn; ook was de *pylorus* niet zeer verdikt. De dunne darmen waren, behalven dat zij aanmerkelijk uitgezet waren, gezond. Ofschoon het zeer waarschijnlijk was, dat de karteldarm, de zitplaats der kramppijnen, gedurende het leven geweest was, zoo was er echter niets in dezelve aanwezig, hetgeen dit vermoeden kon bevestigen. Deze darm was langs deszelfs geheele uitgestrektheid, insgelijks uitermate uitgezet. De in het bekken gelegen deelen werden weggenomen en gewaschen, ten einde naauwkeuriger onderzocht te worden. Bij het openen van den endeldarm bleek het, dat de voornaamste uitgestrektheid der ziekelijke aandoening, eene lengte van omtrent twee duimen bereikte, zijnde de rokken des darms ter dezer plaatse zeer verdikt en door ziekte verandert. De inwendige oppervlakte van het darmkanaal, vertoonde eenige duimen boven de vernauwing, verscheidene kleine plekjes, alwaar eene verzweering van het slijmvlies had plaats gegrepen; men kon echter geene overblijfselen, van eene in den omtrek plaats gehad hebbende ontsteking bespeuren.

De

De darm weggesneden hebbende, vond ik een uitgestrekt ettergezwel, dat zich in het bekken, ter regterzijde van den endeldarm gevormd had; terwijl het naderhand bleek dat dit ettergezwel, met den darm in verband stond. De vernauwing die in het ziekelijk gedeelte van den darm plaats had, was waarschijnlijk het gevolg, van eenen zeer verwijderden aanval van ontsteking, of indien dit niet alzoo mogt wezen, van eene langdurige prikkeling, die eene afscheiding van eene weeke, witte stof, onder den vorm van *tuberculeuse* massa's had voortgebracht, terwijl het slijmvlies van den darm, hetwelk dezelve bedekte, de fijne takjes van verscheide haarvaatjes, die zich in het door de ziekte ontstane ligchaam verspreidden, aan het oog vertoonde.

Het ettergezwel, waarin zoo het scheen, eenige te voren uitgestortte massa's van stolbare *lymphe*, door de etterwording waren los gemaakt, was, gelijk reeds gemeld is, aan de regterzijde van den darm gelegen, nabij de zitplaats van deze doffe, drukkende pijnen, die zich zoo lang in de heup hadden doen gevoelen.

In de blaas, juist achter de voorstanderklier, was eene vlieschachtige vouw, die even zoo gelegen was en er omtrent even zoo uitzag, als die welke beschreven en afgebeeld is, in het verhaal van een geval, dat op eene andere plaats vermeld staat (a). In het onderhavige geval, sprong deze vlieschachtige vorm niet genoeg voorwaarts, om die

(a) *Practical observations on the diseases of the urinary organs.*

die ernstige gevolgen te doen ontstaan, die in het vroeger vermelde geval, den dood veroorzaakten; zij was echter zeer vaatrijk, prikkelbaar en had sponsachtige randen. Ik trok de van elkander gescheidene randen der blaas, ter dezer plaats in de hoogte, ligtte dit klapvlies op en lag op deze wijze, eene groote etterachtige opening bloot, door welke eene dikke *bougie*, die voor de pisbuis geschikt was, uit de blaas, door het ettergezwel, in het ziekelijk aangedane gedeelte van den endeldarm gevoerd werd. Dit *preparaat* wordt bewaard, in de verzameling van den Heer HEAVISIDE.

ACHT EN TWINTIGSTE GEVAL.

Vernaauwing in den endeldarm.

18 Februarij 1821. Een man, omtrent vijf en dertig jaren oud, uit de nabuurschap van *Manchester*, begeerde mijne hulp. Hij zeide mij dat zijn lijden, waarover hij reeds verscheidene Geneeskundigen had geraadpleegd, van eenen bijzonderen aard was. Eenigen hadden dit, wederom anderen iets anders vermoedt. Verscheidenen hadden gemeend dat de lever aangedaan was, terwijl een der laatste Geneeskundigen die hij geraadpleegd had, zijne overtuiging had te kennen gegeven, dat de klieren van het darmscheil vergroot waren. Zijn voornaamste lijden zeide hij dat plaats had, in het onderste gedeelte van den buik, waarin hij, vooral na zich vermoeid te hebben, een gevoel had van eene lastige drukking en aanhoudende onbehagelijkheid. Reeds lang had
dit

dit geduurt en vijftien of twintig jaren geleden, toen zijn lijden eenen aanvang nam, voelde hij van tijd tot tijd pijn, juist achter de linker heup, die door het geheele been trok, welk laatste allengs verzwakt was en eene duidelijke vermagering ondergaan had. De werking van zijne darmen was eenigzins veranderlijk, doch over het algemeen regelmatig, kunnende dezelve zeer gemakkelijk, door ontlastmiddelen bewogen worden. Wanneer de buikontlasting stevig was, was dezelve ook dik.

Ik zeide hem, dat uit het berigt hetgeene hij mij had medegedeelt, ik duidelijk kon opmaken, dat zijne darmen niet gezond waren, en dat, daar ik geene opzetting of gevoeligheid, noch in de leverstreek, noch in eenig ander gedeelte van den onderbuik ontdekken kon, ik geneigd was om te gelooven, dat zijn voornaamste lijden in het darmkanaal plaats had; welk lijden door een standvastig gebruik van geschikte geneesmiddelen, misschien tijdig kon worden opgeheven, doch dat ik het geraten hield, mij door een plaatselijk onderzoek te verzekeren, of de endeldarm zich, in eenen staat van gezondheid bevond. Hij zeide mij dat dit een maatregel was, waaraan niemand van zijne talrijke Geneesheeren, immer gedacht had, doch dat hij zich van dezen oogenblik af, aan alles wilde onderwerpen, wat ik voor noodig hield. Ik schreef een aftreksel van *gentiaan* en *casca-*
rilla voor.

20 Februarij. Hij zeide mij, dat de geneesmiddelen hem zeer wel bekomen waren, en dat hij zelf van gedachten was, dat zijn voornaamste lijden in het darmkanaal plaats had, omdat hij op
den

den duur had opgemerkt, dat hij na het gebruik van eenen hartigen maaltijd, een gevoel van zwaarte en onbehagelijkheid ondervond, en dat, wanneer de spijsvertering meer gevordert was, hij zich allengs meer verligt gevoelde. De toestand zijner ingewanden, was niet gunstig voor het onderzoek, omdat hij eenigszins verstopt was. Ik schreef hem een afkooksel van de kina voor en een aftreksel van de *cascarilla*.

23 Februarij. Hij zeide zich iets beter te gevoelen, daar hij nu behoorlijke ontlasting had. Daarom onderzocht ik nu den endeldarm, brengende eenen bal in, die zeven achtste duim dik was en die, ofschoon er ter diepte van drie duimen, eene geringe zamentrekking plaats had, echter tot vijf duimen kon ingebracht worden, alwaar zij plotseling stuitte, uithoofde van eene allengs toenemende zamentrekking van den darm, die verdikt en voor een gedeelte aan het heiligbeen vastgehecht was. Het onderzoek met eenen bal, die drie achtste duim dik was, herhalende, kon dezelve gemakkelijk tot vijf en een halve duim ingebracht worden; doch niets was in staat, om ze verder te doen ingaan.

Nu kon ik den lijder de verzekering geven, dat zijn lijden bestond, in eene vernauwing van den endeldarm, die eene gepaste en verstandige aanwending van werktuigen, zoowel als het gebruik van geschikte geneesmiddelen vorderde. In antwoord op zijne vragen, betrekkelijk de aandoe-ning van zijn linker been en dij, zeide men hem, dat indien de oorspronkelijke ziekte, die deszelfs zitplaats in den darm had, door de behandeling al-

allengs verligt werd, hetwelk men alle reden had om te hopen, ook alsdan de aandoening van het been, die zenuwachtig en medelijdend was, insgelijks zoude verligt worden.

NEGEN EN TWINTIGSTE GEVAL.

Scirrheuse vernaauwing in den endeldarm.

Een werkman, twee en vijftig jaren oud, die veel pijn in de lendenen had, werd onderhevig aan eene prikkeling in den hals van de blaas. De pis werd zonder verhindering geloosd, doch hierna ontstond pijn en aandrang, hetwelk binnen weinige weken zeer in hevigheid toenam. Zijne darmen waren verstopt, zoodat hij uit dien hoofde dikwerf geneesmiddelen noodig had. Na drie maanden kwam hij in het gasthuis van *St. George*, alwaar ik in de maand Februarij 1810, hem voor het eerst bezocht. Hij had toen hevige pijnen in den rug en lendenen, vergezeld van lamheid in het eene been. Men kon aan hetzelfde niets ziekelijks gewaar worden, doch daar het darmkanaal verstopt was, werd een laxeermiddel voorgeschreven.

De moeilijke waterloozing nam toe, en in de pis vertoonde zich een dik, wit bezinksel. De prikkeling in de blaas, benam hem alle rust en veroorzaakte dikwerf, eene onwederstaanbare aandrang tot stoelgang, ofschoon zijne pogingen hiertoe vruchteloos waren. Het inbrengen van *bougies* in de pisbuis, gaf in dit geval geen licht; daarna onderzocht ik den endeldarm, die juist binnen het bereik van den vinger, eene vaste zamentrekking ondervond.

Dag

Daar eene sterke prikkelbaarheid, het gebruik der gewone *bougie* verbood, werd eene gebogene waschkaars ingebracht, die men een half uur liet liggen, wordende na verloop van eenige dagen, de bewerking herhaald. In de plaats der waschkaars, werd toen eene kaars van talk gebezigd: het was alleen op deze wijze, dat de lijder drukking kon verdragen. Het binnenste darmvlies deed zich aan het gevoel op, even als of hetzelfde gerimpeld was, in kleine, korte verhevenheden of vouwen; de andere darmvliezen waren duidelijk zeer verdikt en te samengetrokken. Het ziekelijke gedeelte zat sterk vastgehecht aan het heiligbeen.

Weldra werd de lijder aangetast door hevige, krampachtige, doorborende pijnen in het vernaauwde gedeelte, terwijl alle de toevallen hardnekkiger werden, tot dat eindelijk alle verdere pogingen, om door middel van de *bougie* verligting te verschaffen, werden opgegeven. Uitgeput door de hevige prikkeling en smart, gepaard met uitstorting van water in den onderbuik, overleed de lijder den 10. April 1810.

Bij de lijkopening vond men eene zeer uitgestrekte *scirrheuse* aandoening van het net en de maag, doch de grootste massa van dezen aard vertoonde de endeldarm. In het bovenste gedeelte van het bekken was deze darm sterk vastgehecht aan den ruggraad en het heiligbeen, door middel van eene uitgestrekte verdikking der deelen rondom den darm gelegen, vertoonende de rokken van deze eenen zeer volmaakten overgang in de ware *scirrhus*.

Uit het bekken genomen, werd het voorste gedeel-

deelte van den darm, van den aars naar boven opengesneden, zoodat de vernauwing in twee deelen verdeeld werd. De zamentrekking had deszelfs begin verscheidene duimen boven de sluitspier genomen en had zich van daar, naar boven en beneden uitgestrekt. De doorgesneden vlakke van het ziekelijk gedeelte had in den rand van het vlokig vlies tot die van het buikvlies, eene dikte van drie vierde gedeelte van eenen duim.

De pisblaas, ofschoon gezond, was buitengewoon zaamgetrokken en daardoor verdikt; een gevolg der lang aanhoudende prikkeling door medegevoel. Deszelfs holte kon naauwelijks eenen eetlepel vocht bevatten; het inwendig vlies was buitengemeen vaatrijk. (a)

DERTIGSTE GEVAL.

Ontsteking van den karteldarm, eindigende in uitstorting.

Het voorwerp van dit geval was eene Dame, wier lijden door verscheidene Artsen aan eene ziekte der lever was toegeschreven geworden, zijnde zij ten gevolge van dit gevoelen, in den aanvang harer ziekte, bij herhaling door kwikmiddelen behandeld geworden, ofschoon zonder gewenscht gevolg. Van alle degenen die haar gezien en behandeld hadden, was *Dr. HOOPER* de eenige Arts, die niet van gevoelen was, dat haar lijder zijne zitplaats

(a) Eene afbeelding van deze blaas is te vinden, in *Practical Treatise on the diseases of the Urine and Urinary organs.* — Longman, 1823.

plaats in de lever had, niettegenstaande er een aanhoudend, plaatselijk, onaangenaam gevoel, dikwerf eene hevige pijn en eenige zwelling, onder het kraakbeen der ribben aan de regter zijde en tusschenbeide pijn in den schouder plaats had. De buikontlasting was onregelmatig; somtijds hadden er vier en twintig stoelgangen, in even zoo vele uren plaats, terwijl op andere tijden sterke purgeermiddelen, dikwijls eenige dagen na elkander moesten toegereikt worden, die dan nog wel eens zonder werking bleven.

Onderscheidene geneesmiddelen werden voorgeschreven, doch het waren alleen sterke *opiaten*, die aanmerkelijke verligting aanbragten. In het laatste tijdperk harer ziekte, werd ik verzocht haar te bezoeken, omdat zij aan de waterzucht leed. Viermalen werd haar het water afgetapt en telkens ontlastte ik op deze wijze omtrent vier tweestoops-maten vocht. Zij stierf den 12 Februarij 1820.

Bij het onderzoek, hetwelk in tegenwoordigheid van *Dr. HOOPER* geschiedde, vond ik een verdikt, wankleurig, zacht en veerkrachtig gezwel, dat dwars in het bovenste gedeelte van den onderbuik lag en waarvan een zeker gedeelte, de bekleedselen van den buik, op eene zichtbare wijze had opgeligt, voor dat zij op de zijde was gelegd geworden. De regterkant van dit gezwel, was op verscheidene plaatsen vast zamengegroeid, met de naastaangelegene oppervlakte der buikbeksels; deszelfs voorste gedeelte was insgelijks door verscheidene korte, dikke banden, het gevolg van uitstorting van *lympha*, zeer vast aan het buikvlies

vlies vastgehecht , juist in het hartekuiltje. Men ontdekte, dat het gezwel zelf, de maag was en de dwarsche karteldarm, die op eene naauwe en volmaakte wijze met elkander vereenigd waren. Het eerstgemelde ingewand was zeer wankleurig, het andere in eenen ziekelijken toestand, en zoodanig veranderd van weefsel en verdikt, dat het deszelfs natuurlijke hoedanigheden geheel verloren had.

Het gezwel, dat gedurende het leven dit geval nog twijfelachtiger gemaakt had, bleek alleen een gedeelte van de maag geweest te zijn, dat, door de vasthechtingen, die in de meeste andere gedeelten hadden plaats gevonden, uitwendig een gevoelig, prikkelbaar en pijnlijk punt had opgeleverd.

De zoo even vermelde hechtingen waren zeer sterk en sproten alle van den karteldarm voort, die klaarblijkelijk de zitplaats van de oorspronkelijke ontsteking geweest was. De banden die aan het hartekuiltje vastgehecht waren, gaven eene duidelijke verklaring van het pijnlijk gevoel eener knagende, of brandende, of gloeiende hitte, tuschenbeide vergezeld van een gevoel van plukken of trekken in dat deel, waarvan zij nimmer geheel bevrijd was.

Het bleek dat de buikwaterzucht alleen het gevolg was van eene stoornis in het stelsel der opslorpende vaatjes, hetwelk ontsproot uit de in den aanvang plaats gehad hebbende ontsteking; want het maaksel van de lever was gezond, ofschoon het gedeelte van het buikvlies, waardoor zij bedekt wordt, een weinig verdikt was.

E E N

K

EEN EN DERTIGSTE GEVAL.

Waarschijnlijke vernaauwing in den karteldarm, gepaard met eene ziekelijke gesteldheid van den endeldarm.

Zeker Heer, 35 jaren oud, raadpleegde mij den vijfden Januarij 1822, over eene hardlijvigheid, die op den duur plaats had, alsmede over menigvuldige en hevige pijnen, in het benedenste gedeelte van den buik, even voor dat hij stoelgang had; dit lijden had hem reeds, gedurende verscheidene jaren gekweld. Toen in 1819, het water met eenen kleineren stroom geloosd werd, bragt men eene *bougie* in, zonder echter eene vernaauwing te vinden. In het begin van zijn lijden plagt de buikontlasting hardlijvig te zijn, doch de stoffen waren dik en gelijkvormig; daarna bestonden zij in een groot aantal van kleine balletjes, even als schapekeutels.

In het begin der maand November 1821, ondervond hij eenen aanval van doffe pijnen, onder de regter ribben, welke vermeerderden wanneer hij op die zijde lag. Deze pijnen verminderden echter en waren binnen weinige dagen geheel weg. Ter zijner verligting werden bloedzuigers en eene spaanschevliegpleister, op de aangedane zijde gelegd en er werden geneesmiddelen voorgeschreven, waarna verscheidene stoelgangen van donker gekleurde drekstoffen volgden.

Onlangs bragt hij dikwerf, ja zelfs meestal, den nacht slapeloos door, met een onbehagelijk gevoel, ter plaatse van de darmbeensbogt van den karteldarm,

darm, onder de randen van de benedenste ribben aan de linkerzijde, even als of er winden besloten waren, die geenen doortogt vinden konden. Soms gebeurde het, dat wanneer de winden gereed waren om geloosd te worden, hij dezelve naar beneden konde voelen gaan, krigende hij dan ook verligting, wanneer dezelve doorbraken. Hij zeide dat hij nimmer goed rustte, of eenen verkwikkelijken slaap genoot, hetgeen uit geene bijzondere pijn voortsproot, maar meer uit rusteloosheid, kunnende hij nooit lang in eene en dezelfde ligging blijven. De pols had 84 slagen in de minuut; de tong was zuiver en de eetlust redelijk.

Er werd een weinig laauw water in den darm gespoten, wordende dezelve onderzocht, door het inbrengen van eenen grooten zilveren bal, die ter diepte van tusschen de twaalf en dertien duimen, over eene op het gevoel verdikte en ongelijke oppervlakte gevoerd werd, zonder dat men echter eenig blijk van vernauwing of van eene bijzondere prikkelbaarheid gewaar werd. De onderbuik uitwendig onderzocht zijnde, was vrij van pijn indien dezelve gedrukt werd, behalve ter plaatse van de bogt van den karteldarm, onder de linker ribben, alwaar bij de drukking eene zekere gevoeligheid bespeurd werd.

7 Januarij. Ik schreef het volgende voor, ten einde iederen morgen gebruikt te worden:

℞. *Infusion. rad. gent. dr. v.*

Decocti cort. peruv. dr. iij.

Sulphat. magnes. dr. j.

m. f. haust.

14 Januarij. Het geneesmiddel had den eersten dag goed gewerkt, doch de volgende dagen niet genoegzaam. Daarom werd het *laxerend* vermogen van dit middel verhoogd.

28 Januarij. De lijder berigtte mij, dat het laatst voorgeschreven geneesmiddel zeer goed werkte, en dat hij nu dagelijks eenen geregelden en gemakkelijken stoelgang had. Hij zeide, dat hij nu op lange na zoo niet gekweld werd door winden, die zich in de bogt van den karteldarm ophoopten, en dat hij nu een meer behagelijk gevoel en vrijeren doorgang in dat deel had, dan te voren. Over het geheel genomen, gevoelde hij zich wezenlijk beter en was van gevoelen, dat het verdere gebruik van geneesmiddelen, onnoodig zoude zijn. Men trachtte hem echter te overreden, om met het gebruik van dezelfde middelen, die hem verligting hadden aangebragt, ten minsten nog eenigen tijd voort te gaan.

TWEE EN DERTIGSTE GEVAL.

Ontsteking in den karteldarm, gevolgd van vernaauwing. (a)

De Eerwaarde Dr. M—y, had omtrent zeven of acht jaren voor zijnen dood, gewoonlijk bij de twintig dunne stoelgangen, in de vierentwintig uren, veroorzaakt door een lijden van het darmkanaal, hetwelk hij meende zijnen oorsprong verschuldigd te

(a) Getrokken uit het Handschrift in het *Museum* van den Heer HEAVISIDE, alwaar de ziekelijke deelen bewaard worden.

te zijn aan eenen slag, die hij in vroegeren tijd, in de zijde van den buik ontvangen had. Hij wees de voornaamste zitplaats van zijn lijden, altoos zoo naauwkeurig in zijn vermagerd ligchaam aan, dat men te dier tijd besloot, dat deze [de karteldarm zijn moest, ter plaatse alwaar dezelve, langs de buitenzijde der linker nier naar beneden loopt. Men dacht het waarschijnlijk te zijn, dat aldaar eene zamentrekking of verzwering aanwezig was.

Omtrent drie jaren voor zijnen dood, leed hij aan eenen aarsfistel, van welke hij met eene goede uitkomst gesneden werd, en van dien tijd af, dat de ontsteking, welke aanleiding tot gemelde fistel gaf, plaats had, gevoelde hij dat het benedenste gedeelte van den endeldarm, in eenen ongeschikten en onbehagelijken toestand bleef, zoo dat het inbrengen van het pijpje der klisteerspuit, bij het zetten van een lavement, pijn en moeijelijkheid veroorzaakte. Na dien tijd waren zijne Artsen van oordeel, dat er nu niets meer kon gedaan worden, dan zijne smarten te lenigen en hem rust te verschaffen. Hem werd het gebruik van *opiata* voorgeschreven, door welke hij nu en dan, zich zeer verkwikt en versterkt gevoelde. Eindelijk vermagerde hij zeer, door den slechten toestand zijner gezondheid, gevoegd bij eene naauwkeurige betrachting van zijne beroepspligten, die hij, in weerwil van pijn en ziekte, nimmer vrijwillig verzuimde. Voor zijnen dood werden zijne beenen waterzuchtig en zwollen sterk.

Bij de lijkopening bleek het, dat het gevoelen, hetwelk men omtrent de ziekte had opgevat, juist was. De dunne darmen waren gezond; de blinde

darm en het begin van den karteldarm was insgelijks zeer opgeblazen en vertoonde ook eenige blijken van ontsteking. Het uitgezette gedeelte van den karteldarm eindigde tegenover het laagste gedeelte van de linker nier, alwaar zich eene ringvormige vernauwing van den darm bevond. Hier vertoonde zich den samengetrokken darm aan het gevoel, even gelijk vast vleesch en het was duidelijk, dat dezelve voorheen aan ontsteking geleden had. De zieke darm opengesneden zijnde, werd van binnen ontstoken bevonden, terwijl de oppervlakte verzworen was, vooral omtrent de zitplaats der vernauwing. In de vernauwing was de doorgang zeer eng en draaide onregelmatig langs eene uitgestrektheid van anderhalf duim door eene te zamengepakte, doch verzworene zelfstandigheid. Beneden deze, alwaar de karteldarm over de *psoas* en de *vasa iliaca* henen gaat, was dezelve in den gezonden staat. De endeldarm had veel door de ziekte geleden en was twee duimen binnen den aars, ter lengte van eenen vinger, bijna ter dikte van eene ganzeveder samengetrokken en had eene loodkleur. De benedenste twee duimen van den endeldarm waren minder samengetrokken, doch hadden dezelfde kleur. De inwendige oppervlakte van dit gedeelte des darms, werd doorkruisd door verscheidene korte, platte banden, die eenige gelijkenis hadden met het bundelvormig maaksel van het hart. Dit was zonder twijfel een uitwerksel der ontsteking, ten tijde toen het gezwel, ter zijde van den darm gevormd werd.

DRIE EN DERTIGSTE GEVAL.

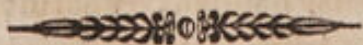
Scirrheuse vernauwing in den endeldarm, met fistuleuse openingen.

5 Augustus 1821. Mijne hulp werd bij eenen armen man van 59 jaren ingeroepen, die anderhalf jaar te voren aan eene pijnlijke prikkeling in den endeldarm geleden had, welke, gedeeltelijk verzuimd en gedeeltelijk verkeerd begrepen zijnde, gedurende verscheidene maanden had voortgeduurd, niettegenstaande het gebruik van geneesmiddelen. Eenige maanden lang was hij een buitenlijder van een Gasthuis, alwaar, toen men eindelijk ontdekte, dat zijn geval in eene vernauwing in den endeldarm bestond, hem op eene regelmatige wijze *bougies* inbragt, tot dat de pijnen ondragelijk wordende, met derzelver gebruik werd opgehouden. Zich daarna zeer ongesteld bevindende, was het hem niet meer mogelijk zich naar 't Gasthuis te begeven.

Maart 1821. Een ettergezwel van veel ontsteking vergezeld gaande, vormde zich in den bilnaad en den balzak, welke ziekelijk werd aangedaan, terwijl verscheidene andere ettergezwellen na elkander plaats hadden, waaruit openingen geboren werden, langs welke de drekstoffen wegvloeiden. Toen ik hem bezocht, vond ik hem in derdaad in eenen beklagenswaardigen toestand. Hij zeide dat de pijnen door zijn lijden veroorzaakt, zeer hevig en als het ware verscheurende, ja somtijds bijkans ondragelijk waren. Mijn voornemen was, den darm te onderzoeken, doch den bilnaad bloot gelegd, en dezelve slechts even met den

vinger aangeraakt hebbende, ontstond er plotseling eene krampachtige aandoening in den darm, die zoo pijnlijk was, dat den lijder de hartverscheurendste klagten ontsnapten, terwijl eene zekere hoeveelheid van vloeibare drekstoffen, op eene onwillekeurige wijze, uit de *fistuleuse* openingen der darmen werd uitgedreven. Deze arme man maakte de aanmerking, dat, terwijl hij het gebied over de verrigting der darmen verloren had, hij nu eene aanhoudende begeerte gevoelde om zijn water te loozen, en dat hij inderdaad noch rust, noch eetlust had en de genoegens van den slaap moest missen.

De verrigtingen van zijn darmkanaal regelmatig zijnde, ofschoon er eene natuurlijke geneigdheid tot ontlasting plaats had, zoo werd hem het gebruik van *opiaten* en *anodyna* aanbevolen, hetwelk hij echter moest schikken naar de omstandigheden; deze voorschriften, gepaard met gelijke ondersteuning, sloten, gelijk de arme man zelf begreep, alles in, wat tot verligting van zijn ellendigen toestand kon aangewend worden.

TWEEDE HOOFDSTUK.

OVER DE VERETTERING, VAN DE INWEN-
DIGE OPPERVLAKTE VAN DEN ENDELDARM.

EERSTE AFDEELING.

Oorzaken der Ziekte.

86. De verschillende uitwerkselen, die door medegevoel ontstaan, zoowel als het onregelmatige in de toevallen, maken het dikwerf moeilijk, om de oorzaken eener ziekte met zekerheid vasttestellen. Wij weten dat de verzwering, een zoo algemeen gevolg is der ontsteking, dat wij tot de natuurlijke gevolgtrekking geleid worden, dat deze twee verschijnselen, elkander noodzakelijk als oorzaak en uitwerking opvolgen, zoodat de laatste de eerste, altoos voorafgaat. Men heeft echter mijnes inziens reden, om de zekerheid hiervan in twijfel te trekken.

87. In eenige nieuwere onderzoekingen, omtrent de meer verborgene ziekteverschijnselen van het beengestel (a), heb ik de ontwijfelbare ontdekking gemaakt dat de opslorping, of met andere woorden, de verzwering, aanwezig kan zijn, zonder dat er eenig kenteeken van voorafgaande ontsteking te vinden is; ook heb ik bij de opening van

voor-

(a). Ziet *the Transactions of the Medico-Chirurgical society*

voorwerpen, die aan eenige ziekte van het darmkanaal overleden waren, in onderscheidene gevallen, zoo weinige sporen van eene ontstekingsachtige aandoening, rondom de plaatsen, alwaar duidelijke teekenen van versche verzwering aanwezig waren, gevonden, dat ik er niet van tusschen kan om te gelooven, dat in zekere omstandigheden, eene prikkeling der darmen, in staat is eene verhoogde opwekking daartestellen, die genoegzaam is, om, zonder eenige blijkbare ontstekingsachtige aandoening, verzwering te doen ontstaan.

88. Bij eene beschouwing der gelegenheidsoorzaken van prikkeling in de darmen, scheen het mij dikwerf toe, als of de verrigtingen der lever en derhalve ook de eigenschappen der gal, zeer gewijzigd werden door uitwendige omstandigheden; en dat zij, die slechts zeldzaam blootgesteld zijn aan het slechte wêer, des niettegenstaande aan eene scherpte der galafscheiding, door de algemeen heerschende koude veroorzaakt, lijden kunnen, zijnde deze uitwerking geheel onderscheiden van die, welke een gevolg is, van de vermeerderde hoeveelheid van een dun slijmachtig vocht, hetwelk in de *diarrhoea dysenterica*, uit het darmkanaal geloosd wordt; in het eerste geval heeft een pijnlijk gevoel van hitte ja zelfs ontvelling omtrent den aars plaats, terwijl, in het laatste de stoffen, zonder eenige prikkeling van dien aard voorttebrengen, geloosd worden, ofschoon in beide de gevallen, nu en dan een onaangenaam gevoel van zwaarte en persing naar onderen, in den endeldarm plaats heeft. Deze vernauwingen, die ik, toen ik met het leger te velde was, herhaalde malen in de gelegenheid was op te merken, zijn onlangs

langs in een werk van buitengewone verdiensten en praktische waarde, door Dr. JOHNSON geschreven en ten titel voerende, *over de ziekte der landen tusschen de keerringen gelegen* (a) in een juist en duidelijk licht gesteld.

89. De wijze waarop eene verzwering van het onderste gedeelte des darmkanaals, door scherpe stoffen kan ontstaan, is in een van de hier achter vermelde gevallen aangetoond geworden (b). Wanneer eene zoodanige verzwering zich schielijk uitbreid, kan zij, indien de ligchaamsgesteldheid des lijders reeds ongezond was, eene verweeking (*sloughing*) van het celachtig vlies te weeg brengen, gelijk ook eene bij de uitkomst doodelijke ziekte, waardoor alle de vliezen van den darm worden aangedaan (c).

90. Een zeer pijnlijke en prikkelbare toestand van den endeldarm, wordt somtijds veroorzaakt door ziekte, van eenig naastgelegen deel, vooral van de baarmoeder. De prikkeling hierdoor veroorzaakt, vordert eene bijzondere behandeling.

91. De verrigtingen van het darmkanaal, kunnen op den duur in wanorde zijn, waardoor eenen tusschenstaat, tusschen gezondheid en ziekte geboren wordt, die misschien gewigtiger is dan de ziekte zelve; want indien dezelve vroegtijdig, met die opmerkzaamheid behandelt wordt, welke het gewigt der zaak vereischt, dan kan bijna alles wederom te regt gebragt worden, terwijl vele van de

(a). Van dit werk ziet eene Nederduitsche vertaling het licht, door den Chir. Major DAUN bewerkt.

(b). Vier en veertigste geval.

(c). Zes en veertigste geval.

de daaruit voortspruitende ziekten dezer ingewanden, zelfs bij de beste behandeling, eene zeer onzekere uitkomst opleveren.

92. Indien de prikkelbaarheid des darmkanaals aanhoudend verhoogd is, dan wordt er een opmerkzaam en onafgebroken toezigt vereischt. Ten uiterste geneigd tot eene aanhoudende verlapping, gelijk ook dikwerf tot kramp, kost het vele moeite, om hetzelfde wederom terug te brengen, tot die rustige en ongestoorde volbrenging, eener regelmatige werking. Ik heb zoo dikwerf gezien dat deze tusschenstaat, den weg baande tot wezenlijke ziekte, dat ik voor mij overtuigd ben, dat 'er weinige ziekten der darmen gevonden worden, die niet, de gelegenheid daar zijnde, door deszelfs aanhoudenden invloed zijn voortgebracht geworden (c).

93. Somtjids is het ten uiterste moeilijk, om bij de ziekten van het darmkanaal, de oorzaak van het uitwerksel te onderscheiden. Vooral schijnt mij zulks het geval te zijn, indien bijzondere wijzigingen van stolbare *lymphe*, of eiwitstof in de holte der darmen zijn uitgestort. Over het algemeen heeft men dit verschijnsel, voor een gevolg van ontsteking gehouden; doch verscheidene gevallen, die ik in de gelegenheid was waartenemen, alwaar zoodanige uitstorting van weinig of geene pijn vergezeld ging, wekten bij mij de gedachten op, dat een toestand van langdurige prikkeling der darmen, somtijds aanleiding tot bovengemeld verschijnsel geven kan, en dat, indien de uitgestorte

lym-

(a. Vier en dertigste en vijf en dertigste geval.

lymphe, tot eenen staat van stolbaarheid overgaat, zij dan de plaatselijke prikkeling en pijn helpt vermeederen (a). In een geval werd dit meer dan waarschijnlijk, alwaar de ziekelijke aandoening zeer laag gelegen zijnde, de lijder door zijn eigen gevoel, tot dit besluit geleid werd, terwijl hij spoedig tot zijn genoegen bemerkte, dat hij, door inspuiten van laauw water in den darm, zijnen toestand altoos dadelijk konde verligten. Dit geval is, uit hoofde dat hetzelfde gepaard ging, met eene aandoening van den hals der blaas, uit een bijzonder medegevoel ontstaande, nog maar kort geleden vermeld geworden, als eene bijdrage tot de ziekten der piswerktuigen. (b).

94. In sommige ligchaamsgestellen, is de vloeistof, die door de werking, hetzij van eene buitengewone prikkeling, of van eene ontstekingachtige aandoening, in de darmen wordt uitgestort, nagenoeg stolbare *lymphe*, welke bij sommige gelegenheden, dezelve bijzondere verschijnselen voortbrengt, die door mij in een zeker geval zijn opgeteekend geworden (c); terwijl ik tevens bewezen heb, dat eene zoodanige stof werkelijk wordt afgescheiden, door de fijne slagadertjes, die hunne zitplaats in het vlokig vlies der darmen hebben, want indien men een gedeelte des darms, hetwelk aan deze ziekte onderhevig is opspuit, dan blijkt duidelijk het onderscheid, tusschen de witte mas-

(a). Vier enveertigste geval.

(b) *Practic. Treatise on diseases of the urine etc.*
Een en zeventigste geval.)

(c) Dertiende geval.

massa's der vliezige stolbare *lymphæ*, die zeer los zitten en de glinsterende, opgespoten vlokachtige oppervlakte van den darm (a).

95. Waarschijnlijk is deze toestand van aanhoudende, verhoogde prikkelbaarheid en het bijzonder lijden, dat er uit voortspruit, dikwerf gepaard, met eene plaatselijke scheurbuikachtige aanleg. Het is van gewigt, om deze zaak juist te bepalen, want indien er eene zoodanige neiging aanwezig is, dan eindigt zoodanig geval veelal op eene noodlottige wijze, kunnende dit einde, door eene vroege en juiste oplettendheid, zeer gemakkelijk voorgekomen worden. Dit gevoel wordt waarschijnlijk gemaakt, door het wezen en de strekking der toevallen, welke ik gedurende het leven, dikwerf heb waargenomen en nagespeurd; maar vooral wordt hetzelfde bevestigd, door hetgene men na den dood waarneemt en bijzonder, door den spoed, waarmede somtijds de verrotting deszelfs aanvang neemt. De laatste omstandigheid, wordt door eene waarneming, welke Dr. HUXHAM gemaakt heeft, in een helder licht gesteld en welke betrekking heeft tot eene ziekte van den karteldarm, die mijns inziens het gevolg was, van eene aanhoudende onoplettendheid op de diët aan de eene zijde, en een aanhoudend verzuim van geneeskundige hulp aan de andere. De lijder was van eene gal- en scheurbuikachtige lichaamsgesteldheid en was onderhevig aan winden en kolijkpijn. Het scheen dat men hierop geen acht had geslagen en nu had hij *tenesmus*, benevens veelvuldige gal-

(a) Zes en dertigste geval.

galachtige, etterachtige en stinkende stoelgangen, nu en dan met bloed vermengd, die hunnen oorsprong verschuldigt waren, aan de vroeger plaats gehad hebbende, waarschuwendende ongeregelde werkingen des darmkanaals. Het laatst te voorschijn getredene lijden, kon, gelijk wel te verwachten was, niet weggenomen worden. Zijne eetlust was ongelijk en de werking van zijn darmkanaal altoos onregelmatig. Twee jaren lang, leidde hij een ellendig leven, gedurende welken tijd, hij eene groote heeveelheid van geneesmiddelen te vergeefs gebruikte, terwijl niets, dan *laudanum* hem slechts voor eenen korten tijd eenige verligting aanbragt. Bij het onderzoek der deelen na den dood, vond men een gedeelte van den kronkeldarm ontstoken door prikkeling, terwijl de karteldarm in eenen *gangreneusen* toestand was en de inwendige oppervlakte van den endeldarm, uit hoofde van een volkomen versterf, zich zoo zwart als inkt aan het oog vertoonde. Het bovenste gedeelte van den karteldarm, had door middel van aaneengroeiing, eene verzworene opening in den endeldarm gevormd, door welke men veronderstelde, dat het grootste gedeelte van de in den darm bevatte stoffen, op het laatst was doorgegaan. Doch ofschoon de lijder voor zijnen dood, zeer loslijvig was geweest, was echter het grootste gedeelte van den karteldarm, opgevuld met verharde drekstoffen, hebbende het vloeibaarste gedeelte der drekstoffen, eenen onmiddellijken doorgang, door de verzworene opening in den endeldarm gevonden, terwijl het meer vaste gedeelte, in den

kar-

karteldarm werd teruggehouden (a). Een ander geval, bijna gelijk aan dit, zal nader vermeld worden. (125.)

96. Ontsteking alleen, kan eene verzwering van het vlokachtig vlies der darmen te weeg brengen, doch meestal zag ik dit gebeuren, indien eene ontstekingachtige werking, vergezeld ging van prikkeling, die veroorzaakt werd door de tegenwoordigheid van scherpe stoffen in de ingewanden. In een zeker geval zag ik dat prikkeling door eene lang aanhoudende doorgang der pis, door eene *fistuleuse* opening in den endeldarm voortgebracht, daar, waar eene ziekelijke toestand van de pisbuis en de voorstanderklier aanwezig was, verzwering van den darm deed ontstaan, die eene zeer lastige en pijnlijke *tenesmus* veroorzaakte, van welke de lijder nimmer geheel kon bevrijd worden.

97. Uitwendig geweld kan, door het voortbrengen van verscheuring, of kneuzing, somtijds verzwering der darmen te weeg brengen, doch indien de belediging gering was en de darm niet geheel verscheurd is, dan kan de inwendige oppervlakte, zich al of niet door het vormen van eene roof afscheiden, terwijl de lijder zich alsdan, zoowel in het eene als het andere geval, volkomen wel bevind (b).

TWEEDE AFDEELING.

Over de toevallen en verschijnselen der ziekte.

98. Verzwering des darmkanaals, is in deszelfs

(a). *Phil: Transact* vol. 37.

(a). Een en veertigste en Negen en veertigste geval.

huid, die te voren bleek en ingekrompen was, werd nu week en kleurig. De drukking op de buik was zeer pijnlijk, omdat hierdoor waarschijnlijk de kramp toenam; het was geenszins de algemeene of verspreide gevoeligheid, van eene ontsteking van het buikvlies, welke hier plaats had. Een *laxeer*-drankje, in kleine hoeveelheid en met korte tusschenpoozingen toegedient, bragt eindelijk ontlasting te weeg, verminderde de toevallen, door het doen ontstaan van verscheidene stoelgangen, zoodat de lijder den volgenden dag hersteld was, ofschoon hij zich nog zwak gevoelde.

101. Het beloop der ontsteking van het buikvlies, is somtijds uitermate rasch. Den 3 Julij, 1823, werd ik door den Heer BARROW verzocht, om mijne gedachten mede te deelen, omtrent de lijkopening van een meisje, zeven jaren oud, dat zich in den morgen van den vorigen dag nog wel bevond. Eerst klaagde zij over pijn en gevoeligheid in den buik, was ziek en braakte, vervolgens werd zij buitengewoon koortsig, verergerde bij het uur en overleed denzelfden avond. Bij de lijkopening, vond men de rimpels van de maag, van binnen zwak gekleurd, met blozend roode strepen, hetwelk misschien veroorzaakt werd, door de pogingen tot braken. De darmen waren uitwendig, op verscheidene plaatsen ontstoken, doch wanneer men bij de opening, van deze gedeelten des darmkanaals, de stijve taaije stof, die zich in deszelfs holte bevond afschrapte, dan bleek het dat het slijmvlies, wit en gezond was. In den onderbuik, bevonden zich verscheidene oncen, van een etterachtig vocht en vlokkige *lympha*,

pha; en in een gedeelte van de oppervlakte van het buikvlies, was eene ontstokene plaats, ter grootte van eene kroon. Een ander kind, in hetzelfde huisgezin, dat den volgenden dag door eene gevoeligheid van den onderbuik, eene radde pols en slaperigheid werd aangetast, werd spoedig en rijkelijk adergelaten uit de strotader, nam purgeermiddelen en kreeg spaanschevliegpleisters op den onderbuik; 's avonds was hetzelfde veel verligt en 's anderendaags geheel hersteld.

102. Wanner ten gevolge, van de bovenvermelde teekenen van ontsteking, verzwering volgt, is dezelve, of binnen zekere grenzen bepaald, of verspreid. Volgens mijn gevoelen, is in het eerste geval, het gevaar het grootst, want het was dan voornamelijk, dat ik gevonden heb, dat de zweer, door de spier-en uitwendige rok van den darm doordrong, iets hetwelk bijna al oos doodelijk was. Indien integendeel de verzwering, over eene zeer uitgebreide oppervlakte verspreid is, dan mag men veronderstellen, dat de hevigheid der voorafgaande ontsteking minder geweest is, ten minste heb ik in verscheidene gevallen bevonden, dat eene groote uitgestrektheid van den darm, op deze wijze was aangedaan, zonder dat de verzwering verder was doorgedrongen, dan tot het inwendig of slijmachtig vlies des darms.

105. Indien de verzwering, al de darmvliezen spoedig doordringt, dan volgt de uitstorting, van het in den darm bevatte, in de onderbuiksholte, onmiddellijk; iets, hetwelk de hevigste pijn, en eene groote gevoeligheid van den buik doet ontstaan, gepaardmet verhef van koorts, voortvloeiende uit de ontsteking van het buikvlies, welke

in deze omstandigheden, gelijk ik meen, bestendiglijk den dood veroorzaakt.

104. Soms tijds tast de ontsteking, alle de vliezen van den darm, te gelijker tijd aan, het leven des lijders wordt alsdan gered, door eene uitstorting van *plastische lymph*a, die aaneenhechting voortbrengt.

105. Wanneer op deze wijze eene uitstorting plaats heeft, dan wordt door de afscheiding der stolbare *lymph*a over den darm, eene aanhechting, hetzij aan de uitwendige buiksbekleedselen, of misschien, aan eenig gedeelte van het darmkanaal, voortgebracht, door welk middel, de verzwering door de opgehoopte *lymph*a zich eenen weg banende, eenen uitgang bereid, voor de zich inwendig bevindende stoffen, door de uitwendige bekleedselen, of eenen doorgang daarestelt, van het eene gedeelte des darmkanaals in het andere, terwijl in beide deze gevallen, de kwade gevolgen worden voorgekomen, die uit de uitstorting, van den inhoud des darmkanaals in de buiksholte, volgen zouden. Veelmalen verhindert deze aanhechting, ook voor het vervolg alle verdere onheilen. De toevallen en verschijnselen, die met deze geneigdheid gepaart gaan, worden door het zes en tachtigste geval, mijner praktische waarnemingen der Heelkunde en ziekte-ontleedkunde, in een helder licht gesteld.

106. Ofschoon eene ontsteking van het buikvlies een gunstig einde neemt, kan zij echter vasthechtingen achterlaten, die den lijder een blijvend ongemak en pijn veroorzaken. In de maand Februarij, 1822, werd mijn gevoelen gevraagd door de

de Heer BURNETT, omtrent eenen lijder, die eene bepaalde pijn had, in een zeker gedeelte van den onderbuik, nu en dan vergezeld van ligte, galachtige toevallen, hoest, zenuwachtige rillingen en vermagering. De ademhaling was vrij, de pols een weinig rad. Het onbehagelijk gevoel, dat bestendig bij de drukking plaats had, zoowel als de pijn bij het hoesten, niezen, of bij elke schielijke beweging, was beperkt ter grootte van den omtrek van eenen schelling, even aan de regterzijde der witte streep, drie duimen beneden de punt van het borstbeen. Overigens gevoelde hij niets vreemds. Er was geene hitte, klopping of hardigheid in het deel aanwezig. Bij een nader onderzoek bleek het, dat hij in de maand September des vorigen jaars, eenen hevigen aanval van *cholera* had doorgestaan, bestaande in sterke braking, buikontlasting en groote gevoeligheid van den onderbuik. De buikontlasting werd spoedig door hardlijvigheid gevolgd en de pijn, die zich nu tot de liesch bepaalde, gaf aanleiding tot de ontdekking van eene kleine darmbreuk: nadat deze ingebracht was, hielden de toevallen op en de lijder herstelde spoedig, doch van dien tijd af, was hij onderhevig geweest, aan de bovengemelde vastzittende pijn. Mijn gevoelen was, dat er zich volgens alle waarschijnlijkheid, aaneenhechtingen gevormd hadden, tusschen een gedeelte der darmen en het buikvlies, dat de voorste wand van den onderbuik bedekte, tegen welk gebrek, weinig kan gedaan worden. Daar er verstopping van het darmkanaal aanwezig was, stelde men voor, om hetzelfde altoos in eene regelmatige werking te houden en in-

dien te eeniger tijd, de pijn en prikkeling hevig mogten worden, het geschiktste alsdan zijn zoude, om eene kleine spaanschevliegpleister, op de pijnlijke plaats aanteleggen en opentehouden.

107. Een voorbeeld, dat men zich op de aanhechting, ofschoon ze eene weldadige poging der natuur zij, niet altoos verlaten kan, kan men in een belangrijk geval vinden, alwaar men het voor uitgemaakt houden kon, dat er eene verettering van het slijmvlies van den karteldarm aanwezig was, ofschoon bij het onderzoek na den dood, geene overblijfselen van ontsteking te ontdekken waren. Hetzelve wordt door Dr, STOKER, in de *Transactions of the Irish College of Physicians* medegedeelt. In dit geval was er verettering ontstaan, die zijnen oorsprong aan eene prikkeling, welke door eene aanhoudende ophooping van drekstoffen veroorzaakt werd, verschuldigt was; ofschoon het toevallige barsten, van het zwakste gedeelte, van den bovenmate uitgezeten darm, de onmiddellijke oorzaak des doods bleek te zijn.

108. Indien de verettering slechts oppervlakkig is, dan kan alles een gunstig beloop hebben en goed eindigen. Indien de algemeene toevallen, onder eene geschikte behandeling ophouden, dan kunnen de zwerende deelen zuiver worden en tot den gezonden staat wederkeren; de ettering zal dan door heeling gevolgd worden en daar de uitgestrektheid der aangedane oppervlakte kleiner wordt, zullen de krachten toenemen, de medelijdendheid van het geheele ligchaam, die uit de vuile tong, de heete huid en de radde pols bleek, afnemen en eindelijk geheel verdwijnen.

109. Indien echter de uitgestrektheid, zelfs van eene slechts oppervlakkige verettering, zeer groot is, dan zullen de pogingen, die het ligchaam tot zijnes zelfs behoud, door al de hulp die de geneeskunde kan aanbrengen, ondersteund, niet altoos gelukken. De menigvuldige stoelgangen mogen verminderen, de darmen, in plaats van de dreckstoffen, hardnekkig bij zich te houden, mogen hunnen behoorlijken en natuurlijken inhoud, op eene regelmatige wijze loozen, terwijl de ziekelijke verschijnselen, die bij de stoelgangen plaats hebben, in dezelfde mate verminderen; in het kort, alle de verrigtingen der ingewanden, mogen veel nader bij die, welke in den gezonden staat plaats hebben, komen, zonder dat echter de ziekte genezen is, of de langzaam voortgaande vermagering, ophoudt plaats te hebben (a).

110. Een toeval hetwelk dikwerf, in de gevorderde tijdperken, der uitgestrekte verettering des darmkanaals plaats heeft, en hetwelk ik als een zeer ongunstig teeken beschouw, is eene bijzondere aandoening, van de zenuwen der onderste ledematen, waardoor stijfheid, verlamming en eindelijk eene optrekking van eene, of beide de beenen wordt voortgebracht, die ten laatste den lijder noodzaakt, krukken te gebruiken. Herhaaldelijk, doch vooral in een zeker geval, zag ik, dat door dit lijden, het gebruik van beide de ledematen verloren ging; in andere gevallen, werd slechts het eene aldus aangedaan. In een hoogst belangrijk geval van dit soort, werd, nadat er gedu-

ren-

(a) Zoven en veertigste geval.

rende eenigen tijd, hevige pijnen langs den loop der schenkelzenuwen hadden plaats gehad, eene zuchtige zwelling in het aangedane been geboren. (a).

111. Eene uitgestrekte zweer echter, die in het onderste gedeelte van den endeldarm plaats heeft, stelt, door het verlies van het inwendig vlies te weeg te brengen, de celachtige rok van den darm, aan eene aanhoudende en hevige prikkeling bloot, uithoofde der scherpte, van de galachtige en andere stoffen, die door den stoelgang ontlast worden, zijnde over het algemeen hiervan de uitkomst, eene neiging tot verweking en somtijds tot versterf. Dit lijden wordt vergezeld, van eene standvastige zware en doffe, doch echter nog altoos lastige pijn, gepaard met eene aanhoudende neiging tot buikontlasting (b).

112. De prikkeling, door eene zweer of ettergezwel, hetwelk geene onmiddellijke gemeenschap met den endeldarm heeft, veroorzaakt, kan somtijds de hardnekkigste hardlijvigheid van het darmkanaal doen ontstaan; allerwaarschijnlijkst door de werking van kramp, in eenig gedeelte van dat kanaal, waardoor de vrije doorgang, van de in hetzelfde bevatte stoffen, belet wordt. (c).

113. De voorafgaande waarnemingen, hebben eene meer onmiddellijke betrekking, tot het oorspronkelijk lijden der darmen; doch het is uit een
prac-

(a) *Practical observations in surgery and morbid anatomy*, zeven en zeventigste geval.

(b) Vijf en veertigste geval.

(c) Honderd en eerste geval.

practisch oogpunt beschouwd, van geen minder gewigt zich te herinneren, dat het darmkanaal somtijds op eene *secundaire* wijze kan aangedaan worden, onder omstandigheden, die desniettegenstaande het heil en de veiligheid van den lijder kunnen benadeelen. Er kan ontsteking geboren worden, gevolgd van een ettergezwel in eenig gedeelte van den onderbuik en vergezeld van koorts, plaatselijke zwelling en pijn, wanneer alles, zoo wel van de waakzaamheid als het oordeel van den Arts afhangt.

114. De waarschijnlijkheid der ettervorming, heeft deszelfs grond, in de verminderde hardheid van den pols en het afnemen der andere koortsachtige toevallen, in de koele en verslachte huid, de vermindering der plaatselijke pijn en gewoonlijk ook, in het plaats grijpen van rilling of koude. De gunstige uitkomst, is alhier in de hoop gelegen, dat het ettergezwel door vasthechting aan eenig gedeelte der darmen, eenen uitweg vinden mag in den darm, op zich zelf van geen groot gewigt; dezelve laat dan alleenlijk den uitgang van etter toe, zoo lang zulks noodig is; het ettergezwel te zamen getrokken en gesloten zijnde, geneest hetzelfde gemakkelijk.

115. In een zeker geval, waarvan de bijzonderheden, mij door den Heer NORTH zijn medegedeeld geworden, had een jongen van elf jaren, in de maand Maart 1820, sedert eenigen tijd afgenomen in gezondheid en eetlust; zijne nachten waren slapeloos en koortsig. Bij het onderzoek werd een uitgebreid gezwel boven de regter lies ontdekt, dat bij de minste beweging zeer pijnlijk

was , vergezeld van moeilijkheid in het gebruik van het regter been. Zijn uiterlijk voorkomen was *hectisch*, waarom men vermoedde dat er zich etter in eenig gedeelte van den onderbuik vormde, ofschoon zijne bloedverwanten zich verzekerd hielden, dat er eenige ziekelijke aandoening in de knie plaats had. Men droeg zorg voor behoorlijke buikontlasting, wordende het gezwel met een kwikpleister bedekt; verder werden er tegen den nacht *opiata* toegediend, en over dag de kina met *soda*. Na vijf weken tijds kon men de etter nog niet gewaar worden, doch daar de *hectische* toevallen vermeerderden, dreigde de ziekte weldra, een slecht einde te zullen nemen. Omtrent het midden der maand April werd men met bloed geverwde etter in de stoelgangen gewaar, welke ontlasting gedurende drie weken min of meer overvloedig was, en daarna ten eenenmale ophield. In den tijd van drie maanden was zijne gezondheid volkomen hersteld en is alzoo gebleven tot de maand October 1823. Dr. HOOPER was in den aanvang der ziekte van dit kind, geraadpleegd geworden, en had zijne bloedverwanten doen opmerken, dat de gunstigste, doch op lange na geenszins de waarschijnlijkste afloop van dit ziektegeval, eene openbarsting van het ettergezwel, in de darmen zijn zoude.

116. Den 4 Augustus 1820, werd de heer NORTH verzocht eenen Heer te gaan bezoeken, die verscheidene weken te voren van het verhemelte der *Exeter* postwagen gevallen was, zoodat hij eene zware belediging van de regterzijde van den onderbuik ondergaan had, gevolgd van hevige pijn

pijn. Toen de Heer NORTH hem voor de eerste maal zag, werd hij zeer gefolterd door de pijn; bij het onderzoek van de rechterzijde des onderbuiks, werd men een verspreid gezwel van eenige uitgebreidheid gewaar, onder de buikbekleedselen. Hij viel bij herhaling in flauwte, en het koude zweet dat hem bedekte, getuigde genoegzaam van zijn lijden. Er werden bloedzuigers en omslagen op het gezwel aangelegd en een purgeermiddel voorgeschreven. Dewijl na verloop van eenige dagen de toevallen niet veel veranderd waren, werd de raad van den Heer HEAVISIDE ingeroepen, die hierin bestond, om op dezelfde wijze voort te gaan. Binnen veertien dagen daarna, ontdekte men etter met bloed vermengd in de stoelgangen, hetwelk gedurende verscheidene dagen aanhield, waarna men dit niet meer gewaar werd. Niettegenstaande de zwelling langzaam verdween, bleef er nog veel meer dan een jaar daarna eene ligte pijn, gevoeligheid en eene zekere mate van verlamming, in het regter been achter.

Een geval van dit soort, waarvan ik in de gelegenheid was het beloop na te gaan, zal men hier achter vermeld vinden (a).

117. Men heeft eenen stoelgang met bloed vermengd, hetwelk geenszins uit aanbeijen voortkwam, voor een kenteeken van eene verzwering in de darmen gehouden. Mij schijnt dit echter geen genoegzaam bewijs te zijn. Het is waar dat in de roode loop, wanneer er een hevige drang en per-

(a) Veertigste geval.

persing bij den stoelgang aanhoudend plaats heeft, men reden heeft om te gelooven, dat zulks voortspruit uit het verzworene gedeelte des darms, indien dit laag gelegen is; doch de verettering heeft dikwerf plaats, in het bovenste gedeelte der dikke darmen, alwaar gemelde lastige toevallen weinig invloed kunnen hebben, en hieruit blijkt, waarom in sommige gevallen, de stoelgangen nimmer met bloed vermengd waren, niettegenstaande men na den dood eene verettering van het slijmvlies der darmen gevonden heeft.

Indien de stoelgangen van bloed bevrijd zijn, is dit inderdaad geen bewijs, dat de darmen aan geene verettering zouden lijden; ook bewijst de tegenwoordigheid van bloed in de stoelgangen geenszins, dat er eene verettering plaats heeft.

118. Onderscheidene malen heb ik lijdens onder mijne behandeling gehad, die door hevige pijnen in de darmen en buikloop waren aangetast, hebbende de ontlastte stoffen meer of min het aanzien van zuiver bloed; in twee dezer gevallen werd dezelfde soort van stof bij herhaling uitgebraakt. Dit duurde eenigen tijd, terwijl het geloosde vocht somtijds overeenkomst had met dikke, donker gekleurde, galachtige stoelgangen, en wederom op eenen anderen tijd op geklonterd, bedorven bloed geleek. Bij dit lijden volgde op de snijdende, krampachtige pijnen, eene overvloedige buikontlasting, waardoor de lijder gedurende eenigen tijd verligting ondervond. De hoeveelheid van dit vocht, die op eens geloosd werd, bedroeg dikwerf een, twee, of zelfs drie pinten.

119. Het wezen der kwaal is tot hiertoe slechts
wei-

weinig onderzocht geworden. In een geval echter, alwaar een tweede aanval den dood veroorzaakt had, nam ik, met toestemming van den Arts, die den lijder had bijgestaan, de gelegenheid waar, om mij van de zitplaats en oorzaak der bloeding, zoo wel als der ziekte te overtuigen. Deze bloeding was ontsproten uit de afscheidende slagaderlijke haarvaatjes, die op de inwendige oppervlakte der dikke darmen gelegen zijn, en ofschoon het duidelijk bleek dat elk gedeelte van den darm eene bloedende oppervlakte geweest was, zoo was er echter nergens ettering ontstaan, noch was eenig gedeelte ontstoken geweest, ofschoon de geheele darm er zeer rood uitzag (a).

Bij eene vergelijking der toevallen, die in het evengemelde geval plaats hadden, met al hetgeen ik voorheen van denzelfden aard gezien had, werd ik overtuigd dat deze ziekte een gevolg is van een bijzonder tijdperk der scheurbuikachtige gesteldheid, ofschoon de sponsachtige toestand van het tandvleesch, hetwelk een der hoofdkenteekenen dier ziekte is, niet altoos er mede gepaard gaat. De ziekte uit dit oogpunt beschouwende, ben ik na dien tijd in de mogelijkheid geweest, dezelve te genezen. De meening dat het vocht, hetwelk in deze ziekte gewoonlijk geloosd wordt, voornamelijk bloed is, is reeds door een voornaam en voortreffelijk Hoogleeraar aan de Edinburgsche Hoogeschool, geuit geworden (b).

120.

(a) *Practical Observations in surgery, etc., Case 83.*

(b) *Dr. HOME, clinical experiments.*

120. In de maand Augustus 1822, onderzocht ik, in tegenwoordigheid van *Dr. JAMES*, het ligchaam van eenen jongeling die in het huis schildeerde, en wiens ziekte vermoed werd door loodbereidingen ontstaan te zijn. Hij had gedurende eenige weken pijn in de lendenen gehad, vooral aan de regterzijde; zijne darmen waren zeer gevoelig voor purgeermiddelen, zijnde zijne stoelgangen altoos met bloed vermengd. Hij klaagde over pijn in den onderbuik, die noch gespannen, noch gevoelig was. De pols was buitengewoon langzaam en gerust, en op het laatst tusschenpoozend. De kronkeldarm was in dit geval bijzonder verslapt in deszelfs weefsel, en zoo zwart, alsof er versterf aanwezig was; bedekt met donkerkleurige, purperachtige vaten, doch niet ontstoken. Na het opensnijden van dit deel en het afschrappen der binnenste rok, kwam er uit elke *porie* een dun, slijmachtig vocht, hetwelk met bedorven bloed gelijkelijk gemengd was, te voorschijn. De pijn in de lendenen werd afgeleid uit den toestand, waarin zich de regter nier bevond, die door de pis uitgezet was, ten gevolge van een klein, zacht, klei-kleurig steentje, hetwelk zich in de pisbuis bevond.

121. In een ander geval, alwaar de kartelen endeldarm, op dezelfde wijze waren aangedaan, vond ik in de celletjes van den karteldarm, eene treffende opheldering van de verhoogde opwekbaarheid, die gedurende het leven in deze schuilhoeken van het darmkanaal somtijds plaats heeft, waaruit men kan opmaken hoe of zekere onverteerbare zelfstandigheden, die in de maag geraakt zijn,

zijn , nu en dan de meest onaangename , ja zelfs pijnlijke gewaarwordingen ten gevolge kunnen hebben (a) terwijl ter zelfder tijd hieruit blijkt , hoe men zich behoort te gedragen in het voorschrijven van zoodanige geneesmiddelen , van welke men verzekerd is dat zij dit gedeelte der ingewanden van deszelfs overvloedigen last zullen bevrijden , zonder ter zelfder tijd eene hevige of *drastische* werking voort te brengen , waardoor de reeds zoo prikkelbare deelen zonder noodzakelijkheid getergd worden.

122. De Heer PORTAL heeft over dit onderwerp een uitmuntend geschrift uitgegeven , hetwelk ik onlangs met veel genoegen en nut gelezen heb. Hij stelt , dat de zwarte stof die geloosd wordt , geene gal , maar bloed is , daar ze geen spoor van bitterheid heeft , in het koude water geenszins gelijk de gal wordt opgelost , noch hetzelfde eenigzins eene groene kleur mededeelt , doch dat het zuiver bloed is , hetwelk men in de lichamen van hen , die na den dood onderzocht worden , kan zien doorzwenen , uit de bloedvaten der maag en der dunne , niet der dikke darmen. Zijne woorden zijn , *dans les intestins gréles et non gros*. Deze uitzondering is echter eene dwaling , in welke iedereen gemakkelijk had kunnen vallen , daar dezelve alleen daaruit voortspoot , dat hij de ziekte slechts in de dunne en niet in de dikke darmen ontmoet had.

123. Hij beschouwt deze ziekte als het gevolg eener plaatselijke volbloedigheid in de lever , de
milt ,

(a) Elfde en zeven en vijftigste geval.

milt of eenig ander ingewand, die te gelijk eene volbloedigheid in de naar dezelve toeloopende slagaders voortbrengt, waaruit dan de doorzweting ontstaat; wordende de zwarte kleur van het slagaderlijk bloed, door de aanraking met de koolstofzure lucht in het darmkanaal, veroorzaakt. De kramp der maag en darmen, die somtijds door hevige gemoedsbewegingen wordt daargesteld, zijn volgens zijne meening in staat aanleiding tot deze ziekte te geven. Hij geeft echter toe, dat dezelve somtijds afhangt van de scheurbuikachtige gesteldheid, wordende de ziekte dan voortgebragt, of door de volheid der lever en milt, of door de aan de scheurbuik eigene veranderde toestand des bloeds.

In het eerste geval raadt hij de ontlasting van bloed aan, door middel van bloedzuigers, uit de speenaderen, terwijl in de andere gevallen het gebruik van zuren, wijn en *tonica* wordt aanbevolen (a).

124. Met betrekking tot de geschiedenis en de behandeling der *melaena*, heeft de Heer RODAMEL een zeer leerzaam geval medegedeeld, alwaar het bloed eerst door braking uit de maag kwam, en daarna naar beneden in het darmkanaal ging, eene vermeerderde opgezetheid, aanhoudende pijn, vergezeld van flauwtens, onregelmatige pols en koud zweet doende ontstaan, terwijl de darmen na het gebruik van ontlastmiddelen en lavementen, steeds onwerkzaam bleven. Er volgde op de werktuigelijke prikkeling van den endeldarm, door mid-

(a) *Mémoires de la société méd. d'émulation. T. 2.*

middel van het inbrengen van een groote katheter van elastieke gom, in deszelfs geheele lengte, eene ontlasting van drie groote potten, gevuld met stof, terwijl de lijder, volgens den uiterlijken schijn, stervende, langzaam wederom bijkwam en hersteld werd.

Hetzelfde gebeurde ten tweeden male, als wanneer dezelfde middelen hulp aanbragten.

Men was van gevoelen dat de ziekte met eene rotachtige gesteldheid verbonden was (a).

125. Een zeer belangrijk geval is door den Heer HILL medegedeeld geworden, hetwelk mij toeschijnt deszelfs oorsprong genomen te hebben uit eene bloeding, uit de vlokachtige rok der darmen, wordende hetzelve, na eene lange aaneenschakeling van hevige en onderscheidene pijnen, doodelijk, doch niet voor dat de ziekelijke ingewanden in dien toestand geraakt waren, dat bij het overlijden bijna de geheele endeldarm verstorven was, zoo dat men stukken van een groot gedeelte van dien darm, zoo wel als drekstoffen, los in de holte van het bekken vond liggen (b).

De hoeveelheid bloed, die in sommige gevallen uit de maag is uitgeworpen geworden, moet verwondering baren. Men vindt melding gemaakt van een geval, waarin de ontzettende hoeveelheid van meer dan twaalf ponden in den tijd van twee uren werd uitgebraakt, wordende de lijder volkomen hersteld (c).

Bij-

(a) *Mém. de la soc. méd. d'émulation*, T. 6.

(b) *Edinb. Med. Journal*, Vol. 12;

(c) *Phil. Transact.* Vol. 37.

Bijvoegsel van den Hoogduitschen Vertaler. Mijn vader behandelde eene alhier dienende weduwe F., die eenige dagen achter elkander verscheidene ponden bloed uitbraakte, en door de aanwending van koude omslagen en zuren hersteld werd, zonder dat dit bloedverlies aanmerkelijke gevolgen naar zich sleepte. Thans (in de maand September 1825) is zij 74 jaren oud.

126. De verschijnselen, die de veretterende darmen, bij de lijkopening opleveren, zijn verschillende. In het begin, is de roode kleur der verhoogde vaatkracht, meer uitgebreid, doch zoodra er op eenige punten, eene heviger werking zich doet zien, dan neemt de opgewekte toestand, der tusschenruimte af; tot er eindelijk verzweering plaats grijpt. Indien het celachtig vlies eens ontbloot is, dan kan hetzelfde door de zwakte, die op eene voorafgaande overmaat van werking volgt, of door de tegenwoordigheid van scherpe stoffen in de darmen, die nu met hetzelfde in eene onmiddellijke aanraking komen, in eenen verstorvenen toestand geraken. Indien de algemeene gezondheidstoestand goed is, dan is dit gevolg minder zeker; er heeft alsdan eene gezonde ettering plaats, terwijl de opgewektheid matig zijnde, er zich alsdan vleeschheuveltjes op de oppervlakte vormen, die spoedig genezen en door een schoon, glad likteeken bedekt worden. 4 October, 1825. Het lijk van zeker Heer, die, na gedurende verscheidene jaren, sterk aan den drank te zijn geweest, gestorven was, ten gevolge van het bersten van een bloedvat der longen en daarna ontstane uit-

uitstorting van bloed in de borstholte, met den Heer HEAVISIDE onderzoekende, vond ik de lever, maag en darmen, in eenen schijnbaar gezonden toestand, uitgezondert het begin van den karteldarm, dat zich aan het gevoel als verdikt voordeed. Om deze reden, nam ik dit gedeelte uit het lijk, onderbond deszelfs vaten en spoot deze, nog denzelfden avond op. Bij het verrigten dezer bewerking, werd er naauwelijks eenigen wederstand, van wege de slagaders bespeurd en den darm openende, bevond ik dat dit veroorzaakt werd, door eenen breeden etterenden band, die het vlokachtig vlies, dat het begin van den karteldarm en de holte van den blindendarm omringd, vernietigd had; zoodat de vaten, die op de etterende oppervlakte gelegen waren, aan de inspuiting den vrijen doortogt, in het darmkanaal toelieten.

In den kronkeldarm, nam men digt bij den karteldarm, eenige weinige kleine zweertjes waar, doch de meest uitgestrekte verzwering, was in den karteldarm. In dit geval, was de oppervlakte van iedere zweer, op eene glansrijke wijze gekleurd, door de inspuiting, die uit de slagaderlijke haarvaatjes, in de tusschenruimten van het celachtig vlies ontsnapt was, welk vlies geen vermogen scheen te hebben, om vleeschheuveltjes te vormen, en voor als nog geen aanleg tot versterf vertoonde; ofschoon het blijkbaar was, dat de verzwering reeds eenigen tijd bestaan had. Gedurende het leven des lijders, had hij over geen bijzonder gevoel van pijn in dit gedeelte ge-

klaagd, waarschijnlijk omdat op eene andere plaats, eene pijnlijke ongesteldheid plaats had. (a):

127. Wanneer er genezing volgt, dan is hetgene op nieuws voortgebragt is, geenszins in alle opzigten gelijk, aan het oorspronkelijk maaksel. Het is integendeel ontbloot van het opslorpend vermogen, ofschoon zulks eene der verrigtingen, van het natuurlijk slijmvlies is; insgelijks komt het, met andere pasgevormde deelen hierin overeen, dat het prikkelbaarder is, dan de oorspronkelijke oppervlakte des darmkanaals. Het zijn deze twee omstandigheden, die, zoo veel ik weet, de eenige blijvende moeilijkheden veroorzaken, welke uit eene verettering in de darmen ontspruiten, daar, waar de ziekte een gunstig einde neemt, en over het algemeen blijven zij onopgemerkt, ten zij de ziekte zeer ernstig geweest is. Indien echter het darmkanaal in eene groote uitgestrektheid aldus is aangedaan geweest, dan heb ik ondervonden, dat de verminderde hoeveelheid voedsel, die het lichaam anders door de opslorping verkreeg, en de aanhoudende neiging tot buikloop, door de overgroote prikkelbaarheid veroorzaakt, de voortgang van des lijders herstel, na de genezing der verworene deelen belet hebben, en eindelijk doodelijk geworden zijn, in spijt van alle mijne pogingen, om derzelve invloed tegen te werken. Een treffend en bijzonder betoog, van deze belangrijke

(a) Dit *praeparaat* bevindt zich in het *museum* van den Heer HEAVISIDE.

ke en zeldzame daadzaken, is reeds vroeger daar-
gesteld geworden (a).

DERDE AFDEELING.

Geneeswijze.

128. Men behoort in ieder geval, de toevallen, die eene ontstekingachtige aandoening der darmen doen vermoeden, met de naauwkeurigste oplettendheid gade te slaan; want dikwerf gebeurt het, dat pijnen die in den aanvang slechts nu en dan plaats hadden en krampachtig waren, zeer spoedig de meer aanhoudende en ernstige kenteekenen van ontsteking aannemen.

129. De geneeskundige behandeling der ontsteking, behoort geheel door de omstandigheden geleid te worden (50). Het aanhoudend gebruik van zachte laxermiddelen in verdeelde giften, zal dikwerf in deze ongesteldheden, door het houden van open lijf, eene heilzame uitwerking hebben, ofschoon zij in den aanvang werden uitgebraakt. Eene vereeniging der onzijdige zouten, met het aftreksel en de tinctuur van *senna*, zal volgens mijn gevoelen, niet zoo gemakkelijk misselijkheid doen ontstaan, als zulks na het gebruik der *ricinus*-olie het geval is, doch dikwerf zal het noodig zijn, onderscheidene geneesmiddelen te beproeven; voor dat men eenige werking ondervindt. Ten einde de slagaderlijke werking te matigen, kan het ook zijne nuttigheid hebben, om tusschenbeide eenige *salina diaphoretica* toe te dienen. Een ruim en zacht openend lavement, zal somtijds, indien hetzelfde zorgvuldig en langzaam wordt ingebracht,

zoo

(a) *Practical observations in surgery and morbid anatomy*, case. 77.

zoo wel door deszelfs uitzettend vermogen , als door deszelfs warmte , krachtdadig medewerken om eene heilzame buikopening te bevorderen.

Bijvoegsel van den Hoogduitschen Vertaler. De beste *canul* voor de klisterspuit is diegene , welke van elastieke gom of leder vervaardigd is. De gewone , die uit eene harde stof , als tin , ivoor en dergelijken bestaan , veroorzaken somtijds vele onaangenameheden en nadeelen , hetwelk dikwerf den grond legt van den tegenzin des lijders , tegen alle klisteren. Uit hoofde deze pijpjes regt zijn , moet de lijder zich , in de voor hem ongemakkelijke ligging op den buik begeven. De tinne pijpjes worden , daar zij de warmte slecht geleiden , te heet. Van diegene , welke uit ivoor of been vervaardigd zijn , springen niet zelden stukjes uit , zoo dat zij hoekig worden ; ook worden de tinne somtijds vooraan raauw of zijn niet behoorlijk rond. Deze harde en onbuigzame pijpjes , veroorzaken dikwerf ; vooral bij gevoelige menschen , eene groote prikkeling , wanneer zij door de krampachtig geslotene sluitspier worden ingedrongen en kunnen , indien zij door onvoorzigtige ziekenoppassers ingebracht worden , zelf eene kwetsing veroorzaken. Een dergelyk geval is mij bekend , dat bij eenen prikkelbaren lijder , die aanbeijen had , door een beene klisteerpijpje , de gezwollene aanbeijen gekwetst werden , waardoor bloeding , ontsteking en pijnen , die eenen geruimen tijd aan-

aanhielden, ontstonden. Alle deze onaangenaamheden en nadeelen vermijdt men, indien men van buigzame pijpjes, die uit elastieke gom of leder zijn te zaamgesteld, gebruik maakt; welke zich nog daarenboven aanprijzen, omdat zij dieper kunnen ingebracht worden, en dat de lijder dezelve, in iedere ligging en plaatsing des ligchaams, zelf kan aanwenden.

130. De lijder jong en de toevallen hevig zijnde, vergezeld van sterke pijn en plaatselijke gevoeligheid, behoort de Arts zijn oordeel wel te gebruiken, om het juiste tijdstip te bepalen, waarin hij zijne toevlugt tot het lancet en het laauwe bad, behoort te nemen. Het voordeel dat het eerste middel aanbrengt, is wel bekend en de vermogende invloed van het laatste, is somtijds aanmerkelijk. Ik herinner mij, hetzelfde eens in deszelfs volste uitgebreidheid, in het hospitaal van het 82ste Regiment gebruikt te hebben. Een zekere jongen, had eenen zeer hardnekkigen aanval van longontsteking, welke overvloedige en herhaalde bloedontlastingen, spaanschevliegpleisters en alle andere gewone middelen, wederstand bood. Daar de drukking en hevige pijn in de borst bleven aanhouden, en de verminderde polsslag, het verder wegnemen van bloed ten eenemale verbood, besloot ik, hem ten minste niet aan de ziekte te laten sterven, wanneer ik hulp konde aanbrengen; om die reden belastte ik den ziekenoppasser, hem in een laauw bad te zetten en er hem intehouden, tot dat hij in zwijm viel, hem er dan uitnemen en hem tusschen warme dekens te leggen,

gen, tot dat hij wederom bijkwam, waarna men hem wederom in het bad moest zetten tot dat hij voor de tweede keer van zich zelve viel. Hij moest hiermede voortgaan, tot dat de jongen verligting in de borst gevoelde. De proef gelukte volkomen; na onderscheidene indompelingen week de ziekte, en de jongen herstelde geheel.

131. Een wezenlijk, zoo niet het gewigtigste punt, bestaat in het daarstellen van onverhinderde en weke stoelgangen. Indien men dit niet verkregen heeft, kan de lijder nog niet als gered beschouwd worden; doch dit eens verkregen en den koortsachtigen toestand eenigzins verminderd zijnde, zal het geval, of ten minsten behoort hetzelfde wel te eindigen, onder de medewerking van geschikte zoutachtige, of spiesglasachtige zweetmiddelen en eene behoorlijke leefregel, die gedurende het tijdperk der genezing, zoo zacht en ligt als mogelijk is, behoort te zijn.

Wanneer de tegenwoordigheid van eene ontstekingsachtige aandoening twijfelachtig is, en men bij nader onderzoek ontdekt, dat de ziekte, in de nabij liggende deelen ontstaan is, dan moet men er bedacht op zijn, om het deel te verzachten en rust te brengen, door eene pijnstillende behandeling (a).

132. Indien de toevallen eene geneigdheid tot roos aanduiden, dan behoort men het ontlasten van bloed met voorzigtigheid in het werk te stellen, terwijl men zich liever behoort te verlaten, op

(a) Zeven en dertigste, Acht en dertigste en Negen en dertigste geval.

op het gebruik van zweetdrijvende middelen en *opiaten* in kleine giften, terzelfder tijd zorg dragende, voor eene regelmatige buiksonstlasting, door nu en dan gebruik te maken van zacht openende middelen.

Door deze middelen zullen over het algemeen, alle kwade gevolgen worden voorgekomen, daar op deze wijze, de ontsteking wordt ten onder gebracht, zonder dat men dezelve tijd laat, om wezenlijke onheilen te kunnen veroorzaken; somtijds echter, valt dit anders uit en dan kan er verettering volgen.

133. Men heeft opgemerkt, dat, indien de verettering, zich alleen tot het slijmvlies bepaald, zij dikwerf voor verligting en genezing vatbaar is, indien de ware aard van het geval bekend is en de behandeling, zoo wel naar de lichaamsgesteldheid, als naar de plaatselijke aandoening geregeld wordt. Dat eene verettering, indien zij zich over alle de vliezen van den darm uitspreid, bijna altoos dodelijk moet zijn, blijkt uit de verschijnselen en toevallen, die in de acht en negen en zeventigste gevallen, van de door mij uitgegevene Praktische Heelkundige waarnemingen beschreven zijn.

134. Dat eene verzwering, alle de darmvliezen waarschijnlijk hebbe aangedaan, kan opgemaakt worden uit den darm en de mindere of meerdere hevigheid der vroegere toevallen, in vergelijking van die, welke daarna, door eene plotselijke aanval van buikvlies ontsteking ontstaan, zonder dat er eenige uitwendige, in het oogloopende oorzaak plaats hebbe. In deze omstandigheden, behoort men alles in het werk te stellen, ten einde de

verhoogde werking van het slagaderlijk stelsel te matigen, zoowel door algemeene en plaatselijke bloedontlastingen, als door andere hulpmiddelen. De mogelijkheid dat deze uitkomst, in eenig geval van verzwering des darmkanaals plaats hebbe, bewijst de noodzakelijkheid, om een waakvol oog, op den voortgang der ziekte te houden, zonder echter eene onnodige vrees, in de gemoe-deren der nabestaanden te verwekken, echter zorg dragende, dat in denzelfden oogenblik, in welk er nieuwe toevallen mogten ontstaan, derzelver waarschijnlijke gewigtigheid, door de nabestaanden des lijders, alzoo moge gewaardeerd worden, dat noch het oordeel, noch de handelwijze van den Arts, aan eene onverdiende berisping blootgesteld zij.

155. Indien er eenige reden is om te gelooven, dat er verzwering van het slijmvlies der darmen aanwezig zij, dan behoort men de naauwkeurigste oplettendheid, op den leefregel te hebben, zoowel als op eenige omstandigheid, die op eenigerhande wijze, deszelfs invloed op die geneeswijze kan uitoefenen, wier vervulling op de lichaamskrachten berust.

156. Eene voorname zaak is, om het ontstaan van scherptens in het daarmkanaal te voorkomen, zorg dragende om het lijf open te houden en de stoelgangen geregeld te doen zijn. Wij behoren door middel van het onderzoek van den pols en de tong, den altoos veranderlijken toestand des lichaams, met oplettendheid gadeteslaan, ten einde de krachten, indien zij tot afneming geneigd waren, voorzigtig optewekken, of indien het tegendeel plaats

plaats had, even zoo te matigen in derzelver werking, opdat aldus die gelijkvormigheid in de werkingen des ligchaams geboren worde, die het meest tot eene mogelijke herstelling kan bijdragen.

137. Deze aanmerkingen zijn de vruchten der ondervinding en uit geene boeken gehaalt. Ik heb standvastiglijk bevonden, dat indien de verzwering der darmen eens heeft plaats gegrepen, de minste onregelmatigheid in den leefregel, de geringste ongesteldheid van de maag, alsdan een onbehagelijk gevoel of pijn, in de zitplaats der ziekte doet ontstaan, waarna gewoonlijk eene neiging tot buikloop plaats heeft; terwijl daar, waar de verzwering zeer laag was, zoo dat zij somtijds gedeeltelijk kon gezien worden, de natuur en oorzaak dezer toevallen bleek, uit de ongunstige verandering, die zich in de etterende oppervlakte aan het oog opdeed.

In eenige gevallen, alwaar de ouderdom en de gesteldheid des lijders gunstig waren, zijn de gelukkige gevolgen mijner oplettendheid op de boven-gemelde omstandigheden, geholpen door de werking van versterkende geneesmiddelen, mijne verwachtingen verre te boven gegaan (a).

138. De *indicaties* die men in het oog heeft te houden, kunnen nu en dan bevorderd worden, door het gebruik van zachte zweetdrijvende middelen, doch over het algemeen zullen zij het best vervuld worden, door het toedienen van ligte *tonica*, gepaard of met *aromatica*, of met *opiata*.

In

(a). Vijftigste geval,

In dergelijke gevallen geeft *Dr. HOOPER* tusschenbeide verschillende ligte ijzermiddelen en dat wel in eenige gevallen die ik zag, tot groot voordeel des lijders. Soms behoort de werking van eenige dezer middelen door *ricinus*-olie of eenig ander openend middel geregeld te worden.

139. Indien de verzwering zich laag genoeg bevindt, om binnen het bereik van een onderzoek door den aars te zijn, heeft men verondersteld, dat de gesteldheid der ziekelijk aangedane oppervlakte, verbeterd zoude kunnen worden, door het inspuiten van zamentrekkende middelen in den endeldarm. Ik heb echter weinig vertrouwen in eene behandeling, die op dit beginsel rust. Niet dat ik dikwerf zag, dat deze behandeling deszelfs doel miste, want ik bezit weinige ondervinding, omtrent de werking van plaatselijke middelen, in deze omstandigheden, doch wel bewust zijnde, dat de gesteldheid en het maaksel, van alle de deelen der darmbuis vrij wel overeenkomen, zoo ben ik voor mij overtuigd, dat de meest nuttige, en over het algemeen de alleen gepaste pogingen, die men tot het verligten of genezen der ziekte kan aanwenden, door middel van het geheele gestel, in het werk behooren gesteld te worden; tevens zorg dragende (zoo als reeds gezegd is) dat het te voorschijn treden van plaatselijke prikkeling worde voorkomen.

Wanneer de verzwering zich tot de sluitspier van den aars bepaalde, dan heb ik eene oplossing van het salpeterzure zilver, nu en dan met nut gebruikt (a).

140.

(4) Vier en veertigste en acht en veertigste geval.

140. Wanneer eene verzwering in de darmen deszelfs oorsprong genomen heeft van een naastbij gelegen ettergezwel, dan behoort men alleen de behandeling van het ettergezwel in het oog te houden, dewijl deszelfs etterende opening, in vergelijking van het ettergezwel zelf van geen gewigt is. Het eerste wat men in dit geval behoort te doen, is, zijne aandacht te vestigen op alle gewone wijzen van bloedontlasting, zoo lang er nog eenige kans is om de meer ernstige gevolgen der ontsteking te voorkomen; dit mislukkende, dan zullen over het algemeen omslagen en pappen in staat zijn om het ettergezwel tot rijpheid te brengen; en indien deszelfs inhoud zich in het darmkanaal heeft uitgestort, dan zal de ontlasting van bloed en etter, den toestand van het ongemak genoegzaam aanduiden en aanwijzen, of men, overeenkomstig de omstandigheden, zijne toevlugt tot eene versterkende geneeswijze en leefregel, of tot het tegenovergestelde behoort te nemen.

141. Sterke ontlastingen van bloed uit de darmen, staan over het algemeen in geen verband met eene verzwering, en daar men op deze bijzondere ongesteldheid van het darmkanaal, slechts weinig acht schijnt geslagen te hebben, ofschoon ze altoos ernstig, ja dikwerf doodelijk is, zoo zal men mij wel willen verontschuldigen, indien ik hier eenige weinige praktische aanmerkingen, die tot dit soort van bloeding betrekking hebben, invoeg.

142. In de maand Julij 1811, bezocht ik een Heer, die in den avond zijns levens, door deze ziekte was aangetast. Door verscheidene oorzaken had

had hij reeds lang, zijne gezondheid en krachten beide ; voelen afnemen, wanneer hij op eens eene hevige braking en ontlasting kreeg, welke, uit de stoelgangen op te maken, in het eerst eenige gelijkheid met de *cholera morbus* had. Hij onder-
 vond menigvuldige kramppijnen in de darmen, eene kleine, zwakke pols en zeer gezonkene krachten. Zijne zwakheid en de hevigheid der pijn waren zoo groot, dat bij het ontstaan der kramp de in den endeldarm opgehoopte stoffen, op eens onwillekeurig wegvloeiden. Op den derden dag hield de braking op, doch de stoelgangen, ofschoon zij minder overvloedig waren, bleken nu duidelijk uit bloed te bestaan, hetwelk weinig of niet door bijmenging van andere vochten veranderd was. De Heer HEAVISIDE, die hem als Heelmeester behandelde, had weinig hoop op zijn herstel, doch door geneeskundige hulp en een ligt voedend *diëet*, herkreeg hij eindelijk, ofschoon langzaam, zijne gezondheid.

Het laatste geval, waarvan ik niet alleen den loop, maar ook de uitgang in de gelegenheid was te zien, is door mij reeds vroeger vermeld (119); dit geval had zoodanig plaats, dat ik hetzelfde niet anders dan voor eene ziekte van eenen scheur-
 buikachtigen aard kon aanzien. In verscheidene opzigten trok dit geval mijne bijzondere opmerkzaamheid tot zich.

143. In de maand Januarij 1817, was ik wederom in de gelegenheid deze ziekte te zien, daar een man van veertig jaren mij raadpleegde, die gedurende verscheidene maanden bijna dagelijks bloed uit den endeldarm loosde, zonder dat ik
 mij

mij in staat bevond eenige ziekelijke aandoening in den aars of in den endeldarm te bespeuren. Soms tijds lostte hij daags een dessert-lepel vol, wederom op andere dagen een half pint. Gemeenlijk was het enkel bloed, of ook nu en dan met drekstoffen vermengd. In dit geval was het tandvleesch sponsachtig, doch niet bloederig; het kwam echter met de anderen overeen, ten opzichte van de overgroote algemeene zwakte en de buitengewone neerslagtigheid des lijders, en werd duidelijk veroorzaakt door het gedurende eenigen tijd genoten, slecht en zont voedsel. Ik schreef hem het gebruik van versch vleesch en groentens voor, en beval hem ook, het sap van vier citroenen iederen dag te gebruiken, hetzj als limonade, of op eene andere wijze. Binnen veertien dagen was zijn lijden verbeterd, doch nu ging men tot het gebruik van *adstringentia* over. Het zwavelzuur, de *tinctura gummi kino*, de *spiritus rectificatus terebinthinæ* en verschillende *alumineuse* mengsels, werden achter elkander gebruikt, doch zonder vrucht; zij bragten hevige kramppijnen, verstopping en misselijkheid te weeg, zonder den bloedafgang in het minste tegen te gaan. Na dat men deze geneesmiddelen aan eene zijde had gezet, werd hem op nieuw het gebruik van citroensap, te gelijk met dat der kina en *aromatica* aanbevolen, terwijl men open lijf hield door middel van *ricinus*-olie: onder deze behandeling weken zijne kwalen en na gedurende twee maanden, op deze wijze te zijn voortgegaan, was hij geheel hersteld, zijnde zijne krachten aanmerkelijk vermeerderd en vertoonende zich geen bloed meer in zijne stoelgangen.

144. Waar verzweringen in de darmen genezen zijn, is de nieuwe oppervlakte, gelijk ik reeds heb aangemerkt (127), niet in staat om de vochten opteslorpen en is ook prikkelbaarder, dan zij te voren was. Het eerst gemelde gevolg der verzwering, heeft slechts zijne moeilijkheid, indien de ziekte uitgebreid was, doch het laatste gevolg is dikwerf zeer lastig. De minste verandering in den leefregel, of de minste graad van koude doet eenen plotselingen aanval van buikloop, vergezeld van knijpende pijnen in de darmen, te voorschijn treden, waardoor de lijder verzwakt en eene voorbijgaande uitputting ondervindt.

145. In deze omstandigheden, heb ik geen middel gevonden, hetwelk meer verligting aanbragt, dan de *opium*, op eene verstandige wijze aangewend. Ik zeg op eene verstandige wijze, omdat deszelfs vermogen, in het regelen van deze bijzondere gesteldheid, geheel afhangt van deszelfs juiste en voorzigtige aanwending; indien dit middel op eene onvoorzigtige wijze wordt aangewend, dan zal het den lijder weldra zoo noodzakelijk worden, dat hij het zelve niet meer kan ontberen, staande het dan te bezien, of het geneesmiddel in de gevolgen niet erger is, dan de ziekte zelve.

146. Men behoort insgelijks behoorlijk acht te geven op de kleeding. Niet genoeg kan men, het bestendig dragen van flanel op het bloote lijf, vooral in dit veranderlijk klimaat, aanbevelen. Het strekt tot bevordering der ongevoelige uitwaseming en veroorzaakt dat de lijder, veel minder koude zal vatten, door de schielijke verandering der luchtgesteldheid.

VIERENDERTIGSTE GEVAL.

Wanorde in de verrigting der darmen.

21. December, 1820. Zeker Heer riep mijnen raad in, omtrent den toestand van zijn darmkanaal, hetwelk door de geringste oorzaak in wanorde was, lijdende hij over het algemeen aan buikloop, die somtijds zeer hevig was, nu en dan vergezeld van pijn, doch nog meer van een lastig gevoel en spanning van winden. Hij zeide dat hij in de Oost-Indien geweest was, alwaar hij aan ongesteldheid der lever leed, waartegen hij eene groote hoeveelheid Kwik had gebruikt, dat hem zulke hevige ontlastingen veroorzaakt had, dat hij sedert niet in staat was geweest, Kwik-middelen te verdragen. Hij zeide van twee dingen geheel zeker te zijn; vooreerst, dat hij thans geene ziekte had, die in eenige betrekking tot de lever stond, en ten tweeden, dat hij aan geene vernauwing van den endeldarm leed, daar een voornaam Heelmeester, die hem gedurende verscheidene maanden behandelt had, eene *bougie* had ingebragt, ten einde zijnen geest hieromtrent gerusttestellen.

Ik zeide dat geneesmiddelen, hem van zeer veel dienst zouden kunnen zijn, doch dat eene zorgvuldige oplettendheid op zijnen leefregel, meer vermogt dan geneesmiddelen; dat ik geenen twijfel voedde, of hij zoude door den tijd, wederom volkomen gezond worden, doch dat de ondervinding mij geleerd had, dat de behandeling van dit soort van gevallen, meer geduld en volharding vorderden, dan vele menschen bezitten, zoodat zij alleen

om deze reden, geoordeelt werden onherstelbaar te zijn.

Ik oordeelde het raadzaam, hem het gebruik, van twee tot drie greinen der *pilul: hydrarg:*, des avonds voorteschrijven, alsmede een zeer zacht laxeermiddel, den anderen morgen, en dit wel als eenen voorbereidenden maatregel, terwijl ik hem verzocht, om binnen eenige dagen weder te komen.

Bij zijn tweede bezoek berigte hij mij, dat niet-tegenstaande hij zeer bevreesd was geweest voor het gebruik der pil, hij dezelve echter genomen had en dat, gelijk ik hem vooruit verzekerd had, dezelve zeer zacht had gewerkt. Ik zeide hem, dat de hoofdzaak nu bestaan moest, in eene bestendige oplettendheid op zijn darmkanaal en dat hij zijn diët zoo moest inrigten, dat er geen wanorde in de darmen ontstond, terwijl hij ter gelijker tijd, zoodanige geneesmiddelen behoorde te gebruiken, die, op eene onmerkbaar wijze in staat waren, de oorspronkelijke *tonus* van zijn darmkanaal wederom te herstellen; want dat naar mate, hetzelfde zijne natuurlijke krachten wederom kreeg, de prikkelbaarheid en de daaruit ontstane toevallen, verminderen en ten laatste geheel verdwijnen zouden.

Daar ik van hem vernam, dat zijn voornemen was, om wederom naar het land terugtekeeren, zoo schreef ik hem een ligt *tonicum* voor, om elken morgen te gebruiken, terwijl ik hem dit, als den eersten stap tot zijn genezing opgaf,

VIJFENDERTIGSTE GEVAL.

Wanorde in de verrigtingen der darmen.

25 December 1820. Zeker Heer van middel-
ba-

hare jaren raadpleegde mij, over eene ziekte, die hem bij aanhoudendheid last en pijn veroorzaakte. Hij had eene aanhoudende neiging tot buikloop, die zeer vermeerderd werd, door het gebruik van zuren, versch fruit, of andere dingen die hij slecht verdroeg. Drie jaren geleden in Indien zijnde, had hij eene leverziekte, waartegen hij eene zekere hoeveelheid Kwik gebruikte, waardoor het ettergezwel, hetgene men verwachtte dat open zoude breken, verdeelt werd. Het scheen hem toe, als of deze behandeling door de kwik, de kracht en verrigtingen des darmkanaals, geheel in wanorde hadden gebracht, als hetwelk van dien tijd af, altoos in eenen toestand van buitengewone prikkelbaarheid, zoowel als werkzaamheid geweest was. Ik zeide hem, dat er veel op zoude aankomen, of hij zich van die dingen, welke hij bij onderzinding wist, dat hij niet kon verdragen, zorgvuldig zoude kunnen onthouden; waarop hij mij antwoorde, dat het hem zeer moeilijk viel om de verzoeking te weerstaan, want dat het slechts een of twee dagen geleden was, dat hij zich zeer kwalijk bevonden had, nadat hij gebakken kaas in bier, iets dat hij zeer gaarne at, genuttigd had. Hij zeide dat hij het gebruik van bittere en zamen-trekkende middelen beproefd had, doch zonder vrucht en dat hij begerig was mijn gevoelen te weten, of er namelijk verzwering van het slijmvlies der darmen, of eenig ander *organisch* gebrek aanwezig was.

Hij verhaalde, dat hij achttien maanden geleden een zeer beroemd Heelmeester had geraadpleegd, die den endeldarm met den vinger onder-

derzocht, en hem gezegd had, dat er eene verzwering in den darm was, terwijl hij zelfs de juiste gedaante van dezelve op papier had uitgeteekend, tevens iets tot inspuiting voorschrijvende. De Heer WHITE, van BATH, die hem na dien tijd onderzocht had, verzekerde hem, dat hij niet geloofde, dat er op dat tijdstip eene verzwering aanwezig was, al had dezelve ook te voren plaats gehad en dat, wat eene vernauwing betrof, hij eene *bougie* elf of twaalf duimen kon inbrengen, zonder er eene te vinden.

Hij klaagde, dat hij bijna altoos aandrang tot stoelgang gevoelde, vooral in den morgenstond, doch dat hij, door het uitwasschen van den endeldarm, met laauw water en melk, dit ongemak gewoonlijk kon doen ophouden, zoodat hij indien hij te huis bleef, eenen gerusten dag kon doorbrengen; doch dat, indien hij zich aan het huis van eenen vriend bevond en daardoor verhinderd werd, in het gebruik maken van zijn middel, de aandrang tot stoelgang, alsdan met vernieuwde hevigheid terugkwam, hetwelk hem aan vele smarten en ellende blootstelde. De ontlastingen waren zelden galachtig, doch bestonden meestal in een schuimachtig slijm, dat nimmer bloedig was, ten zij nu en dan in eene geringe mate, door de hevige persing. Bij het onderzoek, vond ik het slijmachtig vlies des darms verslapt en met rimpels; alsmede eene naauwelijks bemerkbare gevoelige plaats, omtrent de voorstanderklier.

Ik deelde hem mijn gevoelen, hetwelk hierin bestond, mede, dat ik in meer dan een geval, alle de toevallen waaraan hij leed, door buikloop had
zien

zien ontstaan, terwijl er geen bewijs van verzwe-
ring, noch ook inderdaad van eenig ander *orga-
nisch* gebrek aanwezig was, want dat de lijders
volkomen hersteld waren, zoo dat ik het er daar-
om voor hield, dat hij geene goede gronden voor
zijne vermoedens had, daar zijn lijden eerder uit
een gebrek der verrigtingen, dan wel uit eene
verandering in het maaksel der deelen ontstond.
Dat dit lijden echter daarom, niet minder ge-
wigtig was, want dat indien hij er niet meerder acht
op sloeg, vooral met betrekking tot zijn voedsel
en leefwijze, en dat wel eenige jaren na elkander,
ik door mijne ondervinding omtrent deze ziekte,
zeer zeker was, dat hij er nimmer van zoude be-
vrijd worden; terwijl indien hij van den anderen
kant, besluiten kon om eene regelmatige leefwijze
te houden en zich van gepaste geneesmiddelen te
bedienen, ik niet minder verzekerd was, dat zijn
lijden langzamerhand zoude weggenomen en zijne
gezondheid volkomen hersteld worden.

ZES EN DERTIGSTE GEVAL.

*Prikkelbaarheid der ingewanden, vergezeld
van uitstorting van stolbare lympha, in
het darmkanal.*

15 Januarij 1823. Ik was in de gelegenheid,
het lijk van eenen kleinen jongen van zes jaren
te onderzoeken, omtrent wiens lijden de Heer
BARROW geraadpleegd was geworden, korte uren
voor zijn overlijden. Men verhaalde hem, dat
hij daags te voren, door buikloop was aangetast
geworden, zonder dat hij er eer

belang bij had. Zijne darmen waren altoos gevoelig en zwak en geneigd tot ontlasting. Toen de laatste aanval van buikloop plaats had, waren de ontlastingen menigvuldig, doch werden gezegd tamelijk natuurlijk te zijn, wat derzelve gedaante betrof, ofschoon de moeder bekende, dat zij dikwerf eene witachtige, slijmige stof bevatteden en op het laatst een weinig bloed. De Heer NICOLSOM zag hem zeven uren voor zijnen dood en vond hem gevoelig, rustig, geheel vrij van smarten, koud gelijk eenen steen en geen de minste duidelijke polsslag voelbaar, noch aan de hand, noch ergens anders. Hij was altoos een zwak, teeder kind geweest, doch was steeds levendig, speelziek en hield veel van in beweging te zijn.

De dunne kronkeldarm was op verscheidene plaatsen verdikt, had eene geelachtige of roomkleur en was op het gevoel, papachtig zacht. De in dezelve bevatte drekstoffen waren brjachtig en hadden een gezond galachtig aanzien. Het aangedane gedeelte van den darm nam ik weg en spoot het denzelfden avond op, opende en onderzocht hetzelfde. Toen ik den darm over langs geopend en onder het water had uitgewasschen, vond ik, dat dezelve twee onderscheidene soorten van stof bevattede; de eene drekachtig, galachtig, kunnende gemakkelijk onderscheiden en even gemakkelijk weggewasschen worden; de andere eene witachtige, vlokachtige, stolbare stof, die overal aan de fijn opgespotene oppervlakte, van het vlokig darmvlies, aanhing. Deze stolbare stof, was het overvloedigst in dat gedeelte des darms uitgestort, hetwelk zich aan het uitwendig onderzoek,

als

als papachtig en verdikt, in deszelfs vliezen, had opgedaan. Het scheen dat de indompeling in het water, die de opspuiting was voorafgegaan, de stolbaarheid van deze uitgestortte stof, meer volmaakt en zichtbaar gemaakt had. Ik twijfelde voor een oogenblik, of de lijmachtige stof, die door de vermiljoen niet was gekleurd geworden, bij deszelfs uitstorting uit de vaten, geen deel had aan dit verschijnsel, doch dit was niet mogelijk, omdat het heete water, waarin dit *preparaat* gewasschen was, de gelei vloeibaar maakt en de eiwitstof stremt. Het vlokkelig vlies was zeer vaatachtig, doch zonder eerig blijk van verzwering. De andere ingewanden waren gezond.

Het scheen dat de vermagering en ziekte hunnen oorsprong hadden, uit de gedurige geneigetheid tot uitstorting in de darmen, van de bovengemelde stolbare stof, waardoor eindelijk het gestel, tot dien toestand van uitputting gebragt was, waarin men het kind voor deszeits overlijden aantrof (a).

ZEVEN EN DERTIGSTE GEVAL.

Scirrheuse baarmoeder, die de gedaante van wanorde in de darmen had aangenomen.

Vrouw CHIDLOW, eene vrouw van jaren, raad-

(a). Onderscheidene gedeelten van dit *preparaat*, worden bewaard in het *Museum* van den Heer HEAVISIDE; een boodik aan het *Museum*, van het Koninklijk Genootschap der Heelmeesters aan; en een bevindt zich in het *Museum* van den Heer BROOKES.

raadpleegde den Heer SPILSBURY, over eene ziekte waaraan zij zeer leed. Deze ziekte bestond in eene drukking, vergezeld van groote pijn in haren rug en lendenen, rusteloosheid, gebrek aan eetlust, groote prikkelbaarheid der maag en krachteleosheid. De pols was rad en klein. Drukking op den onderbuik veroorzaakte geene smarten. Tusschenbeide ontstond er buikloop uit vermeerderde prikkelbaarheid; dan weder was zij verstoppt, met drang tot ontlasting. Begerig om de ware zitplaats der ziekte te weten, onderzocht hij den endeldarm, en vond dat de baarmoeder uitpuilde en vergroot was, zijnde deszelfs bodem *scirrheus* en zoo hard als een steen.

Eenige bloedzuigers werden op den rug gezet, en nu en dan werd de ontlasting, door ontlastmiddelen en lavementen bevordert. Hierdoor werden de aanvallen dragelijker gemaakt en derzelver tusschenpoozen verlengd.

ACHT EN DERTIGSTE GEVAL.

Prikkelbaarheid van den endeldarm, veroorzaakt door ziekte der baarmoeder.

Eene arme vrouw, 42 jaren oud, verzocht den 7 November, 1820, om in het gasthuis te worden opgenomen. Den aanvang van hare ziekte, rekende zij van haar laatste kraambed, hetwelk vijf jaren te voren had plaats gehad. Bij deze gelegenheid werd zij door eene vrouw opgepast, die men haar uit een gesticht van weldadigheid had toegezonden, en die haar, zoo wel in als na den arbeid, verzuimd had. Uitgeput door vermoeijenis en smarten,

ten, werd zij door deze vrouw, voordat de nageboorte los was geraakt, verlaten en nadat zij gedurende een half uur geslapen had, werd zij koud en rillende wakker, even of zij de hevigste koorts kreeg. Men lag haar toen onder warme, wolde dekens, waarna zij warm werd en overvloedig zweette. Gedurende eenige dagen, was zij niet in staat, zich in het bed te bewegen, uit hoofde van den gevoeligen en zeer pijnlijken toestand van den onderbuik. Ook was zij koortsachtig heet, had dorst en ijde gedurende verscheidene nachten. Ofschoon zij, nadat de eerste week verlopen was trachtte het bed te verlaten, (daar zij geheel zonder oppassing was) zoo had zij echter een zoodanig gevoel, op de hoogte der maag, dat zij de drukking der dekens, er naauwelijks op kon verdragen en toen zij in de zesde week, zich ter kerke zoude begeven, viel zij in flauwte en was niet in staat, om het huis te verlaten. Wat de geneeskundige behandeling betreft, zeide zij, dat haar slechts eens een geneesmiddel was voorgeschreven, bestaande in een weinig *ricinus*-olie; haar Arts gaf haar in de eerste veertien dagen, slechts drie bezoeken en verliet haar toen geheel. Niettegenstaande dit alles, hielp en zuigde zij zelve haar kind.

Van dezen tijd af was zij onderhevig, vooral bij koud weder, aan plotselinge en hevige bevindingen, vergezeld van koud zweet en gevolgd door eenen koorts aanval, hoofdpijn, hitte der huid en dorst. De sterke rillingen hielden gewoonlijk op, wanneer zij in een warm bed kwam; meestal echter bleef zij na dien tijd, nog een of twee uren koud. Som-

tijds vertoonden zich deze aanvallen tweemaal daags, en dan wederom slechts eens in veertien dagen; altoos namen zij hun begin met een gevoel van koude, in de strek der baarmoeder, hetwelk zich van daar over het gansche ligchaam scheen te verspreiden.

Omtrent een jaar na hare verlossing, voegden zich bij de reeds gemelde bezwaren, de gevolgen van gevatte koude en kort daarna had zij een gevoel, als of er van de navel tot de borst-koorden gespannen waren, die door de ademhalings bewegingen, naauwer werden toegehaalt. Binnen de laatste zes maanden had zij het gevoel, als of deze koorden nog sterker dan te voren werden aangehaalt; verscheidene van deze, veroorzaakten haar vele moeilijkheden, omdat zij bij het hoesten, naar onderen tot de heup en naar boven tot de borst, getrokken of gerukt werden. Deze plaatsen waren somtijds uitermate gevoelig of pijnlijk, vooral wanneer zij bij ongeluk hoeste of koud was.

In de maand Mei, 1820, ondervond zij de toevallen, van eene naderende ziekte der baarmoeder, als hevige pijnen in de lendenen, onbehagelijkheid in de dijen en heupen, een gevoel van zwelling, eene aanhoudende zwaarte op de hoogte der baarmoeder en het wegblijven der maandstonden. Ook was het in dit tijdstip, dat zij voor het eerst waarnam, dat de doorgang der drekstoffen door den darm, op eene zekere hoogte boven den aars, pijn deed ontstaan. Zij bevond zich toen op het land, ter bevordering van hare gezondheid, doch eenige weken daarna, wederom naar de stad terugkerende, kreeg zij buikloop, die
wel

wel is waar, de pijn, eigen aan het kwijtraken van verharde drekstoffen voorkwam, doch echter een *tenesmus* deed ontstaan, die bijkans, dezelfde pijn veroorzaakte. De stoelgangen waren dun, slijmachtig en met bloed geleverd, doch niet stinkend, of in het minste galachtig. Na het ophouden der buikloop, scheen het lastig en pijnlijk gevoel des darms, een weinig vermindert te zijn.

In de maand November zeide zij, dat zij inwendig nog hetzelfde onaangenaem gevoel had, even als van strengen of koorden waarvan zich, er twee of drie, van den navel tot de linker liesch uitstrekten en zich aldaar vasthechteten. Gewoonlijk had zij er de meeste hinder van, wanneer zij zich ongekleeed te bed bevond, dewijl de drukking van haar corset, den onderbuik scheen te beteugelen en te ondersteunen en het rukken der koorden scheen te beletten.

Bij nader onderzoek bleek het, dat de baarmoeder buitengewoon vergroot en zeer prikkelbaar was. De endeldarm was, wat deszelfs maaksel betrof, gezond, doch het slijmachtig vlies, was, zoo verre als men met den vinger reiken konde gevoelig en prikkelbaar, vooral aan deszelfs voorste oppervlakte.

Wat de geneeskundige behandeling betrof, zoo bevond men, dat de bijzondere koortsachtige aanvallen, waaraan zij onderhevig was, het krachtdadigste konden verligt worden, door het toedienen van groote giften, van het zamengesteld poeder der *ippecacuanha*; eene handelwijze die met eenige wijziging, het meest geschikt scheen te zijn, om het lijden der baarmoeder te verligten.

Wan-

Wanneer de prikkelbare toestand des endeldarms bijzonder hinderlijk was, dan werd dezelve het beste verligt en gestild, door het gepast gebruik van een pijstillend lavement, bestaande uit eene halve pint garstewater, of door afkooksel van haverdegort, bedeeft met dertig droppels *tinctura opii*. Soms, ofschoon zelden, schreef ik eene grootere hoeveelheid *laudanum* voor, doch er werd zeer gemakkelijk verstopping uit geboren, die dan door vermeerdering der prikkelbaarheid achtervolgd werd.

Mei 1823. Ik vernam het overlijden dezer vrouw, ofschoon er, uit hoofde van haar verwijderd verblijf op het land, geene gelegenheid was, om het lijk te onderzoeken.

NEGEN EN DERTIGSTE GEVAL.

*Prikkelbaarheid des endeldarms, ontstaan-
de uit eene ziekte der baarmoeder.*

November 1820. Ik werd verzocht eene vrouw van 55 jaren te bezoeken, die gedurende eenige jaren aan aanbeijen, die tusschenbeide sterk bloedden, had geleden; voor het tegenwoordige, waren zij zeldzaam hinderlijk. Gedurende de drie laatste maanden, werd zij door hevige pijnen in de lendenen aangetast, die, na eenigen tijd geduurd te hebben, zich in de linker heup en dij hadden vastgezet, alwaar zij hevig en aanhoudend werden. Dit werd gevolgd van gevoeligheid en pijnlijkheid omtrent den aars, waarbij zich tusschenbeide pijn bij de pisloozing, die dan ook dikwijls plaats had, voegde. De hevigste pijn werd bij den stoelgang
ge-

gevoeld , vooral indien de drekstoffen maar eenigzins harder dan gewoonlijk waren. Deze pijn was niet in den aars , maar op eenigen afstand boven dezelve in den darm.

Zij zeide, dat zij door eenen Arts was behandeld geworden, die bij het hooren van moeilijkheid en pijn bij de buikontlasting, dadelijk besloot, dat er eene vernauwing aanwezig was, om welke weg te nemen, hij eene groote *bougie* inbragt, door welke handelwijze, zij zoodanigen angst en pijnen ondervond, dat zij zich verzekerd hield, dat zij na dien tijd, nimmer zoo wel was geweest als te voren.

Bij het plaatselijk onderzoek, vond men verscheidene kleine, slappe gezwellen, aan den rand van den aars, terwijl het slijmvlies van den darm en den darm zelf, over het algemeen gezond waren, doch zoo prikkelbaar, dat wanneer eenig gedeelte van deszelfs oppervlakte, slechts even met den vinger werd aangeraakt, het geheele ligchaam eene sidderende beweging ondervond. Deze prikkelbare toestand van den darm, was een duidelijk gevolg van eene ziekte in deszelfs nabijheid, want er was een groot *tuberculeus* gezwel, dat men door het darmvlies voelen kon en klaarblijkelijk eene ziekte van de baarmoeder was, waaruit men niet slechts het lijden des darms, maar ook dat der blaas konde afleiden. Daarna werd de scheede onderzocht; deszelfs holte was korter geworden, de wanden verdikt, en zich aan het gevoel, als eene onregelmatige verharding opdoende; daarenboven was dezelve voor een gedeelte gesloten, waarschijnlijk ten gevolge van ontsteking, gepaard met

met uitstorting van *lympa* en de daarop gevolgde vorming van dwarsche en schuinsche banden, binnen deszelfs holte. Op eene angstvallige wijze betuigde zij hare hoop, dat ik het niet noodig zoude keuren, om werktuigen te gebruiken; ik stelde dadelijk haren geest gerust, door haar mijne overtuiging medetedeelen, dat het gebruik van werktuigen in haar geval, niet alleen nutteloos, maar zelfs schadelijk zijn zoude.

8 November. Zij zeide, dat zij sedert omtrent twee jaren, veel geleden had, door eene uitvloeijing uit de scheede, die in het eerst bleek, doch naderhand dikwerf bloederig was en die gedurende verscheidene weken, vergezeld was geweest van hevige prikkeling en pijn bij de pisloozing, als ook van een aanhoudend gevoel van groote hitte in die deelen. Dit lijden bragt koortshitte en eene zoo groote zwakheid te weeg, dat zij somtijds bijkans in flauwte viel door uitputting: dit hield omtrent zes maanden aan en schijnt het tijdstip geweest te zijn, waarop de uitstorting van stolbare *lympa*, in de scheede plaats greep.

22 Januarij 1821. De prikkelbare toestand van den endeldarm en van het gezwel der baarmoeder, waren bronnen van aanhoudende bezorgdheid en vrees. Sterker dan ooit waren hare smarten, bij de stoelgang, niettegenstaande voor deszelfs regelmatigheid, de grootste zorg gedragen werd. Bij het onderzoek van den darm, nam men geene veranderingen waar, ofschoon de ziekte, zich in andere gedeelten uitbreidde, zijnde de linker dij nu volkomen opgetrokken en gevoelloos. *Opiaten*, *aetherische* en andere krampstillende geneesmiddelen, die

die nu de hoofdmiddelen waren, bragten eene aanmerkelijke verligting, in de ziekelijke toestand des darms te weeg.

27 Februarij. Den endeldarm met den vinger onderzoekende, voelde ik aan deszelfs linkerzijde, omtrent drie duimen boven den aars, de ronde rand van een gezwel, hetwelk waarschijnlijk uit het heiligbeen ontsproot. Dit gezwel, hetwelk de grootte van eene okkernoot had, was zoo uitermate prikkelbaar, dat het naauwelijks de ligtste aanraking kon verduren. Ofschoon de darm zelf, pijnlijk en gevoelig was, zoo leed dezelve echter gelijk het scheen, op geene andere wijze.

26 Mei. Door de toenemende uitgebreidheid der ziekte, had deze arme vrouw sedert verscheidene weken, alle de drekstoffen door de schede ontlust, waarin zij in het eerst, plotseling schenen inteschieten. Op het laatst had zij, gedurende eenige weinige weken, telkens wederkerende vloeijingen, gepaard met aanvallen van hevig toenemende pijnen, en den 27. Mei, verlostte de dood haar eindelijk, van al haar lijden.

Bij de lijkopening vond ik de blaas gezond. De bodem der baarmoeder was niet zeer vergroot, doch eene uitgestrekte massa, van eene zamengepakte *scirrheuse* verharding, die aan de baarmoeder was vastgehecht, omringde den endeldarm en zat van achteren vast, aan de holle oppervlakte van het heiligbeen, zoodat zij niet zonder moeite kon weggesneden worden.

Dit ligchaam weggenomen zijnde, werd de schede geopend en in eene groote uitgestrektheid, ziekelijk en etterende gevonden; de hals van de
baar-

baarmoeder was , even als het grootste gedeelte van deszelfs inwendige holte , insgelijks verzworen. Deze verzwering opende zich in een zeker gedeelte , in den endeldarm , omtrent twee duimen boven den aars. De randen dezer zweer waren in den darm een weinig verdikt , doch niet gescheurd of verhard , maar buitengewoon vaatachtig. De darm was anders volmaakt gezond.

VEERTIGSTE GEVAL.

Verzworene opening , uit een ettergezwel in de darmen gaande.

A. G. , twee en twintig jaren oud , verliet hare dienst in de maand Januarij 1814 , en begaf zich in het St. George's gasthuis , door hevige pijn in de linkerzijde van den onderbuik , bezocht zijnde , alwaar zij door herhaalde bloedontlastingen en eene zorgvuldige behandeling , binnen vier maanden herstelde en weggezonden werd. Zij vergezelde zekere familie naaar *Lissabon* , doch gevoelde dikwerf de oude pijn , op de oude plaats , gepaard met een gevoel van inwendige zwelling en snijdende of kloppende pijn.

In de maand Junij 1816 , kwam zij , uit hoofde van *venerische* uitslag , in het gasthuis , wordende zij door het inwrijven van kwik genezen. De aanmerkelijke opwekking , die zij bij deze gelegenheid ondervond , bragt noch pijn , noch eenige verandering in het inwendig gezwel te weeg , schijnende dit van grootte te veranderen , doch hebbende volgens haar eigen gevoel , die gewoonlijk van een groote oranje-appel. Al spoedig na dat zij het gasthuis verlaten had

hak , nam het gezwel toe , hetwelk van eene brandende hitte en klopping vergezeld ging alsmede van eene ontstekingsachtige roodheid der huid , die het gezwel bedekte.

In de maand October kwam zij weder in het gasthuis , daar men haar dacht zwanger te zijn ; doch de gevoeligheid , de plaatselijke pijn en de geregeldheid der stonden , deden zulks onwaarschijnlijk voorkomen. De inwendige hitte en kloppingen namen dagelijks toe , gepaard met groote gevoeligheid en pijn , wanneer de lijderesse den adem diep ophaalde.

Bij herhaling lag men haar spaanschevliegpleisters en zettede haar bloedzuigers , doch zonder vrucht. Daar de spaanschevliegpleisters eene bovenmatige prikkeling hadden veroorzaakt , werden er pappen aangelegd , waarmede werd volgehouden tot den 50. December , wanneer zij , na een toenemend lijden , zich op eens verligt gevoelde , misselijk werd en eene zekere hoeveelheid bloed en etter uitbraakte. De misselijkheid keerde bij herhaling weder en in den loop van den dag , bragt zij omtrent eene halve stoop van dezelfde stof op , hebbende zij ook verscheidene stoelgangen , die gelijkvormig waren aan hetgene zij had uitgebraakt.

De tusschenbeide plaats hebbende herhaling der braking , of stoelgang , of van beide , maakte , dat er dikwijls groote hoeveelheden van eene stinkende etterstof , die met bloedstreepjes geverwd was , werd kwijt geraakt ; dit hield aan , tot de maand Julij 1817 , wanneer dit eindelijk ophield , onder het gebruik van onderscheidene *tonische* geneesmiddelen , waardoor zij hare vorige gezondheid

heid herkreeg. In het volgende jaar werd zij zwanger en beviel gelukkig van een groot en gezond kind.

November 1820. De onderbuik groot, doch volkomen vrij van pijn en onbehagelijk gevoel. Er vormde zich een ettergezwel, dat haar zeer groote pijn veroorzaakte, aan het onderste gedeelte van de *pharynx*, hetwelk echter open ging en genas.

November 1822. In het gasthuis voor *venerische* lijdens, klaagde zij, dat zij nu en dan pijn op de oude plaats in den onderbuik gevoelde en verzocht te mogen weten, of het niet goed voor haar zijn zoude, eenig bloed te verliezen, gelijk hare gewoonte was, wanneer de pijnen haar hinderden; de pols was zoo zacht, dat ik dit voor het tegenwoordige afkeurde.

20. Augustus 1823. Ik begaf mij naar hare woonplaats en vond haar te bed; men zeide mij dat zij juist wederom eenen aanval van ontsteking der darmen gehad had, en men vertoonde mij een kop, vol met bloed, hetwelk den vorigen dag was afgenomen geworden. Mij terzelfder tijd omkeerende, bragt eene vrouw mij in hare armen, een ander toevallig gevolg van haren aanval, zijnde deze geëindigd met de geboorte van een buitengewoon groot kind.

EEN EN VEERTIGSTE GEVAL.

Bloedstorting uit de darmen, door kneuzing veroorzaakt

21 Februarij 1821. Een jong man, slager van be-

beroep, die met eene lange stok in de hoogte reikte, ten einde een zwaar stuk rundvleesch op te hangen, miste de haak, en om het evenwigt niet te verliezen, zettende hij het onderste van den stok tegen zijnen buik, wordende op deze wijze de in dezelve bevatte deelen, op eens en hevig tegen de ruggraad gedrukt. Hij zeide, dat hij dit dikwerf, zonder er hinder van te gevoelen, gedaan had, alleen daarna, eene onbeduidende pijnlijkheid, vooreen oogenblik gevoelende.

In den avond dat het ongeval geschied was, alsmede den volgenden ochtend, raakte hij, bij gelegenheid van eenen eenigzins ongemakkelijken stoelgang, eene halve theekopvol, vloeibaar bloed kwijt, hetwelk tot den vijf en twintigsten, zijnde den dag waarop hij mij liet roepen, in eene vermeerderde hoeveelheid aanhield. Het kwam mij meest waarschijnlijk voor, dat hier eene verscheuring van de fijne vlokkige rok, van een der ingewanden plaats had, waarom ik alle vier uren, een aftreksel van roode rozen deed gebruiken.

27 Februarij. Hij was beter en ontlastede minder bloed. De geneesmiddelen werden doorgebruikt.

4 Maart. De lijder was in alle opzigten volkomen hersteld.

TWEE EN VEERTIGSTE GEVAL.

Haarvaatachtige bloeding uit de ingewanden.

6 September 1825. Door de vriendelijkheid van
O 2 den

den Heer BARROW, vond ik mij in de gelegenheid gesteld, om het lijk van een zwaarlijvig, overdadig geleefd hebbend, en van middelbare jaren zijnde koetsier, te onderzoeken. Hij was overleden aan eene ziekte van het darmkanaal. In den avond van den tweeden September, klaagde hij over doffe pijnen, die hij reeds eenigen tijd in de darmen gevoelde, had die te voren, door geneesmiddelen waren weggenomen geworden. — 3 September. Nog vele pijnen, in en omtrent den onderbuik, die echter door drukking niet vermeerderd werden. Hij werd adergelaten, en men schreef hem eenige *antimonialia* en koortsverdrijvende middelen voor. In den loop van den dag, braakte hij herhaalde reizen; in den avond werd hij op nieuw gelaten en hij meende verligting te gevoelen. — 4 September. Vroeg in den morgen, had hij eenen dunachtigen stoelgang van drekstoffen. Daarna begon eene ontlasting uit de darmen, van een dun, bloederig vocht, vergezeld van hevigen drang; de oude pijn bleef als te voren. De pols zonk en werd rad. Men schreef *opiata* voor. In den loop van den dag, bereikte de afgang van bloederig vocht, bijkans de hoeveelheid van drie pinten, terwijl de lijder tegen den avond schielijk verminderde. Hij stierf des anderendaags 's morgens vroeg.

Bij het onderzoek, vond men de geheele uitgestrektheid van den kartel- en endeldarm, van eene donkerroode of purpere kleur, en op het gevoel waren zij verdikt en brijachtig. De andere ingewanden waren gezond. De dikke darmen (want de noodzakelijkheid eischte, dat het onderzoek in de kist geschiedde) werden niet zonder moeite weg-

weggenomen , opgespoten , en vervolgens geopend ; vindende men toen eene zekere hoeveelheid dun bloed , gelijk aan dat , hetwelk door middel der stoelgangen geloosd werd , in den kartel- en endeldarm.

De uitwendige oppervlakte van den darm was , zelfs opgespoten zijnde , nergens wezenlijk vaatachtig. De vlokkige rok van den kronkeldarm , alwaar deze in den blindendarm overgaat , was overal gelijkelyk en schoon opgespoten. Eenige weinige plekjes van deze oppervlakte , ter grootte van gierstekorrels , vertoonden zich door het vergrootglas gezien , even als of de *villi* aan koud-vuur onderhevig waren , daar zij een bruin , brijachtig aanzien hadden en geene opspuiting toelieten. De vlokkige rok , van den kronkeldarm tot in den karteldarm nagespoord zijnde , deed zich aldaar aan het oog op , als of zij gedeeltelyk opgespoten was. In een punt oppervlakkig verzworen zijnde ter breedte van eene spliterwt , was het celachtig vlies , dat den bodem der zweer bedekte , schoon opgespoten ; doch de vliezige rand slechts spaarzaam. Op andere plaatsen had juist het tegenovergestelde plaats ; de omtrek was zeer sterk gekleurd , terwijl het middelste gedeelte in het geheel niet was opgespoten. Dit laatste hing misschien daarvan af , dat de oppervlakte der zweer , of verdonkerd werd , door een vlies van er zich aan vasthechtende *lympa* , of door *gangraena* was aangedaan.

Verscheidene der groote cellen van den karteldarm , van de omgekeerde zijde beschouwd , werden met de andere deelen vergeleken , zoo schoon op-

opgespoten gevonden, dat men hier uit konde opmaken, dat deze verborgene plaatsen, welke ook hunnen toestand in den gezonden staat zijn moge, onder eenen ziekelijken invloed, buitengewoon vaatachtig worden; en daar de prikkelbaarheid, met de vaatrijkheid der deelen toeneemt, kan men hieruit besluiten, hoe dat de ergste toevallen, door onverteerbare stoffen, die zich in deze schuilhoeken bevinden, wanneer de darmen in eenen geprikkelden toestand zijn, voortgebracht kunnen worden en dit ook dikwerf zijn.

In den endeldarm nam men niets bijzonders waar, behalve eene groote slapheid van deszelfs weefsel.

DRIE EN VEERTIGSTE GEVAL.

Verzwering van den karteldarm. (a)

De Heer S. M., viel in het jaar 1780, van het dek van zijn schip, en stootte hevig zijne zijde tegen den rand van een naast het schip liggende boot. Ten gevolge van dezen val werd hij bedlegerig en er verliepen verscheidene maanden, eer hij zich wel genoeg gevoelde om regt op te kunnen staan. Dit ging echter langzamerhand over, doch naderhand gevoelde hij van tijd tot tijd pijnen op de aangedane plaats. Hij was daarna gedu-

(a) Getrokken uit het handschrift, in het *Museum* van den Heer HEAVISIDE, alwaar het *praeparaat* bewaard wordt.

durende verscheidene jaren voor zijnen dood, onderhevig aan jicht, zwakte van het darmkanaal, bedorven eetlust en des winters aan hoest.

In de maand Februarij 1795, was hij dikwerf blootgesteld aan de koude, van eenen zeer strengen winter en om zijne eigene woorden te gebruiken: *hij voelde de koude tot in zijne darmen*; van toen af was hij nooit regt gezond. Men hield het voor onderdrukte jicht, en hij bragt tien weken te *Bath* door, doch zonder vrucht. Hij leed nu bijkans iedere nacht aan zware pijnen in de darmen. Gewoonlijk ondervond hij verligting van deze aanvallen, nadat hij twee of drie, min of meer etterachtige stoelgangen gehad had.

Aldus bleef zijn toestand, ondervindende hij bij afwisseling, volgens zijne beschrijving, tweederlei soort van pijnen; de eene knagende en drukkende; de andere (die altoos van stoelgang gevolgd werd) was meer eene gewone knijpende pijn. Ten laatste kwamen deze beide soorten van pijnen, in eenen hooger en graad, elken tweeden of derden dag wederom, wanneer na het toedienen van een ontlastmiddel, eene groote hoeveelheid van stinkende, etterachtige stoffen geloosd werd, hetwelk hem voor eenige weinige dagen verligting aanbragt, wanneer daarna zijne pijnen terugkeerden. Zijn lijden nam toe; hij teerde allengs uit, tot de volgende maand October, wanneer hij stierf.

Bij de lijkopening vond men de ingewanden van den onderbuik, over het algemeen tamelijk gezond; de voornaamste ziekelijke aandoening bepaalde zich tot het andere gedeelte van den kronkeldarm, den blindendarm en in het bijzonder

den karteldarm, en wel in dat gedeelte van deszelfs bogt, dat onmiddellijk onder de plaats lag, alwaar vijftien jaren te voren de kneuzing had plaats gehad. De geheele lengte van den karteldarm had door ontsteking geleden, waarop eene verzwering van de geheele uitgestrektheid van het slijmvlies des darms gevolgd was, zijnde deszelfs rokken, drie of viermalen dikker dan in den gezonden toestand, zoo dat de doorsnede der darmholte in diezelfde mate verminderd was.

VIER EN VEERTIGSTE GEVAL.

Prikkeling en verzwering in den aars, ontstaan door scherpte in de ingewanden.

10 April, 1823. Zeker Heer raadpleegde mij, over eene prikkeling aan den rand van den aars, alsmede over ongesteldheid der maag en darmen. Hij vertoonde mij eene kleine hoeveelheid, van een eiwitachtige zelfstandigheid, die slechts los, met eene anderzints gezonde stoelgang te zamen hing en in het water opgelost zijnde, eene losse massa, uit eene ligte vezelachtige, witte stof, zoo groot als een okkernoot, bestaande, scheen te zijn; met eene veder uit het water geligt en op papier gelegd zijnde, viel dezelve te zamen.

De buikontlastingen waren altoos genoegzaam, doch hij was onderhevig aan het zuur in de maag, somtijds wel twee of driemalen in de week, hetwelk altoos pijn in de randen van den aars veroorzaakte. Dit bragt dikwerf braking voort, door welke eene zuure smaak in den mond ontstond en de

tan-

tanden werden, even als na het gebruik van citroeusap.

Eene bijzondere omstandigheid had in dit geval plaats, hierin bestaande, dat ofschoon de lijder, nimmer aan de minste pijn, in de maag of darmen onderhevig was, hij echter, nadat men dacht, dat de braking verligting zoude aanbrengen, zich altoos ziek gevoelde en eene groote geneigdheid bij hem aanwezig was, tot krampachtige aandoeningen, der aan den wil onderworpende spieren, terwijl wanneer hij misselijk was, dit dadelijk ophield, zoodat hij zich op eens volkomen gezond dacht te zijn.

Zich onlangs, bij eene dergelijke aandoening op het land bevindende, had hij den dag doorgebracht met jagen, in gezelschap van een jong edelman. Aan tafel zullende gaan, kreeg hij een zeer hevige en pijnlijke kramptrekking, in alle de spieren van het achterste gedeelte der eene dij, zoodat hij bijkans in flauwte viel. Zeker Arts die zich mede aan tafel bevond, beschouwde de zwelling en zeide dat hij nimmer iets diergelijks, in die mate had aangetroffen. De kramp weldra deze dij verlatende, plaatste zich op dezelfde wijze, in de andere dij. Nu werden de maag en het darmkanaal, weldra door de gewone zure brakingen en ontlastingen aangedaan, en zich dadelijk beter bevindende, gevoelde hij zich zeer spoedig, zoowel als te voren.

15 April. De deelen, nadat dezelve aan den damp van warm water waren blootgesteld geweest, onderzoekende, vond ik ze verslapt en opgezet; het slijmvlies dat de sluitspier bedekte, was zeer

prikkelbaar en rood, terwijl zich eene kleine zweer, in een punt van hetzelfde bevond, die ten uiterste pijnlijk was, indien men dezelve aanraakte; dit was een duidelijk gevolg, van den staat van prikkeling, waarin zich de deelen aanhoudend bevonden, veroorzaakt door de wanorde, der gezamentlijke spijsverteringswerktuigen. Ik schreef een drankje voor, om tweemaal daags te nemen, bestaande uit een aftreksel der *quassia* en een afkooksel der kina, met een scrupel *sulphas magnesiae* en beval, dat de kleine zweer, dagelijks zoude bevochtigd worden, met eene oplossing van drie greinen salpeterzuur zilver in een ons water.

8 Mei. Deze geneesmiddelen, waarmede tot heden was voortgegaan, werden nu aan eene zijde gezet, uithoofde van een weinig gevatte koude, doch hij zeide mij, dat derzelfer werking volmaakt was geweest. Gedurende verscheidene weken, had hij geene braking van voedsel, noch eenige aandoening der maag, geene prikkeling in den aars, noch eenige neiging tot kramp in de ledematen bemerkt. Bij het onderzoek bleek het, dat de zweer aan den rand van de sluitspier genezen, en derzelfer oppervlakte minder vaatachtig was; in een woord, hij beschouwde zich zelf, als volkomen hersteld.

Men behoeft omtrent dit geval geen twijfel te voeden, dat indien de ziekelijke toestand dermaag en ingewanden, een weinig langer geduurd had, het geheele vlies, dat het onderste uiteinde en de holte van den darm bedekte, tot verzwering zoude zijn overgegaan, hetwelk blijkbaar was uit den toestand

stand der deelen, die alreeds door dezelve waren aangedaan.

VIJF EN VEERTIGSTE GEVAL.

Gezwollene aanbeijen, gepaard met een ettergezwel, verzwering van den darm veroorzakende.

Eene arme vrouw, 44 jaren oud, werd den 9 Julij, 1821, in het gasthuis opgenomen. Bijna twee jaren was zij onderhevig aan hevige lendenpijnen, sterke drukking en hardlijvigheid, terwijl zich verscheidene gezwollen, aan den rand van den aars gevormd hadden, waarvan zij de grootste, (gedurende eenen aanval van krankzinnigheid) met eene schaar had afgeknipt. Het gevolg hiervan was, eene vuile en uitgebreide verzwering, die in de maand April, minder pijnlijk geworden was, nadat een ettergezwel, dat zich ter zijde van den endeldarm gevormd had, was open gegaan en gedurende eenigen tijd, sterk gedragen had. In de maand Julij, was de uitwendige zweer bijkans genezen, doch er kwam nog overvloed van stof uit den endeldarm. Bij het onderzoek met den vinger bevond men, dat de holte van den darm in deszelfs omtrek, waarschijnlijk onregelmatige ringen van stolbare *lympha*, in de dwarste bevatte, die uit eene voorafgaande ontsteking ontstaan waren, doch er werd geene vernauwing, die den doortogt der drekstoffen belette, gevonden. Daar dit arme schepsel, twee jaren te voren, op eene gewelddadige wijze was ter neder geslagen, zoo dat zij gevoelloos liggen bleef, zoo was zij na dien

dien tijd tusschenbeide aan verwarring van geest onderhevig.

17 Julij. Loslijvigheid, de stoelgangen gistig en dun, gepaard met eene aanhoudende zware en somtijds snijdende pijn, in de streek van den karteldarm en omtrent den endeldarm.

21 Julij. Zij bevond zich erger; al hetgene van spijs of drank gebruikt werd, raakte zij dadelijk wederom, met knijpende en hevige pijnen kwijt. De pols honderd slagen in de minuut en gezonken. Men gaf haar met korte tusschenpoozen van een specerijachtig en pijnstillend geneesmiddel, hetwelk echter den buikloop niet stoppen konde, zoo dat zij den 25. Julij overleed.

In den onderbuik sneed men den kronkeldarm, die er bleek en vaatachtig uitzag, open, en vond deszelfs vlokkige rok wankleurig en de vlokjes van eene bruine kleur, even als of er neiging tot versterf aanwezig was, ofschoon er geen spoor van verzwering of naauwelijks eenige verdikking gevonden werd. Het begin van den karteldarm, was uitwendig zeer vaatachtig. Bij deszelfs opening vond men dat kleine zweertjes, ter grootte van eene erwte, door het binnenste vlies, tot in de celwijze rok waren doorgedrongen. De andere deelen van den karteldarm waren gezond, doch het onderste gedeelte van den endeldarm had eene groote en door versterf zich uitbreidende zweer gevormd, die eene voortzetting was van de uitwendige bij de sluitspier.

Dat gedeelte van den darm, in hetwelk men gedurende het vroegere tijdperk der ziekte, uitgestorte *lympha* gevoeld had bij het onderzoek,

tot

tot verzwering overgegaan zijnde, waren eenige der ophoopingten van *lympha*, die in het celwjs weefsel van den darm gelegen waren, geheel bloot voor het oog, terwijl anderen, gedurende het toenemen der ziekte van het celwjs vlies des darms, geheel van hunne plaats geraakt en met de stoelgangen ontlast waren.

Het meest uitkomende toeval, dat in het laatste tijdperk dezer ziekte plaats had, was eene hevige, plaatselijke pijn, die zeldzaam scherp, maar zwaar en sterk vermoeijend was.

ZES EN VEERTIGSTE GEVAL.

Aanbeijen, gevolgd van ziekte en verzwering van den endeldarm.

Eene ongelukkige jonge vrouw, wier gestel door ziekte uitgeput was, werd, zeven en twintig jaren oud zijnde, op den 2. Julij 1822, in het gasthuis toegelaten. Volgens haar zeggen, had zij meer dan eens hevig aan aanbeijen geleden, had altoos eene sterke geneigdheid gehad tot verstopping der darmen, en had sedert verscheidene weken aan gedurige ontlastingen van bloed uit den aars, onderhevig geweest. De holte van den endeldarm was, zoo uitermate prikkelbaar, dat het zachtste onderzoek met den vinger groote pijn veroorzaakte, en hoewel er geen blijk van vernauwing aanwezig was, zoo was het toch duidelijk, dat er eene ziekelijke toestand des darms plaats had. Tusschenbeide gevoelde zij vermeerdering van pijn in den darm en de lendenen, vergezeld van sterken aandrang, om iets door den stoelgang kwijt te

ra-

raken, wordende zij gewoonlijk verligting gewaar na het ontlasten van eene zekere hoeveelheid donker gekleurd bloed. De vrouw die haar oppastte, bewaarde verscheidene malen eene groote hoeveelheid bloedig vocht, hetwelk zij zeide, dat uit het darmkanaal ontlast was; doch ik vermoedde, dat het voor een gedeelte pis was.

17. Augustus. Zij had veel geleden, door eenen lastigen buikloop, om welke te verminderen, men haar, na dat zij reeds verschillende geneesmiddelen gebruikt had, de kina met *confectio aromatica* voorschreef; hierdoor werd de gevoeligheid van den onderbuik verminderd, zoo wel als de stoelgangen, waardoor zij zich, in vergelijking van haren vorigen toestand, zeer verligt gevoelde.

1 October. Daar de sterke prikkelbaarheid van het aangedane gedeelte van den darm, niettegenstaande het aanhoudend gebruik van *opiata*, *aperientia* en verzachtende lavementen aanhield, zoo trachtte ik te vergeefs dezelve te matigen, door het inspuiten van eene zeer zwakke oplossing van het salpeterzure zilver, tot een grein in een ons water. In den aanvang bragt het verligting te weeg, doch bleef weldra zonder uitwerking en werd toen ter zijde gezet.

Daar de ontlastingen van dun bloed uit het darmkanaal, nog aanhielden, zelfs na het beproeven van klisteren met terpentijn en andere zamentrekkende middelen, zoo verminderde zij langzaam, ofschoon *opiata*, haar den slaap deden genieten. De onderbuik was uitermate gevoelig; de pols klein, rad en prikkelbaar; de tong zuiver:

11 November. Eene pijnlijke, heete zwelling, had zich ter zijde van den aars geplaatst; de huid was hard, rood en gespannen; de vinger kon nu in den aars gebragt worden, zonder dat men de minste wederstand, van wegen de sluitspier, die vernietigd scheen te zijn, ondervond. De darm was op het gevoel eerder verwijd en op sommige plaatsen bezet, als door bloedende, *fungeuse* en verzworene massa's, die eene verhoogde *temperatuur* en prikkelbaarheid bezaten, zoodat de vinger hier en daar in holtens inzonk, een van welke men bevond dat gelegen was, juist onder de harde, roode en gespannen huid. Er had nu een volkomen gebrek aan willekeur, bij het ontlasten van den inhoud der darmen plaats.

3 December. De ongesteldheid der maag en miselijkheid, beletteden haar om iets te gebruiken, hetzij spijs of drank. In dezen toestand verzwakte zij allengs en stierf den 25sten December.

Bij de lijkopening bleek het, dat alle de ingewanden van den onderbuik volkomen gezond waren, uitgezondert het benedenste gedeelte van den endeldarm, hetwelk uit het ligchaam genomen, opgespoten en opengesneden zijnde, werd bevonden de eenige zitplaats der ziekte te zijn. Het slijmvlies, was tot verscheidene duimen, boven den rand van den aars, weggezwoeren en het ziekelijk aangedaan celachtig vlies, was op sommige plaatsen, op het punt om tot versterf overtegaan. De bepaling der prikkelbaarheid tot zekere gedeelten van den darm, die gedurende het leven plaats

plaats had , was in dit geval duidelijk en kon bewezen worden, door de gedeeltelijke zichtbaarheid der roode opspuiting. In sommige gedeelten was niets van dezelve te zien, terwijl andere eene schitterende roodheid bezaten en wederom andere, slechts licht gekleurd waren.

Hetgeene hier vermeld is, had zeer groote overeenkomst, met hetgeene ik in een ander geval gezien had (a). Daar echter in dit geval, de ken-teekenen der ziekte, door de opspuiting voor altoos zichtbaar gemaakt waren, zoo werd dit een zeer belangrijk ziekte *praeparaat* (b).

ZEVEN EN VEERTIGSTE GEVAL.

Prikkelbare en verzworene darmen, vergezeld van eene vermoedde vernaauwing.

Zeker Heer , 36 jaren oud , Heelmeester bij het leger, raadpleegde mij den 8 September 1821, over eene ernstige ongesteldheid des darmkanaals, voor dewelke hij nog geene hulp had kunnen vinden. Hij had negen jaren in de Middellandsche zee gedient, en ofschoon hij over het algemeen eene goede gezondheid genoot, zoo was hij echter altoos geneigd tot hardlijvigheid, die dikwerf sterke en *drastische* ontlastmiddelen vereischte.

Augustus 1820. Ten gevolge van vele bewe-

he-

(a) Vijf en veertigste Geval.

(b) Dit *praeparaat* wordt bewaard, in het *museum* van den Heer HEAVISIDE,

ging, terwijl het zeer heet was, werd hij op eene hevige wijze, door eenen galachtigen buikloop aange- tast, dewelke, ofschoon zij kort van duur was, echter op eene onmerkbare wijze gevolgd werd, van gedurige, geringe, slijmachtige en bloedige ontlastingen, vergezeld van *tenesmus*. Niettegen- staande dit lijden, bleef hij zijne dienst waarne- men, tot dat hij eindelijk, hiertoe geheel buiten staat zijnde, den 24. Januarij 1821, verlof ver- zocht om naar huis te mogen keren.

Het zoude vervelend zijn, om alle de onder- scheidene geneeswijzen, die vruchteloos werden aangewend, alhier te vermelden. Bijna alle ge- neesmiddelen werden beproefd, onderscheidene derzelve, bij wijze van lavementen aangewend, bijkans alle verschillende wijzen van den leefregel in te stellen, na elkander verordent, doch alles zonder eenige verligting aan te brengen.

Maart 1821, Daar men eene vernauwing ver- moedde, werd er eene *bougie* ingebracht, doch noch deze, noch de vinger, konden verder dan twee of drie duimen worden ingebracht. Door hier- mede vol te houden, kon men echter dezelve bin- nen veertien dagen vijf duimen inbrengen, doch daar de lijder toen wederom naar boord moest, werd hiermede opgehouden. Nu werden gedurende vier maanden, ontlastmiddelen regelmatig tweema- len 's weeks toegediend, daar er zelden zonder der- zelve gebruik, drekstoffen geloosd werden. Ten einde eene goede buikontlasting te bevorderen, was het genoegzaam om een eijerlepeltje vol *rici- nus*-olie en twee eijerlepeltjes *tinctoria sennae* in eens te doen gebruiken. Inspuitingen, bestaande

uit eene kleine hoeveelheid *acetas plumbi* of *laudanum*, schenen de slijmachtige ontlastingen, een weinig tegen te gaan; doch daar er kolijkpijnen ontstonden, werden dezelve aan eene zijde gezet.

8 September 1821. Toen hij mijne hulp inriep, had hij van zeven tot tien ontlastingen daags, waarvan in den nademiddag, niet meer dan drie. Des nachts had hij rust. De eerste stoelgang had altoos plaats, voor dat hij zijne kleederen kon aantrekken. Deszelfs hoeveelheid was zooveel, als eene eetlepel bevatten kon en geleek op wankleurige etter; deze stoelgang was van drang vergezeld en overviel hem schielijk. Die ik zag, geleek op geleiachtig eiwit, hetwelk hier en daar als etter gekleurd was en waarin een bloedstipje bemerkbaar was. De tweede stoelgang had gewoonlijk plaats terwijl hij zich aankleedde, en bestond uit kleine brokjes van eene drekachtige zelfstandigheid, vermengd met het daar even gemelde soort van slijm. De derde stoelgang werd gemeenlijk geloosd, voor dat hij geheel gedaan had met ontbijten, of spoedig daarna en geleek op de tweede. De daarop volgende ontlastingen bevatteden gewoonlijk kleine brokjes van drekstoffen, doch de slijm of etter die er bij was, was meer helder en doorschijnend.

Sedert kort kon hij niet gaan, zonder groote vermoeijng en een gevoel van zwakte in de lendenen en dijen; het zitten was vergezeld van een onaangenaam gevoel in de bilnaad en regter heup; en wanneer hij gedurende eenigen tijd ter neder lag, nam de zwakte der lendenen, rug en dijen zoo toe,

toe, dat hij niet dan met groote moeite wederom kon opstaan en dan alleen met behulp zijner armen. Hetzelfde had plaats, wanneer hij zich in het bed omkeerde. Ook gevoelde hij bij aanhoudendheid eene doffe pijn, in het onderste gedeelte der linkerzijde; doch niettegenstaande dit alles, had hij over het algemeen goede eetlust.

Ik raadde hem het gebruik aan van eenvoudig, doch gezond, versterkend dierlijk voedsel, met goede groentens en voor drank bier; verder schreef ik hem voor een afkooksel van de kina, met een aftreksel der *gentiana*, *tinctura cascarillae* en *confectio aromatica*. Naderhand werden deze middelen in sterker gift toegediend; en hierdoor werd de zwakke, kleine pols van 64 slagen in de minuut, versterkt en gebragt op 90. Na eene inspuiting gemaakt te hebben, onderzocht ik den darm door middel van eenen zilveren bal, zonder dat dit hem hinderde, terwijl tevens bleek, dat de darm ter diepte van elf duimen volkomen vrij van vernauwing of vermeerderde prikkelbaarheid was, zoo dat hij ten dien opzigte zijnen geest kon gerust stellen, hetwelk hem tot grooten troost verstrekte.

14 October. De pijn in de linkerzijde was veel minder. De eerste stoelgang, die anders plaats had, voor dat hij eene kous kon aantrekken, geschiedde nu twintig minuten, nadat hij was opgestaan; de tweede gewoonlijk na het ontbijt. Het middelgetal was nu, van vier tot zeven stoelgangen dagelijks. Het bovenste gedeelte des ligchaams, was bij het gaan in krachten toegenomen, doch de beenen en voeten, bleven zoo zwak als ooit.

Ook was de pijn in de heup bij het zitten en moeijelijkheid in het opstaan, veel vermindert, doch bij lange na nog niet geheel over.

18 October. Hij nam nu zijn afscheid, daar hij gereed was zich naar *Dublin* te begeven.

April, 1822. De lijder berigtte mij door middel van eenen brief, dat hij met het gebruik der geneesmiddelen was voortgegaan tot omtrent eene week geleden; hij had dezelve toen ter zijde gezet, uit hoofde van hevige oorpijn, tandpijn enz.; zijne algemeene en plaatselijke gezondheid, bleef dezelfde.

28 Augustus. Naar *Londen* teruggekeerd zijnde, bezocht hij mij wederom en toen ik aanmerkte, dat hij minder regt ging dan te voren, zeide hij mij, dat hij eene belangrijke opmerking gemaakt had, te weten, dat hij ten dezen opzigte, somtijds eene plotselinge verandering onderging; want indien hij gemakkelijk ontlasting van dikke stoffen had, dan was hij altoos beter in staat, om regt te gaan en te staan, dan indien zijne stoelgangen minder natuurlijk waren. De pols, toug, enz. waren gelijk te voren. Met het gebruik der *Kina* en *aromatica* werd voortgegaan.

4 September. Den eersten dezer, was de toestand zijner darmen slecht. Hij had acht stoelgangen gehad, zonder dat er een brokje drekstoffen bij was. Sedert was hij nu en dan, eene kleine hoeveelheid drekstoffen kwijtgeraakt, waarna hij zich beter gevoelde. Den derden September had hij vijf stoelgangen, waarvan slechts de laatste, eenige drekstoffen bevattede. Wanneer hij dikwijls ontlasting had, was de hoeveelheid van elk derzelve zoo gering, dat ofschoon de aandrang

drang zoo sterk was, dat hij dikwerf het stilletje niet bereiken kon, er echter geen half eijerlepeltje ontlast werd. Daar de *aromatica* mij niet voldeden, schreef ik het volgende voor om er twee of driemaal daags, twee eetlepels van te gebruiken :

℞. *Decocti cert. Per. f. Unc. v.*

Infus. compos. gent. Unc. ij.

Tinct. compos. cort. per. f. Unc. j.

Sulphat. magnes. dr. v.

m. d.

7 September. Hij had het voorgeschrevene regelmatig gebruikt, zonder eenige pijn te gevoelen; de stoelgangen waren even menigvuldig als te voren, doch nu alle met drekstoffen vermengd.

Hij zeide, dat hij zich zeer verligt gevoelde en onbeschrijfelijk ligter en beter was na de ontlastingen. Daar hij nu eene geneeskundige vergadering moest bijwonen, werden de geneesmiddelen aan eene zijde gezet, waarna hij tot zijne verwondering gewaar werd, dat zijn darmkanaal, nog gedurende eenige dagen, van zelf voortging in zijne verrigtingen, terwijl elke stoelgang, natuurlijke drekstoffen bevattede.

17. September. Eerst verminderde ik de hoeveelheid van het ontlastingverwekkend zout en liet dit daarna geheel weg, doch dit voldeed niet aan het oogmerk; daarna werd bevolen, om met hetgene den 4 September was voorgeschreven, voorttegaan, wordende de lijder onder deszelfs gebruik, langzamerhand beter.

October. De lijder vertrok, ten einde zich bij zijn regiment, dat te *Gibraltar* in garnizoen lag, te

tervoegen, alwaar hij zoo al in denzelfden toestand bleef.

31 Julij, 1823. Naar *Engeland* wedergekeerd zijnde, kwam hij te *Londen*, en gaf mij een bezoek. Zijn lijden was geheel hetzelfde, behalve dat, gelijk hij vermoedde, er zich *rheumatismus* in de regterheup had bijgevoegd. Het lid was zeer vermagerd en opgetrokken, zoodat hij slechts gedurende het staan, de teen op den grond kon brengen en zich niet in staat bevond, om een stap voorttegaan, zonder krukken. Hij verzocht mij dat ik zijne heup onderzoeken zoude, doch bevindende, dat eene ligte klap op den grooten draaijer gegeven, zoodat de dreun dwars door het bekken drong, geen het minste onaangenaam gevoel in het heupgewricht veroorzaakte, en de duidelijke overeenkomst, met hetgene ik in andere gevallen van dezelfde natuur gezien had, bemerkende, moest ik besluiten, dat er eene zenuwachtige en *sympathische* aandoening aanwezig was. Ten einde de pijn te verminderen, beval ik, dat een pleister met heulsap bedeeft zoude opgelegd worden, hetgeen eenigermate verligting aanbragt. Nu verliet hij wederom de stad, en begaf zich naar *Ierland*.

ACHT EN VEERTIGSTE GEVAL.

Verzuering in den endeldarm.

Zeker Heer, 32 jaren oud, kwam te *Londen*, om eenen Arts te raadplegen. Hij klaagde over bestendige pijn en gevoeligheid, rondom den aars,
ge-

gepaard met dikwijls wederkeerende *tenesmus* en drang in den endeldarm. Bij het onderzoek vond ik twee kleine gezwollene aanbeijen, ter zijde van den aars. Op de eene plaats was de oppervlakte verzworen en de zweer, die gedeeltelijk uitwendig was, strekte zich een weinig tot binnen de sluitspier uit. Dr. HOOPER schreef zoodanige geneesmiddelen voor, die het best geschikt waren om in een zwak en prikkelbaar gestel den *tonus* te verbeteren en de krachten te vermeerderen. Men beproefde gedurende verscheidene weken, verschillende plaatselijke geneesmiddelen, doch zonder goed gevolg. Nu werd er niets dan droog pluksel aangewend; de verzworene oppervlakte zag er beter uit, doch genas niet. Het pluksel werd nu bevochtigd met eene oplossing van vijf greinen salpeterzuur zilver in een ons water. Dit bragt eene scherpe pijn te weeg, doch weldra was de goede werking hiervan zichtbaar, want in drie dagen begon zich eene nieuwe huid te vormen; binnen veertien dagen was het grootste gedeelte van de uitwendige zweer toegeheeld, en omtrent eene maand daarna, was dat gedeelte der zweer, hetwelk binnen de sluitspier gelegen was, insgelijks genezen. Men kon dit reeds vermoeden, uit de verminderde prikkelbaarheid en *tenesmus*, doch het bleek daarenboven uit het onderzoek der deelen, wanneer zij door persing uitgedreven waren.

NEGEN EN VEERTIGSTE GEVAL.

Bloedvloed uit de darmen, ontstaande uit verzwering.

Eene slanke, gezonde, jonge vrouw, die bezig

was, natte kleederen, uit een venster van de tweede verdieping, op te hangen, reikte te verre, zoo dat het touw brak, en zij door hetzelfde naar buiten getrokken met hare zijde en een gedeelte van den rug op de steenen van een plein voor eenen stal, viel. Denzelfden dag, zijnde den 18. October 1820, bezocht ik haar en schreef haar eene groote spaanschevliegpleister voor, om op de zijde te leggen, benevens een laxeerdrankje. Zij zeide, dat in den val het eene einde van de sterkste balein van haar corchet, hevig indrong, juist boven de blaas tegen den ruggraat en dat ter dezer plaatse, hetgeen het middelste gedeelte van den bogt des karteldarms scheen te zijn, de drukking pijnlijk was. In de eerste week raadde ik haar aan, matig en stil te leven, en zorg te dragen, dat zij altoos open lijf had; ik deed haar ook eene tweede spaanschevliegpleister aanleggen.

16 November. Een of twee dagen na den val, was ter plaatse, waar de rug gekneusd was geweest, de pijn, wanneer men er op drukte, vrij sterk, doch dit verminderde na het aanleggen der spaanschevliegpleister, zoo dat zij er niets meer van voelde, tot op den tweeden November (zijnde den zestienden dag); op dezen dag had zij gewaschen en zij was van gedachten, dat zij zich mogelijk wat te veel zoude gevegd hebben, daar zij tegen den avond hevig schietende en stekende pijnen gevoelde, zijnde de rug en lendenen erger dan te voren, vergezeld van *tenesmus*, waardoor zij slechts een kwartier uurs, nadat de pijn in de darmen begonnen was, op de gedachte kwam, dat zij ontlasting zoude krijgen, doch zij raakte slechts

slechts ruim een half pint donker gekleurd , gestold bloed kwijt , zonder dat er eenige andere stof bij was.

Na dat zij omtrent een uur verligting gevoelde , keerden dezelfde pijnen terug , vergezeld van een gevoel van prikkeling en steking , hetwelk niet hooger of lager dan de oorspronkelijke plaats zat , doch zich tusschen beide een handbreed naar de zijde uitstreckte. De tweede aanval had omtrent tien ure des avonds plaats , wordende deze eenigzins minder , na dat zij eene halve theekop vol bloed was kwijt geraakt. De pijnen waren zoo aanmerkelijk , dat zij haar alle slaap benamen en koortsig maakten : zij durfde niet te hoesten , te niezen , ja zelfs naauwelijks adem te halen , uit hoofde van de pijn.

Den volgenden morgen nam zij een laxeerpoeder , hetwelk haar binnen een kwartier uurs grootelijks verligte , nadat zij omtrent eene halve pint rood en vloeibaar bloed door de ontlasting was kwijt geraakt ; gedurende dien geheelen dag gevoelde zij zich beter , doch in den daarop volgenden nacht sliep zij weinig en dan nog zeer onrustig.

4 November. Zij maakte mij bekend met hetgene er was voorgevallen en ik schreef haar een aftreksel van roozen voor , om dikwijls te gebruiken ; dit verschaft haar binnen twee dagen zulke aanmerkelijke beterschap , dat zij van de bloeding of pijn niets meer gewaar werd , noch ook bij eene matige drukking iets onaangenaams gevoelde.

Uit de omstandigheden op te maken , kwam het mij in dit geval voor , dat de bloeding uit de darmen ontstond en dat het beleedigde gedeelte , de

hoog van den karteldarm was: ook scheen het mij toe, dat de meest waarschijnlijke oorzaak der bloeding was, de afscheiding of verweeking van de inwendige gekwetste oppervlakte van den darm, waardoor deze afvallende, er bloedvaten geopend werden, die aanmerkelijk genoeg waren, om de daaropvolgende bloedstorting te doen ontstaan. De aard en het beloop der toevallen, laten weinig twijfel hieromtrent over; en dit als uitgemaakt beschouwende, dan verdient het opmerking, dat het aangedane deel, zoo spoedig tot vorige gezondheid werd teruggebracht, zoo dat de lijderes slechts vier dagen na de bloeding, geen plaatselijk ongemak van welken aard ook, noch het minste onbehagelijk gevoel, in eenig gedeelte der darmen, zelfs bij het aanwenden van drukking ondervond.

Aanmerking van den Hoogduitschen Vertaler. De spaanschevliegpleisters waren in den aanvang van dit ziekte-geval, wel niet zoo aangewezen, als dit koude omslagen en bloedontlastingen, ter verhoeding der ontsteking en bloeding zouden geweest zijn.

VIJFTIGSTE GEVAL.

Prikkelbare en verzworene darmen.

8 September 1822. Eene jonge vrouw, die eenen ernstigen aanval van galbraking en ontlasting ondervond, had zware pijn in den rug, en hevige kwijnende en snijdende pijnen in de darmen. De pols was klein en sloeg 104 slagen in de minuut; er was geene opgezetheid en weinige gevoeligheid van den onderbuik te bemerken. In een tweede
aan-

aanval, die even als de eerste van pijnen vergezeld ging, waren de ontlastingen van eenen taai-slijmachtigen aard, zonder met gal of bloed gemengd te zijn. Dezen ochtend had zij zes overvloedige ontlastingen, die geene drekstoffen doch slechts eene wit of geel gekleurde stof bevatteden en met menigvuldige huiveringen gepaard gingen. De grootste opgezetheid van den onderbuik werd op deze wijze verligt, doch geenszins de gevoeligheid. Ik schreef een versterkend en te gelijk openend drankje voor.

13 September. De pijnen en loslijvigheid een weinig verminderd. De knijpende pijn had nu voornamelijk in de streek van den karteldarm plaats en was somtijds zeer hevig. Somtijds trok de pijn langzaam van onder de linker ribben, alwaar de zitplaats der *flexura sigmoidea* is, benedenwaarts en langs de streek van dat ingewand voortgaande, doorkruiste zij binnen twintig minuten den onderbuik en bereikte den rand der regter ribben, ter plaatse alwaar het begin van den karteldarm gelegen is. De ontlastingverwekkende kracht van het geneesmiddel werd vermeerderd.

16 September. Het laatst voorgeschreven geneesmiddel, veroorzaakte even als het eerste, meerder pijn, voornamelijk in eene tegenovergestelde strekking, van den natuurlijken loop der darmsverrigtingen, zijnde van de linker naar de regterzijde, doch wanneer zij stoelgang had, raakte zij zes of zeven harde brokken kwijt, ter grootte van eene pruim (zonder twijfel, waren zij maar even, uit de cellen van den karteldarm losgeraakt), en zij gevoelde zich den geheelen dag daarna beter,

ter, dan in een tijdsbeloop van zeven weken te voren.

19 September. Het geneesmiddel werd op zijnen tijd gebruikt. Er had minder loslijvigheid plaats en de ingewanden waren vrij van pijn. De aard der pijn veranderde nu en deszelfs strekking, had nu volgens den natuurlijken loop des karteldarms, van de regter naar de linkerzijde plaats. De lijderesse had nog een zeker onbehagelijk gevoel, op eene bepaalde plaats onder de linker ribben, ofschoon in eenen minderen graad. Ik raadde haar aan, om de drie avonden, drie greinen der blaauwe pillen te gebruiken.

2 October. Door het gebruik der geneesmiddelen, had er eene meer regelmatige werking der darmen plaats, zijnde de stoelgangen over het algemeen natuurlijk, ofschoon somtijds slijmachtig; de pijn in de linkerzijde, belette haar den adem diep doortehalen. Alles zamengenomen scheen men reden te hebben om te denken, dat er eene verzwering in de *flexura sigmoidea* van den karteldarm, in eenen zekeren graad aanwezig was. Uit hoofde van dit gevoelen, en in de hoop, dat het gebruik van geneesmiddelen, meer bijzonder geschikt, om de natuurlijke verrigtingen te begunstigen, langs dezen weg de prikkelbaarheid verminderen zouden en daardoor het onbehagelijk gevoel en de pijn wegnemen, schreef ik een mengsel voor, dat *balsamum copaivae* en *sulfas magnesia* bevattede.

4 October. De lijderesse was loslijvig; de stoelgangen zeer zwart en verbrand. De pijn in de linkerzijde beter; de ademhaling gemakkelijker.

15 October. De geneesmiddelen waren regelmatig gebruikt en de lijderesse gevoelde zich in alle opzigten veel beter.

16. December. Zij zeide mij, dat zij nu sedert eenigen tijd, met het gebruik der geneesmiddelen had opgehouden, omdat zij de pijn, die zij dwars door het ligchaam gevoelde, nu in 't geheel niet meer gewaar werd; de pijn in de linkerzijde was nog een weinig voelbaar, wanneer hare ingewanden zeer verstopt waren. Hare gezondheid en eetlust waren veel verbeterd.

26 Februarij, 1823. Door de hevige koude, waren de toevallen gedeeltelijk teruggekeerd, konden ik haar echter niet bewegen om de *mixtura balsamica* weder te gebruiken. Het gevolg hiervan was, dat de pijn die dwars door den onderbuik had plaats gehad, zich tusschenbeide wederom vertoonde, gaande van de oude plaats, naar de linkerzijde. Door het gebruik van eenige geneesmiddelen, die geschikt waren om de ingewanden te ontspannen en de prikkeling te doen bedaren, verbeterde haar toestand langzamerhand, zoodat zij weldra alle geneesmiddelen aan eene zijde kon zetten.

EEN EN VIJFTIGSTE GEVAL.

Verzworene Aanbeijen.

15 Januarij, 1822. Een man, die den ouderdom van 50 jaren bijna bereikt had, verzocht mij naar eene kleine gezwollene aanbei te zien, waarvoor ik hem eene wassching, met eene loodbe-

bereiding bedeeft voorschreef, om koud te gebruiken. Ik zag hem niet wederom voor den tweeden Maart, wanneer er eene prikkelbare, pijnlijke zweer, ter grootte van eene engelsche schelling, op bovengemelde plaats aanwezig was. Ik schreef eene zwakke oplossing van het salpeter-zure zilver voor, om met pluksel aantewenden. Dit gaf in het eerst verligting en verbeterde de zweer, doch daar zijn darmkanaal onregelmatig werkte en prikkelbaar was, gebruikte hij dikwerf geneesmiddelen, die hem door zijnen Arts, *Dr. JAMES* werden voorgeschreven. De zweer werd grooter, hij verzuimde het gebruik der voorgeschrevene oplossing en toen ik hem den 27sten April, wederom voor het eerst zag, zeide hij mij, dat hij zeer veel geleden had, van eene ziekte der darmen, waardoor de verzweering zeer was toegenomen en ten uiterste pijnlijk was geworden. De zweer had nu alle de kentekenen van buitengewone prikkelbaarheid. Om op dezelve te leggen, werd voorgeschreven eene oplossing van tien greinen salpeterzuur zilver in een ons water.

30 April. Kort na het opleggen van gemelde oplossing, had hij zeer hevige pijn, doch de gedaante der zweer was voorzeker verbeterd, hebbende dezelve beter kleur; de randen vertoonden de parelachtige kleur, van eene naderende genezing. Nu was de buikontlasting geregeld, doch de pas plaats gehad hebbende aanval van buikloop, had, om zijne eigene woorden te gebruiken, *de wond in de grootste verwarring gebragt*. De staat van opwekking, veroorzaakt door het aanhoudend vloeijen der galachtige drekstoffen, over

over deszelfs oppervlakte, had eenen graad van prikkeling onderhouden, die naauwlijks te dragen en niet te beschrijven was, zoodat de lijder dikwerf het gevoel had, als of er *peper* over gestrooid werd.

11 Mei. De verzwering had geene mindere uitgestrektheid, doch behield in andere opzigten deszelfs verbeterd aanzien. Hij zeide, dat hij nu en dan zeer veel pijn gevoelde, en dat hij dan inderdaad alleen verligting had, wanneer hij de oplossing er op lag, en twee of drie uren daarna. Nu echter was hij uit hoofde van een lijden der longen, onder eene geneeskundige behandeling, hebbende hij drukking op de borst, hoest en *hectische* koorts.

27 Augustus. Naar hem vernemende, werd mij berigt, dat hij langzamerhand minder was geworden en onlangs aan teering gestorven was.

TWEE EN VIJFTIGSTE GEVAL.

Verzwering, vergezeld van een gezwel in den endeldarm.

J. EARLE, 63 jaren oud, na gedurende verscheidene jaren aan buikloop, gedurende eenige maanden aan aanhoudende pijnen in de lendenen en naderhand aan eene hevige pijn in den endeldarm, regt tegen over het middelste gedeelte van het heiligbeen, onderhevig te zijn geweest, werd in het gasthuis opgenomen en der zorg van den Arts in het gesticht aanbevolen; hij vermagerde buitengemeen en stierf eindelijk, uitgeput door de aanhoudende pijn en prikkeling. Op het laatste had

had er elk uur een stoelgang plaats, ofschoon hij naauwelijks eenig voedsel tot zich nam; de ontlastte stoffen waren over het algemeen vloeibaar, doch zelden drekachtig. Omtrent drie maanden voor zijnen dood was de endeldarm onderzocht geworden, doch men had zich niet kunnen verzekeren, dat er iets bijzonders in plaats had.

Dr. JAMES, die den armen man gedurende zijne ziekte, op de menschlievendste wijze behandeld had, verzocht, daar men zijn lijden niet behoorlijk gekend had, dat zijn lijk mogt geopend worden. Dit onderzoek werd op den 29 Januarij 1819, in het werk gesteld. Bij het openen van den onderbuik, voelde men een omschreven gezwel, ter, grootte van een hoenderei, in den endeldarm; om deze reden werd deze darm er uitgenomen en geopend. Het onderste gedeelte van dit ingewand, was ter lengte van vijf duimen boven de sluitspier, gezond, zoo dat bij het onderzoek in den aars, het gezwel niet kon gevoeld worden.

De ziekte zelve bestond in twee vlakke gezwellen, die eene verzamelplaats in het celwjs weefsel, tusschen het binnenste vlies en de spierrok schenen te zijn, die, de twee zijden van het darmkanaal te zamen drukkende, voor een gedeelte den doorgang der in hetzelfde bevatte stoffen kunnen belet hebben, ofschoon de darmen ledig gevonden werden.

De prikkeling die door deze ziekte veroorzaakt werd, moet aanmerkelijk geweest zijn, want een der binnenste oppervlakten, was tot eene diepe holte verzworen, zijnde het slijmvlies, dat zich rondom den

den rand der zweer bevond, verdikt en papachtig, en deszelfs weefsel onkenbaar geworden, door kleine bloedvlekken, die in de zelfstandigheid van dat weefsel uitgestort waren. De vooruitspringende randen der zweer, lagen over de grondvlakte der zweer heen, binnen in den darm. Bij het doorsnijden van de zelfstandigheid der zweer, werd ze in sommige gedeelten vast en zamengepakt gevonden, even als of er kleine *tuberculeuse* verzamelingen, van eene vette, witachtige stof, zich in het celwijs vlies geplaatst hadden. De spierrok was volkomen gezond.

DERDE HOOFDSTUK.

OVER HET ONTSTAAN VAN GEZWELLEN
IN DEN DARM.

EERSTE AFDEELING.

Over de oorzaken der ziekte.

147. De vorming van gezwellen in den endeldarm, is een zeldzaam gevolg van ziekte. Indien zij plaats hebben, is het somtijds buiten het bereik der heilkunde, dezelve wegtenemen, of zelfs verligting aantebrengeu. Somtijds is dit echter mogelijk. Ik heb verscheidene ziekte gevallen van dit soort waargenomen, die ik niet naauwkeurig heb opgeteekend. Indien in een derzelve, de lijder een genoegzaam vertrouwen, in de middelen die ter zijner verligting voorgesteld werden, betoond had, dan zoude eene *operatie*, met een goed gevolg in het werk zijn gesteld geworden. Wijlen *Dr. HEIJ* van *Leeds*, heeft een soortgelijk geval bekend gemaakt. Deze aanmerkingen, zullen het gewigt der beschouwing en van het wel onderscheiden dezer ziekte in de praktijk, doen kennen.

148. Het is meest altoos moeijelijk, om de bijzondere oorzaak, die eene zoodanige ziekte heeft doen ontstaan, te bepalen. In eenige weinige gevallen, schijnt ze te bestaan, in eenen werktuigelijken prikkel, die de gezonde verrigtingen van het

het deel verstoort. In een geval volgde deze ziekte, na de *operatie* van den aarsfistel; doch meestal schijnt het, dat een verborgen aanleg, hetzij in het aangedane deel, of in het gestel, door eenen plaatselijken prikkel, tot werking gebragt wordt.

149. De Heer DESAULT beschouwde onvolkomen genezen venerische ziekte, als eene menigvuldige oorzaak, der vorming van gezwollen en verstoppingen in den endeldarm. Hij noemt ze *scirrheuse* aandoeningen; doch ik meen als zeker te durven stellen, dat Hij de beteekenis van deze uitdrukking, ten onregte te verre uitstrekt, zoodat hij onder dezen naam, twee gevallen beschrijft, die beide, alleen door drukking genezen werden.

150. Dat hij hen die te voren, aan venerische ziekten geleden hebben, kwalen van deze, of ook wel van eene andere soort, somtijds ontstaan kunnen, is zoo duidelijk, dat het schijnt, dat men hieruit geen besluit kan trekken, ten voordeele van eenig noodzakelijk verband tusschen beide, en indien al eens kwikmiddelen, daar het vermoeden eener venerische aandoening aanwezig was, mogten gebruikt zijn, ja zelfs met goed gevolg gebruikt zijn, dan komt het mij echter voor, dat wanneer men in aanmerking neemt, hoe dikwerf de eigenaardige prikkeling door kwikmiddelen veroorzaakt, in andere ziekten de werking van het stelsel der opslorpende vaten vermeerdert heeft, er nog meer grond is, om te stellen dat de ziekte niet *scirrheus*, dan te beweren dat ze van eenen venerieken aard was.

TWEEDE AFDEELING.

Over de toevallen en verschijnselen.

151. Het eerste ontstaan van gezwollen in den endeldarm, werd zeldzaam duidelijk opgemerkt; vooral omdat de verrigtingen en gewaarwordingen des darmkanaals, nu en dan aan aanmerkelijke veranderingen onderhevig zijn, al is men zelfs volkomen gezond.

Het eerste dat misschien de aandacht kan tot zich trekken, is een plaatselijk gevoel van onbehagelijkheid, of pijn: doch daar dit toeval, zoo ver mijne ondervinding strekt, altoos gepaard ging, hetzij met hardlijvigheid of buikloop, zoo heeft men natuurlijk de moeilijkheid die men ondervond, aan de eenige in het oog vallende oorzaak toegeschreven; terwijl de middelen die in dit geval worden aangewend, in den aanval verligting, zoo geene herstelling te weeg brengen.

152. Echter zijn deze aanmerkingen alleen van toepassing, op de gezwollen, die zich tusschen de rokken des darms vormen, en zelfs hier zal men nog uitzonderingen aantreffen, alwaar de ziekte de verschijnselen aanneemt en den gewonen loop volgt, die eene *scrofuleuse* aandoening, in andere deelen vertoont.

Indien een gezwel, uit het binnenste vlies des darms voortkomt, en met een dunne steel aan hetzelfde is vastgehecht, dan zijn mij gevallen bekend, dat hetzelfde de grootte van eene kastanje bereikte, zonder eenig toeval te veroorzaken, uitgezonderd eene niets beduidende pijn, bij den doorgang van verharde drekstoffen.

153. De Heer DELPECH gewaagt van een geval, dat verscheidene gezwollen van dit soort in den endeldarm, *tenesmus* en menigvuldige knijpende pijnen in de darmen, deden ontstaan. In een dezer gevallen, bragt de hevige zamentrekking in den darm, eene afscheuring van den hals van een der gezwollen te weeg, hetwelk, door den aars, ontlast zijnde, aanleiding gaf tot het onderzoek der deelen, en de hieruit voortspruitende ontdekking der ziekte.

154. De ziekte toenemende, worden de toevallen duidelijker, en is deszelfs zitplaats tusschen de rokken van den darm, zoodat zij dien ten gevolge, in een naauw verband staat met de omliggende deelen, dan zal in eenige gevallen, eene aanhoudende onbehagelijkheid, of een gevoel van zwaarte, of nu en dan aanvallen van pijn, omtrent het heiligbeen aanwezig zijn. Indien de lijder aan den anderen kant, slechts tusschenbeide eene verhindering van den doorgang der drekstoffen ondervindt, dan zal men het gezwel, gemeenlijk zoo vinden vastgehecht, dat het mogelijk is, hetzelfde door eene *operatie* wegtenemen.

155. In de latere tijdperken, wanneer de ziekte zich verre door het celachtig vlies verbreid heeft, heb ik menigvuldige en somtijds hevige bloedingen, uit de inwendige oppervlakte, van eene zachte, *tuberculeuse* massa zien ontstaan, wordende alsdan het bloed, uit geen verzworen gedeelte uitgestort, doch komende hetzelfde voort, uit de kleine slagaderlijke vaatjes, die over de oppervlakte, van het door de ziekte aangedane deel verspreid zijn. Wanneer dit plaats heeft, hoopt

zich het bloed in den endeldarm op, tot dat hetzelfde, na het verwekken van smartelijke krampen wordt uitgedreven, en de lijder hierdoor verligting ondervindt.

156. Ik heb een geval bijgewoond, dat een gezwel, hetwelk zich tusschen de rokken van den kronkeldarm gevormd had, zoo verre naar binnen sprong, dat hetzelfde de geheele natuurlijke wijdte van den darm innam; en daar het dus den doorgang der drekstoffen geheel belette, was dit hoogst waarschijnlijk de oorzaak, dat het met den dood eindigde. De grootte van dit gezwel is die van eenen kleinen appel, deszelfs grondvlakte is breed; het wordt door het binnenste vlies des darms bedekt en in de doorsnede vertoont het een zeer vast, *scirrheus* maaksel. Dit *preparaat* wordt bewaard in de kostbare verzameling van *Dr. HOOPER*.

157. Verscheidene jaren geleden, zag ik een volwasschen mensch, die een gezwel in den endeldarm had, hetwelk met een dunne steel, omtrent drie duimen boven de sluitspier vast zat. Wanneer men hetzelfde aanraakte, veroorzaakte dit geen pijn, het had eene matige vastheid, doch scheen omtrent deszelfs oppervlakte het zachtste te zijn, zijnde hieruit bij herhaling bloeding ontstaan. Ofschoon in dit geval bloeding en *tenesmus* de gevolgen des gebreks waren, zoo veroorzaakte echter hetzelfde geen pijn en had zonder gevaar kunnen weggenomen worden.

158. 27 Augustus 1822. Men bragt mij een kind van vijf jaren, met een rood, vochtig en zacht gezwel, dat de grootte eener hazelnoot had
en

en aan den rand van den aars vast zat; op het eerste gezigt, geleek het op eene uitzakking. Het was door middel van een dunne steel, even als een vijgsteel, aan het binnenste vlies van den darm vastgehecht. De moeder van het kind zeide, dat zij het reeds gedurende eenige maanden bemerkt had, doch dat het nu meer en meer naar buiten drong, of breeder werd. Op het gevoel, was hetzelfde vast en vlezig. Het wederstond eene zachte drukking, doch deze sterker zijnde, liet het zich in den darm inbrengen. Het scheen geen pijn te veroorzaken, doch bloedde somtijds. Men meende dat het deszelfs oorsprong aan het gebruik van hevig werkende ontlastmiddelen verschuldigd was; want na voorafgaande hardlijvigheid, volgden vele bloedige stoelgangen, waarna die verschijnselen ontstonden, die trapsgewijze de bijzondere kenteekenen van het gezwel aannamen.

159. Een der lastigste toevallen, die in deze gesteldheid door gezwollen veroorzaakt worden, is het gevolg der prikkeling, die uit het medegevoel der deelen ontstaat. Vroeg of laat heeft er gewoonlijk eene verdrietige buikloop plaats, voortspruitende uit de vermeerderde hoeveelheid van vochten, die in de darmen uitgestort worden; dit is een lijden, hetwelk den lijder geene rust laat, zijne krachten vermindert, en eindelijk de maag prikkelbaar maakt en onbekwaam tot zijne behoorlijke verrigtingen.

160. In een zeker geval nam de Heer JOHNSTON een gezwel door binding weg, hetwelk de grootte eener kastanje had, met eene breede grondvlakte aan de rokken des darms was vastgehecht,

en zich, daar er eene uitzakking van den darm plaats had, aan het gezigt opdeed. Er volgde vele ontsteking en verettering op, die, ware het gezwel van zelve afgevallen, insgelijks zouden gevolgd zijn; doch het volkomen herstel der uitzakking, zoo wel als de wegneming van het gezwel, waren de vruchten der *operatie*. De Heer PORTAL maakt gewag van vleesachtige gezwellen, of *polypi*, die men nu en dan in de dikke darmen heeft aangetroffen en die kolijkpijnen veroorzaakten, en den doorgang der drekstoffen beletteden.

161. Dr. MONRO verhaalt een geval van eene vrouw van middelbare jaren, die over pijn in de streek van de maag klaagde, verzeld van winde-
righeid, prikkelbaarheid en loslijvigheid en bij wien men een gezwel, hetwelk waarschijnlijk de grootte van een oranje-appel had, ter regterzijde van den navel kon voelen. Na den dood vond men een vast gezwel in de maag, hetwelk met eene steel vast zat, aan deszelfs kleinste bogt. De maag was zoo laag gelegen, dat men gedurende het leven, het ongemak bij den navel voelen kon.

162. Het maaksel van vele dezer gezwellen, vertoont juist dezelfde verschijnselen, die bij *scirrheuse* aandoeningen in andere ligchaamsdeelen worden waargenomen. Ik heb een *scirrheus* gezwel, dat tusschen de rokken van den darm gelegen was, en zich tot in de darmholte uitstreckte, gezien, doch ik geloof, dat dit zelden plaats heeft. Ik heb het zachte gezwel, gepaard gaande met eene dergelijke ziekte, of bij mannen in de blaas, of bij vrouwen in de baarmoeder, gezien.

DER-

DERDE AFDEELING.

Genees- en Heelkundige behandeling.

163. Het eerste wat hier, zoo wel als bij de behandeling van andere ziekten in het oog moet gehouden worden, is dat men eene duidelijke en naauwkeurige kennis van alle de plaats hebbende omstandigheden trachte te verkrijgen. De Heelmeester behoort daarom, wanneer de toevallen hem de zitplaats der ziekte doen vermoeden, een naauwkeuriger onderzoek voor noodzakelijk te verklaren, als de eenige weg, langs welke hij een duidelijk denkbeeld verkrijgen kan aangaande de gedaante, de vastheid, de prikkelbaarheid of de gevoeligheid van het ziekelijke deel. Alleen hierdoor kan men de noodige kennis verkrijgen, ten einde te beslissen, of de ziekelijke aandoening, al of niet eene *operatie* toelaat of vordert, ten einde de ziekte verligt of weggenomen worde.

164. Vindt men het gezwel klein, van een redelijk vast weefsel en niet pijnlijk bij eene zachte drukking, dan kan het inbrengen van een werktuig, geschikt tot het daarstellen van eenen zekeren graad van drukking, waarschijnlijk zijne nuttigheid hebben. In sommige gevallen, kan dit doel bereikt worden, door eene *bougie* van elastieke gom; andere gevallen kunnen de handelwijze van den Heer DESAULT vorderen, bestaande in het inbrengen van eene bougie, van pluksel vervaardigd, ondersteund door eene verborgene *sonde* en die men bij tusschenpoozing, voor eenen zekeren tijd, in aanraking met het gezwel laat. Welk werktuig men ook gebruiken moge, zoo be-

hoort men den graad van drukking en de menigvuldigheid van het herhalen derzelve, met opletendheid te regelen naar het gevoel van den lijder en naar de gesteldheid van het zieke deel.

165. Het is mogelijk dat bij het onderzoek blijke, dat het door de ziekte aangedane deel, de hardheid van *scirrhus* heeft, of hetzelfde kan daartegen, de zagtheid van *fungus haematodes* bezitten. In beide de gevallen, is het gebruik van *bougies*, meer geschikt om de ziekte te doen verergeren, dan deszelfs voortgang te stuiten. Onder welke dezer gedaanten, zich ook de ziekte moge voordoen, is het eenigste hetwelk men in het oog behoort te houden dit, dat men naauwkeurig acht geeft, op den dagelijkschen voortgang der toevallen, opdat men dezelve, naar mate zij zich opdoen, hetzij door een oordeelkundig gebruik van *opiaten*, of door andere middelen, die reeds bij de behandeling der vernauwing, als geschikt zijn opgegeven geworden (84), doe verminderen.

166. Het zacht papachtig gezwel, wordt gewoonlijk vroeger of later, onderhevig aan bloeding; dit is dus iets, hetwelk te eeniger tijd onzen aandacht verdient. Ons doel behoort echter alsdan alleen te bestaan, in het doen ophouden der bloedvloeijing, zonder dat men kan hopen, eenig middel te zullen uitdenken, hetwelk in staat zoude zijn, deszelfs oorzaak wegtenemen. Gewoonlijk wordt het verlies van bloed voor het oogenblik tegengegaan, door het inspuiten van een sterk zamentrekkend middel. Men kan naar mate der omstandigheden hiertoe nemen, of een aftreksel

sel van róode rozen, of een afkooksel van eikenbast, of van den bast der granaatappels, of een sterk aftreksel van galnoten; men kan het vermogen dezer middelen nog vergrooten, door er eene samengetrokkene oplossing van aluin bij te voegen.

167. Indien door de uit de ziekte ontstane prikkeling, walging, braking of buikloop zich opdoen, dan behoort men zoodanige geneesmiddelen toe te dienen, die in staat zijn, deze toevallen te doen bedaren. De meest geschikte geneesmiddelen, om dit doel te doen bereiken, zijn *opiata* en *aromatica*.

168. Het daarzijn van etterstof in de stoelgangen, levert gewoonlijk een zeker bewijs op, dat er verzwering plaats heeft; doch of de verzworene oppervlakte, zich tegen de holte des darms, of ergens anders bevindt, kan men alleen weten, uit een onderzoek door den aars, zijnde dit de zekerste wijze om het onderzoek interigten, indien de zitplaats der ziekte, binnen het bereik van den vinger is.

169. Wanneer men zeker weet, dat er verzwering aanwezig is, dan kan men, zoo verre mij bekend is, geen genezingplan uitdenken, waarvan men zich veel beloven kan; daar het echter onze plicht is, om iets te beproeven, dan zoude ik het gebruik van die middelen voorstellen, welke hunne werking op het geheele gestel uitoefenen, hetzij door de krachten te vermeederen, en de te groote werkzaamheid van het darmkanaal te matigen, of door de bovenmatige prikkelbaarheid te ver-

verminderen, al naar dat de omstandigheden dit vorderen.

170. Is het gezwel van dien aard, dat het zich door eene *operatie* laat wegnemen (152), dan kan men de afbinding aanbevelen. Voor dat men echter deze aanwend, zal het noodig zijn, de darmen te ontlasten. Wat de bijzondere wijze, om de afbinding in het werk te stellen aangaat, zoo kan hiervan geen voorschrift, dat op alle gevallen toepasselijk is, gegeven worden. Is het gezwel groot, of zit hetzelfde diep in den darm vastgehecht, dan zal het tot het gemak der *operatie* bijbrengen, indien men de sluitspier vooraf verwijdt, door het inbrengen van *geprepareerde* spons. In de maand December, 1820, nam ik door de afbinding, een gezwel weg, dat ter grootte van eene groote kers, door middel van een smalle steel, aan de inwendige oppervlakte van den endeldarm vastzat, bij een kind van negen jaren; dit gezwel zat zoo laag, dat het door persing naar buiten kwam. Het had eene vaste, doch geen *scirrheuse* zelfstandigheid, en de *operatie* was geenzins pijnlijk.

171. De beste wijze om de binding aanteleggen, zijnde die welke mij het meest geschikt voorkwam, bij het wegnemen van een buitengewoon vergrootte keelklier, is volgens mijne meening, de door AMBROSIIUS PARÉ aanbevolene. Hierbij bedient men zich, van eenen eenvoudigen band van genoegzame sterkte, die aan het eene eind, met eenen loopenden knoop voorzien is; nadat deze rondom de grondvlakte van het gezwel is aangelegd, wordt de lis toegetrok-

trokken, door middel van een werktuig, met eenen kleinen rug, die vrij over de snoer loopt, en welk werktuig de knoop voor zich henen drijft en op deze wijze de lis verkleind, of de band tot de vereischt wordende naauwte toetrekt. Misschien kan in sommige gevallen, de onderbinding beter, door middel van een pijpje verrigt worden.

172 Indien er, voor dat de band afvalt, eenige neiging tot ontsteking aanwezig mogt zijn, dan kan men deze tegengaan, of binnen de grenzen houden, door het nu en dan inspuiten van laauw water, gepaard met uitwendige omslagen.

De Heer DESAULT maakt gewag van het wegnemen door de afbinding, van een gezwel van dit soort, hetwelk de grootte van een hoenderei had; deszelfs vasthechting, was bijna zes duimen boven den aars; de band viel op den achtsten dag af en de lijder bevond zich wel.

173. Is het gezwel zigthaar, dan geeft de Heer DESAULT den raad, om eerst den band vast aan te leggen en dan het gezwel af te snijden, ten einde de last, door deszelfs versterf veroorzaakt te vermijden, zoowel als de nadeelen, die door de ontvelling der omliggende deelen, zouden kunnen ontstaan. Deze gronden zijn echter niet gewigtig genoeg, om optewegen tegen datgene, hetwelk mij altoos met deze handelwijze strijdig is voorgekomen. Onbetwistbaar is ieder met leven begaafd deel, hetwelk tot versterf overgaat, walgelijk; doch niet minder zeker is het, en eene langdurige ondervinding heeft mij dit geleerd, dat wanneer een zeker deel aldus vernietigd is, het volkomene versterf

sterf van het doode gedeelte, het zijne toebrengt; ter vervolking van die werking des levens, waardoor de *ligatuur* wordt afgescheiden; en daar de onderbinding, nu en dan eene aanmerkelijke prikkelbaarheid van het geheele gestel voortbrengt, zoo is het zelfs voor de veiligheid des lijders nodig, om op elke omstandigheid acht te slaan, die iets toe kan brengen, tot het bespoedigen van die verzwering, die de aangelegde onderbinding ten laatsten afwerpt.

VIERDE HOOFDSTUK.

OVER DE UITZAKKING VAN DEN AARS.

EERSTE AFDEELING.

Over de oorzaken der ziekte.

174. De rand van den aars, die omringd is door eenen sterken band van spiervezelen en door andere spieren, in zijne plaats bevestigd wordt, is tusschenbeide onderhevig aan verslapping, zoodat al hetgene, wat deze verslapping begunstigt, eene oorzaak van uitzakking van den aars worden kan.

175. Een der menigvuldigste oorzaken van deze kwaal, is eene ongesteldheid der darmen. Soms tijds brengt buikloop, die het ligchaamsgestel, en vooral het darmkanaal verzwakt, uitzakking van den aars te weeg, ofschoon aanvallen van *cholera morbus*, of roodeloop, eene meer gewone oorzaak dier ziekte zijn. De door wormen veroorzaakte prikkeling, of de onstuimige werking van *drastische* ontlastmiddelen, doen niet zelden deze kwaal ontstaan. Verscheidene malen zag ik dit bij kinderen en nog onlangs, werd ik door eene jonge Dame geraadpleegd, die, een kind zijnde, aan wormen onderhevig geweest was, waartegen hare moeder haar op aanraden van anderen een gepaten-

tenteerd wormmiddel toediende, dit werkte zoo hevig, dat er eene uitzakking van den aars op volgde, waaraan zij sedert dien tijd altijd onderhevig geweest is.

Bijvoegsel van den Hoogduitschen Vertaler. Tot de oorzaken dezer ziekte behoort ook de gewoonte, om kleine kinderen lang op zoogenaamde kakstoelen, wier zitplaats eenen smallen rand heeft, te laten zitten.

176. Een der vreesselijkste gevallen, die ik ooit van deze ziekte bijwoonde, was in het jaar 1815, bij een arm man, die een en veertig jaren oud was en bij wien de ziekte vergezeld van de meer gewone toevallen der *colica pictonum*, veroorzaakt werd, door gedurende verscheidene jaren zijn ambacht als huisschilder, met getrouwheid waartenemen.

177. Eene op den duur plaats hebbende verstopping der darmen, en het aan dezen toestand eigen persen bij den stoelgang, zijn menigvuldige oorzaken der uitzakking. Deze ziekte wordt ook voortgebracht door de drukking der zwangere baarmoeder, waardoor de verrigtingen der darmen belet worden, of door eenige andere omstandigheden, die of eene regelmatige werking der darmen hinderlijk zijn, of hevige persingen veroorzaken. Verder kan deze kwaal ontstaan, na zware pijnen bij de verlossing, na het opligten van zware lasten, of na uitwendige kneuzingen en vooral door de persing en *tenesmus*, die door de prikkelbaarheid der blaas veroorzaakt worden, hetzij deze voortkomen uit eene vernauwing der pispuis, uit steen, uit eene ziekelijke aangedane voorstanderklier of uit eenige andere oorzaak.

TWEE-

TWEEDE AFDEELING.

Over de toevallen en verschijnselen.

178. De volgorde der toevallen is aan vele veranderingen onderhevig. Bij sommigen ontstaat de ziekte op eens, bij anderen komt zij bijna onmerkbaar aan. Bij jonge kinderen, die, hetzij zij te lang gezogen hebben, of aan eenen kwaden leefregel onderworpen zijn geweest, verzwakt en verslapt van vezel zijn, schijnt de ziekte gewoonlijk alleen te ontstaan uit zwakte der sluitspier, die los latende, den darm somtijds tot eene aanmerkelijke lengte plotselings doet naar buiten komen. Bij volwassenen echter, heb ik de ziekte bijna nooit op deze wijze zien ontstaan; gewoonlijk verschijnt zij bij dezen zeer langzaam. Bij de pogingen die men aanwent tot ontlasting der darmen, wordt men gewoonlijk in het eerst eene zekere volheid omtrent den aars gewaar; spoedig daarna ontwaart men eene dunne, gewoonlijk zeer vaatachtige plooi, van het binnenste darmvlies; deze wordt nu duidelijker, tot dat men eindelijk een gezwel van eene aanmerkelijke dikte gewaar wordt. Dit gezwel, hetwelk in den aanvang slechts uit het binnenste vlies bestond, wordt in het vervolg door den geheelen darm, die volkomen buiten den rand van den aars wordt voortgedrongen, gevormd. Somtijds is de darm in zulk eene mate naar buiten gedreven, dat, ofschoon zij door het buikvlies zoo wel als door hare bloedvaten met de ruggraad in verband staat, het hieruit blijkt, dat deze deelen voor eene groote uitrekking vatbaar zijn, indien de ziekte trapsgewijze ontstaat. In verschei-

dene gevallen zag ik bij jonge kinderen, dat het uitgezakte deel van den darm een gezwel ter lengte van vier of vijf duimen vormde; en bij volwassenden, vooral bij meer bejaarden, heb ik gezien, dat de uitzakking de dikte van eenen grooten oranjeappel te boven ging. Een der nieuwere schrijvers spreekt van eene uitzakking, die verscheidene voeten lang was (a); doch men behoort dit ten minsten als een zeer zeldzaam geval aan te merken.

179. Dikwerf kwam het mij voor, bij het onderzoek, hetwelk noodzakelijk met het inbrengen dezer gezwollen gepaard ging, dat ofschoon eene verslapping der sluitspier de uitzakking begunstigde, deze echter voor een gedeelte het gevolg was van eene verslapping der darmrokken zelve. Ik vond mij, niet lang geleden, in staat gesteld, de juistheid van dit gevoelen te bevestigen, door het onderzoek van het lijk eens mans, die aan eene beroerte gestorven was, en die sedert jaren aan eene uitzakking van den aars was onderhevig geweest. Bij het openen van den onderbuik vond ik over het algemeen geen gebrek aan *tonus* des darmkanaals; de endeldarm en den aars werden weggenomen. De darm was ter lengte van bijna zes duimen verwijd. Het bovenste gedeelte van den darm, hetwelk zamengesrokken en vast was, ging de wijde van eenen halven duim niet te boven: het onderste gedeelte was verslapt, flets en zonder veerkracht, en was omtrent drie duimen wijd. Daar de geheele darm ledig was, kon men deszelfs onderscheidene gedeeltens des te beter verge-

(a) DELPECH.

gelijken; en het was duidelijk, dat, terwijl deszelfs bovenste gedeelte zijn gezonde *tonus* behouden had, het onderste reeds lang zijne kracht, of vermogen om wederstand te bieden, verloren had, en dus aan elken indruk, hetzij der in hetzelfde bevatte stoffen, of der omliggende deelen, toegaf. De over langs loopende spiervezelen, die in het samengetrokken gedeelte nog volkomen waren, scheidden zich van elkander en werden onzichtbaar, na dat zij het uitgezette gedeelte bereikt hadden. De omvang van het verslapte gedeelte des darms was bijna gelijk aan de massa die ik eens uitgezakt vond, toen ik omtrent vijf maanden voor zijnen dood, verzocht werd hem een bezoek te geven:

180. Eene buitengewone verslapping der oppervlakte, die van geene uitzakking vergezeld is, aan welk lijden het onderste gedeelte van den endeldarm onderhevig is, veroorzaakt somtijds hevige ontlastingen, groote zwakte en andere zeer lastige toevallen, tegen welke men echter in bijzondere gevallen een krachtadig geneesmiddel kan aanwenden (a).

181. De inwendige oppervlakte van den endeldarm, is in den gezonden toestand zacht, teeder en vochtig; doch meer dan eens heb ik bij menschen van jaren het naar buiten gedreven gedeelte des darms, omdat dit lang aan de lucht was blootgesteld geweest, zeer verdikt, van een vaster weefsel, en droog gevonden; inderdaad een deel gelijkende, hetwelk met vaste bekleedselen bedekt was.

182.

(a) Drie en vijftigste geval.

R 2

182. In een zeker geval, alwaar een klein gedeelte van het onderste end des darms op den duur uitgezakt was, verschaftte mij dit de gelegenheid om de langzame verandering door welke het teedere slijmvlies in een gedeelte van het uitwendig bekleedsel overgaat, waar te nemen (a). Ook is dit vermogen, van op deze wijze over te gaan, deze gemakkelijheid, waarmede hetzelfde zijne gesteldheid naar de omstandigheden verandert, geenszins iets, hetwelk alleen aan de inwendige oppervlakte van den endeldarm eigen is; mij is een geval bekend, dat een gedeelte van den karteldarm verwond was, en gedurende verscheidene jaren in eenen omgekeerden toestand naar buiten hing, aan de linker zijde van den buik; men kon het naar buiten gevallen gedeelte van den darm zonder eenigen hinder, met ijs en sneeuw-water, zelfs gedurende het koudste weder, wasschen; en door het aan de koude lucht bloot te stellen, werd het slechts samengetrokken, verhard, en kreeg eene bleeke kleur (b). Indien deze verandering aanmerkelijke vorderingen gemaakt heeft, vond ik het inbrengen van het deel niet altoos mogelijk. Het schijnt dat de Heer LIEUTAUD, eene zoodanige gesteldheid der deelen gezien heeft, welke hij *scirrheus* noemt: Hij zegt, *la partie du rectum déplacée, devient quelquefois scirrheuse; et l'on a alors beaucoup de peine à la faire rentrer* (c).

183.

(a) Negen en zestigste geval.

(b) *Phil. Transact.* vol. 31.

(c) *Précis de la Médecine*, Tome III.

183. Indien het werkingsvermogen van de sluitspier, niet geheel is verloren gegaan, dan kan de zamentrekking, de bloedsomloop in de uitgezakte deelen, of geheel, of ten deele doen ophouden, waardoor ontsteking, of zelfs koud vuur ontstaan kan. Het gevaar dat men hierdoor loopt, is eene der sterkste beweeggronden, om de inbrenging, bij de meeste gezwollen van dit soort, dadelijk te beproeven.

184. De ontsteking alleen, die in de uitgezakte deelen ontstaat, kan de kans der inbrenging moeilijk maken, of dezelve geheel beletten. Het gebeurt dat het uitgezakte gedeelte des darms, zich in zijne nieuwe standplaats vasthecht, zoodat de pogingen, die men alsdan aanwend, om de wederinbrenging te bewerkstelligen, vermogend genoeg dienen te zijn, om de aaneengegroeide oppervlakte van elkander te scheiden. Ik heb dit beproefd en werd aangenaam verrast, toen ik zag, hoe gemakkelijk de van een gescheidene deelen, het geweld dat zij noodzakelijk door deze bewerking uitgestaan hadden, doorstonden (a).

185. Al is het dat eene uitzakking, de bloedsomloop niet geheel verhindert, zoo brengt ze echter gewoonlijk, eenige moeilijkheid in den terugkeer van het aderlijk bloed te weeg. Men kan in eenige gevallen, de te zeer uitgezette aderen zien blootliggen, gelijk men dan ook zien kan, dat hun het vermogen ontbreekt, om zich zelven te ontlasten; en het is in dezen moeilijken toestand, dat men de krachten der natuur, die altoos werkzaam

(a) Acht en zestigste geval.

zaam zijn, om het kwaad, hetwelk men niet heeft kunnen voorkomen, wegt nemen, heeft waargenomen, daar, zonder dat dit de minste wanorder in het gestel voortbragt, de *variceuse* vaten door koud vuur verwoest en de aangedane deelen gemakkelijk genezen zijn, even als of er niets, van eenig belang was voorgevallen (a).

186. Nu en dan gebeurt het, dat een lijden, voor het uiterlijke, aan het zoo evengemelde gelijk, doch meer zamengesteld, zich aan ons doet opmerken en ten zij de Geneesheer, niet de juiste betrekking, waarin het eene geval tot het andere staat, te voren opmerkt, dan zal hij hier niet naauwkeurig onderscheiden en zal voorzeker geenszins, die geneeswijze aanwenden, die het meeste geschikt is, om eene goede uitkomst te beloven.

187. Daar het darmkanaal, eene uitgestrekte buis is, die bijzondere vermogens bezit, zoo mag men verwachten, dat hetzelfde ook aan bijzondere aandoeningen onderhevig is. Deze buis is vatbaar voor eene gedeeltelijke en voorbijgaande zamentrekking, is in de hoogste mate veerkrachtig en bevat gemeenlijk lucht, die meer of min door deszelfs holte verbreid is. Door deze en andere omstandigheden, is dezelve nu en dan aan een toeval blootgesteld, dat in geen ander gedeelte van het ligchaam kan plaats grijpen. Het eene gedeelte dezer buis, kan in datgene, hetwelk er onmiddellijk op volgt, ingeschoven zijn, wordende op deze wijze eene inschuiving of *intussusceptio* gevormd.

188.

(a) Negen en zestigste geval.

188. Dit toeval is bij de jonge kinderen, wanneer de deelen nog weinig van hunnen oorspronkelijken *tonus* verloren hebben, somtijds zeer gevaarlijk, en eindigt, wanneer er toevallen uit ontstaan, meestal doodelijk; doch bij volwasschen menschen, heb ik mij dikwerf van deszelfs daarzijn, bij het onderzoek na den dood verzekert, zonder dat er eenige reden waren om te denken, dat het de minste bezwaren, veel minder gevaar had doen ontstaan, hetwelk gelijk ik meen veroorzaakt werd, door de trapsgewijze vermindering van den *tonus*, waardoor de darmen in gevorderde jaren, gewoonlijk ongeschikt worden, om zelfs de geregelde ontlasting, van de in dezelve bevattede stoffen, met de gevorderde graad van werkingskracht te ver-
 rigten.

Aanmerking van den Hoogduitschen vertaler. Daar, waar men na den dood, geene toevallen, van eene in elkander schuiving der darmen waarnam, heeft men geene genoegzame gronden om te besluiten, dat eene na den dood gevondene *intussusceptio*, reeds gedurende het leven aanwezig was, want hoe gemakkelijk kon dezelve niet na het overlijden, op eene werktuigelijke wijze ontstaan zijn? De beoordeelaar in de *Bibliotheek* van HUFELAND, heeft reeds deze tegenwerping gemaakt.

189. De wijze, waarop de naauwe kronkeldarm, zich in den bij vergelijking, wijden aanvang van den karteldarm implant, geeft eenigzins de verklaring aan de hand, waarom de eerste, somtijds in de laatste, ingesloten wordt gevonden. In-

dien de omstandigheden, die dit soort van afwijking van den gezonden staat voortbrengen, niet ophouden hunne werking uitte oefenen, dan kan deze inschuiving, tot eene verbazende uitgestrektheid toenemen. In verscheidene gevallen, vond ik een aanmerkelijk gedeelte van den karteldarm, te zamen met den blinden darm en een gedeelte van den kronkeldarm, in het onderste einde van den kartel- en endeldarm ingesloten (a).

190. Eene wijze echter van inschuiving, die menigvuldiger voorkomt en in het algemeen genomen minder gevaarlijk is, is, wanneer het middelste of bovenste gedeelte van den endeldarm, in het onderste is ingedrongen. Indien dit gevolg van verslapping en zwakheid, *habitueel* geworden is, dan is het eerste, dat men bij eenig klagen over een lijden der darmen te doen heeft, zich van deze daadzaak te verzekeren, hetwelk alleen geschieden kan, door eene behoorlijke ondervraging en een naauwkeurig onderzoek. Een op den duur plaats hebbende inschuiving, kan als een inwendig lijden gedurende verscheidene jaren, zonder eenige wezentlijke moeijelijkheid den lijder te veroorzaken, voortduren, doch alle ongesteldheden, waaraan het darmkanaal lijden mag, zullen den invloed van deszelfs bestaan ondervinden, ook kan deze inschuiving, daarzij onbekend is en men er dus niet op letten kan, in weinige uren gevolgen voortbrengen, van eenen zeer bedroevenden en noodlottigen aard. Door eene overlading der ingewanden, of eenige andere oorzaak, kunnen de van hun-

(a) Twee en zeventigste geval,

hunne plaats gebragte deelen, door bijkomende ontsteking, die veranderingen ondergaan, welke met betrekking tot de uitwendige uitzakking, alreeds zijn opgegeven geworden (184). Indien dit geschied, dan is eene, slechts bij sommige gelegenheden plaats hebbende ongesteldheid, in eene blijvende en ongeneeslijke ziekte verandert; daar nu de verrigtingen der deelen, meer in wanorder en hun gevoel ligter aangedaan is dan te voren, zoo wordt ieder uur des levens, voor het vervolg lastig, verdrietig, ja somtijds ten uiterste pijnlijk. Dit is eene verzekering, die niet slechts uit de verbeelding ontstaat; maar derzelver waarheid wordt bewezen, door de omstandigheden, die in de medegedeelde gevallen plaats hadden (a).

191. Indien deze bijzondere toestand der deelen aanwezig is, te gelijk met eene verslapping van de sluitspier, dan is er niets, hetgeen het binnen den endeldarm reeds ingezakte deel, het uitzakken naar buiten kan beletten. Deze soort van uitzakking heeft plaats gehad en het is insgelijks van gewicht om te weten, dat men dezelve meestal, verkeerdelijk voor eene gewone uitzakking van den aars gehouden hebbe. Indien echter de geneesheer, zich van te voren een duidelijk denkbeeld van de twee gevallen gevormd heeft, zoowel als van de juiste betrekking, waarin het eene tot het andere staat, dan zal het niet moeilijk zijn, om ze in den eersten oogopslag te onderscheiden.

192. Bij de uitzakking van den aars, is het on-

(a) Drie en twintigste, Vijf en twintigste, Negen en vijftigste en Een en zeventigste geval.

onderste gedeelte van den darm, of datgene hetwelk onmiddellijk boven de sluitspier gelegen is, het eerste uitgezakt; hetzelfde is omgekeerd en bevat een stuk, van den naast daarboven gelegen niet omgekeerden darm, van gelijke lengte, in zich. Indien men nu bij het onderzoek, eene sonde inbrengt, tusschen den omtrek van de verslapte sluitspier en dien van den uitgezakten darm, dan kan dezelve, uit hoofde van de ligging der deelen, niet ingebracht worden, omdat de endeldarm, onmiddellijk binnen den aars, naar beneden is omgevouwen.

193. Bij de inschuiving daarentegen, is den endeldarm slechts in zooverre betrokken, dat ze het bovenste gedeelte des darms den doorgang verleend in haar eigen holte, zoodat indien het gedeelten van den darm, hetwelk door den aars is naar buiten gedrongen, onderzocht wordt, men met gemak, zonder eenigen hinder, eene sonde naar boven kan brengen, tusschen de sluitspier en inwendige oppervlakte van den endeldarm, en de daar naast liggende oppervlakte, van den omgekeerden karteldarm, kunnende men dus ook zonder de minste moeite, die zelfde sonde, vrijelijk rondom den geheelen omtrek van de sluitspier, tusschen deze en den uitgezakten darm bewegen.

Deze onderscheiding heeft eene groote praktische nuttigheid; deszelfs verzuim kan den naam van den Arts schaden en zal de kans van herstel voor den lijder, onbepaald verminderen.

194. Indien de inschuiving zoo aanmerkelijk is, dat de dunne darmen in de dikke geraakt zijn, en

en vooral indien de aldus gestelde deelen, tot buiten den aars gezakt zijn, dan wordt het geval, indien men hetzelfde met eenvoudige uitzakking van den aars vergelijkt, zeer ongunstig en bedenkelijk. De moeilijkheid en onzekerheid der uitkomst, is bij de beproeving van de herstelling der deelen, in het eerste geval zeer groot, terwijl in het tweede, er gewoonlijk weinig of geene moeilijkheid aanwezig is.

DERDE AFDEELING.

Genees-en Heelwijze.

195. De behandeling, welke de uitzakking van den aars vordert, rigt zich naar den bijzonderen aard der oorzaken. Komt de ziekte gedurende de kindschheid voor, als een gevolg van eene buitengewone verslapping der vezelen, door het te langdurige zuigen veroorzaakt, dan zal het naauwelijks opmerking behoeven, dat men, voor dat het kind gespeend is, alle pogingen tot herstel, vruchteloos kan rekenen. Indien eene diergelijke zwakte des ligchaams, door eene magere en ongezonde diëet begunstigd word, dan behoort men bij de behandeling, deze omstandigheid insgelijks in aanmerking te nemen. Het gestel, behoort door het gebruik van *tonica* verbeterd te worden, als daar zijn kina, staal en het koude bad, ondersteund door eenen geschikten leefregel. Door deze handelwijze gepaard met eene aanhoudende oplettendheid, op het onderhouden van eene geregelde buikontlasting, zal de uitzakking in vele gevallen minder
aan.

aanmerkelijk worden, minder dikwijls plaats hebben en eindelijk in het geheel niet wederkeren.

196. Soms veroorzaken *drastische* purgeermiddelen eene uitzakking, daar, waar geene natuurlijke aanleg tot deze ziekte aanwezig is; de genezing vereischt hier het houden van rust, en nog meer het vermijden der reeds gemelde oorzaak, en derhalve van eenige bovenmatige prikkeling.

197. Indien eene uitzakking bij volwassenen ontstaat, door buikloop, roode loop of *colica pictorum*, dan behoort men wel zijnen aandacht te vestigen op het plaatselijk lijden, doch geene wezentlijke maatregelen tot volkomen herstel kunnen genomen worden, ten zij de wanorde in de verigtingen des darmkanaals weggenomen, of de toestand van het ligchaamsgestel verbeterd is

198. De uitzakking, die de verlossings-pijnen vergezelt, duurt gewoonlijk slechts voor eenen tijd; daar de oorzaak hier voorbijgaande is, heeft de herstelling weldra van zelf plaats.

199. Tot het weder inbrengen van eene uitzakking van den aars, is de aanwending van eene zachte drukking, nadat men de vingers te voren met olie bevochtigd heeft, gewoonlijk genoegzaam. Dikwijls gebeurt het, dat wanneer de lijder gedurende een half uur op eene sofa of te bed gaat liggen, de deelen door dit middel alleen, zich zelve herstellen, of indien de uitzakking alsdan niet van zelfs naar binnen gaat, dan kan men dezelve op de bovengemelde wijze inbrengen.

200. Indien door verzuim, of door eenige andere
oor-

oorzaak, het uitgezakte deel, in grootte aanmerkelijk heeft toegenomen, dan zal de weder inbrenging, zoo gemakkelijk niet geschieden. Het eerste wat men dan te doen heeft, is dat men dat gedeelte, hetwelk het laatste was naar buiten gekomen, het eerst wederom inbrengt, tot welk einde men een der vingers op eene zachte wijze in de holte des uitgezakten darms kan inbrengen, hetwelk van zeer veel nut is, om de wederinbrenging van de uitzakking gemakkelijk te maken, terwijl deze pogingen van den *opérateur* ondersteund behooren te worden, door het onderhouden van eene bestendige en gelijke drukking op de andere gedeelten van het gezwel.

201. Heeft er ontsteking en zamentrekking plaats gegrepen, dan behoort men krachtdadige maatregelen in het werk te stellen, ten einde ernstige onheilen in den darm te voorkomen, daar deze indien er geene hulp verleend wordt, door het koud vuur kan worden aangetast. Eene indompeling in het warme bad kan hier van nut zijn; dit zal de ontspanning bevorderen, waardoor dan somtijds de wederinbrenging mogelijk wordt. Indien dit niet gelukt, kan men bloedzuigers of kopglazen, op de naast aangelegene deelen aanwenden, waarna men het warme bad of de omslagen kan herhalen. Ik geloof dat door deze middelen bijkans iedere uitzakking van den endeldarm, op eene veilige wijze kan hersteld worden, ten minsten heb ik dit slechts eens zien mislukken, en dit moest toegeschreven worden aan het langdurig verzuim van den lijder, waardoor de uitgezakte darm buitengewoon verdikt en verhard geworden

worden was, en allerwaarschijnlijkst door aangroeiing zeer vastgehecht was aan den aars.

202. Indien men verwijdde aderen op het omgekeerde gedeelte van de uitzakking vindt, dan zijn verzachtende omslagen de beste geneesmiddelen; hetzij deze aderen zich gezond vertoonen, of dat zij, gelijk wij reeds gezien hebben (185), eene geneigdheid tot het vormen van rooven bezitten.

203. Verscheidene schrijvers hebben tot de genezing der uitzakking, versterkende en zamentrekende middelen, bij wijze van omslagen of inspuitingen aanbevolen; doch daar ik deze middelen dikwerf zonder eenig wezentlijk nut er van te ondervinden, beproefd heb, zoo raad ik derzelve gebruik thans zeer zelden aan. Werktuigen om de uitgezakte deelen te ondersteunen, zijn bijna geheel zonder nut.

204. Ik zal nu die *operatie* beschrijven, welke mij tot herstel dezer ziekte als de beste geneeswijze voorkomt. In het jaar 1802 hielp ik den Heer HEAVISIDE bij het wegnemen van eenige gezwollene aanbeijen. De lijder was zeker Heer, die van het land gekomen was, om hulp te zoeken. Er werden drie onderbindingen aangelegd, en de daarop volgende ontsteking was aanmerkelijk. Het nut der *operatie* ging alle verwachting te boven, want na zijn herstel zeide hij, dat hij, sedert eenigen tijd, niet alleen onderhevig was geweest aan de gezwollen die nu weggenomen waren, maar ook aan eene uitzakking des darms, telkens wanneer hij ontlasting had, doch dat dit toeval na het verrigten der *operatie* geheel had opgehouden.

205. Dit geval trok mijne aandacht tot zich, en

en toen ik daarna de waarnemingen, door wijlen den Heer HEY, van *Leeds*, uitgegeven, las, werd ik in mijn besluit omtrent het evengemelde geval bevestigd. De Heer HEY werd geraadpleegd, over eene uitzakking van den aars, en toen hij de sluitspier door eene nederhangende lap en andere uitwasschen omringd vond, besloot hij dezelve weg te nemen, *in de hoop, dat de ontsteking door de bewerking veroorzaakt, eene meer vaste aaneenhechting van den endeldarm, aan het rondom gelegen celwijs weefsel, zoude voortbrengen*, waardoor dan, het wederom plaats hebben van de uitzakking zoude worden voorkomen. Deze *operatie* werd met een goed gevolg bekroond, even als die van den Heer HEAVISIDE; want in beide de gevallen werd de uitzakking genezen. De Heer HEAVISIDE deed de *operatie* door binding, de Heer HEY door uitsnijding; beiden hadden hetzelfde gevolg.

206. Wij zien dus dat deze wijze van handelen zoo wel de veiligste als de gegrondste is, om de uitzakking van den aars of endeldarm krachtdadig te herstellen. Door de andere geneeswijzen wordt de ziekte verligt; doch deze kan, bijna in ieder geval zoodanig gewijzigd worden, dat men zijn doel zeker en zonder gevaar bereikt.

207. Wat de wijze van *opereren* aanbelangt, zoo verkieze ik verre weg de afbinding; want mij zijn verscheidene gevallen bekend, waarin men van de wegsnijding gebruik maakte, doch altoos zonder goed gevolg, terwijl ik slechts eens de afbinding gedeeltelijk zag mislukken, ofschoon ik dezelve door den Heer HEAVISIDE heb zien in
het

het werk stellen, en zoo als uit de bijgevoegde gevallen blijkt, dikwerf zelve er van gebruik heb gemaakt. Voor de bewerking behooren de darmen door een verkoelend ontlastmiddel geledigd te worden. Vindt men bij het doen der bewerking een klein uitwas of rimpel in de bekleedselen aan den rand van den aars, dan bereikt men door hetzelfde te onderbinden gewoonlijk zijn doel: zijn integendeel de deelen rondom de sluitspier in eenen volkomen natuurlijken toestand, dan kan men het haakje (*tenaculum*) door een klein gedeelte van de teedere bekleedselen, rondom den rand van den aars brengen, terwijl men de spiervezels van de sluitspier, zorgvuldig behoort te vermijden. Het aldus opgeligte gedeelte omgeeft men dan met eene *ligatuur*, door welkers toebinding men de bewerking voleindigt.

208. Vertoonen, zonder tot eene uitzakking van den darm in betrekking te staan, de deelen die den aars omringen, eene buitengewone verslapping, dan zal er, om den goeden uitslag der bewerking te verzekeren, eenen hooger en graad van ontsteking vereischt worden. Eene aanmerkelijke ondervinding en oordeel zijn hier noodig. om te bepalen, hetgeen de toestand van het gestel alhier toelaat, en wat gewaagd en onnoodig zoude zijn, in dit geval te ondernemen,

Het is in eenige dezer gevallen noodig, met eene zekere stoutheid te *opereren*; en indien men met geene genoegzame zekerheid berekenen kan, dat ééne *ligatuur* genoeg zijn zal, om eenen behoorlijken graad van ontsteking voort te brengen, dan is het raadzaam om er twee aan te leggen, eene
aan

aan elke zijde, of gelijk de omstandigheden dit vorderen.

209. Deze laatste opmerking, heeft mij onlangs aangezet, om de wijze van werking te veranderen, en eene of twee zilvere pinnetjes, door middel eener naald, door de deelen die men in de *ligatuur* bevatten wil, in te brengen, ten einde het ontstaan van genoegzame ontsteking, op eene meer volkomene wijze te verzekeren (a).

201. De lijder behoort zijne rust gedurende eenige dagen te houden, terwijl men den uitslag der bewerking afwacht. Ontstaat er weinig ontsteking, dan behoeft dezelve niet verminderd te worden; is dezelve te sterk, dan zullen omslagen en andere geschikte middelen, deszelfs hevigheid matigen.

211. Indien het darmkanaal, en vooral deszelfs onderste gedeelte, door de langdurigheid der ziekte, prikkelbaar geworden is, dan zoude het nu en dan kunnen gebeuren, dat de bewerking eene zoo wijd verbreidde prikkeling door het geheele gestel had te weeg gebragt, dat dezelve eene geneeskundige behandeling vereischte. Heeft dit plaats, dan komt niets in vergelijking met het gebruik van het heulsap, hetwelk eenige weinige dagen gebruikt zijnde, den toestand des lijders in eenen betrekkelijken staat van rust en stilte brengt, tot dat de plotseling opgekomen storm op eene veilige wijze is overgewaaid. (b)

212. Indien het komt te blijken dat de be-
wer-

(a) Zeven en vijftigste geval.

(b) Zeven en vijftigste geval.

werking, op de bovengemelde wijze verrigt zijnde, op eene voldoende wijze aan haar doel heeft beantwoord, voor dat de pinnetjes van zelf hebben losgelaten, dan kan de door dezelve voortgebrachte prikkeling op eens krachtadig verminderd worden, indien men de kleine strook der etterende bekleedselen, die over de pinnetjes heenloopt en dezelve nog vast doet houden, doorsnijdt.

Zijn er, te gelijk met de uitzakking van den aars, gezwollene aanbeijen aanwezig, dan geneest dezelfde bewerking, die, indien zij behoorlijk verrigt wordt, de eene wegneemt, ook de andere ongesteldheid.

Bijvoegsel van den Hoogduitschen Vertaler. DUPUYTREN heeft eene nieuwe geneeswijze van de uitzakking van den aars voorgelagen, die hij bij tien of twaalf lijdens met een goed gevolg in het werk heeft gesteld. De eenvoudige bewerking bestaat in het wegsnijden van een grooter of kleiner gedeelte der huidrimpels, die zich aan den rand van den aars vertoonen, bijna even zoo, gelijk men eenen zak toetrekt, door het vasthalen der banden. Het aantal rimpels, dat DUPUYTREN wegsnijdt, bepaalt zich naar de grootte van de uitzakking des darms en naar de wijdte van den aars; ontstaat er bij de bewerking eene bloeding uit de slagaderen, dan worden deze door DUPUYTREN, door het brandijzer toegeschroeid. Men heeft hierbij geen verband noodig, omdat, indien de wonden zuiver worden gehouden, zij binnen twaalf tot veer-

veertien dagen, met likteekens bedekt worden. (v. FROBIEP's Notizen. Band 4. pag. 176.)

215. Uit hetgene ik gezien heb, durf ik te verzekeren, dat indien de darmen, in de vroege jeugd, gedurende verscheidene dagen hardnekkig zijn verstoppt geweest, niettegenstaande er gepaste middelen zijn toegediend geworden, men alle reden heeft om te vermoeden, dat er eene ineenschuiving (*intussusceptio*) aanwezig is. Dit is eene daadzaak, die zoo wel door de ouders als door de Artsen niet genoeg kan behartigd worden. Ieder geneeskunst-oefenaar denkt de bevoegdheid te hebben, om middelen voor te schrijven tegen eene kwaal, die zich in de gedaante van eene eenvoudige verstopping der darmen voordoet; en daar hun getal niet gering is, welke niets kwaads vermoeden, ten zij het kwaad zelf, of deszelfs noodlottige gevolgen hen in de oogen blik, zoo zal de bovengemelde herinnering niet zonder nut zijn.

Het is niet altijd eene aangename zaak, om te moeten bekennen dat men gedwaald heeft, ofschoon het somtijds onze plicht is; want in de weinige gevallen dezer ziekte die ik onderzocht heb, is de lijder telkens overleden, zonder dat men den waren aard zijner ziekte vermoedde; terwijl men veronderstellen mag, dat indien men tijdig genoeg den bijstand van eenen Heelmeester, die de zaak ernstig onderzocht had, had ingeroepen, het leven des lijders zoude zijn gered geweest, of dat men ten minsten pogingen zoude hebben aangewend, om een zoo gewigtig doel te bereiken.

214. In eenige bijgevoegde aanmerkingen, bij een geval van ineenschuiving, hetwelk ik eenige jaren geleden in een van onze beste geneeskundige tijdschriften mededeelde (a), merkte ik aan, dat misschien het voorzigtige inbrengen van eene dikke *bougie*, welligt nuttig mogt zijn, om den darm in zijnen vorigen toestand te herstellen; doch thans, daar ik dit zelf onderzocht heb, en tegenwoordig was toen een ander dit deed, vind ik mij genoodzaakt, het in het werk stellen, van andere middelen aan te bevelen.

215. Het eerste wat men te doen heeft, is, dat men de zaak vaststelle, hetwelk men, in alle de gevallen, die ik zag, dadelijk doen kan, door middel van het onderzoek in den aars. Daarna is het gewigtigste, dat men de zamentrekking, die in alle de gevallen, welke ik bijwoonde, daar ter plaatse bestond, waar de omkeering van den uitwendigen darm begint, wegneme of doe verminderen. Dit doel behoort men noodzakelijk, al ging er zelfs gevaar mede vergezeld, te bereiken. Hiertoe kan men door middel van een geschikt werktuig eene zekere hoeveelheid laauw water in de darmen inspuiten. Men behoort dan de buik zacht doch vlijtig te wrijven. Indien men onder deze bewerking, door middel van het onderzoek in den aars vindt, dat de van hunne plaats geraakte darmen, een weinig bovenwaarts geweken zijn, dan kan men het voor zeker houden, dat een gedeelte van den darm alreeds op zijne plaats is gebragt, eene overtuiging, die de beste aanmoediging tot volharding verschaft.

(a) *Edinburgh Medical and Surgical Journal.*

Nu behoort men wederom eene massa laauw water met iets meerder kracht in den endeldarm in te spuiten en de wrijvingen van den onderbuik te herhalen, tot dat, door het volharden in het gebruik dezer middelen, de uitgezakte darm niet langer in den endeldarm, hetzij door den vinger of door eene dikke *elastieke catheter*, die voorzigtig wordt ingebracht, kan gevoeld worden; en tot dat eindelijk *ricinus*-olie, of eenig ander openend middel, eenen vrijen doortogt door het darmkanaal heeft daargesteld.

216. De zoo even gemelde handelwijze kan, indien dezelve naar behooren in 't werk wordt gesteld, welgelukken; doch dit zoo niet zijnde, behoort men zonder tijdverlies meer te doen, want ik heb reeds gezegd, dat de zamentrekking aanmerkelijk is, en het koste wat het wil, behoort weggenomen te worden; want geschiedt dit niet, dan kan den darm niet op zijne plaats gebragt worden, zoo dat dien ten gevolge de lijder moet omkomen. Indien dan de boven opgegevene middelen aan de verwachting niet mogten beantwoorden, dan zoude ik geen oogenblik dreigen om, of zelf het tabaksrook-klisteer aan te wenden, of dit anderen aan te raden, als zijnde verre weg het meestvermogen de bekende middel; te meer, daar men hetzelfde op eene zoo voorzigtige wijze kan aanwenden, dat men er zeer weinig gevaar van te vrezen heeft; terwijl voorzeker geene andere mij bekende middelen in deze gevaarlijke omstandigheden, de minste hoop op een goed gevolg zullen opleveren.

217. Bij het volbrengen dezer bewerking kan men, indien de lijder een jong kind is, en nadat men het pijpje van de spuit in de sluitspier be-

vestigd heeft, een, of op zijn hoogst twee malen de blaasbalg te zamen drukken en indien er eene sterkere inblazing mogt vereischt worden, dan kan men deze, met gewone dampkringslucht verrigten, altoos zorg dragende, dat hierbij de eerst ingebrachte lucht in de darmen blijve.

Indien door deze bewerking en de daarna plaats hebbende vlijtige wrijvingen van den onderbuik, binnen een uur tijds, eenige werking en rommeling in de darmen bewerkt wordt, zonder dat dit eenen aanmerkelijken invloed op de pols of op de huid heeft, dan kan men het wagen om nog een of twee inblazingen van rook in te brengen, daar een volwassen persoon er somtijds een of twee honderd zonder hinder verdraagt; en het is langs dezen weg, te weten door het voorzigtig doch standvastig herhalen van dezelfde opvolging van bewerkingen, dat men reden heeft om eene goede uitkomst te verwachten.

218. Ik weet, dat men mij zoude kunnen tegenwerpen, dat in eenige der weinige voorgekomene gevallen, noch de zieke-oppasser, noch de Heelmeester in staat zijn geweest een klisteer in te brengen. Dit is dus een hinderpaal; doch indien men dezen niet ontmoette, dan zou de ziekte wel ras genezen zijn. Degeen die de *operatie* verrigt, behoort een heelmeester te zijn die op alles is voorbereid en tevens in staat is, om alle toevallen die hem in den weg mogten komen, te overwinnen. De uitkomst hangt voor een groot gedeelte van de wijze af, waarop men de bewerking verrigt. Nadat het pijpje van de spuit is ingebracht, zal eene drukking rondom den aars het ontsnappen van de rook

rook dikwijls voorkomen , of ten minsten verhinderen , tot dat dezelve de tijd heeft gehad , om eenige werking op het naastgelegene gedeelte van den darm uit te oefenen , waarna men bevinden zal dat dezelve in staat is om zijnen eigenen weg te vinden.

219. De bovengemelde praktische opmerkingen zijn toepasselijk op die gevallen , alwaar geene uitwendige blijken van het bestaan der ziekte aanwezig zijn : is de uitzakking van den darm zoo laag , dat zij uitwendig zichtbaar is , dan zal het einde van het geval nog altoos afhangen , van de verslapping der zamentrekking in het dieper gelegen gedeelte van het darmkanaal. In deze omstandigheden behoort het pijpje der klisteerspuit zorgvuldig en op eene zekere wijze ingebracht te worden , tusschen de sluitspier van den aars en de uitgezakte darm , zoo dat het onderste gedeelte van den darm , even als te voren , worde opgeblazen. Op deze wijze zal de tabaksrook zijne werking daar uitoefenen , alwaar zij het meeste gevorderd wordt en alwaar zij het meeste nut , vergezeld van het minste gevaar , kan aanbrengen. Verrigt men daarentegen de insputing in de opening van den uitgezakten darm , dan zal de rook , in plaats van langs deszelfs zijde naar boven te stijgen , dieper gaan dan noodig is , en zijnen invloed op de vernauwing naar die mate verminderen , terwijl het gestel op eene onaangename , ja zelfs verontrustende wijze , zoude kunnen worden aangedaan.

220. Onlangs was ik in de gelegenheid een *preparaat* te onderzoeken , hetwelk een merkwaardig gevolg der ineenschuiving vertoonde. Een

jongeling die, nadat hij gedurende elf dagen alle de verontrustende toevallen van *ileus*, gepaard met groot levensgevaar, geleden had, ontlastte in de maand Februarij 1818, bij den stoelgang, eene groote massa van eene vaste zelfstandigheid, welke een gedeelte van het darmkanaal bleek te zijn, het welk gedeeltelijk omgekeerd en bijkans dertig duimen lang was, waarna de lijder volkomen herstelde.

Het afgescheiden stuk van den darm, dat het onderste gedeelte van den kronkeldarm schijnt te zijn, is duidelijk aan beide deszelfs einden, door verzwering afgescheiden geworden, eene werking der natuur, welke daar heeft moeten plaats grijpen, alwaar de omkeering begonnen is, in verband met de *adhesive* ontsteking, door welke het overgebleven gedeelte der darmen gelukkig in zijne nieuwe verbinding is bevestigd geworden.

221. Sedert de eerste druk van dit werk, zijn mij twee zeer belangrijke gevallen voorgekomen, in welke door eene oordeelkundige behandeling, ondersteund door de werking der natuur, de lijders herstelden, nadat er groote stukken der darmen waren afgescheiden, die ten gevolge van eene in-eenschuiving te zamen gesnoerd geweest waren. Het eene geval betrof een meisje van elf jaren, die den 20sten November door pijn, opzetting en drukking in de darmen werd aangedaan; zij had eene rassche pols, drooge huid en dorst. Een ontlastmiddel, een lavement en omslagen, werden zonder vrucht aangewend, waarna op den 22sten een afkooksel van een half dragma tabak werd ingespoten. Zij viel in onmagt, doch er volgde geene ontlasting; de pijn werd minder, het bra-
ken

ken hield aan. Den 23sten werden de ontlastmiddelen en het tabaksklisteer herhaald; er volgde nog geene ontlasting. Den 24sten was de onderbuik zeer opgezet; de pijn was minder; de geneesmiddelen dezelfde. Den 25sten hik en drekbraking, doch geene wezentlijke buikontlasting. Het aangezicht doodelijk, de pols rad en zwak, en er waren alle teekenen van eene naderende ontbinding aanwezig. Om zeven uren des avonds ontlastte zij door den stoelgang een gedeelte van den karteldarm, den blindendarm en het darmscheil, hetwelk dertien en een vierde duim lang was, benevens vele zwarte en stinkende etterachtige stoffen, ten bedrage van zes *quarters*.

Van nu af aan herstelde de lijderes langzaam, de krachten namen toe, de eetlust kwam weder, de pols werd natuurlijk en de werking der ingewanden regelmatig.

Het gedeelte van den karteldarm, den blindendarm en het darmscheil is volkomen en in het bezit van den Heer BOWMAN, die het geval heeft medegedeeld, en aan wiens spoedig aangebragte hulp en bekwaamheid, de lijderes haar leven, en zijne kunstgenooten eene zoo leerzame ziektegeschiedenis te danken hebben. (a)

222. Van het andere geval heeft de heer RENTON, een allerbelangrijkst uittreksel medegedeeld. Een man kreeg, na het opligten van een zware last, hevige pijnen in de linkerzijde van den onderbuik. Onderscheidene krachtige geneesmiddelen konden geene ontlasting bewerken en alle toevallen deden den nabijzijnden dood des lijders verwachten.

(a) *Edinb. Med. Journal. Vol. 9.*

wachten, toen op den vierden dag na den aanval zeer overvloedige bloedige en donkergekleurde drekachtige stoelgangen plaats hadden, waarna de bedenkelijkste toevallen ophielden. Hij nam veertien dagen in beterschap toe, toen hij op eens over groote pijn klaagde, en zijnen wensch te kennen gaf om iets kwijt te raken, waartoe hij alle zijne krachten noodig had. In dezen toestand zijnde, ondervond hij plotseling verligting, na het ontlasten van achttien duimen van den kronkeldarm, benevens van een aanmerkelijk gedeelte van het darmscheil, hetwelk zich na het tijdstip, waarop voor veertien dagen de stoelgang wederom had plaats gehad, gedeeltelijk moet afgescheiden hebben.

Er was veel oplettenheid toe noodig om hem zoodanige spijsen te doen gebruiken, die hij verdroeg. Eenvoudig en zacht voedsel was het beste. Hij ondervond, dat dierlijk voedsel of eenige andere spijs die hij niet verdroeg, de prikkelbare plaats binnen drie uren omtrent bereikte. De door de ziekte veroorzaakte hardlijvigheid, vorderde het bijna dagelijks gebruik van ontlastmiddelen, daar gedurende zijn herstel uit deze buiksverstopping, altoos aanvallen van pijn ontstonden.

Wijn, tincturen en allerhande soorten van bier waren te prikkelend, en ofschoon hij zwak was, vond hij zich verpligt deze dranken te mijden. (a)

Bijvoegsel van den Hoogduitschen Vertaler. In het *Magazin der ausl. literat. der Heilk.* (1 Band. S. 555 u. fig.) vindt men eene, uit het *Journal général de Mé-*

(a) *Edinb. Medic. Journal.* Vol. 13.

Médec. (Octob. 1820) vertaalde waarneming van eenen jongen, vier en een half jaar oud, die door den aars, een stuk van het darmkanaal kwijt raakte, welke waarneming door LEGOUPIL is medegedeeld. Deze Arts maakt van dertien gevallen van dit soort melding, die met het door hem medegedeelde overeenkwamen. In eenigen van dezelve behielden de zieken het leven.

Alle volkomen verhaalde waarnemingen, leest men in het gemelde Magazin, bl. 540, spreken van een omschreven, bijna onbewegelijk, pijnlijk gezwel, hetwelk zich in die gevallen in een of ander gedeelte der buikholte vertoonde. Wanneer de ziekte op zijn hoogst was, ontstond er bijna altoos sterke bloeding uit den aars, die somtijds van slijm-en drek-ontlasting vergezeld ging. Daarna vertoonde zich het gezwel even als eene uitzakking van den endeldarm, en werd dan later van zelf ontlast, of hetzelfde werd meestal ontlast zonder zich te voren aan den aars vertoond te hebben, verdwijnende alsdan de voorheen in den onderbuik plaats gehad hebbende zwelling, zoo dat er somtijds eene door het gevoel bemerkbare verdieping in de plaats kwam. Nu ontstond er eene nieuwe crisis, die door den dood of de genezing des lijders geëindigd werd. — Onlangs las LARREY aan de Académie de Médecine

te *Parijs*, een berigt voor, aangaande eene dergelijke waarneming van BOUNIOT en RIGAL, de zoon, onder den titel van: *Intussusception intestinale, suivie de l'excrétion par les selles, d'environ trente pouces d'intestin grêle et d'une portion du mésentère*. Men vindt ze ook in v. FRORIEP's *Notizen*, 5ter Band, S. 354, als ook in *Magaz. der ausländ. literat. der Heilk.*, 6ter Band, S. 489.

DRIE EN VIJFTIGSTE GEVAL.

Verslapping en ziekelijke aandoening van den endeldarm, welke door de operatie behandeld werd.

3 Junij 1820. Eene jonge vrouw van een traag en verslapt ligchaamsgestel, die een groot en uitgestrekt *oedemateus* gezwel, aan den rand van den aars had, werd in het Gasthuis opgenomen: ook had zij eene overvloedige, zeer stinkende ontlasting uit de holte van den darm, zoo wel als uit de deelen die de opening des darms omgaven. Gedurende de laatste vier jaren was zij aan dit lijden, vergezeld van een lastig gevoel van zwaarte, drukking en aan lendepijnen onderhevig geweest, zijnde dit alles al spoedig na haar huwelijk begonnen.

Zij zeide dat zij drie maanden in het *St. George's* gasthuis geweest was, alwaar zij onderscheidene geneesmiddelen gebruikt had, waarna zij was weggezonden, zijnde de ontlasting iets, doch de drukking en pijn in de lendenen in het geheel niet ver-

verbeterd. Hierop diende zij gedurende eenige weinige maanden, waarna haar toenemend lijden haar wederom verpligtte om in het gasthuis te komen.

De ziekte scheen voornamelijk, zoo niet geheel, het gevolg van eene buitengewone verslapping van het binnenste vlies van den darm te zijn, want men kon zonder bijzondere moeite of pijn, eene groote *bougie* in den darm inbrengen. Zij zeide, dat zij nooit veneriek was geweest.

Onderscheidene zamentrekkende inspuitingen werden voorgeschreven, en gedurende vele weken voortgebruikt, en voorzeker waren zij zeer nuttig. Kina en zwavelzuur werd insgelijks toegediend, en bragt ook het zijne toe om de gezondheid te verbeteren, wordende de hoeveelheid der ontlasting van eene dunne *ichoreuse* stof uit den darm, minder. Nu was het ontlastte vocht bleek en zonder kleur, dan wederom geelachtig, dikwerf rood, doch altijd stinkend. Zonder twijfel waren de stilte en rust, die zij gedurende haar verblijf in het gasthuis genoot, krachtdadige hulpmiddelen ter verbetering harer gezondheid.

20 Augustus. Zij bevond zich zoo veel beter, dat zij wederom ging dienen.

4 Februarij 1822. Zij werd wederom opgenomen, omdat zij zich zoo veel erger bevond, dat zij genoodzaakt was het dienen op te geven.

9 Februarij. Eerst beproefde men tot inspuiting, eene oplossing van een scrupel salpeterzuur zilver, in vier oncen water; doch zonder nut. Zeer begerig om alle middelen tot herstel aan te wenden, en overtuigd, dat men zich op geene

zamentrekkende middelen verlaten kan, was ik echter nog altoos geneigd, om de ziekte als een gevolg van eene buitengewone verslapping te beschouwen. Dit gevoelen deed mij besluiten om twee der uitwendige gezwellen, door afbinding weg te nemen, hopende, dat de hierdoor voortgebragte ontsteking, een dubbeld voordeel zoude kunnen opleveren, vooreerst door het herstellen van den *tonus*, van den rand van den aars, en daarna door het verspreiden, van denzelfden heilzamen indruk, tot eene zekere hoogte van den darm.

2 Maart. De heden volbragte *operatie* was van zeer scherpe pijnen vergezeld.

5 Maart. De *operatie* werd van eene slechte nacht gevolgd, doch de daaropvolgende waren goed. Er was geene prikkeling omtrent de blaas, of ergens anders aanwezig; en ofschoon de *ichoreuse* en bloedige ontlasting uit den aars, te voren zoo hevig was, dat er verscheidene servetten door bevochtigd werden, zoo had er echter na dien tijd geene plaats gehad.

6 Maart. In den avond viel de laatste *ligatuur* af, en den volgenden morgen werd er, met den stoelgang, eene aanmerkelijke hoeveelheid vochts, die aan de reeds plaats gehad hebbende ontlasting gelijkvormig was, uit den darm ontlast, even als of de sluitspier eene krachtkadiger werking dan te voren uitoefenende, de uitvloeijing er van belet had.

12 Maart. De lijderes bevond zich veel beter; de ontlasting was niet half zoo sterk als voor de bewerking, en was bleeker van kleur.

10 April. De verzworene deelen waren genezen
en

en het lijden had bijna geheel opgehouden. Zij zeide dat de ontlasting uit den darm nu geenszins de waarde van een half eijerlepeltje in de vierentwintig uren bedroeg, ofschoon toen de ziekte op zijn ergst was; dezelve dikwerf, meer dan een theekopvol, in denzelfden tijd was; gedurende hare ziekte, kon zij niet staan, zitten of gaan, zonder de grootste pijnen te ondervinden; doch nu kon zij dit alles met gemak, zonder de minste pijn doen en dat wel, zoo lang zij beliefte.

13 April. Zij verliet, volkomen hersteld zijnde, het gasthuis.

VIER EN VIJFTIGSTE GEVAL.

Uitzakking van den endeldarm, welke door de operatie behandeld werd.

M. R. klaagde in de maand October 1819 over eenige pijnlijke gezwollen aan den rand van den aars. Zij kwamen voor het eerst gedurende eene zeer strenge koude te voorschijn, nadat zij omtrent een jaar te voren in een vochtig bed geslapen had. In de maand September 1819 ondervond zij, uit hoofde van zwaar werken, groote vermoeijing, en het was toen dat zij, bij het persen gedurende eene zeer harde ontlasting, voor het eerst eene uitzakking van den darm gewaar werd. Gewoonlijk had de uitzakking daarna, bij elke stoelgang plaats, doch het sterkst wanneer er verstopping aanwezig was, ofschoon zij door middel van eene zachte drukking, bij het regtuit liggen des ligchaams, dezelve altoos kon binnen brengen.

23 October. Bij het onderzoek vond ik eene tros van gezwollene aanbeijen , waarvan ik de grootste onderbond. Er werden omslagen aangelegd , en de daaropvolgende ontsteking was matig. De *ligatuur* viel op den zesden dag af , en binnen drie weken was de achtergeblevene zweer genezen , en de zieke tot hare groote blijdschap geheel hersteld. Men stond haar echter toe , om nog gedurende verscheidene weken in het huis te blijven , ten einde mij in staat te stellen om te zien , of het lijden voor altoos was weggenomen.

VIJF EN VIJFTIGSTE GEVAL.

Uitzakking van den endeldarm , welke door de operatie behandeld werd.

A. S., zestig jaren oud zijnde , riep in den aanvang der maand Augustus 1819 , mijne hulp in. Zij zeide , dat zij omtrent een jaar te voren , eene hevige wanorde in het darmkanaal ondervonden had , bestaande in hevige buikloop , vergezeld van een gevoel van drukking en bloedafgang. Gedurende dezen aanval , die vijf weken aanhield , bragt de hevige persing eerst eene uitzakking van den darm te weeg , die spoedig eene uitgebreidheid van verscheidene duimen kreeg , vergezeld van aanmerkelijke pijn en een drukkend en trekkend gevoel in de lendenen. Zij lag zich neder en bragt de uitzakking , zoo goed zij konde , binnen ; doch hare stoelgangen , die zij van tien tot twintig malen daags had , drongen dezelve altoos wederom naar buiten.

In de volgende maand April had zij eene las-
ti-

tigen buikloop, gedurende welke bijkans alle soorten van genoten voedsel, met eene plotseling opkomende, knijpende pijn omtrent den navel, het darmkanaal doorgingen, waardoor een dringen ontstond en de uitzakking in grootte toenam.

Gedurende de eerste veertien dagen dat zij onder mijne behandeling was, had zij menigvuldige dunne huikontlastingen, die tusschenbeide met bloed gekleurd waren. De darm door den aars onderzocht zijnde, werd bevonden verslapt te zijn, vertoonende zich dezelve aan het gevoel, als of het bovenste gedeelte in het onderste was ingezakt, terwijl zich over zijne geheele oppervlakte losse vouwen bevonden. Bij het drukken om stoelgang te maken, raakte zij bijna niets dan een dun weiachtig vocht kwijt, doch klaagde veel over hare gewone trekkende en knijpende pijnen. De darm was nu uitgezakt, en vormde in talrijke *concentrische* vouwen of plooiën, een gezwel, ter grootte van eene halve oranje-appel; deze uitzakking werd echter gemakkelijk ingebracht. Men schreef haar het regelmatig gebruik voor, van het afkooksel en de *tinctuur* der kina; ook werd haar bevolen, om tweemaal daags inspuitingen te doen, van een afkooksel van acht oncen eikenbast met een ons aluin.

18 Augustus. De pijnen in den rug waren zeer verminderd, de ontlasting regelmatig en de eetlust verbeterd; zij dacht ook, dat de uitzakking van den darm veel verminderd was. Met het gebruik der geneesmiddelen werd voortgegaan.

14 September. De ongeregelde toestand van het darmkanaal heeft voor een groot gedeelte opgehouden

T

den

den te bestaan, doch nadat er eens ontlasting had plaats gehad, vond ik de uitzakking in denzelfden toestand als voorheen. Om deze reden, werd een gedeelte van het inwendig darmvlies, met het haakje (*tenaculum*) opgeligt, ten einde er eene *ligatuur* om te leggen; doch de weeke, papachtige huid, scheurde uit. Toen bragt ik het werktuig, door een ander gedeelte in hetzelfde vlies, terwijl ik een klein gedeelte, van de buiten den aars zich bevindende huid, mede in de *ligatuur* bevattede. Deze werd vast toegebonden en de lijderesse te bed gebragt.

Er volgde weinig ontsteking op, en de *ligatuur*, viel op den derden dag af. Gedurende eenige dagen, leed zij aan buikloop en men bemerkte, eenen geringen graad van uitzakking; daarna werd de stoelgang regelmatiger en de uitzakking van den darm, kwam niet weder.

ZES EN VIJFTIGSTE GEVAL.

Uitzakking van den aars, welke door de operatie behandeld werd.

Een grijsaard van meer dan zeventig jaren, riep op den derden Maart, 1822, mijnen bijstand in, uithoofde van een gezwel, hetwelk ik bij onderzoek, eene gedeeltelijke uitzakking van den endeldarm bevond te zijn. De uitgezakte darm, vormde naar het scheen zeldzaam een gezwel, dat grooter dan eene kleine kastanje was. Nadat hij vele jaren onderhevig was geweest, aan eene volheid omtrent de rand van de sluitspier, had er zich omtrent acht jaren geleden een gezwel gevormd, het-

hetwelk in ontsteking overging, etterde en genas; sedert dien tijd was de zwakte, die de uitzakking had voortgebracht, meer en meer blijkbaar geworden en had laatstelijk, bij den stoelgang, veel last en pijn veroorzaakt, zijnde de ontlasting dikwerf bloedig.

Hij was gewoonlijk aan buikloop onderhevig, die hem des nachts, somtijds bij herhaling overviel, vooral wanneer hij koude had gevat, door welke, gelijk hij zeide, altoos zijne darmen aangedaan werden.

2 April. Eene zeer gemakkelijke ontlasting van bloed uit den aars, had de deelen ontladen, die nu niet boven de helft, hunner gewone grootte, uitgezakt waren; doch daar hij zeer begeerig was, om van zijne ongesteldheid ontslagen te worden, bragt ik een haakje (*tenaculum*) door en vatte een klein gedeelte, van de gezwollene bekleedselen en van het binnenste vlies, des uitgezakten darms, in ééne *ligatuur*. De pijn was voor een oogenblik hevig, doch werd zeer spoedig minder.

5 April. De *ligatuur* was afgevallen. De deelen, weinig hinder ondervonden hebbende, zagen er zuiver en wel uit. De lijder was nog aan loslijvigheid onderhevig; ik schreef hem een afkooksel der kina, met de *confectio aromatica*, ten gebruike voor.

9 April. De lijder bevond zich in alle opzigten wel. Het kleine zweertje genas. De darmen waren nu des nachts volkomen rustig, en eens daags had er ontlasting plaats.

16 Mei. De deelen waren sedert lang genezen. De verrigtingen des darmkanaals, waren nu gere-

geld en gezond. Sedert de *operatie*, had er geene uitzakking, of bloeding meer plaats gehad; en om zijne eigene uitdrukking te gebruiken, *was hij nu zuiver en gezond.*

ZEVEN EN VIJFTIGSTE GEVAL.

Uitzakking van den endeldarm, welke door de operatie behandeld werd.

Het volgend berigt, is, voor zoo verre de toevallen betreft, dat van den lijder zelve, zijnde een heer van 50 jaren, die mij in de maand Januarij, 1822, raadpleegde en mij het navolgend verhaal zijner ziekte ter hand stelde:

Zoo dikwerf ik mij op het geheim gemak be-geef, heeft er altoos eene aanmerkelijke uitzakking van den endeldarm plaats, en de drekstoffen worden meestal, met groote moeite geloosd. Het eerste gedeelte der geloosde stoffen, schijnt somtijds hard te zijn, en uit de wijze, waarop hetzelfde ontlast wordt, optemaken, zoude men zeggen, dat het de overblijfsels van de laatste stoelgang waren; daarna komen er door lang te zitten, een aantal kleine stukjes te voorschijn, die niet hard, maar ruw en onregelmatig zijn en waarvan sommigen, zoo groot niet zijn als mijn kleine vinger; op een anderen tijd zijn zij wederom regelmatig, doch deze, komen naderhand langzamerhand te voorschijn, even als of zij in het verwijde gedeelte van den aars gelegen waren, vallende zij dan neder, zonder dat de aangedane deelen eenig vermogen schijnen te bezitten, om ze optehouden. Dit gebeurt somtijds, na dat ik een halfuur gezeten heb. Wan-
neer

neer ik op het sekreet zittende, winden loos; dan veroorzaken deze dikwerf, de bovengemelde gedeeltelijke ontlasting. Ik ben altoos verplicht, de uitgezakte deelen binnen te brengen en indien ik het daarheen rigten kan, dat ik des avonds op het sekreet, en kort daaraan naar bed ga, dan blijven meestentijds de deelen binnen, en ik ben dan den volgenden dag volkomen wel, en vrij, van alle soort van onaangenaam gevoel. Doch indien ik mij genoodzaakt vind, om bij dag af te gaan, dan ben ik daarna geheel buiten staat tot gaan, uit hoofde van het uitvallen der deelen, hetwelk eene sterke begeerte tot ontlasting te weeg brengt, en het is dikwerf niet dan met de grootste moeite, dat ik de ontlasting kan ophouden, tot dat ik het sekreet bereikt heb. Deze last, vergezeld van het uitzakken der deelen, heeft vijf of zesmalen daags plaats, tot dat deze zoo gevoelig worden, uit hoofde van het gedurig inbrengen derzelve, dat ten laatsten, de pijn aanmerkelijk is. De uitzakking heeft nimmer eene mindere grootte, dan die van een ei, en is dikwerf grooter. Drie of viermaal in het jaar, heb ik, gedurende zeven of acht dagen te zamen genomen, bij iedere stoelgang, eene hoeveelheid bloed, die ten naasten bij eene halve pint op eens, doch somtijds meer bedroeg, ontlast, hetgeen geene andere gevolgen voor mij had, als dat ik mij verzwakt gevoelde, krijgende ik echter na het ophouden dier ontlasting, spoedig mijne krachten terug. Dikwerf bevond ik, dat de ontlastingen aanmerkelijker waren, wanneer ik mij voor eenen dag op het land bevond; doch wanneer ik den geheelen dag verstoppt ben, zoo als ik te

voren reeds beschreef, dan ben ik geheel onbekwaam om uittegaan. Indien ik daarna gedurende twee uren zit, dan zullen binnen tien minuten, nadat ik mij in beweging begeef, de deelen uitzakken. Dit lijden heeft negen of tien jaren geduurt en is op eene ongevoelige wijze erger geworden.

Uit gewoonte, word ik omtrent vier uren des morgens wakker, en hetzij ik aandrang tot ontlasting gevoel of niet, tracht ik gewoonlijk eenen stoelgang te krijgen, dat mij meestal gelukt, ontlastende ik nu meer, dan minder. Door lange, droevige ondervinding, kan ik meestal vooraf bepalen, of de stoelgang die ik heb, van een lastig gevoel over dag, zal gevolgd worden. Ik ben altoos, zoowel wat de ziel, als het ligchaam betreft, aan een werkzaam leven gewoon geweest.

Op het sekreet zijnde, schijnt het dikwerf, als of het uitgezakte deel, opgeblazen is, wanneer een stuk drek af zal vallen. Soms, wanneer ik de uitgezakte deelen binnenbreng, toonen zij geneigtheid, om zich zelve te helpen, doch dikwerf heeft dit anders plaats, in welk geval de deelen, bij wijze van brokken naar binnen schijnen te gaan.

14 Januarij, 1822. Deze lijder kwam bij mij, en vertoonde mij eene uitzakking van den darm, ter grootte van een hoenderei; en dit had altoos plaats, zijnde de uitzakking dan dikwerf grooter, wanneer hij stoelgang had, of een halfuur stond. Ik schreef hem kina, en een zagt laxermiddel voor; dit bragt eene geregelde werking des darmkanaals voort, zonder eenige andere werking uitte oefenen.

10 April. 1825. De lijder berigtte mij, dat hij nu tijd genoeg had, om de *operatie* te ondergaan. De uitzakking geene plaats hebbende, waren er nu verscheidene, kleine gezwollene aanbeijen, aan den rand van den aars aanwezig. Zeer bevreesd zijnde, voor de gevolgen der *operatie*, en overtuigd, van de verontrustende uitgestrektheid der ziekte, die in dit geval plaats had, mij daarenboven, de twijfelachtige uitkomst derzelve, in een geval, hetwelk eenigzins aan dit gelijk was, herinnerende (a), besloot ik, de *operatie*, op eene andere wijze te verrigten.

Door middel eener kromme naald, bragt ik op eens een zilver pinnetje, losjes in, nadat ik, door een haakje (*tenaculum*), de deelen naar buiten gebragt had; gemelde naald voerde ik aldus in, dat ik zoowel in diepte, als uitgebreidheid, zoo veel van de huid en het celachtig vlies insloot, als genoegzaam scheen te zijn; de naald doorgevoerd hebbende, liet ik het pinnetje zitten. De naald werd op dezelfde wijze, aan de tegenovergestelde zijde van de sluitspier doorgevoerd. Nu werd eene sterke *ligatuur*, achter, rond de einden van elk pinnetje gebragt en vastgebonden. De pijn na de *operatie*, werd door het zamen-snoeren der deelen veroorzaakt. In den avond, was uit hoofde van de hevige *tenesmus*, een groot stuk van den gezwollen darm naar buiten gedrongen, hetwelk niet weder kon binnen gebragt worden. Pijnstillende en warme pappen, bragten verligting der pijn te weeg, doch de aandrang tot hoest-

(a) Zeventigste Geval.

hoesten, werd er den volgenden dag door verergerd.

13 April. De scherpe pijnen waren nu dof geworden en er had een gevoel van zeerheid, in en rondom de deelen plaats. De eerste twee dagen, vertoonde zich eene groote hoeveelheid dunne, *ichoreuse* stof, die met bloed geverfd was, en uit den darm kwam; dezelve scheen zich daarna meer te bepalen, tot de plaats der *operatie*. Met het pappen werd voortgegaan.

14 April. Een eetlepel ricinus-olie, waarna warme thee gedronken werd, bragt eene zeer overvloedige stoelgang, die uitermate galachtig en stinkende was, te weeg en dat wel met veel minder pijn gepaard, dan men had durven verwachten. Bij het onderzoek, ontdekte men met genoeg, dat de ontlasting, de uitzakking niet in het minste vermeerderd had, ofschoon het te voren naar buiten gedrongen gedeelte des darms, slechts langzaam naar binnen ging. Dezen nacht sliep hij voor het eerst goed, en had veel minder plaatselijke pijn.

16. April. Hij had gedurende den geheelen nacht zware pijn, in en rondom de deelen. Hij had een weinig dunne, galachtige ontlasting. Daar hij zich verbeelde, dat het pijnstillend middel, de hoest vermeerderde, had hij hetzelfde niet genomen.

18 April. De plaatselijke pijn en het algemeen onbehagelijk gevoel, deden mij besluiten, de pinnetjes weg te nemen. Het uitgezakte gedeelte van den darm was omtrent half zoo groot als te voren. Daar hij veel klaagde over de zwaarte en de verslapping door de pap aangebragt, verbond ik

ik de deelen met kleine wickjes, die in boom-olie bevochtigd waren en die ik rondom instak. Des avonds waren echter de plaatselijke pijnen zeer toegenomen, zoo wel in hevigheid als uitgestrektheid, inwendig langs den loop van den darm en omtrent deszelfs benedenste gedeelte; de uitgezakte darm, die ingekrompen en gedeeltelijk droog was, scheen genegen tot ettering. Ik beval hem wederom aan, bij het naar bed gaan een rustverwekkende *haustus* te nemen, hetwelk hij tot nog toe verzuimd had.

21 April. Gisteren en heden was hij zeer neerslagtig, angstvallig en ziek. Hij had scherpe pijnen, die in onderscheidene rigtingen, langs den loop der dikke darmen schoten; doch drukking veroorzaakte geene duidelijke gevoeligheid. Ofschoon men er een had voorgeschreven, had hij nog geen *anodynum* genomen. Des avonds vond ik hem zoo ziek, dat ik aan zijne bloedverwanten zeide, dat indien ik hem 's morgens niet beter vond, ik zoude verzoeken, dat men zijnen gewonen Arts deed ontbieden; ik bleef intusschen bij hem, tot dat ik hem een rustverwekkend drankje had zien nemen.

22 April. Den lijder bezoekende, had ik het genoeg te ondervinden, dat ik niet had mistast. Het gevoel van inwendige pijn en onbehagelijkheid was veel vermindert. Eenig bier (*ale*) dat hij den avond te voren gebruikt had, was hem ook wel bekomen. Ten einde de ernstige gevolgen die ik nu duidelijk zag, dat na het verzuimen van het gebruik des pijnstillenden middels te wachten waren, te vermijden, zeide men hem,

hij de voorgeschrevene *haustus*, met geregelde tusschenpoozingen nemen moest, opdat de eetlust beter zoude worden. Door deze wijze om deszelfs werking uit te leggen, kwam men de zwarigheid te boven; hij dacht nu aan geen heulsap, doch nam het geneesmiddel geregeld, en het gestel onderging door den invloed van het pijnstillend middel eene zoo spoedige verbetering, dat het bijna ongelooflijk was. Na de *operatie* was er nog na geene ontlasting de minste uitzakking gevolgd. Na dat de etterachtige oppervlakte van het uitgezakte stuk van den darm, dunne vliesjes had afgeworpen, was dezelve zuiver geworden, werd met *gramilaties* overdekt en genas gedeeltelijk.

De ontlasting uit den darm, die voor eenige dagen zeer overvloedig en *ichoreus* was, werd door een stinkender vocht vervangen en had nu meer de gedaante van eene matige afscheiding van gezonden etter. Het uitgezakte stuk van den darm kromp zeer schielijk in en was omtrent genezen.

5 Mei. De lijder is zoo veel beter, en zoo nabij zijne herstelling, dat ik hem veroorloofde om zijn landgoed te *Enfield* voor een paar dagen te gaan bezoeken. Nu schreef ik wederom de kina, benevens een ontlastmiddel voor, wordende de deelen verbonden met eene oplossing van salpeterzuur zilver.

13 Mei. Hij heeft geene nadeelen van zijn reisje ondervonden, zijnde zijne gezondheid geheel hersteld. Bij het onderzoek scheen de inwendige oppervlakte van de sluitspier, zoo verre men zien konde, ontveld te zijn, terwijl de lijder over een ge-

gevoel van zeerheid klaagde, waarbij eene nog aanmerkelijke uitvloeiing, van een weiachtig vocht uit den darm plaats had. Den veel vermogenden invloed der *Bals. Copaiuae*, in het beteugelen van etterachtige uitvloeiingen uit de pishuis, in aanmerking nemende, schreef ik hem nu dezelve voor.

14 Mei. Het geneesmiddel was tweemaal gebruikt, en de ontlasting uit den darm, was bijkans tot op een zesde gedeelte der vorige hoeveelheid verminderd. Er was eene overvloedige gemakkelijke stoelgang gevolgd. Ik bragt eene plukselwiek, die met eene oplossing van zeven greinen salpeterzuur zilver, in eene ons water bevochtigd was, in den sluitspier binnen.

Daar het balsamisch mengsel, volkomen aan het doel beantwoord had, werd hetzelfde, na een gebruik van twee of drie dagen ter zijde gezet.

18 Mei. Alle uitwendige zwelling en ontlasting uit het darmkanaal, zoo wel als de pijn, waren verdwenen, in een woord, al zijn lijden had opgehouden, zoo dat ik mijn afscheid nam.

27 Mei. Het deed mij leed te hooren dat hij zeer gekweld werd door hevige pijn, spanning en gevoeligheid door den geheelen onderbuik, alsmede door pijn, in het onderste gedeelte van de rug. Hij had *ricinus*-olie gebruikt, doch met een slecht gevolg, want ofschoon hij viermalen naar het sekreet moest, hiertoe door sterken aandrang gedreven, zoo raakte hij echter bijna niets kwijt. Hij dacht dat deze aanval voor een gedeelte kon veroorzaakt zijn, door het gebruik van eenige desert-lepeltjes gestampde kandjsuiker en *spermaceti*,
dat

dat hij tegen den hoest gebruikt had. Mij de bijzondere wijze te binnen brengende, op welke het kleinste stukje vet, het darmkanaal van eenen Heer, die mij het jaar te voren geraadpleegd had (a), altoos in wanorde bragt, schreef ik een aftreksel van de *senna*, met *sulphas magnesioe* en *tinctura sennae* voor, waardoor het mij gelukte, de onverteerbare *spermaceti* te doen ontlasten, zoo dat na eenige weinige, gemakkelijke en overvloedige stoelgangen, de pijn, spanning en andere onaangename toevallen, geheel verdwenen en de lijder zich volmaakt wel gevoelde.

ACHT EN VIJFTIGSTE GEVAL.

Gezwollene aanbeijen, vergezeld van uitzakking.

51 Mei 1821. Ik werd door zeker Heer geraadpleegd, die sedert lang aan een lijden onderhevig was, dat hij aan het verlies van kracht en werkingsvermogen des darmkanaals toeschreef. Hij was dan ook, gedurende bijkans vijf jaren, op eene pijnlijke en lastige wijze door aanbeijen en hardlijvigheid gekweld geworden. Sedert achttien maanden gebeurde het zelden dat hij stoelgang had, zonder geneesmiddelen er voor te gebruiken. Gedurende den zomer had hij het koude bad gebruikt, dat hem altoos dadelijk stoelgang verschafte, doch daar dit hulpmiddel in den winter minder aangenaam was, werd hetzelfde ter zijde gesteld.

Hij

(a) Elfde geval.

Hij zeide dat hij sterk van gestel was geworden, vergezeld van volbloedigheid in het hoofd, die dikwerf het gebruik van koppen en bloedzuigers vereischt had. De maag en onderbuik waren bij aanhoudendheid onbehagelijk, gespannen en als overladen. Indien er stoelgang bij hem bevorderd werd, bestond dezelve of uit harde brokken, of was bij afwisseling dun. Gedurende het laatste jaar hadden de gezwollene aanbeijen hem geene tusschenpoozingen van rust vergund, zoo wel wat de pijn als de uitvloeijing betrof. De eerste noodzaakte hem dikwijls het gezelschap te verlaten of zijne bezigheden te staken, in de tijd van een oogenblik; de laatste, die gewoonlijk dun en wit, somtijds bloedig was, verplichtte hem menigmaal om verscheidene keeren des daags van linnen te veranderen.

Bij het onderzoek, vond ik een groot doch slap gezwel aan de linker, en een kleiner, aan de regterzijde van de sluitspier; tusschen deze lag eene breede, dubbele vouw, van het inwendig darmvlies; dit alles lag als in een bad, van eene dunne, stinkende, bloedige wei, die in overvloed geloosd werd.

Door het gebruik gedurende eenige weinige weken, van een versterkend en openend geneesmiddel, te zamen met het plaatselijk gebruik van koud bronwater, verbeterde de gezondheid des lijders, op eene verwonderlijke wijze.

15 Junij. De werking der darmen, werd door zeer zachte hulpmiddelen, volkomen regelmatig. Het lastig gevoel van volheid in het hoofd en omtrent het onderste gedeelte van den endeldarm, had

had geheel opgehouden. Hem werd bevolen, dezelfde geneesmiddelen, met eenige verandering, nog veertien dagen lang te gebruiken, waarop hij zijn afscheid nam.

22 Januarij, 1822. De lijder bezocht mij en verhaalde, dat door de werking der bovengemelde geneesmiddelen, zijne gezondheid zoo had toegenomen, dat zijne vrienden hem gedurig geluk wenschten, over de verandering en verbetering, in zijne uitwendige gedaante.

NEGEN EN VIJFTIGSTE GEVAL.

Buitengewoon groote uitzakking van den endeldarm, verzeld van ineenschuiving en onderstelde vernaauwing.

10 Mei, 1821. Ik werd door eenen Heer van hoogen rang bezocht, die van kindsbeen af aan, aan een gevoel van volheid in den aars, telkens als hij op het sekreet zat, onderhevig geweest was. Hij had ook reden om te denken, dat er zich iets tegennatuurlijks in den darm bevond; of het al dan niet eene zamentrekking was, kon hij niet beslissen; doch hij gevoelde dikwerf pijn en moeilijkheid in den darm en wanneer de geloosde drekstoffen hard waren, dan waren dezelve te zamengedrukt, plat en kleinder dan gewoonlijk.

16 Mei. Voor dat ik hem onderzocht, deed ik den darm uitzetten, door het inspuiten van laauw water. In het eerst zeide hij, dat het niet door-
ging; doch toen ik volhield en het water gesta-
dig bleef inbrengen, gelukte het mij, eene genoeg-
zame hoeveelheid intespuiten. Daarna bragt ik de
groot-

grootste zilveren bal in , doch kon dezelve op eens , slechts eenige weinige duimen inbrengen , daar eene drukking , tegen de wijkende hinderpaal , vlogen van prikkeling , omtrent den hals der blaas , vergezeld van aandrang tot het loozen van water , te weeg bragt. Na herhaalde , zachte pogingen , gaven eindelijk echter de deelen toe en het werktuig , werd zonder eenige moeite , ter diepte van elf duimen ingebracht , wordende alstoen de verdere doorgang belet en een onaangenaam gevoel te weeg gebragt , alleen omdat hetzelfde , tegen de zijde van den darm drukte. Toen ik het werktuig wegnam , kwam de darm wederom in zijne vorige ligging , de bal werd weder met eenige moeite naar beneden gebragt en toen dezelve geheel weggenomen , en de vinger naar binnen was gebragt , voelde men duidelijk , dat het bovenste gedeelte van den darm , naar beneden was gezakt in het onderste gedeelte , en aldaar dwarsche vouwen vormde , waardoor de dubbelzinnigheid en moeilijkheid van dit geval veroorzaakt werd.

18 Mei. De deelen onderzocht zijnde , juist na dat hij van het sekreet kwam , vondt men dat er eene uitzakking , die veel grooter was dan de grootste oranjeappel , plaats had ; dezelve was gezwollen en droop van bloed. Dit was altoos het geval , ofschoon dezelve nu aanmerkelijker dan gewoonlijk zijnde , zoo ondervond men bij het inbrengen eenige moeilijkheid ; gewoonlijk werd ze gemakkelijk ingebracht.

Mijn gevoelen betrekkelijk dit geval was , dat door de aanhoudende verslapping en gebrek aan kracht , in de vliezen van het onderste gedeelte
van

van den darm, deszelfs bovenste gedeelte, gewoonlijk naar beneden zakte, in het onderste, waardoor eene ineenschuiving gevormd werd; en misschien was het dit gedeelte, dat tusschenbeiden door de sluitspier naar buiten drong, ofschoon de aanmerkelijke zwelling der deelen, de beslis-
sing van dit punt, zonder onnoodige pijn te veroorzaken, geenszins toestond. Deze wanorder, in de ligging der deelen van het darmkanaal binnen de sluitspier, had aanleiding gegeven tot het denkbeeld van vernauwing, ofschoon er van derzelve wezentlijk bestaan, gelukkiglijk geen het minste bewijs aanwezig was.

Als het eenige middel, om van de lastige en menigvuldig plaats hebbende pijnen, die met dit lijden gepaard gingen, verlost te worden, raadde ik het verrigten der *operatie* aan; terwijl ik ter zelfder tijd den lijder bekend maakte, dat ik de volstrekte noodzakelijkheid niet inzag, om dezelve dadelijk te verrigten, zoo het hem nu niet geval-
len mogt, twee of drie weken in de stad te blijven; ofschoon dit lijden ter eeniger tijd erger konde worden en eene zeer ernstige gedaante aannemen.

Ten einde zoo mogelijk, den toestand des lijders te verbeteren, werden hem eenige versterkende geneesmiddelen, aldus voorgeschreven, dat zij de werking des darmkanaels, op eene gemakkelijke wijze zouden regelen; en daar hij het bij nadere overweging, voorzigtig dacht te zijn, om de bewerking voor het tegenwoordige uittestellen, zoo verliet deze Heer *Londen*, al spoedig daarna.

ZESTIGSTE GEVAL.

Uitzakking van den aars, die door de operatie behandeld werd.

C. P., acht en zeventig jaren oud, was reeds twee jaren aan uitzakking van den aars onderhevig geweest, wanneer hij den 4 October, 1819, in het Gasthuis werd opgenomen. De uitzakking, die zonder bekende oorzaak ontstaan was, had in het eerst slechts nu en dan plaats, doch werd weldra menigvuldiger; nu laatstelijk schenen er onderscheidene aanvallen van buikloop, waaraan hij te voren nimmer onderhevig was, uit ontstaan te zijn.

Toen hij werd opgenomen, leed hij aan buikloop. Bij het onderzoek vond men aan den rand van den aars, verscheidene kleine rimpels in de bekleedselen. Wanneer de uitzakking zijne gewone grootte had, hield dezelve omtrent vier duimen, van het onderste gedeelte van den darm ingesloten.

5 October. De grootste der kleine huidrimpels, die buiten de sluitspier waren, werd in eene *ligatuur* bevat. De *operatie* verwekte slechts weinig pijn. Den volgenden dag waren de omliggende deelen zeer gezwollen en heet. Bij den stoelgang kwam de uitzakking tot omtrent een vierde gedeelte van deszelfs gewone grootte, wederom te voorschijn. Het aanwenden van omslagen werd voorgeschreven.

10 October. De *ligatuur* was afgefallen en de zwelling had geheel opgehouden. Deze dag had hij drie stoelgangen; de rand van den aars

was bij de eene slechts even merkbaar uitgezakt, doch bij geen van beide de anderen.

20 December. De uitzakking had zich in het minste niet weder vertoond, daar de deelen hunne kracht volkomen en standvastig behielden.

EEN EN ZESTIGSTE GEVAL.

Uitzakking van den aars, welke door de operatie behandeld werd.

19 November 1820. Zekere Dame vervoegde zich bij mij, ten behoeve van haren kleinen jongen, een kind van zes jaren, die voor eenige maanden eene lastige uitzakking van den aars, telkens wanneer hij stoelgang had, had gekregen, bij welke gelegenheid, hij gewoonlijk pijn en bloeding ondervond. De deelen onderzoekende, nadat men hem had laten persen, even als bij den stoelgang, vond ik eene uitzakking, die waarschijnlijk een gevolg was van de verslapping en den *oedemateusen* toestand van het zeer vaatrijk, inwendig darmvlies; de uitzakking had de grootte van eene kers, en werd gemakkelijk wederom binnen gebragt. Bij nader onderzoek hoorde ik, dat de stoelgang gewoonlijk geregeld was, ofschoon er somtijds buikloop plaats had.

20 November. Na buitengewoon veel moeite aangewend te hebben, was ik in staat een gedeelte van de verslapte rand van den aars op te nemen, hetwelk, na onderbonden te zijn, een bultje, ter grootte van eene kleine tuin-erwt (*garden pea*) vormde. Er volgde geene ontsteking, of zelfs de minste merkbare roodheid der huid, die de li-
ga-

gatuur onmiddellijk omringde. De *ligatuur* viel binnen drie dagen af, en vier dagen daarna was het kleine wondje geheel genezen.

In dit geval waren de eerste gevolgen der *operatie*, eenigzins onderscheiden van diegene, welke ik bij volwassenen heb waargenomen, ofschoon de eindelijke uitkomst dezelfde was.

5 December. Alle de toevallen waren veel minder dan voor de *operatie*; de uitzakking, die te voren zeer pijnlijk was, was zulks nu in het geheel niet; voorheen had dezelve bij iedere stoelgang plaats, somtijds verscheidene reizen daags, doch thans, daar de ontlasting regelmatig was, werd ze slechts eens, in drie of vier dagen waargenomen; te voren grooter zijnde, was dezelve nu veel kleiner. Voorheen plagt de uitzakking te bloeden, doch dit hield na den dag waarop de *operatie* verrigt was, voor altoos op; ook ging ze nu van zelf naar binnen, daar men ze voorheen altoos in moest brengen.

29 Januarij 1821. Er na vragende, had ik het genoeg te vernemen, dat de ziekte volkomen genezen was, hebbende men gedurende de laatste zes weken, zorgvuldig en naauwkeurig, op de darmverrigtingen des kinds acht geslagen, zonder dat men den minsten schijn van het terugkeeren der uitzakking bespeurd had.

TWEE EN ZESTIGSTE GEVAL.

Uitzakking van den endeldarm, welke door de operatie behandeld werd.

Maart 1821. Een huisschilder, 65 jaren oud,

klaagde over *een naar beneden vallen des darms*, waaraan hij sedert negen of tien jaren onderhevig was. Altijd had dit plaats gedurende den stoelgang, en dikwerf wanneer hij zich vermoeide. Na dat hij op mijn verzoek den darm naar buiten had gedrukt, vond ik dit gedeelte zoo groot als eenen kleinen appel. Dikwerf was hij door het schilders koliek aangetast geweest, waartegen hij de *ricinus*-olie, als het krachtdadigste hulpmiddel gebruikt had; hij was van gedachten dat deze ongesteldheid, aanleiding tot de uitzakking gegeven had. De twee kleinste vingers van iedere hand, waren ineengesrokken en verlamd.

13 Maart. Ter zijner herstel lag ik eene *ligatuur*, om een gedeelte der verslapte bekleedselen, ter linkerzijde van den aars; en na den tweeden dag lag ik er eene pap over heen. De pijn was matig, de *ligatuur* liet op den vierden dag los.

24 Maart. Na de operatie was er geen de minste blijk der uitzakking meer waargenomen, gelijk de ziekte zich ook in het vervolg niet wederom vertoonde.

DRIE EN ZESTIGSTE GEVAL.

Uitzakking van den endeldarm, die door de operatie behandeld werd.

6 Mei 1825. Ik verrigtte de *operatie* bij een man van 47 jaren, die eene uitzakking van den endeldarm had, onder de gedaante van een gezwel, ter grootte van eenen kleine appel, waaraan
hij

hij sedert verscheidene jaren van tijd tot tijd onderhevig was geweest. Ook had hij onderscheidene gezwollene aanbeijen.

De *operatie* werd even als in het zeven en vijftigste geval verrigt; er had niets bijzonders plaats. Na den tweeden dag had hij zeer weinig pijn. De pinnetjes en *ligaturen* vielen op den zesden dag af.

13 Mei. Ik vond de zweren zuiver, gezond en genezende.

17 Mei. De deelen zijn genezen, zonder dat zich na de *operatie* eenig blijk der ziekte meer heeft opgedaan.

VIER EN ZESTIGSTE GEVAL.

Uitzakking door eene kneuzing, welke door de operatie behandeld werd.

Een matroos, 30 jaren oud, kwam den 7. April 1821 in het Gasthuis. Hij zeide, dat hij in het jaar 1805 aan boord van de *Valiant*, een schip van 74 stukken, hetwelk voor *Plymouth* lag, diende; dat hij overvloed van prijsgeld hebbende, zoo dat hij drie horologiën op zak had, een weinig dronken was, in welken toestand hij uitgleed, en van het groote dek langs den trap van het voorluik, tot op het benedendek viel, bonzende tegen iedere trap. Des anderendaags morgens werd hij eene kneuzing gewaar en bij den stoelgang ontdekte hij eene zwelling, zijnde dit de darm, die ter lengte van vier of vijf duimen uitgezakt was. Hij werd bij den Heelmeester gebragt,

die dezelve wederom binnen bragt. Na dien tijd had deze uitzakking gedurig plaats, vooral na dronkenschap.

Weinige dagen voor zijne opneming in het gasthuis, was zijn ongemak buitengewoon lastig geworden, door het zitten gedurende eenige uren in eene stoomboot; en voor dat hij in het huis kwam, had hij met moeite eenige mijlen naar de stad gegaan.

Bij het onderzoek vond men, dat een *oedemateus* gezwel, bij den aars, twee groote rimpels van het inwendig vlies van den darm omringde; deze rimpels zagen er wankleurig uit, en waren duidelijk genegen tot versterf. Voor het oogenblik werd hem de rust aanbevolen, en het aanleggen van omslagen over de zwelling.

14 April. Het grootste der *oedemateuse* gezwollen aan den rand van den aars, werd door middel van eene eenvoudige *ligatuur* onderbonden, die op den vijfden dag afviel.

24 April. Hij betuigde zijne dankbaarheid en zeide beter te zijn dan hij gedurende vele jaren geweest was, want hij had nu een of twee ontlastingen daags, zonder dat zich de uitzakking na de *operatie* nog in het minst vertoond had.

1 Mei. Hij werd volkomen hersteld zijnde, ontslagen.

VIJF EN ZESTIGSTE GEVAL.

Uitzakking van den endeldarm, welke door de operatie behandeld werd.

25 Mei 1822. Zeker man, zijnde een Heelmees-

meester, die omtrent 50 jaren oud was, kwam uit de omstreken van *Bristol*, om mij te raadplegen over eene zeer aanmerkelijke uitzakking van den darm, die altoos bij den stoelgang plaats had, en die hij veronderstelde dat reeds van de geboorte af bij hem bestaan had, of ten minsten zoo lang, als zijn geheugen ging. Den volgenden dag volbragt ik, met de vriendelijke hulp van *Dr. KERRISON*, de *operatie*. Men verzocht hem dat hij voor dezelve, gedurende tien minuten op het stilletje zoude zitten; een gedeelte van den uitgezakten darm, ter grootte van een ganzenei, werd alstoen binnengebragt, en eene gezwollene aanbei aan de linkerzijde, en eene andere ter rechterzijde onderbonden. Hij stond de hevige pijn der *operatie* zeer wel door.

5 Junij. Gisteren ging hij van *Bond-street*, alwaar hij zijn verblijf hield, in een rijtuig, naar het ander eind van *Sloane street*, ten einde eenige goede vrienden te bezoeken, gaande hij des avonds, gelijk hij zeide, zonder eenige moeite, te voet wederom.

4 Junij. De *ligaturen* waren beide afgevallen en alle zwelling was verdwenen; hij was zoo wel, dat, daar hij eene plaats in den postwagen gehuurd had, ten einde zich wederom naar huis te begeven, hij afscheid van mij nam en denzelfden avond *Londen* verliet.

In dit geval, heeft er na de *operatie*, geen de minste terugkeer der uitzakking plaats gehad.

10 Julij. Ik ontving eenen brief van hem, die de meest voldoende berigten inhield.

5 October. Hij berigtte mij, hetgeen volgt: *De*

eenige hinder, die ik na de operatie ondervonden heb, heeft bestaan in eene kleine, niets beduidende mate van prikkeling en ligte tenesmus; deze waren echter van zoo weinig beduidenis en hadden zoo zelden plaats, dat ik er geene melding van zoude gemaakt hebben, indien gij mij niet bijzonder verzocht had, dit te doen.

27 Julij, 1825. Ik had het genoegen, eenen brief van dezen lijder te ontvangen, die met de volgende voldoende woorden eindigde: *Met het grootste genoegen, betuig ik uw mijne verplichting, voor de nog altoos voortdurende verbetering mijner gezondheid, die ik onder uwe handen ondervonden heb en die mij, het leven helpt veraangenamen.*

ZES EN ZESTIGSTE GEVAL.

Uitzakking van den aars, welke door de operatie behandeld werd.

Een man, 45 jaren oud, kwam mij den 10 Mei, 1820, raadplegen. Hij klaagde over eene aanhoudende ongemakkelijkheid en prikkeling bij den aars. Hij was aan aanbeijen onderhevig geweest, doch vermoedde dat zijn voornaamste lijden, van eenen anderen aard was. Verscheidene jaren, in eene heete luchtstreek doorgebracht hebbende, had hij aan ontsteking van de lever geleden; en sedert dien tijd, had hij altoos acht op zijn darmkanaal gegeven, welkers verrigtingen regelmatig waren. Desnietteenstaande, had er gewoonlijk, eene zekere mate van volheid of uit-

zak-

zakking omtrent den aars, bij de ontlasting plaats.

Den aars onderzoekende, vond ik verscheidene verslapte plooijen in de huid, die voor een gedeelte *oedemateus* waren; binnen deze, lag een klein, uitgezakt gedeelte, van het inwendig vlies des darms. Op de vraag, van waar de hinder die hij gevoelde, ontsproot, antwoordde hij, dat hij de plaats kon aanwijzen, waarop hij dadelijk met zijnen vinger, het uitstekend gedeelte, van het binnenste vlies aanraakte. Wanneer hij perstte, kwam er een stuk, van het onderste gedeelte des darms naar buiten, dat groot genoeg was, om het daarzijn van eene uitzakking te bewijzen; hetwelk niet zoo zeer de aandacht tot zich trok, van wege deszelfs omvang, of de nu en dan er bij plaats hebbende bloeding, als wel uit hoofde der prikkeling, die hem op den duur onbekwaam maakte, om zijne bezigheden naar behooren waar te nemen, en hem dikwerf aan hevige pijn, bij het gaan, rijden, ja zelfs bij het zitten, blootstelde. Ik beval hem dien zelfden avond, eene *haustus laxans* te nemen, en verrigtte de volgende ochtend de *operatie*.

Het haakje (*tenaculum*) stak ik door de huidplooi, ter linkerzijde van den aars, waarop het verslapte inwendig vlies lag, wordende de punt van het werktuig, alzoo naar buiten gebragt, dat er, zoo veel dit mogelijk was, van het slijmvlies mede werd ingesloten. Er werd eene *ligatuur* aangelegd, die zeer weinig pijn veroorzaakte. Hij zeide, dat hij den volgende dag eenige pijn gevoelde, alsmede eenige doofheid, langs de bin-

nenzijde van de linker dij. Daar ik zijn gestel, als weinig genegen tot eene ontstekingachtige aan-doening te zijn, beschouwde, zoo werden de aangedane deelen, alleen maar met eene wick met *ceraat* bedekt, verbonden, en den lijder, de rust aanbevolen.

Op den derden dag viel de *ligatuur* af, de kleine wond, werd gedurende eenige weinige dagen gepapt en vervolgens verbonden, met eene slappe oplossing van het salpeterzure zilver.

Op den tienden dag was de wond genezen, en hij kon zitten, of gaan, met meer gemak, dan gedurende langen tijd voor de *operatie*. Hem werd het opleggen van eene oplossing van aluin, indien dit gevordert werd, aanbevolen, alsmede het dagelijks gebruik, van het plaatselijk koude bad.

Op den veertienden dag zeide ik hem, dat hij nu gerust aan zijne bezigheden kon gaan, en ik nam mijn afscheid.

In de maand Maart, 1821, had ik het genoeg te vernemen, dat deze man na de *operatie*, eene goede gezondheid genoten had, zonder de minste geneigdheid, tot het wederkeeren der ziekte te bespeuren.

ZEVEN EN ZESTIGSTE GEVAL.

Uitzakking van den endeldarm, vergezeld van gezwollene aanbeijen, welke door de operatie behandeld werd.

8 April, 1819. Een man, 52 jaren oud, stalknecht van beroep, riep mijne hulp in, voor
eeni-

eenige pijnlijke gezwellen, aan den rand van den aars, waarbij zich somtijds, eene zekere mate van uitzakking van den darm, bij de buikontlasting voegde. Bij het onderzoek, vond ik verscheidene bloederige, gezwollene aanbeijen, die pijnlijk en loodverwig waren. Ik zeide hem, dat de beste raad, die ik hem geven kon, bestond in het ondergaan eener *operatie*, die hem waarschijnlijk slechts voor weinige dagen, het huis zoude doen houden; en waardoor hij niet alleen van de eene, maar ook van de andere kwaal zoude verlost worden, maar dat, indien men deze *operatie* verzuimde te verrigten, de uitzakking van den darm, niet alleen zoude voortduren, maar naar alle waarschijnlijkheid, van kwaad tot erger zoude overslaan. Hij antwoordde echter, dat hij zich niet verkoos, aan eenige *operatie* te onderwerpen; waarom men hem eene koude wassing, en eenig geneesmiddel voorschreef, waarna hij vertrok.

25 Mei, 1822. Te huis komende, vond ik hem op mij wachten, zijnde zijn uitzien slecht. Hij was zeer ten ondergebracht door pijn en langdurig lijden, en had berouw over zijne voormalige weigering der *operatie*, doch bovenal wenschte hij nu hartelijk, om van zijn lijden verlost te worden. Ik vond nu groote gezwollene aanbeijen, doch eene nog grootere zwelling, veroorzaakt door een stuk darm, dat op den duur uitgezakt was, vergezeld van aanmerkelijke, lastige pijn, en eene aanhoudende overvloedige uitvloeiing. Daar de toestand der darmen, het gebruik van voorbereidende geneesmiddelen, geenszins vorderde, zoo lag ik dadelijk eene *ligatuur* aan, rondom de
groot-

grootste gezwollene aanbei, aan de linkerzijde; en eene andere, rondom eene tweede zwelling, aan de regterzijde, een klein gedeelte van den uitgezakten darm, mede in dezelve insluitende. De pijn der *operatie*, was ten minsten tienmaal heviger, dan dezelve zoude geweest zijn, toen ik ze te voren voorstelde. Gedurende den nacht, was de onderbuik zeer gevoelig, niettegenstaande men den lijder, een *opiaat* had doen gebruiken toen hij zich naar bed begaf, en hem pappen had doen aanleggen.

28 Mei. De lijder bevindt zich wel, hem wordt eene kinadränk voorgeschreven, te zamen met een laxermiddel.

31 Mei. Heden viel de laatste der *ligaturen* af. Met het pappen wordt nog voortgegaan.

20 Junij. De zwelling is geheel verdwenen; de uitvloeijing heeft opgehouden, de kleine zweer is geheel genezen, zonder dat na de *operatie*, de uitzakking ook in het minst is wedergekomen. Daar hij zich nu geheel wel bevond, betuigde hij zijne dankbaarheid, verzocht om ontslagen te worden en werd dien ten gevolge weggezonden.

ACHT EN ZESTIGSTE GEVAL.

Aanmerkelijke uitzakking van den endeldarm, die een gevolg van ontsteking en aan-eenhechting was, doch wederom werd ingebracht.

Zaterdag den 27 Julij 1822. Een kooldrager, 42 jaren oud, werd in het Huis opgenomen, met eene zeer aanmerkelijke en pijnlijke uitzakking van den

den endeldarm. Bij het onderzoek vond ik het stuk des uitgezakten darms ten minsten driemaal grooter dan een hoenderei, van eene doffe, bruine kleur en naar het uitwendige te oordeelen, door koud vuur aangedaan. Hij zeide mij, dat hetzelfde voor het eerst naar buiten was gekomen de vorige maandag, terwijl hij bezig was met het opslaan van eenige zware zakken met kolen, ontstaande hierdoor groote smarten in het deel. Daarna eene zekere hoeveelheid hout hakkende, werd de uitzakking zoo groot en pijnlijk, dat hij zijn werk naauwelijks kon ten einde brengen. In de hoop dat ze den volgenden ochtend naar binnen zoude zijn gegaan, ging hij naar bed; doch bragt eenen slapeloozen pijnlijken nacht door. Hij had dagelijks ontlasting, doch van groote pijn vergezeld, daar de uitzakking bleef. Daar aanhoudende en zorgvuldig aangewende pogingen om dezelve wederom binnen te brengen, vruchteloos waren, werden omslagen en pappen aangewend.

29 Julij. Na met warm water gewasschen te zijn, bleek het bij het onderzoek, dat de geheele oppervlakte van het gezwel, behalve de in het midden gelegene opening van den darm, in dunne vezeltjes wegetterde. Hier en daar had deze ziekelijke aandoening verscheidene kleine adertjes, mede in deszelfs verrigting betrokken; op andere plaatsen hingen kleine gedeeltens van het verstorven inwendig- en het *oedemateuse* celachtig vlies, als verweekte lappen neder. Met behulp van een handdoek, doch niet zonder aanmerkelijke, scherpe pijn, slaagde ik nu bijkans in het binnen brengen der uitzakking door de sluitspier, doch de-
zel-

zelve kwam telkens wederom. Daarom stak ik mijn vinger, na dezelve met olie besmeerd te hebben, in de opening die in het midden des darms was, waarop ik de omliggende deelen met den handdoek naar boven drukte, op welke wijze het mij naderhand gelukte het geheele uitgezakte gedeelte binnen te krijgen. De hierdoor veroorzaakte pijn was zeer groot, doch in een kwartier uurs had dezelve bijkans opgehouden.

30 Julij. De uitzakking was niet wedergekeerd, zelfs niet bij den stoelgang. De aangedane deelen waren nog pijnlijk, doch zeer weinig, in vergelijking van te voren.

De pijn die de uitzakking van het bovengemelde gezwel vergezelde, en de moeilijkheid, die men bij het weder inbrengen gewaar werd, waren duidelijke blijken dat er eene zekere mate van ontsteking had plaats gegrepen, die eene aaneenkleaving der deelen in hune nieuwe ligging veroorzaakt had; dit gevoel werd versterkt door de soort van pijnen, die hij gedurende het inbrengen gewaar werd en die hij zeide te zijn even als of er spelden en naalden door zijn vleesch gestoken werden, waardoor onrust en beving ontstonden. Nimmer nam ik deze toevallen in eenige der zeer groote uitzakkingen van dit soort waar, ten zij de deelen te voren door ontsteking geleden hadden.

7 Augustus. De stoelgang regelmatig, zijnde de lijder eerder loslijvig dan het tegendeel, doch er heeft geene de minste herhaling der uitzakking plaats gehad. Het gevoel van zeerheid, dat gedurende de buiksontlasting plaats had, heeft geheel opgehouden. Zich zelve volkomen hersteld gevo-

voe-

voelende, vraagde hij om het huis te mogen verlaten, waarom hij ook ontslagen werd.

NEGEN EN ZESTIGSTE GEVAL.

Uitzakking van den aars, gepaard met een ettergezwel.

22 September 1820. Ik werd bij een man van middelbare jaren geroepen. Hij zeide, dat hij volgens zijne meening lang aan aanbeijen geleden had, die dikwerf bloedden, doch nog menigvuldiger pijn en prikkeling veroorzaakten. Hierdoor was twee of drie jaren geleden eene uitzakking van een gedeelte des darms te weeg gebragt, wanneer hij ontlasting had, vooral indien hij hardlijvig was, waartoe hij altoos geneigdheid had gehad. Hij zeide, dat hij reeds lang voornemens was geweest, mij te raadplegen, en dat hij geloofde, dat hij dit reeds te lang verzuimd had.

Bij het onderzoek bleek het, dat de gezwollen klein, doch de verslapping der deelen groot was. Hij klaagde over *tenesmus*, drukking en een gevoel van hitte op eene zekere plaats; doch daar ik noch roodheid, noch zwelling, noch weekheid, in eenig bijzonder gedeelte duidelijk ontdekken kon, zoo verzocht ik hem om eenige weinige minuten op het stilletje te zitten, ten einde de gewone mate der uitzakking te kunnen bepalen. De hierdoor ontstane uitzakking had den omvang van eene groote halve oranje-appel; deze bragt ik wederom in, en de holte van den darm onderzoekende, vond ik deze voor het uiterlijke gezond, doch zeer verslapt te zijn.

Tot

Tot herstel van zijn lijden raadde ik die midde-
len aan, die ik in andere gevallen had aangewend;
hij stemde er in toe, dat de *operatie* den vol-
genden dag zoude verrigt worden, waarom hem
eene *haustus laxans* werd voorgeschreven, om
bij het naar bed gaan te nemen.

25 September. Het geneesmiddel, had over-
vloedige ontlasting ten gevolge gehad en had een
nieuw soort van prikkeling, en meer pijn doen
ontstaan, tot dat even voor mijn bezoek, het
scheen als of er iets was opengebarsten, waaruit
tot zijne groote verligting, eene rijkelijke uitvloei-
jing plaats had. Bij het onderzoek der deelen,
vond men eene kleine opening, en het was zoo
wel den Heer HEAVISIDE als mij duidelijk, dat
het eenigste wat nu te doen stond was, om het
ettergezwel en de *sinus*, indien er eene mogt
aanwezig zijn, te openen en de voorgenomene
operatie uit te stellen; dit werd dan nu alzoo
verrigt, de wond werd verbonden, eene warme
pap er over gelegd en den lijder te bed gebracht.

26 September. Uit de weinig ontstokene dee-
len, vloeide eene groote hoeveelheid dunne, *icho-
reuse* en stinkende etterstof. De pols was opge-
wekt, doch de krachten gezonken. De darmen,
die verstopt en door winden opgezet waren, dron-
gen een klein gedeelte, van het onderste stuk des
darms, daar de sluitspier thans zeer verzwakt was,
naar buiten, zelfs wanneer de lijder lag. Bij het
onderzoek werd ik gewaar, dat de uitzakking,
ter linkerzijde van den endeldarm plaats had en
dat zich aan den linker, of omgekeerden rand
van den darm, eenige verwijdde of *variceuse*

aders bevonden , die ik met eene sonde aanraakte ; gedeeltelijk lagen zij in de zelfstandigheid van den darm verborgen , en voor een ander gedeelte door opslorping , op sommige plaatsen van het slijmvlies zichtbaar.

2 October. De lijder was gedurende de twee laatste dagen , onder het gebruik van het afkooksel en de tinctuur van kina met zwavelzuur , veel beter geworden , nadat hij eenige dagen , aan eenen afmattenden en pijnlijken aanval van jigt in de groote teen , geleden had ; de huid was , even als het geheel gestel , genegen tot overmatige verslapping ; uit den darm en den aars , vloeide eene zoo bovenmatige hoeveelheid , van eene dunne , *ichoreuse* en stinkende stof , dat men genoodzaakt was een toegevouwen laken onder hem te leggen , hetwelk twee of driemaal daags moest verwisseld worden. De pols zwak , 108 slagen in de minuut , de tong zuiver en vochtig , de stoelgang tamelijk regelmatig. Hij gebruikte van de kina , benevens portwijn en had daarenboven eenen zeer voedenden leefregel.

Gedurende de laatste dagen had ik opgemerkt , dat eenige der bloot liggende adergezwelletjes , die met het bedorven vocht dat wegvloeide , in aanraking waren , allengs hunne vastigheid verloren , zich oplostten en eindelijk door versterf aangedaan werden , waarna eene holligheid overbleef , die met eene tamelijk gezonde etterstof gevuld was. Zijne gezondheid was , na het gebruik der kina , in zoo verre verbeterd geworden , dat hij wederom zonder in onmagt te vallen , op zijne voeten staan kon.

4 October. De uitwaseming minder sterk ; de vloeijing niet zoo overvloedig en veel minder stinkend.

16 October. De gezondheid en krachten des lijders , zijn geheel teruggekeerd. De pols is tot 80 slagen verminderd en is sterk. De door de *operatie* veroorzaakte wonde is sedert lang genezen. Daar ik zag , dat de oppervlakte , waarop zich de verstorvene aders bevonden hadden , uit hoofde van deszelfs aanhoudende blootstelling aan de hitte en vochtigheid , tot geene genezing kon komen , zoo deed ik eene wick , die met eene loodoplossing bevochtigd was , op het aangedane deel leggen , hetwelk hierdoor koel gehouden en van pijn bevrijd werd , en spoedig genas. Het uitgezakte gedeelte , kromp allengs van de grootte van een okkernoot , tot die van een gewone boon , en nam langzamerhand de kleur , en andere uiterlijke kenteekens der uitwendige bekleedselen aan , uit hoofde van deszelfs aanhoudende blootstelling aan de lucht. Indien ik er mijne aandacht , niet bij voortduring op had bepaald gehouden , dan had ik nu met geene zekerheid kunnen beslissen , of het een gedeelte van den darm was , of niet.

De tot nu toe gebruikte geneesmiddelen , maakten thans plaats , voor eene verbinding van versterkende en openende middelen , door welker gebruik , de darmen binnen weinige weken in staat geraakten , om hunne verrigtingen van zelf , en op eene regelmatige wijze te volbrengen , hetwelk , gelijk hij mij verzekerde , in zeer vele jaren het geval bij hem niet geweest was.

25 October. Het volkomen herstelde uitgezakte gedeelte van den darm, had juist dezelfde uitwendige gedaante, als de andere deelen der huid. Met uitzondering van dit kleine gedeelte, had er na het volbrengen der *operatie*, geene uitzakking plaats gehad, ofschoon de sluitspier, door de gedeeltelijke doorsnijding van zijne spiervezels, eenigermate verzwakt had moeten worden.

Het schijnt dus, dat zelfs de geringe graad van ontsteking, die door de *operatie* der *fistula ani* veroorzaakt moge worden, genoegzaam is ter genezing der uitzakking.

Daar ik eens mijne vreeze te kennen had gegeven, dat er eene vernauwing van den endeldarm plaats had, verzocht hij mij om zijnen geest, voor dat ik mijn afscheid nam, daaromtrent gerust te stellen. Ten einde aan dit verzoek te voldoen, spoot ik eerst eene zekere hoeveelheid laauw water in, eene handelwijze, die ik in verscheidene gevallen, bijzonder gepast gevonden heb, als volkomen aan het doel, om alle moeilijkheden, waarover andere Heelkundigen zich beklagt hebben, uit den weg te ruimen, beantwoordende, welke moeilijkheden voornamelijk ontstonden, uit de rimpels, die somtijds in den darm plaats hadden; en het was onder deze zachte uitzetting, dat ik eenen zilveren bal, die eenen duim in doorsnede had, ter diepte van dertien duimen, met het grootste gemak in de holte des darms inbragt, zonder dat zulks in het minst eenig onaangenaam gevoel te weeg bragt, ten bewijze dat de endeldarm in alle opzigten gezond was.

ZEVENTIGSTE GEVAL.

Uitzakking van den endeldarm, die door de operatie behandeld werd.

Een man, die acht en dertig jaren oud was en op het land woonde, kwam den 16 Augustus 1820 mij over eene uitzakking van den aars raadplegen. Sedert verscheidene jaren was hij hieraan onderhevig geweest, zijnde hem de oorzaak van dit gebrek onbekend, daar zijn stoelgang altoos tamelijk regelmatig geweest was. Sedert twee jaren had hij een der voornaamste Heelmeesters geraadpleegd, die hem het wasschen met een afkooksel van eikebast, benevens het inspuiten van koud water, voor dat hij stoelgang had, had aanbevolen. Het eerste scheen de bloeding, waaraan hij onderhevig was, te bedaren, terwijl het laatste middel den doorgang der drekstoffen gemakkelijk maakte, ofschoon geen van beide de uitzakking wegnam. In de maand Julij 1820 had een zijner geneeskundige vrienden eene *operatie* in het werk gesteld, die in het aanleggen eener *ligatuur* bestond, en wier doel het doen ophouden der bloeding was; doch dezelve had geenen wezenlijken invloed op de uitzakking. Ten einde dit te verklaren behoort hier opgemerkt te worden, dat de *operatie*, op den oogenblik, dat dezelve verrigt werd, hem geene, en daarna zeer weinig pijn veroorzaakte; dat hij den volgenden dag stoelgang had, zonder de minste pijn of moeilijkheid te ondervinden en dat de *ligatuur* den tweeden dag afviel.

17 Augustus. Bijgestaan door den Heer HEAVISIDE, volbragt ik de *operatie*. Bij het onderzoek bragt eene kleine persing de grootste uitzakking des darms te voorschijn, die ik nog immer zag. Het aldus gevormd gezwel was grooter dan de grootste oranje-appel. Dit had, volgens zijn zeggen, dagelijks plaats. Nadat het gezwel was ingebracht, vertoonde de linkerzijde van den rand van den aars eene aanmerkelijke verwijding, die door eene verslapte vouw der huid, welke *oedemateus* opgezet en vol verwijdde en *variceuse*, door de huid zichtbare aders was, gevormd werd; en aan den rand naast de sluitspier lag eenen breeden rimpel van het inwendig vaatvlies des darms. Nadat het haakje (*tenaculum*), door de grondvlakte van het gezwel was heen gevoerd, werd eene sterke *ligatuur* zoo aangelegd, dat ze het voornaamste gedeelte, benevens den rimpel van het inwendig vlies in zich bevatte. Het toehalen der *ligatuur* veroorzaakte in den aanvang aanmerkelijke pijn, doch door rust, eene liggende gestalte, en het aanwenden van pappen, werd dezelve spoedig verligt.

Op den dag na de *operatie* was de pijn eenvormig en vrij hevig; doch den volgenden ochtend (den 19den Augustus) was dit veel beter; de tong en huid koel, de pols gelijk te voren 60 slagen in de minuut; geene geneigdheid tot stoelgang, doch tusschenbeide opgezetheid door winden veroorzaakt.

21 Augustus. Hij had *ricinus*-olie gebruikt, en toen deze niet werkte, herhaalde hij dit: in den loop van den dag, had hij vier gemakkelijke

en overvloedige stoelgangen, zonder eenige uitzakking van den darm, ofschoon hij zeide, dat hij reeds sedert langen tijd voor de *operatie* nooit op het sekreet kon gaan, zonder dat er eene uitzakking plaats had, die dikwerf met veel pijn en altoos met bloeding en moeilijkheid in het inbrengen derzelve gepaard ging. De deelen waren gevoelig, zonder dat er echter eenige overblijfselen van de aanhoudende pijn, die dadelijk na de *operatie* aanwezig was, bespeurd werden.

24 Augustus. Hij had nogmaals *ricinus*-olie genomen, waarna twee stoelgangen zonder de minste uitzakking gevolgd waren. De *ligatuur* was 's nachts afgevallen; daar de zachte verstorvene massa nog vastzat, werd met de aanwending der pap voortgegaan.

30 Augustus. Evengemelde massa is afgevallen en de wond geneest. Daar zijn rijtuig geschikt was voor eene liggende gestalte, zoo zeide ik hem, dat hij den eersten September de stad kon verlaten, terwijl ik den Heelmeester, die hem op het land zoude behandelen, bij geschrift verzocht, dat hij de wond met eene oplossing van het salpeterzure zilver zoude verbinden, en zorg zoude dragen dat de lijder behoorlijk open lijf had. Hem werd bevolen in het rijtuig te liggen, niet uit hoofde van de wond, of om de pijn die zoude kunnen ontstaan, daar toch het zitten of gaan geene ongemakken meer te weeg bragt; doch eene bovenmatige neiging tot verslapping der deelen bemerkt hebbende, kwam mij het geheele gewigt en de drukking der buksingewanden op de spieren die den aars onderschragen, zoo kort na de *operatie*, nadeelig voor.

10 September. Men berigtte mij dat de wond volkomen genezen was, en dat zijne gezondheid in alle opzigten geheel hersteld was, zoo dat ik er niet tegen konde hebben, dat hij drie of vier uren des daags op de jagt ging.

Ik had het genoegen dezen man den 24sten te spreken, als wanneer hij mij zeide, dat hij volkomen wel bleef, ofschoon hij, daar hij een zeer groot liefhebber der jagt was, eene overvloedige beweging had. De deelen zagen er gezond uit. Ik schreef hem het gebruik van een versterkend geneesmiddel, tweemaal des daags voor.

29 October. De lijder berigtte mij, dat voor het eerst de uitzakking wederom gedeeltelijk had plaats gehad; deze was echter noch van pijn noch van bloeding vergezeld geweest, en had wederom gemakkelijk ingebracht kunnen worden. Ik beval hem het voorgeschreven geneesmiddel voort te gebruiken, en indien de noodzakelijkheid het mogt vorderen, *ricinus*-olie te nemen.

27 November. Deze man een bezoek bij mij afleggende, berigtte mij, dat hij zich volkomen wel bevond; dat hij doorgaans tien of twaalf mijlen daags met zijn geweer gegaan was, zonder eenige terugkeer zijner kwaal te ondervinden, en dat hij, op een bezoek zijnde, een zeebad genomen had, hetwelk zijner gezondheid tot zichtbaar nut had verstrekt. Hij zeide, dat hevige beweging en hardlijvigheid, een gevoel van volheid in de deelen voortbragt. Hij had opgemerkt dat hij nu zelden eenig spoor van bloed in zijne stoelgangen bemerkte, terwijl hij voor het verrigten der *operatie*, altoos gewoon was een weinig en dikwerf

eene aanmerkelijke hoeveelheid bloeds, met den stoelgang kwijt te raken, eene omstandigheid die hem wederhield om de uitnoodiging zijner vrienden aan te nemen, daar het bovenmate onaangenaam voor hem was, om het geheime gemak altoos met bloedvlekken bedekt te zien.

15 Januarij 1821. Hij schreef mij, dat zijne gezondheid zeer goed was, doch dat hij, wanneer hij ontlasting had, wederom altoos uitzakking gewaar werd; somtijds tot een vierde gedeelte der grootte, zoo als dezelve gewoonlijk voor de *operatie* plaats had.

Voldaan over de verandering ten goede, die hij na het verrigten der *operatie* in zijnen toestand ondervonden had, kwam deze man mij wederom raadplegen, daar hij begerig was te weten, of de herhaling der *operatie* niet volkomen aan onze verwachting zoude beantwoorden. Mijn gevoel was ten voordeele van deze herhaling, doch daar ik nog nimmer ondervonden had, dat dezelve ook zelfs maar gedeeltelijk mislukt was, zoo verzocht ik hem, om ook eens den raad van eenen anderen in te nemen. De Heer HEAVISIDE werd dus geraadpleegd, die de zaak uit hetzelfde oogpunt als ik beschouwde, zoo dat tot het doen eener tweede *operatie* besloten werd.

24 Februarij. Deze tweede *operatie* werd verrigt in het bijzijn van Dr. GLADSTONE, en met den bijstand van den Heer HEAVISIDE. De verslapte huid, die ter linkerzijde van den aars gelegen was, verzekerde ik door middel eener dubbele *ligatuur* die ik over eene ingebragte naald, door de grondvlakte dier huid henen bragt en ter weder-

derzijde vastbond. In de eerste zes uren was de pijn zeer hevig, doch werd daarna minder. De nachten waren rustig en de pols bedaard, beneden de zestig slagen in de minuut en natuurlijk.

De *ligaturen* vielen op den negenden dag af. De stoelgang werd, indien dit noodig was, door *ricinus*-olie bevorderd, zonder dat er de minste uitzakking plaats had.

7 Maart. De wond is zuiver en ziet er gezond uit. Het bijzondere, hetwelk in dit geval plaats had, was eene ongewone mate van plaatselijke zwakte, want zelfs na de volkomene herstelling der deelen, had er nimmer buikontlasting plaats, zonder dat er eene bijzondere zuchtachtige zwelling omtrent den aars bespeurd werd, ofschoon er geene uitzakking plaats greep.

9 Junij. Mij bezoekende, zeide hij, dat zijne algemeene gezondheids-toestand, uitermate goed was en dat hij nimmer iets onaangenaams gevoelde, als bij de ontlasting, want dat alsdan nog eene kleine mate van uitzakking plaats had, die echter de moeite niet waard was om er over te spreken, daar ze nimmer een achtste gedeelte van derzelver vorige grootte evenaarde en altoos van zelf wederom naar binnen ging, of met het grootste gemak werd ingebracht; wat de bloeding betrof, hier was geen spoor meer van te vinden.

Ten einde zoo mogelijk de plaatselijke *tonus* van den darm te herstellen, schreef ik op onderscheidene tijden, oplossingen van zwavelzuur, koper en salpeterzuur zilver voor, om in den endeldarm in te spuiten; het eerste middel veroorzaakte pijn en toonde eenige werking uit te oefenen,

nen, het laatste scheen in dit geval krachteloos te zijn.

Junij 1823. Daar de deelen gedurende de twee laatste jaren juist in denzelfden toestand gebleven waren, zonder eenige de minste merkbare vermeerdering der zwakte, gaf ik den raad om verder niets te doen, dan voort te gaan met eene gepaste en aanhoudende aandacht op de gezondheids-toestand te vestigen, zoo wel als op de regelmattige werking des darmkanaals.

EEN EN ZEVENTIGSTE GEVAL.

Ineenschuiving (intussusception) van den endeldarm, vergezeld van bloedstorting, welke door eene geneeskundige behandeling grootelyks verbeterd werd.

Eene vrouw van een vol gestel, 50 jaren oud, riep op den 18den Maart 1822 mijne hulp in. Met betrekking tot de geschiedenis harer ziekte merkte zij op, dat verscheidene zware geboorten het hunne hadden toegebracht tot het beschadigen van het darmkanaal. In het jaar 1805 was zij zeer ziek, zijnde de onderbuik aanhoudend door winden opgezet geweest, terwijl er een lastig gevoel van zwaarte en drukking mede gepaard ging. Ter dier tijd het bed moettende houden, scheen het haar toe, als of in het onderste gedeelte der lendenen een ettergezwel gevormd werd, want te dier plaatse gevoelde zij gedurende acht dagen eene groote hitte, klopping, scheuten en zwelling, terwijl te dier zelfder tijd de stoelgangen van zulke ondragelijke pijnen vergezeld waren, dat
zij

zij zich naauwelijks kon weerhouden van het uit te gillen. Dit gezwel brak door, en dadelijk, nadat er uit de scheede meer dan een theekopvol met eene geele stof was weggevloeid, ondervond zij groote verligting. Ook ging de stoelgang op eens veel gemakkelijker. Binnen weinige dagen hield de ontlasting der stoffen op, en zij gevoelde zich in vergelijking van te voren, wel. Het gevoel van drukking echter kwam dikwijls weder, en bijzonder ten tijde der maandstonden, wanneer er dikwerf hevige kramp in de sluitspier plaats had. Er verliepen gedurig weinige maanden, dat het ettergezwel pijnlijk werd, gedurende eenige dagen opzwol, zich ontlastte en dan genas. Deze bij herhaling plaats hebbende prikkelbare toestand, bragt na eenige jaren een nieuw toeval voort, hetwelk gedurende den toestand der ontsteking, zeer lastig was; dit bestond in een aanhoudende aandrang tot het loozen der pis, vergezeld van een geheel onvermogen, om dit meer dan eens in de vier en twintig uren te doen. Zij poogde zich verligting te verschaffen, met over den damp van warm water te gaan zitten.

Gedurende de laatste weinige jaren was zij aan bloedingen uit het darmkanaal onderhevig geweest, die gewoonlijk op het tijdstip plaats hadden, waarin zich het ettergezwel vormde; gemeenlijk was dan, gedurende twee of drie dagen, bij elke stoelgang bloed zichtbaar, terwijl dit dan daarna ophield.

Toen in het laatste jaar de stonden ophielden, had het ettergezwel, vergezeld van een gevoel van zwaarte in het onderste gedeelte van den darm, menigvuldiger plaats.

21 Maart. Zware pijn in den rug en de lendenen gevoelende, ontbood zij mij en veroorloofde mij den endeldarm te onderzoeken. De darm, met laauw water gevuld zijnde, deed zich aan de onderzoekende vinger als zuiver en gezond op, doch door middel van eenen zilveren bal van middelmatige grootte, ontdekte men, ter diepte van vier duimen, eene zachte, beweegbare hindernis, die zonder pijn voor het werktuig week, tot dat hetzelfde ter diepte van negen duimen in het benedenste gedeelte van den darm was ingebracht geworden. Er werd eenige kina, in verbinding met een zacht laxermiddel voorgeschreven.

22 Maart. Zij verklaarde, dat zij zich na het onderzoek geruster en beter gevoelde, dan zij zich sedert vele jaren gevoeld had, zonder echter hiervan de rede te kunnen bevroeden. Dit werd zoo duidelijk door haar bespeurd, dat het overeenkomstig de waarheid scheen te zijn, hetwelk gevoegd, bij hetgeen in het onderzoek der deelen had plaats gehad, de waarschijnlijkheid deed geboren worden, dat zoo wel het opvullen der ledige ruimte, door het ingespoten vocht, als de drukking door het werktuig veroorzaakt, dat gedeelte van den darm, hetwelk verslapt zijnde, in het meer verwijdde lagere gedeelte was ingezakt, in deszelfs natuurlijke ligging had terug gebragt; terwijl door evengemelde inzakking of inschuiving, noodzakelijk een zeer onaangenaam, plaatselijk gevoel moest geboren worden. Men deed haar met het gebruik der geneesmiddelen, die den dag te voren waren voorgeschreven, voortgaan.

9 April 1825. Deze lijderes is meer dan een
jaar

jaar van den terugkeer van eenig ettergezwel bevrijd gebleven, zoo dat zij, na het plaatselijk onderzoek er niets meer van bespeurd heeft. Tusschenbeide had er nog wel eens een weinig pijn in den darm plaats, vergezeld van het te voorschijn komen van een weinig bloed; dit kon zij echter geheel voorkomen, indien zij de toevlugt tot het te voren door haar gebruikt geweest zijnde geneesmiddel nam, hetwelk nu, in plaats van als een laxeermiddel te werken, den stoelgang van drie of vier keeren daags, tot eene keer terug bragt, en de andere toevallen geheel deed wijken.

September 1823. Zij bleef uitermate wel.

TWEE EN ZEVENTIGSTE GEVAL.

Ineenschuiving (intussusception) der darmen.

15 October 1818. Ik onderzocht het lijk van een groot kind, dat er gezond uitzag, hetwelk den vorigen avond een jaar oud zijnde, aan eene ziekte van het darmkanaal overleden was en dat een uur voor zijn overlijden nog hartig gezogen had. Gedurende verscheidene weken was het door eenen Apotheker behandeld geworden, die hetzelfde in den aanvang geneesmiddelen had voorgeschreven om de loslijvigheid weg te nemen, en daarna om de hardlijvigheid te doen verminderen. Eene week voor het overlijden leed dit kind aanhoudend, waarbij zich zulke sterke persingen voegden, dat gedurende de vruchteloze pogingen tot stoelgang, bloed geloosd werd. Deze toevallen namen toe, doch het kind had geene ontlasting meer, niettegenstaande men hetzelfde de
sterk-

sterkste geneesmiddelen toediende, waarvan eenigen binnen bleven, terwijl de meeste wederom werden uitgebraakt. Men beproefde herhaalde reizen, om hetzelfde door middel van lavementen verligting te bezorgen, doch niettegenstaande men het pijpje goed inbragt, zoo kon men echter het klisteer niet inbrengen, daar hetzelfde onmiddellijk wederom ontliep.

Bij de lijkopening vond ik de darmen opgeblazen. De maag scheen buitengemeen groot en sterk te zijn, doch door den vinger aangeraakt zijnde, viel ze dadelijk te zamen. Dit werd door eene uitgestrekte ontaarding van zijne zelfstandigheid veroorzaakt, terwijl zich dit ingewand hieronder lijdelijk gehouden had; deszelfs kleur was wit, even als na voorafgaande koking, en wanneer men dezelve in het water hing, kon men de brokstukken der vliezen, die in verschillende mate door versterf waren aangedaan, geenszins van de in deszelfs holte bevatte half verteerde en met gal vermengde melk, onderscheiden. Deze onverwachte uitkomst der lijkopening was daardoor ontstaan, dat de verteringskrachten op het ingewand zelfs gewerkt hadden, bijkans voor dat hetzelfde kon gezegd worden zijn levensbeginsel verloren te hebben.

Bij het verder onderzoek ontdekte men, dat eene ineenschuiving van de geheele uitgestrektheid van den karteldarm de oorzaak van den dood geweest was. De in den endeldarm bevatte stoffen waren zeer aanmerkelijk en vulden den geheelen darm tot aan de sluitspier van den aars. Deze toestand der deelen was in het benedenste

gedeelte van den kronkeldarm, dat in de verwijdde holte van den karteldarm was ingezakt, begonnen, en had daarna het begin van dezen darm en vervolgens langzamerhand deszelfs geheele overig gedeelte omgestulpt, hetwelk dus trapse wijze, naar beneden, door den endeldarm heen was getrokken geworden, tot dat hetzelfde de uitwendige opening van den aars bereikt had.

Deze lijkopening bewees ten klaarsten, dat, gelijk reeds gezegd is, de doodelijke vernauwing in het bovenste gedeelte der in elkanderschuiving plaats had. Ter dezer plaatse werd de kronkeldarm en een ander stuk der dunne darmen, opgenomen, welk laatste door het darmscheil, dat aan den kronkeldarm vastgehecht was, en hetwelk voor hetzelfde naar onderen was gedrongen, werd toegetrokken.

De van hunne plaats geweken deelen waren dus de geheele karteldarm, de blinde darm met deszelfs aanhangsel, het benedenste gedeelte van den kronkeldarm, benevens nog een stuk der dunne darmen; indien het gezwel geheel buiten den aars gedrongen was geworden, dan zoude het omgekeerde begin van den karteldarm, dat gedeelte zijn geweest, hetwelk zich voor het oog zoude hebben opgedaan.

De omgekeerde karteldarm, naar zijne lengte opengesneden zijnde, vertoonde de gevolgen der toesnoering in eene aanmerkelijke mate. Zij was aanmerkelijk verdikt en had eene donkere kleur, terwijl uit de verdere ontleding bleek, dat dit veroorzaakt werd door eene laag van uitgevaat bloed,

bloed , hetwelk in het celachtig weefsel , tusschen den slijm- en spierrok des darms , besloten lag. Aan de opening der opgevolde haarvaatjes vertoonden zich nog eenige streepjes gestold bloed , terwijl uit deze vaatjes , de bloeding op de slijmach- tige oppervlakte van den omgekeerden en toege- snoerden karteldarm , juist binnen den aars , had plaats gegrepen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

OVER DE ZWELLING, DOOR AANBEIJEN
VEROORZAAKT.

EERSTE AFDEELING.

Over de oorzaken.

223. De huid, die de rand van den aars onmiddelijk omringd, kan door eene verzameling van vochten, die in het celachtig vlies, dat die huid, met de dieper gelegene deelen verbind, uitgestort zijn, uitgezet worden. Deze uitzetting, die door eene uitstorting, hetzij van bloed, of van een weiachtig vocht, of van beide, veroorzaakt wordt, vormt dat geene, hetwelk men gezwollene aanbeijen noemt.

224. Dit soort van zwelling, welke somtijds zeer ontstoken en dikwerf uitermate pijnlijk is, kan uit de eene of andere prikkeling, die in of nabij het benedenste gedeelte van den endeldarm plaats heeft, ontstaan: meestal hangt ze, van eene hinderis in den bloedsomloop, door de speenaderen, af. De onderscheidene omstandigheden, die op hunne beurt medewerken, om deze ziekte te voorschijn te doen komen en die als eenige, der menigvuldigste oorzaken kunnen beschouwd worden, zijn: een op den duur plaats hebbende,
Y doch

doch verzuimde hardlijvigheid, die de ophooping van verharde drekstoffen in den endeldarm, begunstigd; persingen ten einde dezelve te ontlasten; de drukking der zwangere baarmoeder, of van eenig ziekelijk gezwel; eene zittende leefwijze; plotselinge en hevige aanwending van kracht; het opligten van zware lasten, enz:

TWEEDE AFDEELING.

Toevallen en Verschijnselen.

225. De eerste verschijnselen, die gewoonlijk bij gezwollene aanbeijen plaats hebben, zijn pijn en ontsteking. De lijder klaagt gemeenlijk, over een onaangenaam gevoel van zwaarte en volheid, gelijk ook van hitte, hetwelk gewoonlijk in de lijdende deelen plaats heeft en vooral hevig is, gedurende de ontlasting.

226. Ik heb reeds aangemerkt, dat deze zwelling, door eene uitstorting onder de huid, hetzij van bloed, of van wei, veroorzaakt wordt. Het maken van deze onderscheiding, komt mij zeer noodzakelijk voor, omdat de ondervinding mij geleerd heeft, dat de meest geschikte middelen, ter wegneming van de eene soort van uitstorting, tegen de andere niets vermogen.

227. Deze gezwollen kunnen talrijk zijn, of niet. Soms heeft er alleen een zwelling plaats, er zijn echter gewoonlijk, verscheidene rondom den aars aanwezig.

228. De bloedachtige zwelling van dit soort is ondoorzigtig en in vergelijking van de andere, van eene donkere kleur, daar somtijds het bloed, dui-

duidelijk door de huid zichtbaar is; gewoonlijk wordt dezelve langzaam gevormd en is van eene meer vaste zelfstandigheid. Daartegen zijn de weiachtige gezwollene aanbeijen bleek van kleur, bijna doorschijnend, ten hoogste veerkrachtig, kunnen gemakkelijk ter nedergedrukt worden en ontstaan spoedig; vereischende de eerste gewoonlijk eenige weinige dagen, de laatste weinige uren tot derzelver vorming. De bloedachtige komen bij sterke, de weiachtige meer bij zwakke en prikkelbare voorwerpen voor. De bloedachtige gaan gemeenlijk van onregelmatige stoelgang vergezeld; bij de weiachtige, wordt dit minder dikwijls opgemerkt.

229. Indien er te gelijk ontsteking plaats heeft, dan is deze kwaal zeer pijnlijk. De lijder is dan niet in staat om te gaan, te rijden, of te zitten, zijnde eene volstreckte rust, in eene liggende gestalte, dan alleen dragelijk. Heeft hij gedurende de aanwezigheid der ontsteking stoelgang, dan is de pijn allerhevigst. Deze toevallen, gaan gewoonlijk van eene meer of min koortsachtige hitte en rusteloosheid vergezeld, waarbij zich nu en dan ijling voegt.

230. De ontsteking zich bij gezwollene aanbeijen voegende, gaat zulks in verscheidene opzigten, met ongunstige omstandigheden gepaard. De deelen die dezelve omringen, bezitten eene natuurlijke warmte, die geschikt is, om de plaatselijke hitte te onderhouden, ja zelfs te vermeerderen; de volheid der rondom gelegen bloedvaten, verhindert de omloop des bloeds en vermeerdert derhalve de pijn en spanning; terwijl het zelden mist, of de

hitte en prikkelbaarheid, doen dikwerf eene hevige krampachtige zamentrekking van de sluitspier ontstaan, waardoor de terugkeer des bloeds door de speenaderen, die zich tusschen het slijmvlies van den darm en de spiervezelen der sluitspier, naar den endeldarm begeven, bijna geheel belet wordt.

231. Eene nu en dan plaats hebbende bloedstorting, is in de meeste gevallen, met dit soort van zwelling gepaard. Op deze wijze ontstaat somwijlen, door de persing bij de stoelgang, eene bloeding, terwijl de deelen ontstoken zijn; hier vloeit het bloed gewoonlijk binnen uit den aars, ofschoon het ook tusschenbeide, uit eenig punt der uitwendige zwelling kan voortkomen. Soms tijds heeft de bloeding voor het eerste plaats en komt dikwijls wederom, ofschoon alle andere toevallen ontbreken; ten minste zonder dat er pijn, ontsteking, of uitwendige zwelling plaats heeft.

232. Heeft er eenmaal bloeding plaats gevonden, dan kan men derzelve terugkeer verwachten, die ook bijna altoos plaats heeft; en deze herhaalde bloeding verzwakt, ja vernietigd somtijds, hetzij door derzelve menigvuldigheid, of door de groote hoeveelheid bloed, welke de lijder kwijt raakt, de algemeene gezondheid.

233. Het herhaald bloedverlies, doet allengs de krachten des ligchaams verminderen, terwijl de door dezelve te weeg gebragte stemming, ten zij men er behoorlijk op let, dikwerf de ernstigste gevolgen naar zich sleept.

234. Is de hoeveelheid of het *volumen*, van het in omloop zijnde bloed, uit hoofde men een ge-

gedeelte van hetzelfde heeft weggenomen , vermindert , dan kan dit verlies , alleen door de levenskrachten vergoed worden , welke bijzonder dienen , om dit verlies te herstellen , zoodat zij altoos eenen genoegzamen voorraad bij de hand dienen te hebben , om het gebrek aan te vullen en aan het doel te beantwoorden , waartoe het bloed in de dierlijke huishouding aanwezig is.

235. Even gelijk dus bloedverlies , eene snelle vermindering van het bloed doet ontstaan , brengt zij ter zelfder tijd , eene spoediger herstelling van hetzelfde te weeg , dan anders het geval zijn zoude ; en het spreekt van zelf , dat deze gesteldheid des ligchaams voortdurende , of misschien toenemende , er onmisbaar eene groote en gevaarlijke dobbering uit ontstaan moet , die den lijder nu , aan het onaangenaam en verdrietig gevoel , van bovenmatige vermoeijng en zwakte , en dan wederom , aan de meer gevaarlijke en plotselinge verontrustende gevolgen , van buitengewone volbloedigheid blootstelt (259).

236. Eene krampachtige toetrekking der sluitspier , is , wanneer zij gedurende den ontstekingachtigen of geprikkelden toestand der gezwollene aanbeijen aanwezig is , somtijds een lastig toeval , dat de kwaal des lijders aanmerkelijk verzwaart. De Heer HEAVISIDE is gedurende den loop zijner praktijk , tweemaal geraadpleegd geworden , in gevallen van dit soort , alwaar ontsteking aanwezig zijnde , die door vermoeijng ontstaan was , de hevigheid der kramp van de sluitspier , eene volkomen zamentrekking had doen geboren worden , waardoor versterf veroorzaakt werd , die aan de

lijders het voordeel van eene volkomene genezing aanbragt, zonder dat er eenige *operatie* was noodig geweest. LE DRAN heeft de mogelijkheid hiervan aangestipt.

257. Buitengewone prikkelbaarheid is, zonder dat er zich ontsteking bijvoegd, somtijds de aanleidende oorzaak tot deze kwaal. Meer dan eens ondervond ik, dat dit toeval, de pogingen van verscheidene andere Heelmeesters, die voor mij geraadpleegd waren geworden, vruchteloos had doen zijn. Vooral was het in twee gevallen onmogelijk, om rust of vermindering van lijden, door eenig middel te verkrijgen; daar pappen, omslagen, *opiaten* en alle andere middelen, te vergeefs werden aangewend (a). Men heeft reden om te gelooven, dat er in deze gevallen, eene neiging tot krampachtige zamentrekking der sluitspier, gepaard met eene aanhoudende prikkelbaarheid in den endeldarm, onmiddelijk boven dezelve, aanwezig is. Wat er ook van zijn moge, weinige kwalen heb ik aangetroffen, die lastiger voor den lijder zijn, of meer moeilijkheden opleveren, om door eene geneeskundige behandeling weg te nemen.

258. Aanbeachtige zwellingen gaan somtijds gepaard, hetzij met ontsteking, ettergezwel, of aarsfistel; en in onderscheidene dergelijke gevallen is het mij gebleken, dat zij de voornaamste oorzaak, van alle deze kwalen waren.

259. De zwelling door aanbeijen veroorzaakt is, ten opzichte van deszelfs maaksel, verschillend. De weiachtige zwellingen, zijn in der daad bij-

kans

(a) Twee en negentigste en drie en negentigste geval.

kans niet, als een voorbijgaand gevolg van *oedema*, ontstaan uit prikkeling of ontsteking; daarentegen is de bloedachtige zwelling, het onmiddelijk gevolg, van eene uitvating van bloed.

240. Indien een klein vaatje gesprongen is, dan brengt dit gewoonlijk een enkeld, uitermate pijnlijk en gemeenlijk eenigzins heet gezwel, aan den rand van den aars te voorschijn. In een geval van dit soort, gevoelde de lijder, terwijl hij negen dagen te voren, verharde drekstoffen loosde, pijn ter zijde van den aars, die aanhield en hitte, benevens bovenmatige gevoeligheid deed ontstaan. Onder de huid werd vochtgolving bespeurd, die van zoo veel pijn vergezeld ging, dat ik hem naauwelijks kon bewegen, om zijne toestemming te geven, dat ik er het lancet inbragt. Dit werd echter gedaan, waarna bijna een ons bloed er uit vloeide. De pijn hield dadelijk geheel op en de holte genas binnen drie weken. In een ander geval, klaagde eene vrouw, over eene pijnlijke zwelling, aan den rand van den aars. Dit gezwelletje stond op zich zelf en de huid die hetzelfde bedekte, was prikkelbaar, blinkend en loodkleurig. Het scheen eenige dagen te voren, door ontlasting van verharde drekstoffen te zijn voortgebracht. Het weinige gestolde bloed dat hetzelfde bevattede, werd ontlast, de pijn hield dadelijk op en de wond genas spoedig.

241. Indien dit lijden op eene langzame wijze, door plaatselijke zwakte, of langdurige hardlijvigheid wordt voortgebracht, dan vindt men gewoonlijk, verscheidene gezwollen van ongelijke grootte, rondom de rand van den aars; bevind zich bloed

in dezelve, dan wordt men dit meestal, in van een gescheiden lagen gewaar. Ik onderzocht het maaksel van een soortgelijk gezwel en vond, dat de zwelling, die klaarblijkelijk door bloed werd voortgebracht, noch eene uitgezette ader was, noch eene uitstorting uit dezelve. Had het eerste plaats gehad, dan zoude men de ader gezien hebben; terwijl in het laatste geval, de uitgestorte massa, op zich zelve zoude bestaan hebben. Het was duidelijk, dat de bloedstorting was voortgekomen, uit de haarvaatjes van het celachtig vlies. Het bloed had blaasjes (*cysts*), in het celwijs weefsel gevormd; terwijl de onderscheidene schakeringen, die in de kleur der *coagula* voorkwamen, deden zien, dat het eene eerder dan het andere, was uitgestort geworden. In sommigen had de uitstorting bij herhaling, uit hetzelfde vaatje plaats gehad, gelijk bleek bij de doorsnede, door welke verscheidene, te zamen een middelpunt hebbende, dunne plaatjes te voorschijn kwamen, waarvan de naar buiten gelegene meer helder van kleur waren, terwijl de binnenste, langzamerhand meer donker werden. Het getal der *coagula*, moet in een dezer gezwollen aanmerkelijk zijn geweest, want bij eene enkele doorsnede, telde ik er achtien, waarvan de grootste zoo groot als eene erwten de overige veel kleiner waren.

242. Wanneer de uitwendige huid, die een versch *coagulum* bedekt, door eene overmatige uitrekking barst, dan kan het gebeuren, dat de bloeding uit het vaatje aanhoudt, tot dat de lijder bijna, of zelfs wel geheel flauw wordt; of indien de bloedstorting binnen de sluitspier uit
een

een der opengebarste adertjes plaats heeft, dan kan hetzelfde gebeuren; doch het vaatje was in dit geval te voren reeds in een verzwakte en uitgezette toestand. De naauwkeurige beslissing van dit punt is door verscheidene nieuwere gelegenheden tot onderzoek, gemakkelijk gemaakt. Ik waagde eens het gevoelen te uiten, dat zoo er bloedstorting binnen de sluitspier ontstaat, het mij over het algemeen gepaster voorkwam, dezelfde aan eene ziekelijke toestand van het slijmvlies des darms, dan wel aan de verslapping van de rokken van eenig bijzonder vaatje toe te schrijven. Nu echter weet ik, dat aanbeijen, meestal voortspruiten, uit het openbarsten van een te voren verwijd adertje, gelijk mij verscheiden malen, zelfs daar, waar nimmer eene uitwendige zwelling bestaan had, gebleken is.

243. Indien deze adertjes, die tusschen de darmvliezen gelegen zijn, wijder worden, dan ligt ten zij het inwendig darmvlies op; dit vlies aldus meer dan voorheen, aan de drukking van de in de darmen bevatte stoffen, blootgesteld zijnde, ondergaat hier en daar eene gedeeltelijke opslorping: deze omstandigheden berooven de rokken van het adertje van derzelver steun en banen onvermijdelijk den weg tot eene daarop volgende openbarsting van het adertje zelve. Deze daadzaken zullen door de mede te deelen gevallen worden toegelicht.

DERDE AFDEELING.

Genees- en Heelkundige Behandeling.

244. De weiachtige gezwollene aanbeijen, zijn
Y 5 ge-

gemakkelijk te genezen. Al hetgeen hiertoe gewoonlijk gevorderd wordt, is, volstrekte rust gedurende eenige dagen, behoorlijke buikontlasting en in eenige gevallen onslagen, in andere verkoelende wasschingen der aangedane deelen.

245. Het bloedachtig aanbei-gezwel is dikwerf van veel ontsteking vergezeld, die behalve volstrekte rust eene krachtdadige behandeling vordert. Is de lijder volbloedig en zijn de deelen zeer gezwollen en pijnlijk, dan is de aanwending van eenige koppen op de naastbij gelègene deelen van groot gewigt. Soms tijds zullen bloedzuigers aan het doel beantwoorden; doch indien het noodig is om spoedig vijf of zes oncen bloed weg te nemen, dan is het koppen zekerder en meer gepast. Indien zulks noodig is, kan men de bloeding naderhand nog bevorderen, door warm water of door een afkooksel van slaapbollen. Is de lijder hardlijvig, dan zal het voorzigtig zijn de verergering der toevallen te vermijden door de stoelgang, waardoor soms tijds verharde drekstoffen konden ontlast worden, een weinig uit te stellen, tot dat de toevallen eenigzins bedaard zijn; ofschoon het altoos van gewigt is den onderbuik koel te houden en voor open lijf zorg te dragen, zoo dat indien dit geen plaats heeft, men voorwaar weinige vorderingen in de herstelling maken zal.

246. Wanneer koortsachtige toevallen aanwezig mogten zijn, dan zal het zelden gebeuren, dat zij het gebruik van gepaste middelen weerstaan; zoutachtige zweetmiddelen, of spiesglasbereidingen kunnen, indien dit noodig zij, te zamen met laxeer-middelen toegedient worden en wanneer zij, hunne
wer-

werking naar behooren verrigt hebben, is er niets hetwelk beletten zoude, des avonds een *opiat* toetediennen, ten einde de prikkelbaarheid te verminderen.

247. De krampachtige pijnen in de sluitspier, kunnen gewoonlijk door het aanhoudend gebruik van warme omslagen, of ook somtijds, door eene gedurige zachte drukking der gezwollene deelen, weggenomen worden, door welke middelen, een gedeelte van het bloed, door de speenaderen naar binnen wordt gedreven, wordende hierdoor, het uitwendige gevoel van volheid vermindert.

248. Indien echter, eene neiging tot kramp in de sluitspier, met eene verhoogde prikkelbaarheid des darms gepaard gaat, dan is het eenige mij bekende middel, hetwelk in staat is, om het lijden te doen verminderen en wegtenemen, het inbrengen voor eene zekere tijd, van eene metale *bougie*, terwijl de grootte van dit werktuig, alsmede de min of meer menigvuldige inbrenging van hetzelfde, in dier voege behoort geregeld te worden, dat daardoor de neiging tot kramp der spier, bedwongen worde, wordende door eene aanhoudende drukking, die eene zekere mate van ontsteking doet ontstaan, er eene geheele verandering ten goede, in de gesteldheid der deelen geboren.

249. Indien er, terwijl er ontsteking plaats heeft, zich bloeding opdoet, dan zal deze, de ontlasting der aangedane deelen, krachtdadig bevorderen, waarom ze liever moest bevordert, dan tegengegaan worden, ten zij dezelve te hevig mogt zijn.

250. De ontsteking geweken zijnde, geraken de deelen bijkans wederom, in eenen staat van rust; ofschoon de stoelgang nog, met eenige pijn, of bloeding, of ook wel beide, moge vergezeld gaan. Dit zoo zijnde, zal men gemeenlijk de gezondheid bevorderen, indien men genoegzame zorg voor open lijf draagt, alsmede door het plaatselijk gebruik van koud water, of van een zamentrekkend middel.

251. Volgens mijne eigene ondervinding, heeft de bloedstorting, indien zij menigmalen terugkeert, gewoonlijk plaats uit de vaten, die juist binnen de sluitspier gelegen zijn. Die, welke uit een uitwendig gezwel voorkomt, moge eens of tweemaal zich vertoonen, doch bloeding uit de adertjes, die binnen in den darm gelegen zijn, kan gedurende verscheidene jaren, bijna dagelijks voorkomen, gelijk ook dikwijls geschied.

252. Is het voornaamste kenteeken, of datgeene, hetwelk het meest in het oog behoort gehouden te worden, bij alle lijden, dat uit aanheijen voortspruit, menigvuldige bloedingen, uit de adertjes, die binnen de sluitspier gelegen zijn, terwijl er mogelijk weinige of geene uitwendige zwelling plaats heeft, dan is een der meest geschikte middelen tot herstel, naar mijn gevoelen de metale *bougie*, in dier voege aangewend, als reeds is opgegeven (248); behoorende deszelfs gebruik geregeld te worden, naar het gevoel van den lijder, alsmede naar het vroeger of later te voorschijn treden van ontsteking en genezing (a).

(a) Twee en negentigste, drie en negentigste en vier en negentigste geval.

253. Datgene, hetwelk volgens mijne wijze van zien, het meest in de behandeling van aanbeijen, de aandacht tot zich trekt, is het daarstellen van eene geregelde, gemakkelijke en natuurlijke werking der ingewanden, zonder dat men gedurig in de noodzakelijkheid is, om den toevlugt tot ontlastmiddelen te moeten nemen: door hierover in bijzonderheden te treden, zoude ik echter omtrent datgene vooruitloopen, hetwelk ik voor het laatste gedeelte van dit werkje bewaard heb, waarom ik dan wil overgaan, tot de vermelding van alles, wat door de *operative* Heelkunde, in dit soort van lijden kan verrigt worden.

254. Ons doel behoort zich hier niet enkel, tot de bloote wegneming dezer gezwollen te bepalen, men behoort liever die wijze van *opereren* in het werk te stellen, door welke men op de meest krachtdadige wijze, den lijder voor allen terugkeer der ziekte kan vrij waren; en deze zekerstelling des lijders kan men met meer grond van het gebruik der *ligatuur* verwachten, dan dat men zich van het mes bedient. Door de *ligatuur* vermijdt men ook het gevaar van aanmerkelijke bloedstorting, waarvan de mogelijkheid bij het wegsnijden dier gezwollen, door de voorstanders van het mes, zelfs is toegestaan geworden, zijnde dit eene zwarigheid wier wezentlijk gewigt verre opweegt, tegen eenige tegenwerping, die tot hiertoe tegen de *ligatuur* is gemaakt geworden.

255. Het is bij het verrigten der *operatie* niet noodig, dat men elk gezwel onderbind; zijn er vijf of zes aanwezig, dan zal de onderbinding
van

van twee of drie der grootste, gewoonlijk eenen zoodanigen graad van ontsteking doen ontstaan, als genoegzaam is om eene verandering, in het weefsel der overige deelen te weeg te brengen en waardoor de lijder, voor alle terugkeer der ziekte, volkomen beveiligd is.

256. Men heeft voorgegeven, dat de *ligatuur* veel pijnlijker is dan het mes, doch slechts een geval kwam mij te voren, waarin dit zoo was. Het is nu zeventien jaren geleden, dat dit bij een officier, die juist uit het leger in de Indien terugkeerde, plaats had. De gezwollen, bij welkers wegnemen ik tegenwoordig was, waren noch groot, noch talrijk. Twee *ligaturen* werden slechts aangelegd; na de *operatie*, had er groote pijn, aanmerkelijke koorts en een weinig ijling plaats, doch de gewone ontstekingwerende geneesmiddelen, vergezeld van omslagen, bragten alles wederom binnen weinige dagen tot bedaren, zonder dat dit den terugkeer der gezondheid, of eene grondige genezing der ziekte, in het vervolg, ook zelfs het minste in den weg lag.

257. Nooit volg ik de handelwijze, van eenige der voornaamste Heelmeesters, die, na de *ligatuur* aangelegd te hebben, het gezwel met een lancet openen; want indien de *ligatuur* behoorlijk toegehaald is, dan valt de rede, die men voor deze handelwijze had, weg, omdat een vast afgebonden deel, even zoo min eenige pijn of spanning kan veroorzaken, als datgene, hetwelk geheel van het levend ligchaam is afgescheiden; daarenboven, zijn de gronden, die ik reeds, ter gunste van het aan zich zelve overlaten van an-
de-

dere gezwollen gegeven heb (175), van gelijke toepassing op die, waarover wij nu handelen.

258. Na het afvallen der *ligaturen*, kunnen de omslagen, gerust ter zijde gelegd worden, terwijl men de deelen met koud water wasschen, of met eene koude oplossing vochtig houden kan, ten einde den *tonus* te herstellen en de genezing der verzworene plaatsen, alwaar de gezwollen gezeten hebben, te bevorderen.

259. De evengemelde *operatie* beschouwende, behooren wij onzen blik te vestigen op de omstandigheden, waarin zich de lijder, door derzelve verrigting geplaatst vind. Uit de geschiedenis van zoodanige lijders zien wij gewoonlijk, dat zij gedurende maanden of jaren, aan bloedverlies onderhevig zijn geweest, waarvan wij reeds de gevolgen voor het gestel hebben opgeteekend (235). De gezwollen weggenomen zijnde, is de lijder gewoonlijk niet langer aan bloeding onderhevig, zoodat hij zijne krachten, gemeenlijk zeer spoedig terug krijgt. Het gestel aan iets gewoon, dat nu in eens ophoud, vereischt, uit een geneeskundig oogpunt beschouwd, eenigen tijd en oplettendheid, voor dat zich hetzelfde, naar de nieuwe order der dingen schikken kan. In deze omstandigheden, mag de Heelmeester, den lijder niet dadelijk geheel aan zijn lot overlaten, zoodra de *operatie* verrigt is (a), zonder hem ten minsten een voorschrift, dat op zijne volgende leefwijze betrekking heeft, te geven. Integendeel, men behoort nog gedurende eenen korten tijd, het gestel des lijders waar te nemen en zoo er zich toe-

(a) Negentigste geval,

toevallen mogten opdoen, die eene plaatselijke volbloedigheid aanduiden, dan behoort men ze ten spoedigsten tegen te gaan. De lijder, dit behoorlijk in acht nemende, zal zich in het vervolg rijkelijk beloond vinden, door de terugkeer, tot eenen staat van gezondheid, die hem sedert lang onbekend was; terwijl zijn Heelmeester, het aangenaam gevoel mag genieten, hetwelk na elke poging ter betrachting van het goede, van zelfs volgt, gevoegt bij de bewustheid, van het zijne te hebben toegebracht, om te helpen bewijzen, dat de Heelkunde niet alleen als eene kunst behoort aangezien, maar ook als eene wetenschap vereerd te worden.

DRIE EN ZEVENTIGSTE GEVAL.

Weiachtige aanbei-gezwellen.

Eene magere vrouw, zes en veertig jaren oud, was sedert jaren aan hevige pijnen in de rug en lendenen onderhevig, waarbij zich nu en dan zwelling aan de rand van den aars, en wanneer zij hardlijvig was, bloed onder de drekstoffen vertoonde. Zij zeide dat eene hevige prikkeling, die even binnen den aars plaats had, somtijds, wanneer de pijn in de rug dragelijk was, eene uitwendige volheid, pijn en zwelling, had schijnen voort te brengen. Deze ongemakken echter verdwenen wederom, wanneer er behoorlijke buikontlasting en rust plaats had.

Den 5den Januarij kreeg zij, hevig persende, eene gedeeltelijke uitzakking van den darm, vergezeld van veel pijn en een lastig gevoel van drukking.

De-

Deze uitzakking werd door drukking en liet liggen op den rug, wederom ingebracht, zoo dat zij zich den volgenden ochtend zeer wel bevond. De uitzakking vertoonde zich niet weder.

25 Januarij. Ik onderzocht de deelen en vond verscheidene kleine weiachtige aanbei-gezwellen, gepaard met *oedema* van het celwijs vlies, rondom de rand van den aars. Ik beval dat de deelen bij aanhoudendheid met eene koude wassching, die rijkelijk met azijnzuur lood bedeed was, zouden bedekt worden; de ijderes werd te bed gebragt en men droeg behoorlijk zorg voor den stoelgang. De gezwellen verdwenen weldra onder deze behandeling, en in drie weken was zij geheel bevrijd van haar lijden, zoo dat toen ik vier maanden daarna naar haar vernam, men mij hare goede gezondheid berigtte.

VIER EN ZEVENTIGSTE GEVAL.

Weiachtige aanbei-gezwellen.

De Heer G., van middelbare jaren en van een zwaar doch zwak gestel, raadpleegde mij den 24. Augustus. Ik vond hem met veel pijn, zeer ter nedergedrukt van gemoed en niet in staat om op te zitten, daar hij aan eene kwaal leed, waaraan hij sedert verscheidene jaren onderhevig was, en die men hem gezegd had aanbeijen te zijn. Uit hoofde van de groote plaatselijke prikkelbaarheid en pijn, had hij eene zoodanige vrees voor ontlasting, dat, ofschoon er neiging tot regelmatige ontlasting aanwezig was, hij echter dezelve vermeed, zoo dat hij slechts eens in de drie of

vier dagen ontlasting had. De pols was rad en de tong beslagen.

Bij het onderzoek vond ik verscheidene tamelijk groote gezwollen aan den rand van den aars. Deze gezwollen hadden eene bleek-geelachtige kleur, waren bijna doorschijnend en schenen door prikkeling en drukking der aderen van den endeldarm ontstaan te zijn.

Volstrekte rust, eene oplossing van loodmiddelen en tusschenbeide een laxeermiddel, waren de middelen die voorgeschreven werden; deze bragten binnen weinige dagen zoo veel verligting te weeg, dat hij niet alleen het bed, maar zelfs het huis kon verlaten, zoo dat hij den avond in gezelschap doorbragt. Toen ik acht dagen, nadat ik hem voor het eerst bezocht, de deelen wederom onderzocht, waren er geene zwelling, hitte, noch pijn meer te bespeuren. Hem werd echter nog gedurende eenige weinige dagen het gebruik der kina aanbevolen; waarna ik mijn afscheid van hem nam.

VIJF EN ZEVENTIGSTE GEVAL.

Weiachtige aanbei-gezwollen.

Een man, acht en veertig jaren oud, klaagde in de maand Junij 1819 over pijn bij den stoelgang, die dikwerf met bloed vermengd was; alsmede over een gezwel aan den aars, hetwelk uit eene uitzakking van den darm ontsproot. Bij het onderzoek vond men een gezwel aan den rand van den aars. Dit had in den eersten oogopslag eenige gelijkenis met den uitgezakten darm, doch hetzelfde

zelve bleek uit verscheidene groote, *oedemateuse* prikkelbare en pijnlijke aanbei-gezwellen te bestaan. Door de zorg voor behoorlijke ontlasting, rust en het wasschen met eene oplossing van loodmidde-len, verminderde de zwelling, zoo dat binnen eene week de toevallen geheel verdwenen waren, met uitzondering van eene geringe overblijvende volheid der deelen.

Gedurende de laatste twintig jaren was deze arme man, aan eene uitgestrekte verzwering van het been, onderhevig geweest: hierdoor vormde zich, omtrent een vierendeel jaars, na het verdwijnen der aanbeigezwollen, eene groote roof, (*slough*) die afviel. Terwijl dit gebeurde, barstte de voorste scheenbeenslagader onverhoeds open, zoodat de lijder bijkans in denzelfden oogenblik, aan bloedstorting overleed. De lijkopening werd mij toegestaan. Nadat het onderste gedeelte van den endeldarm, uit het bekken genomen en geopend was, werd hetzelfde zorgvuldig onderzocht. De sluitspier van den aars was buitengewoon verslapt, terwijl men onmiddellijk boven dezelve, de aderen van den endeldarm, met bloed opgevuld gewaar werd; deze waren omtrent eenen duim lang, zeer verwijd en *variceus*, zoo dat zij aanmerkelijk boven de algemeene oppervlakte van het slijmvlies zich verheften. Met water gewasschen zijnde, vertoonden de donker gekleurde, achter het binnenste vlies van den darm gelegene aderen, een schoon kontrast, met de helder gekleurde, op deszelfs oppervlakte gelegene, fijne slagaderlijke takverspreidingen.

Uit de beschouwing van het zoo evengemelde

en vooral uit den toestand der bloedvaten, bleek het duidelijk genoeg, dat, indien er eenige aanmerkelijke bloeding, uit de sluitspier ontstond, deze alleen door het openbarsten der *variceuse* adertjes, kon ontstaan zijn, van welke er verscheidene, zoo groot als eene ganzenschaft waren.

ZES EN ZEVENTIGSTE GEVAL.

Aanbei-gezwollen, door de onderbinding weggenomen.

In de maand Junij 1820, werd ik door den Kollonel E., een zeer verstandig man, geraadpleegd, die, als officier, alle de veldtogten op het schiereiland bijgewoond hebbende, op allerlei wijzen, door aanhoudende en tusschenpoozende koortsen, zoowel als door buikloop, veel geleden had, ten gevolge waarvan, er zich verscheidene gezwellen bij den aars gevormd hadden. Gedurende eenige maanden, waren deze gezwellen zeer pijnlijk, doch daarna minder. Er had zich echter sedert eenigen tijd, eene kleine, gevoelige plaats tusschen deze gezwellen opgedaan, waardoor bij de ontlasting, veel prikkeling en pijn veroorzaakt werd en van welke kwaal, de lijder wenschte bevrijd te worden. Hij zeide, dat hij in verscheidene jaren, geene ontlasting, zonder dat hij er iets voor gebruikte, gehad had; en daar de ondervinding hem had geleerd, dat het aanhoudend gebruik van ontlastmiddelen, uitermate nadeelig was, had hij daarna dikwerf, zijne toevlugt tot lavementen genomen. Ook zeide hij, dat hij aan eene hevige galachtige hoofdpijn onder-

derhevig was , doch daar hij deze , als uit zijn gestel voortspruitende , beschouwde , had hij de hoop , op eenige wezenlijke verbetering in dit opzigt , vaarwel gezegd.

Bij het onderzoek vond ik vier aanbei-gezwollen , waarvan twee bijzonder groot , doch niet zeer gezwollen waren. Dezelve van elkander scheidende , werd ik een klein , rood puistje gewaar , dat het vooruitstekend gedeelte , van een uitgezakte rimpel , van het inwendig darmvlies was. Hetzelve met eene sonde aanrakende , herkende hij het dadelijk , als de oorzaak van alle zijne bezwaren. De gezwollen waren , zoowel wat derzelve grootte , als gevoeligheid aangaat , aan verandering onderhevig ; doch er was geene neiging tot uitzakking , behalve de zoo evengemelde , aanwezig.

Mijne meening , die ik hem mededeelde was , dat de ongemakken van den aars , waar hij over klaagde , zeer wel vatbaar waren , om door het verrigten eener *operatie* , voor altoos weggenomen te worden ; alsmede dat ik dacht , dat zijne gewone hardlijvigheid , door middel eener geneeskundige behandeling , insgelijks zoude kunnen verminderd worden ; en dat wat zijne galachtige hoofdpijn betrof , ik bijna overtuigd was , dat indien de verrigtingen des darmkanaals , wederom tot den staat van gezondheid zouden terug gekeerd zijn , ook dit lijden van het hoofd , spoedig zoude verdwijnen.

Voor het oogenblik schreef ik een ligt *tonicum* voor , te zamen met een zacht openend middel , ten einde er dagelijks gebruik van te maken.

7. Julij. Gedurende de laatste week , heeft hij het volgende , iederen ochtend gebruikt.

℞ *Infus: cinchon,*

— *gent: C: aa Unc. iij.*

Magnes: Sulph: dr. j.

m. d.

De lijder zeide, dat hij in zeer langen tijd, zoo wel niet geweest was, als nu. Het gevoel van plaatselijke volheid veel minder; geene onregelmatige ontlasting, of hardlijvigheid en wat de pijn in het hoofd betrof, heugde het hem niet, er zoo weinig van gevoeld te hebben.

5 Augustus. Met bijstand van den Heer HEAVISIDE, volbragt ik de *operatie*. Het grootste gezwel ter linkerzijde, werd het eerst onderbonden, terwijl de *ligatuur*, te gelijker tijd het uitgezakte gedeelte, van het inwendig vlies van den darm, in zich bevattede. Daarna werd eene tweede *ligatuur*, rond een gezwel, aan de tegenovergestelde zijde van de sluitspier, aangelegd, waarmede de *operatie* besloten werd. Er volgde pijn en zwelling, vergezeld van eene lastige kramp der sluitspier, die, wanneer dit te pas kwam door *opiaten* gestild werd. Des avonds beval ik, eene warme pap aantewenden.

6 Augustus. Bij het verwisselen der pap, vond men, de in de *ligatuur* bevatte deelen, donkerblauw van kleur. Bij mijn avondbezoek, veroorloofde ik het gebruik van een plaatselijk warm bad, waardoor de winden en spanning zeer verminderd werden.

7 Augustus. In den vroegen ochtend, miste men de *ligatuur* der linkerzijde en de zwelling, had in den omtrek van het gezwel, wederom toegenomen, ofschoon men de scheidingslinie duidelijk

lijk gewaar werd, daar alles achter dezelve vol leven was, terwijl het naar voren gelegen gedeelte, ofschoon gespannen, echter loodkleurig en donker er uitzag.

Dit toeval, hetwelk mij nooit te voren overkomen was en dat ik vermoede ontsprooten te zijn, uit de verslapping en het los worden der knoop, door den invloed van het warme bad, was ten uiterste onaangenaam. De *operatie* was met meer pijn, dan gewoonlijk plaats had, gepaard geweest en na het loslaten der *ligatuur*, hing derzelver goede uitwerking er van af, of eene zamensnoering gedurende 24 of 30 uren, genoegzaam zoude zijn, ter volkomen vernietiging van het gezwel, ofschoon ik nu wel hieromtrent, voor mij zelve geen twijfel voedde, was toch gedurende veertien dagen, het aanhoudend gebruik van pappen noodig, voor dat zich het gezwel, gelijk aan eene vaste en harde massa, afscheidde, daarentegen viel de andere *ligatuur*, met het in dezelve bevatte zachte en rotachtig gezwel, op den negenden dag af.

9 Augustus. De lijder was eenigzins verhit en koortsachtig, waarom ik hem eenige *ricinus*-olie voorschreef; dit bragt den volgenden dag, drie ontlastingen te weeg, waardoor tot zijne verwondering, overvloedige, zeer stinkende en galachtige drekstoffen geloosd werden en dat wel, zonder moeite of pijn, waarna de lijder veel koeler was en zich beter bevond.

Na de afscheiding der gezwellen, werden de verzworene deelen gedurende eenige weinige dagen, met pluksel verbonden en daarna met eene oplossing van salpeterzuur zilver. Den vijf-

en twintigsten der maand waren de deelen genezen, en derzelver geprikkelden toestand bijkans verdwenen. Tegen het einde der maand kon hij even goed als te voren uitgaan, zoo dat hij zelfs in zijn rijtuig uitreed. Toen ik mijn afscheid nam, raadde ik hem aan om nog gedurende eenige maanden van het versterkend drankje gebruik te maken en de hoeveelheid van het openend zout, veel te verminderen, of hetzelfde als over het algemeen onnoodig zijnde, geheel weg te laten.

In de maand Januarij 1821, had ik het genoegen dezen Heer te zien en tot mijne zelfsvoldoening te hooren, dat het gevolg der *operatie* zoodanig geweest was, als men slechts wenschen kon, terwijl men hetzelfde, van de daarna aangewendde geneeskundige behandeling zeggen konde.

ZEVEN EN ZEVENTIGSTE GEVAL.

Aanbei-gezwollen, door de ligatuur genezen.

30 September 1820. Ik *opereerde* eene vrouw in het Gasthuis, die 45 jaren oud en sedert verscheidene jaren aan aanbeijen onderhevig was. De twee grootste gezwollen werden onderbonden. Den volgenden dag was de buikontlasting onregelmatig, waarom ik een zacht openend geneesmiddel voorschreef. De deelen werden gepapt, doch de pijn na de *operatie*, was matig. De laatste *ligatuur*, viel op den zevenden dag af.

17 October. De wonden genezen en de deelen geheel hersteld zijnde, betoonde zij zich ten uiterste dankbaar, daar zij nu geheel vrij van pijn en van alle moeilijkheden was, welke zij bij de
buiks-

buiksontlasting en eenigen tijd na dezelve gewoonlijk gevoelde; zij voegde hierbij, dat zij thans veel gezonder was dan vele jaren te voren.

ACHT EN ZEVENTIGSTE GEVAL.

Aanbei-gezwollen, door de ligatuur genezen.

Eene sterke vrouw, 59 jaren oud, die gewoon was veel te werken, leed in de maand Augustus 1819 vele ongemakken, die uit een tusschenbeiden plaats hebbend gevoel van zwaarte, volheid en zwelling aan de rand van den aars, voortkwamen. Dikwerf zeer vermoeid zijnde, bragt de hevige persing weldra eenige van elkander gescheidene en pijnlijke gezwellen te weeg, waarvan de moeijelijkheid altoos voor eenigen tijd verligt werd, wanneer zich de lijderesse ter rust begaf. Nu en dan was zij aan ongeregelde ontlasting en verslapping der darmen onderhevig; dit zoo zijnde, waren de drukking, persing en zwelling, altoos veel aanmerkelijker. Zij had opgemerkt, dat indien de onderbuik verstopt was, de gezwellen geenszins zoo laag waren, terwijl de stoelgang alsdan gewoonlijk met bloeding gepaard ging.

Uit hoofde dezer kwalen verzocht zij den 9den November 1820, om in het gasthuis opgenomen te worden, zeggende, dat de aanhoudende aandrang tot ontlasting, de hevige pijn en vermeerderde zwelling, haar gedurende de twee laatste maanden, het regt over einde staan, bijkans onmogelijk gemaakt hadden.

10 November. Ik onderbond twee der gezwellen aan de linkerzijde, zijnde alleen deze van eenig belang. Men schreef een *opiaat* voor, om des avonds te gebruiken.

14 November. Veel ontstekingachtige zwelling. Er werd een weinig *ricinus*-olie toegediend, die zeer goed werkte.

15 November. De beide *ligaturen* kwamen met de pap mede, voor dat het doode gedeelte zich geheel had afgescheiden. Door het bij voortdurend pappen gedurende eenige weinige dagen werden de *geopereerde* plaatsen zuiver.

26 November. De zwelling is verdwenen, zijnde de deelen geheel genezen, en hebbende de ziekte opgehouden te bestaan. Daar zij zich zoo wel bevond, dat zij zonder pijn gaan en staan konde, begeerde zij uit het huis ontslagen te worden; men achtte het echter voorzigtiger te zijn, haar nog eene week rust te vergunnen, gedurende welken tijd de deelen hunne kracht volkomen terug kregen, waarna men haar liet vertrekken.

NEGEN EN ZEVENTIGSTE GEVAL.

Aanbei-gezwollen, gepaard met vernaauwing van den endeldarm.

In de maand September 1820 ontving ik een bezoek van eene Dame, die over eene ongesteldheid van het onderste gedeelte des darmkanaals en van den aars klaagde; zij zeide dat zij reeds drie of vier van de voornaamste Heelmeesters geraadpleegd had. Volgens haar zeggen was zij verscheidene jaren geleden ten gevolge van een hevig lijden der ingewanden voor het eerst eenige kleine gezwollen die dikwerf zeer pijnlijk waren, gewaar geworden, en na dien tijd, was zij nu en dan aan prikkeling en andere toevallen onderhevig geweest, die zij meende dat uit eene zamentrekking van den darm ontsproten. Bij

Bij het onderzoek vond ik verscheidene kleine gezwollen aan den rand van den aars, benevens eene vernauwing in de uitgestrektheid van een duim, juist binnen de sluitspier. De vernauwing kon echter verwijd worden, en scheen geschikt om voor de *bougie* te wijken.

De eerste schrede, tot herstel der deelen in den gezonden staat, scheen mij toe te zijn, de verwijdering van de aanhoudende oorzaak der prikkeling, te weten der gezwollen, zijnde ik van gevoelen, dat de *operatie* die daarna moest plaats hebben en die in de verwijding der vernauwing bestond, alsdan gemakkelijker zoude kunnen verrigt worden.

15 September. Ik onderbond twee van de voornaamste gezwollen. Een staat van prikkeling en *hysterische* opwekking volgde nu, doch verdween wederom spoedig. Voor het slapengaan werd een *opiaat* toegedient.

17 September. Daar er na de *operatie*, nog geene buiksondasting had plaats gehad, werd er een weinig *ricinus*-olie toegedient, hetwelk groote verligting aanbragt.

18 September. In den vorigen nacht, werd de lijdereuse, niettegenstaande het gebruikte *opiaat*, hetwelk nog elken avond genomen werd, zeer gekweld door krampachtige zamentrekkingen der sluitspier, die, terwijl zij waakte, haar altoos met rust lieten, doch niet misten hare rust te storen, wanneer de slaap haar overviel.

19 September. Men zeide mij, dat eene den stoelgang voorafgaande prikkeling, die, uit hoofde van derzelver menigvuldigheid en hevigheid, sedert verscheiden maanden groote kwellingen had

te

te weeg gebragt, sedert de *operatie* zich slechts eens had doen opmerken en dat nog wel in een zeer geringe graad.

20 September. De *ligaturen* kwamen met de pap mede en lieten eene zuivere en gezonde oppervlakte achter.

12 October. Eenigen tijd na de genezing der wond verstreken zijnde, bragt ik eene *bougie* van gom-elastiek, die de dikte van drie achtste gedeelte van eenen duim had, binnen door de sluitspier, alwaar dezelve gedurende vijf minuten, zonder pijn bleef. Zij zeide, dat zij zich na de *operatie*, in alle opzigten zeer verligt gevoelde.

6 November. Nadat ik mij langzamerhand van eene meer dikke *bougie* bedient had, tot dat ik met gemak, eene van behoorlijke dikte had kunnen inbrengen en nadat de lijderesse ook opgemerkt had, dat de stoelgangen, van geen het minste onaangenaam gevoel meer vergezeld waren, nam zij, voor haar vertrek naar het land, afscheid van mij.

Nadat de lijderesse bij herhaling, over een gebrek aan behoorlijke stoelgang [geklaagd had en haren tegenzin, tegen het aanhoudend gebruik van ontlastmiddelen had te kennen gegeven, diende ik, gedurende bovengemelde behandeling, met het beste gevolg, eenige weken lang geneesmiddelen toe, volgens de grondbeginselen, die ik in het laatste gedeelte van dit werkje heb opgegeven.

TACHTIGSTE GEVAL.

Aanbei-gezwellen.

30 Augustus 1820. Ik kreeg een bezoek van een-

eenen Heer van middelbare jaren, die mij zeide, dat uit hoofde van hardlijvigheid, gedurende eene lange reize door *Italien*, er zich binnen den rand van den aars, pijnlijke gezwellen gevormd hadden en dat in de jongstverloopen maand April, een zijner vrienden, zijnde een Heelmeester, eene *operatie* verrigt had, bij dewelke hij met eene schaar, drie aanbeijen, van de binnenste oppervlakte van den darm had afgesneden, terwijl hij hem verzekerd had borg te willen zijn, dat hij in het vervolg nimmer meer, door deze kwaal zoude aangetast worden. Nu was hij begerig, mijn gevoelen hierover te vernemen.

Bij het onderzoek vond ik, dat er gezwellen geweest waren, doch dat er nu geene meer aanwezig waren. De holte van den darm was gezond, doch de in den aars en aan den rand van dezelve gelegen deelen, hadden grooten aanleg tot verslapping en volheid. Wat mijn gevoelen betrof, zeide ik hem, dat ik het van het grootste gewicht achtte te zijn open lijf te houden, ten einde zoo veel mogelijk, zijne tegenwoordige gezondheid te doen voortduren; doch met betrekking tot eene volkomene zekerheid, voor de terugkeer der ziekte in het vervolg, kon ik hem niet zoo volkomen gerust stellen, als zijn vriend gedaan had, ofschoon hij door eene zorgvuldige oplettendheid, derzelver wederkeer mogelijk zoude kunnen beletten.

EEN EN TACHTIGSTE GEVAL.

Aanbei-gezwellen, hersteld door de ligatuur.

4 Julij 1821. Ik werd door een Heer geraadpleegd,

pleegd, die eenigen tijd geleden, door de, ten gevolge van aanbeijen ontstane last, was gekweld geworden; deze bestond in groote prikkeling en menigvuldige pijn omtrent de sluitspier, die door beweging, of hardlijvigheid van het darmkanaal verzwaaard werd.

Bij het onderzoek, vond ik verscheidene kleine, bloedachtige aanbei-gezwellen, die zeer gevoelig en tot ontsteking geneigd waren. Een openend drankje, benevens verkoelende wassingen werden voorgeschreven.

24 Augustus. De *operatie* aangeraden hebbende, onderbond ik heden het grootste gezwel, daar ik eene naald, van eene dubbele *ligatuur* voorzien, door deszelfs grondvlakte stak, welke *ligaturen* ik ter wederzijde, achter het in het gezwel zich bevindende gestalde bloed, vastbond. Het kleindere gezwel, dat aan de tegenovergestelde zijde gelegen was, werd met eene *ligatuur* onderbonden.

27 Augustus. Er is kramp der sluitspier, die eenigszins lastig is, aanwezig.

2 September. De laatste *ligatuur* is afgeval-
len. De algemeene zwelling is niet aanmerkelijk.

5 September. Daar door het aanhoudend aanleggen van pappen, de deelen zuiver en gezond zijn geworden, worden zij nu met pluksel verbonden.

9 September. Daar de kleine zweertjes volkomen genezen waren en de gezondheid geheel hersteld was, nam ik mijn afscheid.

TWEE EN TACHTIGSTE GEVAL.

Aanbeij-gezwellen, vergezeld van uitzakking en genezing door de ligatuur.

1 Augustus 1822. Eene voorname vrouw, te WEYMOUTH woonachtig, kwam in deze stad, nadat zij verscheiden maanden, uit hoofde van eenen hevigen aanval van aanbeijen, onder de behandeling van hare Geneeskundigen geweest was. Bij het onderzoek vond ik twee gezwellen, bevattende dat ter regterzijde, eene kleine rimpel, van het inwendige vlies van den darra, terwijl dat ter linkerzijde, eene massa van hard gestold bloed, ter grootte van eene groote boon, inhield.

2 Augustus. Daar de lijderesse *Londen* alleen bezocht had om de *operatie* te ondergaan, zoo was zij zeer begerig naar dezelve en daar de toestand des darmkanaals, geene voorafgaande behandeling vereischte, zoo verrigtte ik dezen morgen de *operatie* en bragt, door de Heer HEAVISIDE geholpen, eene *ligatuur* door het linker en eene andere, rondom het regter gezwel, zijnde dit al hetgeen, tot het doen der *operatie* gevordert werd. De lijderesse had gedurende den dag aanmerkelijke pijn, doch sliep 'snachts een weinig.

4 Augustus. Ofschoon de lijderesse geen *opiat* gebruikt had, genoot zij echter gedurende eenige uren, eenen zeer verkwikkenden slaap.

11 Augustus. Er had niets buitengewoons plaats gehad. Men bevond dat de laatste *ligatuur* dezen morgen was afgevallen.

17 Augustus. Zij bevind zich buitengemeen welvarende. Alle zwelling is verdwenen. De
plaat-

plaatsen alwaar de *ligaturen* gezeten hebben, zijn bijkans genezen. Alle plaatselijke pijn, die bij aanbeijen plagt aanwezig te zijn, is geheel verdwenen.

24 Augustus. De deelen zijn geheel genezen en al het voormalig lijden, is volkomen weggenomen. Ik raadde echter voor eenen korten tijd, het gebruik van een zacht openend middel aan, om iederen morgen te gebruiken:

DRIE EN TACHTIGSTE GEVAL.

Een aanbei-gezwel, vergezeld van uitzaking en genezen door de ligatuur.

Een jong Heer, zijnde student in de Godgeleerdheid, kwam den 1sten Mei, 1821, van ETON, om mij te raadplegen over een gezwel, dat zich omtrent een jaar te voren, aan den rand van den aars gevormd had. Hij dacht dit het gevolg te zijn, zoowel van eene hevige beweging bij het kaatsspel en eene sterke koorts die er op volgde, maar vooral van eenige purgeermiddelen, die hij gedurende zijne wederherstelling gebruikt had.

Bij het onderzoek, vertoonde zich een groot bloedig aanbei-gezwel ter linkerzijde van de sluitspier en bij eene nadere bezigtiging der deelen, na dat de lijder stoelgang had gehad, vond men eene aanmerkelijke plooi, van het binnenste vlies des darms, uitgezakt.

2 Mei. Nadat ik een haakje (*tenaculum*) door het gezwel gevoerd had, plaatste ik rondom deszelfs grondvlakte eene *ligatuur* zoodanig, dat ik een gedeelte, van den uitgezakten rand van den darm

darm tevens insloot, waarna ik de *ligatuur* toehaalde.

3 Mei. Ik vond de deelen uitermate zuchtig gezwollen, benevens eene aanmerkelijke uitzakking van het binnenste vlies des darms, ter regterzijde, welke ik te vergeefs trachtte intebrengen. Dit was veroorzaakt geworden, doordat hij op het sekreet zittende, sterk geperst had, daar hij in het denkbeeld was, dat hij ontlasting zoude krijgen.

7 Mei. De twee laatste dagen, waren er pappen aangewend geworden; de uitgezakte darm, had een zwart en verstorven aanzien; de door de ontsteking ontstane zwelling was groot, doch slap. Hij gevoelde zoo vele verligting, dat hij met weinig pijn, gaan en staan konde.

12 Mei. Het aanbei-gezwel en de *ligatuur*, vielen gedurende den nacht af. De drie vorige avonden had hij een warm bad gebruikt, hetwelk de verwijdering van het ontstekingsachtig gezwel, zeer verhaast had en wat de groote uitzakking, van het inwendig darmvlies betrof, deze was allengs verminderd, zoodat noch een zorgvuldig onderzoek, noch het perssen des lijders, mij de minste overgeblevene neiging tot uitzakking konden doen ontdekken.

14 Mei. De wond was zoo gering en de toestand der deelen, op het uiterlijk aanzien zoo gunstig, dat, daar hij mij verzekerde, dat hij zonder hinder zoude kunnen reizen, ik in zijn vertrek naar ETON toestemde.

VIER EN TACHTIGSTE GEVAL.

Aanbeigezwellen, vergezeld van prikkelbaarheid des darmkanaals en eene veronderstelde vernauwing, door de onderbinding behandeld.

22 September, 1822. Kapitein B: die vele jaren in Oost-Indiën doorgebracht hebbende, herhaalde aanvallen van loop en leverziekte had doorgestaan en zich tot zijn herstel naar *Europa* had begeven, raadpleegde mij, over eene *habitueele* prikkelbaarheid des darmkanaals, over eene veronderstelde vernauwing, of zamentrekking van den endeldarm, benevens een gedeeltelijk gebrek aan krachtvermogen van de sluitspier. Voor het overige was zijne gezondheid zeer goed; hij had gewoonlijk, twee of driemaal daags stoelgang. Aan den rand van de sluitspier, vond ik verscheidene aanbei-gezwollen. Eene zilvere bal ter dikte van eenen duim, kon in de holte des darms, indien deze met laauw water gevuld was, met het uiterste gemak, tot eene diepte van dertien duimen worden ingebracht, zonder dat men eenige ongelijkheid, prikkeling, of de minste neiging tot zamentrekking kon bespeuren. Verwonderd over de diepte, tot welke men dit werktuig kon inbrengen en verheugd, over de voldoende uitkomst van het onderzoek, betuigde hij niet bespeurd te hebben, dat het werktuig verder dan de sluitspier was ingebracht geworden.

4 October. Ik zeide hem, dat er geene neiging tot vernauwing aanwezig was, dat het *habitueel* gebrek aan krachtvermogen van de sluitspier mis-schien

schien voor een gedeelte een gevolg was van de gezwollen, die zich aan deszelfs rand bevonden, en dien ten gevolge gaf ik hem den raad, om deze gezwollen te doen wegnemen; nog dezen zelfden dag werd met vriendelijke bijstand van den Heer HEAVISIDE de *operatie* verrigt.

Het grootste gezwel ter linkerzijde werd door middel van het haakje (*tenaculum*) boven de huid uitgehaald, terwijl eene naald, die eene dubbele *ligatuur* bevatte, door deszelfs grondvlakte werd doorgevoerd; vervolgens werd de eene *ligatuur* rondom de linker-, de andere rondom de rechterzijde des gezwels geknoopt; het gezwel ter rechterzijde werd slechts in eene *ligatuur* bevat. De pijn, die in den aanvang uitermate hevig was, ging weldra tot gevoelloosheid over. Ik schreef een rustverwekkend drankje voor, om bij het naar bed gaan te nemen.

5 October. De eenvoudige *ligatuur* was van deszelfs plaats geraakt en afgegleden. De lijder had weinig pijn, de pols was regelmatig. Ik bezocht hem om vijf uren nadenmiddag. Hij was zoo even van het stilletje gekomen, en was niets, dan eene dessertlepelvol van eene groen-geelachtige stof, kwijt geraakt, die mij toescheen de gedaante van etter uit eene verzworene holte te hebben. Daar ik dit verschijnsel in het eerst niet begreep, verzocht ik hem gemelde stof te onderzoeken; hij deed dit en zeide, dat het slechts dezelfde slijmachtige stof was, die hij altoos, nadat er eenige prikkeling had plaats gehad, door hem geloosd werd, zoo dat zelfs het rijden gedurende eenige uren in een rijtuig, genoegzaam was, om dezelve

ten allen tijde te doen te voorschijn komen. Het was er zoo verre van daan, dat dezelve hem eenigen last zoude veroorzaken, dat indien volgens zijn zeggen, hij zich niet in beweging had moeten stellen, omdat hij moest verbed worden, hij naar alle waarschijnlijkheid geen de minste aandrang tot het uitdrijven van gemelde stof, voor den anderen ochtend zoude gevoeld hebben. Ik had alle reden om verzekerd te zijn, dat er voor dien tijd geene zoodanige stof was ontlast geworden, daar ik de ontlasting, die hij gedurende de vorige week was kwijt geraakt, onderzocht had. Hij zeide, dat hij, uitgezonderd bij gelegenheid van de eene of andere prikkelende oorzaak, geene zoodanige slijm gedurende de laatste tien jaren gezien had.

6 October. De lijder heeft eenen goeden nacht doorgebracht; hij heeft minder pijn dan ik immer bij eenigen lijder vond. Hij heeft eene overvloedige, loslijvige, donkergekleurde ontlasting van drekstoffen gehad; even te voren was hij een weinig meer slijmachtige stoffen kwijt geraakt, die van de drekstoffen geheel verschilden. Bij het onderzoek bleek het, dat het gezwel, waarvan de *ligatuur* was afgefallen, even zoo verre in de genezing begrepen was, als datgene, waar de *ligatuur* nog rond zat.

7 October. Er werd eenige kina, in verbinding met een openend geneesmiddel, ten gebruike voorgeschreven, en men lag eene pap aan.

10 October. Ik vond hem door de kamer gaande, met eene pols die van 80 tot 120 sloeg. Hij zeide, dat hij uit hoofde van de pijn in de aangedane deelen, weinig geslapen had. Hij had heden drie
zeer

zeer stinkende, donker gekleurde, galachtige stoelgangen gehad. De kina werd aan eene zijde gesteld en er werd een *opiaat* voorgeschreven, om voor het naar bed gaan te nemen.

11 October. De lijder heeft veel geleden, door kramp van de sluitspier, door sterke plaatselijke pijn en gevoeligheid, en door eene soort van kramp of zenuwachtige aandoening der spieren van het linker been en de dij, die hij genoodzaakt was stil te houden, tot dat deze aandoening had opgehouden.

17 October. De *ligaturen* en verstorvene deelen zijn afgevallen, terwijl de wonden spoedig genezen.

24 October. De etterende deelen zijn bijna genezen; de kina werd weder voorgeschreven en bij aanhoudendheid gebruikt.

27 October. Hij kon nu de ontlasting ophouden, zoodat hij, in plaats van dadelijk bij den aandrang tot dezelve, zich naar het sekreet te moeten begeven, hij nu uren lang dezelve kon ophouden. Ook waren de ingewanden minder tot ontlasting geneigd, dan voor de *operatie*. Nadat ik den raad had gegeven, om de kina nog gedurende eenigen tijd te gebruiken, benevens nu en dan eene der blaauwe pillen, nam ik mijn afscheid.

26 December. Door middel van eenen brief uit *Dublin*, had ik het genoeg te vernemen, dat de lijder zich wel bevond.

VIJF EN TACHTIGSTE GEVAL.

Zwerende Aanbei-gezwellen.

14 November 1820. De Heer HEAVISIDE en

A a 3

ik,

ik, onderzochten een sterk man, van middelbare jaren, bij wien men, uit hoofde van eene aanhoudende en gelijk men ons zeide, somtijds aanmerkelijke ontlasting van stoffen, eene fistel vermoedde. De Heer HEAVISIDE had veertien jaren geleden, dezen man eens, uit hoofde eener fistel *geopereerd*, waarvan hij spoedig genas.

Wij vonden eene aanmerkelijke tros van gezwellen, die in derzelfer oorsprong, zoowel bloedachtige, als weiachtige aanbeijen geweest waren, doch door tijdsverloop en andere omstandigheden, waren ze nu plat en dun en geleken op even zoo vele plooijen of vouwen eener dunne huid. In sommigen dezer, waren *variceuse* aderen, in andere kleine hoeveelheden van uitgestort en gestold bloed, door de fijne huid zichtbaar. Zij waren in zoo groote menigte aanwezig, dat zij het onderzoek der deelen, zeer moeilijk maakten. Na een zorgvuldig onderzoek, kon men noch boezem, noch opening in eenige holte ontdekken, doch na vele moeite, bleek het, dat het dagelijks te voorschijn komen van etter in het linnen, daardoor veroorzaakt werd, dat bij den rand van den aars, omtrent den bilnaad, de grondvlakte van een der gezwellen, ter uitgestrektheid van een engelsch zesstuiverstukje (*a sixpence*), zich in eenen etterenden toestand bevond. Toen men hem vroeg waar hij de pijn gevoelde en van waar hij veronderstelde, dat de ontlasting van etterstof voortkwam, plaatste hij den vinger, juist op evengemeld plekje.

Zijn Westindisch gestel in aanmerking nemende, werd het raadzaam geoordeeld, eene wick, met
eene

eene ligt verkoelende en zamentrekkende oplossing bevochtigd, dagelijks aan te wenden en tevens rust en het houden van open lijf aan te bevelen; op deze wijze hield de ontlasting van etter spoedig op, terwijl het ongemak geheel werd weggenomen.

ZES EN TACHTIGSTE GEVAL.

Aanbeijen.

N. R. twee en vijftig jaren oud, werd den 1sten April 1819, in het Gasthuis opgenomen. Hij zeide, dat hij omtrent tien jaren geleden, aan menigvuldige bloedingen uit den endeldarm onderhevig was geweest, hebbende dit ongehinderd plaats, het zij er behoorlijke buikontlasting, of verstopping aanwezig was. Deze verschijnselen hadden eenige maanden aangehouden, toen er zich verscheidene pijnlijke gezwellen, aan den rand van den aars vormden, die den lijder gedurende vele weken, hevige en schietende pijnen veroorzaakten. Een zijner vrienden gaf hem den raad, om, ten einde die gezwellen te doen verdwijnen, dezelve aan de scherpe dampen van brandende zwavel bloot te stellen. Deze proef veroorzaakte hevige pijn en eenige ontsteking. De gezwellen, die te voren vol, droog en glad waren, werden nu gescheurd, vochtig en gerimpeld en lieten een weiachtig vocht doorsiepen.

Van dien tijd af, bleef hij tot nu een jaar geleden, bijkans vrij van deze kwaal, wanneer door het gebruik van goed voedsel en door zwaren arbeid, de bloedingen terugkeerden, zijnde de-

zelve menigvuldiger en aanmerkelijker dan te voren geworden. In plaats der vroeger aanwezige gezwellen, werd hij nu door eenige uitwassen, die veel prikkeling veroorzaakten en die een stinkend weiachtig vocht afscheidde, gekweld. Gedurende twee maanden, werd eene loodoplossing aangewend, die evengemelde vochtafscheiding niet veel deed verminderen, ofschoon ze de hitte en prikkeling verlichtede.

4 April 1819. Deze uitwassen werden weggenomen. Daar de lijder onlangs veel over zwakte en zelfs tusschenbeide over uitzakking geklaagd had, werd het raadzaam geoordeeld te beproeven, of het grootste der gezwellen, de *ligatuur* zoude kunnen velen, in de verwachting, dat indien dit gelukte, de *tonus* der lijdende deelen, aldus mogt hersteld worden. Er werd eene *ligatuur*, rondom de grondvlakte van het grootste gezwel aangelegd, doch toen men dezelve zoude toehalen, week de zelfstandigheid van het uitwas, uit deszelfs plaats en liet de dunne huid, waarmede ze bedekt was, achter. Daarna werden ze elk op zich zelve, met eene schaar afgeknipt.

In het begin der maand Mei vatte hij koude, waaruit buikloop ontstond, zoodat hij hulp bij zijnen gewonen Arts zocht: desnietteenstaande nam de ziekte toe, er volgde *diarrhœa colliquatum* en op den twaalfden der maand, overleed hij.

Bij de lijkopening werd het onderste gedeelte van den endeldarm verwijld gevonden en deszelfs rokken verdikt. De darm opengesneden zijnde, bleek deszelfs inwendig vlies verdikt, week en in groote losse vouwen opgerold te zijn, tusschen
wel-

welke men kleine massa's, van eene doorschijnende witachtige lil vond. Aan het achterste gedeelte van den endeldarm, even binnen de sluitspier, was de darm in den omtrek van eene engelsche schelling verzworen, met eene verdikte rand, die over de grondvlakte hing. De oppervlakte der zweer was etterachtig en van talrijke, kleine stipjes voorzien, die door een vergrootglas beschouwd, de gedaante van in versterf overgegane vleeschheuveltjes hadden.

Van buiten kon men met eene *sonde*, door eene kleine opening in een achter de spierachtige band der sluitspier gelegen kanaal, hetwelk in de verzworene oppervlakte des darms eindigde, komen. Dit kanaal liep door een klein ettergezwel, hetwelk zich in het celwijs vlies gevormd had. Aan het bovenste gedeelte der zweer, in den endeldarm, was insgelijks eene kleine opening, die hooger op in een ander ettergezwel, dat niet grooter dan eene erwt was, en deszelfs zitplaats in het celwijs vlies van den darm had, voerde.

Men zag verscheidene gezwollen en *variceuse* aderen door het inwendig darmvlies, juist binnen de sluitspier, evenarende deze *varices*, bijkans de grootte van die, welke ik bij eene andere gelegenheid zag (a). Sommige van deze aderen waren buitengewoon verwijd, en een derzelve was in het celwijs vlies opengebarsten, zoodat het uitgestorte bloed een *coagulum* ter grootte van eene groote druif vormde.

Z E-

(a) Een en negentigste geval.

ZEVEN EN TACHTIGSTE GEVAL.

Bloedachtige aanbei-gezwollen, die door de ligatuur werden weggenomen.

In de maand September 1813, werd ik door eene Dame geraadpleegd, die sedert lang aan eene kwaal leed, die haar in het gaan, ja zelfs in het zitten, vooral wanneer zij hardlijvig was, vele pijnen veroorzaakte.

Bij het onderzoek vond ik verscheidene gezwollen aanbeijen; daar het darmkanaal niet vooraf behoefde ontlast te worden, werden dadelijk twee der grootste gezwollen onderbonden. Er volgde aanmerkelijke pijn en ontsteking, vergezeld van een onaangenaam gevoel van prikkeling aan den hals van de blaas en eene slijmachtige ontlasting uit de scheede. Deze toevallen werden echter spoedig weggenomen, door omslagen en het gebruik van een opiaat bij het naar bed gaan, terwijl op den vierden dag de eene, en op den zevenden de andere afviel. Eene verkoelende wassching, die nog gedurende den tijd van eene week werd aangewend, bewerkte eene volkomene genezing, hebbende deze Dame na dien tijd eene goede gezondheid genoten, zonder eenig blijk van den terugkeer der ziekte te bespeuren.

ACHT EN TACHTIGSTE GEVAL.

Bloedachtige aanbei-gezwollen, die door de ligatuur werden weggenomen.

Mevrouw B., vier en dertig jaren oud, raadpleegde mij den 28sten April 1813, uit hoofde van

van eenige aanbei-gezwellen. Zij zeide, dat ze sedert verscheidene jaren aanwezig waren, doch vooral sedert korten tijd haar zeer gekweld hadden, als zijnde nu en dan van hevige pijn en somtijds van ontsteking vergezeld. In dit geval waren er vijf onderscheidene gezwellen aanwezig, doch het kwam mij voor genoeg te zijn, indien ik er drie der grootste onderbond. De daaropvolgende ontsteking was matig, wordende dezelve door omslagen zeer verligt. De laatste *ligatuur* viel op den vijfden dag af, en binnen drie weken na de *operatie* hadden zich de deelen geheel hersteld, zoodat de lijderes eene volkomene gezondheid genoot.

NEGEN EN TACHTIGSTE GEVAL.

Bloedachtige aanbei-gezwellen, die door de ligatuur werden weggenomen.

In de maand October 1815 verrigtte ik de *operatie* bij den Heer M., eenen man van vier en dertig jaren. De gezwellen, die bloedachtig waren, hadden tusschenbeide veel pijn en moeilijkheid veroorzaakt, en gingen gepaard met bloeding uit den aars. Ik lag twee *ligaturen* aan, waarvan de laatste op den vijfden dag afviel. De beterschap maakte binnen weinige dagen groote vorderingen, en binnen veertien dagen na de *operatie* waren de deelen volkomen genezen, hebbende hij na dien tijd eene goede gezondheid genooten.

NEGENTIGSTE GEVAL.

Bloedachtige aanbei-gezwellen, die door de ligatuur werden weggenomen.

De Heer T., een man van zes en dertig jaren, vroeg in de maand Januarij 1819, mijn gevoelen over eenige gezwellen aan den rand van den aars. Hij zeide, dat hij omtrent vier jaren geleden een der voornaamste heelmeesters uit het oostelijk gedeelte der stad had geraadpleegd over dezelfde ziekte, doch dat deze hem zijn gevoelen niet gezegd, maar eene *operatie* verrigt had, door welke hij een klein gedeelte van eene uitgezakte plooï van het inwendig darmvlies had weggesneden, waarna hij een der grootste gezwellen geopend hebbende, hem de rust had aanbevolen, benevens het aanleggen van eene pap. Daar hij tot zijne verwondering niets meer van zijnen heelmeester hoorde, en hij ook geene voorschriften met betrekking tot zijnen leefregel, van hem ontvangen had, zoo verzocht hij zijnen apotheker, om hem te komen bezoeken. Hij was weldra hersteld van de *operatie*, wier doel hij veronderstelde geweest te zijn de gezwellen zelve, zoo wel als de menigvuldige bloedingen uit den endeldarm, aan welke hij sedert eenige jaren was onderhevig geweest, weg te nemen.

Na de *operatie* merkte hij op, dat het aanzijn van bloed in zijne stoelgangen, minder menigvuldig was; doch zijn darmkanaal, hetwelk eene natuurlijke geneigdheid tot hardlijvigheid had, was nu meer verstopt dan ooit. Ook werd hij nu, aan toevallen van eenen anderen aard onderhevig.

hevig, zijnde eene zwaarte en duizeligheid in het hoofd, die somtijds zeer verontrustende waren en waartegen zijn geneesheer, hem onlangs, herhaalde reizen, bloedige koppen had doen zetten. Hij raadpleegde mij over deze kwalen, geenszins zijne begeerte verbergende, dat het koppen, indien dit mogelijk was, mogt vermeden worden, daar hij hetzelfde zeer juist als eene kwade gewoonte en als eene nadeelige strekking hebbende, beschouwde. Zijne stoelgangen waren ter dezer tijd, altoos met bloed vermengd, zijnde hij gedurende de laatste veertien dagen, naar mate van den toestand zijner ingewanden, dagelijks tusschen de een en vier eetlepels bloed kwijt geraakt. Ik onderzocht de lijdende deelen, en daar ik bevond dat de gezwollen op zich zelve, geene dadelijke hulp vereischten, scheen mij het geschiktste te zijn, hem zoodanige geneesmiddelen toetedieneu, wier uitwerking bestaan moest, in het daarstellen van regelmatige, gemakkelijke en zachte ontlasting van drekstoffen, niet door eenige gedurige opwekking, van de verminderde krachten des darmkanaals, door het toedienen van purgeermiddelen, maar door te trachten, om deszelfs natuurlijke *tonus* te herstellen en hetzelfde in staat te stellen, zijne verrigtingen stiptelijk en volkomen, zonder de medehulp van ontlastmiddelen te volbrengen.

Wat nu de bijzonderheden der behandeling aangaat, zal het alleen noodig zijn te zeggen, dat deze aan het oogmerk voldeed, zoodat de lijder, binnen den tijd van twee maanden, zonder het gebruik van geneesmiddelen, of eenige andere door kunst aangebragte hulp, niet alleen gemak-

ke-

kelijke en regelmatige stoelgangen had, maar ook alle sporen van bloed, uit deze laatste verloren waren. Zijne ongemakken in het hoofd waren insgelijks verminderd en verlieten hem eindelijk, bij het voortgaan met deze behandeling, geheel; eene omstandigheid, die zoowel hem zelve als zijne bloedverwanten, een zeer groot genoegen verschafte.

In den volgenden zomer, bezocht deze man *Brigh-ton*; na zijne wederkomst in de stad, gaf hij mij een bezoek en verzekerde mij, dat hij sedert verscheidene jaren, geenen zomer, in zulke goede gezondheid zijnde, had doorgebracht, zoowel met betrekking, tot de regelmatige verrigtingen des darmkanaals, als tot het bevrijd zijn, van alle ziekelijke aandoeningen van het hoofd; ook zeide hij, dat hij geene bloeding, pijn, of uitwendige zwelling ondervonden had.

22 Mei, 1821. Deze zelfde man kwam bij mij, ten einde mij te zeggen, dat zijne oude kwalen waren teruggekeerd en dat de gezwollen, uitermate pijnlijk en prikkelbaar waren; hij gaf dadelijk zijne toestemming, tot het verrigten der *operatie*. Den volgenden dag onderbond ik, hierin vriendelijk, door den Heer HEAVISIDE bijgestaan zijnde, twee der voornaamste gezwollen, terwijl ik het haakje (*tenaculum*) inbragt en ieder gezwel, door middel van eene sterke *ligatuur* toe-bond. Hevige plaatselijke pijn en hitte, werden binnen twee uren, door eene bij vergelijking plaats hebbenden toestand, van gemak en verligting, gevolgd.

25. Mei. Sterke opzetting van den onderbuik
en

en een onbehaglijk gevoel in dezelve, noodzaakten mij geneesmiddelen toetedieneu, terwijl de ondersteuning van derzelve werking door het wasschen met laauw water bevorderd werd en dit gevoegd bij de zwelling, die ter plaatse van de grondvlakte van het gezwel aanwezig was, had beide de *ligaturen* doen afglippen. Hier over zeer onthutst zijnde, daar hij dacht, dat de *operatie* nu zoude mislukken, liet hij mij ontbieden. Bij een naauwkeurig onderzoek, kon ik geene streep die de gezwollen omringde, noch eenig deel, hetwelk duidelijk loodkleurig was, ontdekken, maar wel eene groote, roode zwelling, die bovenmate gespannen en pijnlijk was. Ik beval hem om meer *ricinus*-olie, die hem groote verligting aanbragt, te gebruiken.

24 Mei. Na eenen slechten en koortsachtigen nacht, bragt hem eene indompeling in het warme bad, groot voordeel aan. De deelen vertoonden nu, aan de andere zijde der strepen, rondom welke de *ligaturen* gelegen hadden, sporen van beginnende wankleurigheid.

4 Junij. Het doode gedeelte viel af, terwijl met het pappen werd opgehouden; de etterende plaatsen, werden met droog pluksel verbonden en het gebruik der kina voorgeschreven.

Na weinige dagen verliet hij de stad en keerde den 30ste Junij wederom naar huis terug, zijnde de deelen nu volkomen genezen en de gezondheid des lijders, geheel hersteld.

EEN EN NEGENTIGSTE GEVAL.

Variceuse aanbeachtige aderen!

20 Mei, 1817. Ik opende het lijk van R: P.; oud 66 jaren. Zijn lijden had bestaan in eene zamengestelde ziekte, van de werktuigen der pisafscheiding en de plaats gehad hebbende omstandigheid, dat de pis, langen tijd voor zijnen dood, door den endeldarm was geloosd geworden, had mij bewogen om dezen darm met bijzondere zorg te onderzoeken.

De aderen van den endeldarm, die juist boven de sluitspier gelegen waren, vormden eene aanmerkelijke tros van *varices*. Op twee plaatsen, maar vooral op de eene, sprong een hoek van een der verwijdde vaten, voor de andere, naar de holte van den darm, uit. Ter dezer plaatse, was in eene eironde uitgestrektheid, bijkans ter lengte van een achtste duim, het donker gekleurde bloed in de aderen, zoo duidelijk zichtbaar, dat men er bijkans aan zoude getwijfeld hebben, of er wel eenige zelfstandigheid tusschen hetzelfde en het oog inlag. Bij een naauwkeurig onderzoek bleek het, dat de rokken der aderen en het inwendig darmvlies, ter dezer plaatse, eene langzaam voortgaande opslorping ondergingen, ten gevolge van welke er zeer weinig toe noodig was om de verscheuring van het dunne vliesje, dat tusschen de holte des darms en het aderlijk bloed overbleef, te doen ontstaan. Het bleek uit het uitwendig aanzien van deze plaatsen, dat de verandering langzaam te voorschijn trad. Bij de beschouwing door een vergrootglas bleek het, dat het

het bloed in het middelpunt het duidelijkst kon gezien worden, zoodat derhalve aldaar de opslorping der vliezen die hetzelfde bedekten, het meeste gevorderd was, Van het middelpunt naar den omtrek werd de kleur minder merkbaar, tot dat ze geheel verdween.

Uit deze lijkopening blijkt duidelijk, op welk eene wijze eene *variceuse* ader zich in den endeldarm uitstort; blijkende hieruit, dat indien zoodanig bloedvat zoo verre boven de algemeene oppervlakte verheven is, dat hetzelfde in het bijzonder aan de drukking, veroorzaakt door den doorgang der verharde drekstoffen door de darmen is blootgesteld, hetzelfde alsdan eene zoodanige uitstorting in den endeldarm kan voortbrengen, en waarschijnlijk voortbrengt, omdat gemelde drukking prikkeling, en eindelijk als een gevolg van deze, opslorping te weeg brengt.

TWEE EN NEGENTIGSTE GEVAL.

Eene hevige prikkeling, uit aanbeijen ontstaande, genezen door de bougie.

23 November 1822. Ik werd door den Heer HARDY, van *Walworth*, verzocht, eene jonge Dame die onder zijne behandeling was en die reeds verscheiden Geneesheeren en Heelmeesters geraadpleegd had, te bezoeken, hebbende zij bijkans zes maanden, de hevigste pijn en bezwaren, die waarschijnlijk door eenige zeer kleine aanbeigezwellen veroorzaakt werden, ondervonden; ten einde haar lijden te verzachten, had men allerlei inwendige geneesmiddelen, zoowel ter vermindering

B b

der

der pijn, als tot het bevorderen eener regelmatige werking van het darmkanaal, alsmede allerhande soorten van plaatselijke pijnstillende, of zamentrekkende middelen, beproeft, zonder dat zij echter eenige verligting hadden aangebragt. De tong was wit beslagen; de pols honderd slagen, klein en zwak; krachten en vleesch namen snel af.

De deelen uitwendig onderzoekende, dacht ik eerst, dat er een klein, hard gezwel, onder de bekleedselen der huid, aan den rand van de sluitspier aanwezig was, doch toen ik den vinger, op eene zachte wijze in den darm bragt, bleek het, dat er eene krampachtige en pijnlijke zamentrekking der sluitspier plaats had, wordende deze, nadat gemelde toestand was weggenomen, verslapt, dun en in vergelijking van te voren, zonder pijn. De aanbei-gezwollen waren, gelijk de Heer HARDY aanmerkte, te weinig van belang, om hetgene deze jonge jufvrouw geleden had, uit dezelve af te leiden.

Het was duidelijk, dat deze Dame een prikkelbaar ligchaamsgestel bezat en ofschoon het gebruik van *opiaten*, geene verligting had te weeg gebragt, kwam het mij echter waarschijnlijk voor, dat eene, door verwijding der sluitspier, voor eenen zekeren tijd te weeg gebragte opheffing der kramp, nut zoude aanbrengen en de verwachting mogelijk zoude te boven gaan. Om deze reden werd bij het *consult* bepaald, dat men eene dikke waschkaars door de sluitspier zoude inbrengen en dagelijks een uur er inlaten; verder, dat men iederen morgen, van een ligt bitter en openend geneesmiddel zoude doen gebruiken, alsmede
dat

dat men tusschenbeide eene loodoplossing, als plaatselijk middel zoude aanwenden.

30 November. Den vorigen dag was de waschkaars in den darm afgebroken, en deszelfs wegneming had pijn veroorzaakt, doch de lijderes meende minder van die bijzondere pijn in de sluitspier dan voorheen te gevoelen. Het gevoelen des Heeren HARDY en van mij was, dat in zoo verre de bijzondere inwendige pijn, voor minder gehouden werd; de ziekte beter moest zijn, want dat indien dezelve gemakkelijker was om bij te komen, men dit voor eene verbetering houden moest. Men ging met dezelfde behandeling voort, doch maakte nu gebruik van eene metale *bougie*, die vijf achtste duim dik was.

14 December. De lijderes heeft het veel gemakkelijker en voelt groote verligting, ten aanzien van de bijzondere pijnen, in en omtrent de sluitspier. Bij nader onderzoek bleek het, dat zij tot in de vorige week sedert lang buiten staat was geweest om in het geheel te kunnen opzitten, uit hoofde der vermeerdering van pijn, die zij alsdan onderzond; doch nu kon zij dit een half uur achter elkander doen. Ook was de pijn nu niet alleen minder hevig, maar ook minder menigvuldig. Voor dat zij gebruik maakte van de *bougie*, werd hare nachtrust dikwerf, door hevige aanvallen van pijn benomen, doende deze haar zoo menigmaal ontwaken, dat zij naauwelijks kon gezegd worden in het geheel te slapen; doch nu werd hare slaap bijkans nooit gedurende den geheelen nacht door de pijn gestoord.

12 Januarij 1825. De bijzondere pijn in de

sluitspier is zoo veel verminderd, dat zij bijkans geheel heeft opgehouden. Het werktuig is, eenen dag uitgezonderd, gedurende de laatste maand regelmatig ingebracht geworden. De kleine gezwollen aan den rand van de sluitspier zijn nog even als in den aanvang, doch daar de pijnen nu weggenomen waren, kon zij met gemak zitten en rondgaan. De gezondheid dezer Dame bleef nog onvolkomen, zoodat de eetlust weinig was, er buitengewone hardlijvigheid plaats had en de stonden wegbleven. Daar dit echter meer bijzonder tot het gebied van den geneesheer behoorde, zoo dat niemand meerdere bevoegdheid had, om gemelde ongemakken te behandelen, dan de Arts, aan wiens zorg zij zich te voren had toevertrouwd, zoo nam ik mijn afscheid, tevens verzoekende, dat men met het gebruik van het werktuig nog gedurende eene maand zoude aanhouden.

DRIE EN NEGENTIGSTE GEVAL.

Hevige prikkeling, uit aanbeijen ontstaande, vergezeld van bloedstorting, en genezen door het gebruik der bougie.

19 Februarij 1823. Ik werd verzocht Mevrouw C., eene jong getrouwde Dame te bezoeken, die sedert achttien maanden aan een aanhoudend onaangenaam gevoel en dikwerf aan groote pijn omtrent de sluitspier onderhevig was geweest, waarbij zich nu en dan menigvuldige en hevige bloeding uit den darm gevoegd had. Men had dit aan inwendige aanbeijen toegeschreven, door welke, volgens zeggen, na een in het werk gesteld onder-

derzoek, de holte van den darm boven de sluitspier, zoude omringd wezen. Uitwendig kon men geene volheid der deelen bespeuren, ten zij na beweging of vermoeijing. De koekjes (*paste*) van WARD, die zij gedurende zes of acht weken gebruikte, bragten verligting te weeg en schenen in den aanvang, de genezing bewerkt te hebben, doch weldra bleven zij zonder uitwerking en lieten de lijderes eindelijk in denzelfden toestand als te voren.

Het gevoel van hitte en pijn in het deel was niet alleen lastig gedurende den stoelgang, maar bijzonder in den nacht, daar hetzelfde de slaap belette en de lijderes verpligtte, om den halven nacht op te zijn, ten einde pappen aan te leggen; deze bragten mogelijk voor een half uur verligting te weeg, tot dat ze koud wordende, zij zich zoo ellendig als immer te voren gevoelde. Zij kon even opzitten, of ook wel zachtjes door het huis gaan, maar voor het overige was zij eene gevangene gelijk, daar zij de beweging van een rijtuig geenszins kon verdragen. Ook had zij nimmer ontlasting, zonder het gebruik van *drastische* middelen, waarvan zij allerhande soorten in menigte gebruikt had. De tong was wit beslagen, de pols klein en 110 slagen. Zij zeide, dat daar zij bijna drie maanden in hare zwangerheid gevorderd was, hare kwalen het ongemakkelijke van haren toestand vermeerderden, ofschoon hare drie vorige zwangerheden zeer wel waren afgelopen. Ten einde den toestand der darmen te verbeteren, werd er een versterkend en openend geneesmiddel voorgeschreven.

10 Maart. Men bragt eene metalen *bougie*, die vijf achtste duim dik was, in; dit veroorzaakte een gevoel van gloeiende hitte en pijn, hetwelk toenam, tot dat binnen het half uur het instrument werd weggenomen, waarna de pijn spoedig week. Deze pijn geleek op die, welke de lijderes bij den stoelgang gevoelde, wordende de pols er sneller door, en gaande dezelve van eene overvloedige huiduitwaseming vergezeld. Van dezen oogenblik af aan, werd de *bougie* dagelijks ingebracht.

Het voorgeschreven geneesmiddel werd regelmatig gebruikt; hetzelfde voldeed wel, zoodat het de gezondheid veel verbeterde; doch in de laatste dagen was de bloeding in eenen vrij sterken graad teruggekeerd.

22 Maart. De *bougie* werd van den tienden af tot op heden geregeld ingebracht. Eens op een tijdstip dat er buikloop aanwezig was, had er eene aanmerkelijke bloeding plaats, doch ook slechts toen. In de laatste dagen veroorzaakte de *bougie* (die gewoonlijk een half uur inbleef) veel minder pijn en bijkans geene hitte. Sedert de *bougie* voor de eerste keer was ingebracht, had zij nog geen nacht de pijn in eene zoodanige mate onderzonden, dat men pappen had behoeven aan te leggen.

25 Maart. Het laatst voorgeschrevene was;

℞. *Decocti Cort. Per. f. Unc. iij.*

Infus. composit. Gent. Unc. iv.

Sulphat. Magnes. Unc. is.

Tinct. Senn. Unc. j.

m. d.

℞. Eens of tweemaal daags drie eetlepels te nemen.

Zij

Zij zeide dat eene kleine gift van dit middel eene betere uitwerking had en gemakkelijker werkte, dan eenig middel dat zij tot nu toe gebruikt had.

5 April. Het instrument, dat nu met moeite gedurende een half uur werd ingehouden, bragt zeer hevige pijn en veel last te weeg; hetzelfde had ook plaats bij de ontlasting. Uit dezen hoofde werd het gebruik der kina afgekeurd en *ricinus*-olie voorgeschreven, wordende nu het evengemeld geneesmiddel aan eene zijde gezet. Er werd nu bevolen dat de *bougie* slechts alle twee of drie dagen ingebracht zoude worden.

12 April. De lijderes had veel pijn geleden, hetwelk gelijk uit het onderzoek bleek aan een klein aanbei-gezwel, dat zich aan den rand van de sluitspier gevormd had, moest toegeschreven worden.

Het geval nader overwogen hebbende, gaf ik nu den raad om het instrument aan eene zijde te zetten. Ik was namelijk van gevoelen, dat ofschoon zij nog veel door eenen geprikkelden toestand der deelen leed, men dit aan de moeilijkheden die uit het aannaderend einde der zwangerschap ontsproten, moest toeschrijven, terwijl ik ter zelfder tijd in aanmerking nam, dat ik nog geene reden had om er aan te twijfelen, of het voornaamste doel der *operatie*, dat in de heeling der binnen de sluitspier gelegene deelen bestond, was of gedeeltelijk, of mogelijk wel geheel bereikt, zoodat er derhalve geen het minste gevaar aanwezig was, dat er zulk eene hevige en uitgestrekte bloeding zoude plaats grijpen, die haar de krachten tot het zelf voeden van haren zuigeling benoodigd, zouden ontnemen. Voor het tegenwoordige

was er niets anders te doen, dan nu en dan de toevlugt tot *ricinus*-olie te nemen.

18 Junij. Ik onderzocht naar den toestand dezer Dame en had het genoeg te vernemen, dat de verandering ten goede die ik verwacht had, had plaats gegrepen. Eene maand te voren was zij in de kraam bevallen, hare gezondheid was zeer goed, zij zoogde een zeer schoon, groot kind, had geene bloeding ondervonden, de staat van prikkeling was in zoo verre zulks mogelijk was, bijkans geheel geweken, waarbij kwam dat nu langer dan veertien dagen de stoelgang gemakkelijk, regelmatig en van zelf, iederen dag had plaats gehad.

VIER EN NEGENTIGSTE GEVAL:

Prikkeling door aanbeijen veroorzaakt, en door het gebruik der bougie verligt.

In het begin der maand Maart 1823 bezocht ik, ten verzoeken van den Heer HEAVISIDE, Mevrouw P., twee en dertig jaren oud, die aan eene ziekte leed, welke bijna zes maanden te voren begonnen was, met pijn in de darmen en ingewanden, en eene bovenmatige prikkeling omtrent den bilnaad, welke hevige pijn en moeilijkheid gedurende den stoelgang veroorzaakte. Zij kon zelfs haar huis niet doorgaan, zonder aanmerkelijke vermeerdering van pijn te gevoelen. Voor dat ik haar zag had zij eenen aanval van ontsteking in de linkerzijde van den onderbuik gehad, waarvoor men haar bij herhaling adergelaten en spaanschevliegen gelegd had. Men had de prikkeling omtrent den bilnaad, in deszelfs aanvang, voor aanbeijen ge-

hou-

houden , welke zeker iemand op eens had willen genezen door eene uitgebreide aanwending van bijtmiddelen , die , nadat zij op vele wijzen het lijden vermeerdert hadden , de ziekte in denzelfden toestand lieten. Daarna werd de ontstekingsachtige prikkeling omtrent de sluitspier veel verligt , door een smeersel , hetwelk poeder van krijt in zich bevatte. Zij zelve was in het vaste denkbeeld dat de hevige pijn en moeilijkheid die zij onder vond , alsmede de smalle gedaante der geloosde drekstoffen , door eene verstopping of zamentrekking van het onderste gedeelte van den darm veroorzaakt werden , en dit was ook werkelijk de meening van verscheidene kunsttoefenaren die haar behandeld hadden , geweest.

Ten einde in zoo verre dit mogelijk was de wezenlijke zitplaats der ziekte te bepalen , spoot ik eerst laauw water in den endeldarm , en onderzocht dezelve daarna door middel van eene groote zilveren bal ; het inbrengen van dezelve veroorzaakte veel pijn , doch eens voorbij de sluitspier zijnde , werd ze niet meer gevoeld , zoodat de bal gemakkelijk binnen gleed , vindende men ter diepte van dertien duimen de darm vrij en gezond.

De prikkelbare toestand der sluitspier bleek mij de oorzaak van al haar lijden te wezen , zijnde dit een geval waarin men met voordeel van de *bougie* kon gebruik maken. Daarom bragt ik er om den anderen dag eene in. De pijn die er in het eerst door veroorzaakt werd , nam langzamerhand af. Het instrument bleef gewoonlijk een uur binnen.

Binnen drie maanden was de pijn gedurende den stoelgang en de bovenmatige prikkeling, bij het doen van beweging, allengskens verminderd, zoo dat zij in staat was om met genoegen en tot nut harer gezondheid twee of drie mijlen daags te wandelen. Daar de nachtrust en eetlust zoo veel toegenomen hadden als haar lijden verminderd was, achtte ik het verdere gebruik der *bougie* onnoodig te zijn, waarom ik haar den terugkeer naar huis aanraadde, zoodat zij *Londen* op den zosten der maand mei verliet.

ZESDE HOOFDSTUK.

OVER DEN AARSFISTEL.

EERSTE AFDEELING.

Over de oorzaken der ziekte.

260. Het celwijs- en vetvlies dat den aars omgeeft, is even als hetzelfde weefsel, in andere gedeelten des ligchaams, aan ontsteking en ettering onderhevig. Dit kan ter dezer plaatse uit eene der oorzaken ontstaan, waarvan het bekend is dat zij eene dergelijke verandering in andere ligchaamsdeelen te weeg brengen; te weten uitwendig geweld; prikkeling in of omtrent het onderste gedeelte van den endeldarm; maar vooral die opwekbaarheid, die somtijds een gevolg van koorts is. Somtijds is hevige koude er de oorzaak van; in sommige gevallen heeft ook buitengewone ligchaamsbeweging, ontsteking en ettergezwel omtrent den aars te weeg gebracht.

261. De oorzaken die den aarsfistel voortbrengen, hangen, wat derzelver werkingwijze aanbelangt, zeer veel van de gesteldheid en gezondheid des lijders af. Indien de gezondheidstoestand slecht was, of de ligchaamsgesteldheid, eenen aanmerkelij-

lijken aanleg tot scrofel-ziekte bezat, heb ik gezien, dat de kleinste omstandigheden in staat waren, zoodanige ernstige gevolgen voorttebrengen, die de beste pogingen der Heelkunde verijdelden (a); was daarentegen het ligchaam gezond en werd onze hulp vroeg genoeg ingeroepen, dan kon men dikwerf de hevigste aanval, of het meest gevaar dreigende toeval volkomen bedwingen, zoodat de ziekte, boven alle redelijke verwachting, wel afliep.

TWEEDE AFDEELING.

Over de toevallen en verschijnselen.

262. Wanneer er eene holte, of hetgene men eenen aarsfistel genoemd heeft, plaats heeft, dan veronderstelde men tevens, dat er altoos eene slechte gesteldheid des ligchaams, maar vooral eene ziekelijke toestand der aangedane deelen aanwezig was. Deze gevolgtrekking is echter geenszins juist. Het bloote tevoorschijntreden van eenen *sinus* of holte, is eene omstandigheid, die op een algemeen grondbeginsel rust, hetwelk nimmer door den praktischen Heelmeester, uit het oog behoorde verloren te worden, daar het even zoo goed op andere soorten van ettergezwellen, als op hetgene waarover wij nu handelen, toepasselijk is. De ondervinding leert, dat overal, waar zich een ettergezwel in het celwijsweefsel vormt, de stof, indien zij de minste wederstand ontmoet, gene- gen is om holtens daar te stellen; met andere woorden, zij tracht het ettergezwel, in alle rigtingen,

(a) Honderdste geval.

gen, alwaar het celwiysvlies het meeste verslapt is, uit te breiden; het is op dezen grond, dat de stof zich dikwerf, langs de geheele uitgestrektheid van den endeldarm uitbreid, tusschen de rokken van den darm indringt en eenen naauwen gang, of fistel daarstelt.

263. Het eerste tijdperk van den ontstekingachtigen aanval, vertoont gewoonlijk bij jonge en gezonde menschen, een omschreven, vooruitstekend, heet, rood en pijnlijk gezwel; benevens eene radde pols, heete huid, dorst en wit beslagen tong, hetwelk alles van het algemeen medegevoel afhangt. Bij verzuim, of slechte behandeling, brengt deze terugwerking des gestels, somtijds hevige koorts en ijling te weeg.

264. Eene *phlegmoneuse* of gezonde ontsteking dezer deelen, zoude, indien er niets tot derzelver verligting in het werk werd gesteld, meestal tot ettering overgaan; doch de ontsteking breid zich zoo spoedig uit en de verschillende, in de nabijheid gelegene deelen, zijn van een zoo teeder maaksel en zijn zoo gewigtig in derzelver verrigtingen, dat er in het begin der ziekte, even zoo vele beradenheid als oordeel noodig is, om eene zoo veel mogelijk gunstige uitkomst daar te stellen.

Zoo verre ik weet is er geene ziekte, waarin het verzuim van den ontstekingachtigen toestand, een meer blijvend nadeel voor den lijder ten gevolge heeft, dan degene waarover wij nu handelen, ofschoon dit een van die menigvuldige waarheden is, waarvan het wezenlijk gewigt, zeldzaam behoort

hoorlijk erkend wordt, voordat eene smartelijke ondervinding, hetzelfde heeft doen zien.

265. In sommige gevallen, kan een aanmerkelijke graad van algemeene opwekking, eene plaatselijke zwelling, die uitgebreider en minder duidelijk omschreven dan de bovengemelde is, vergezellen, terwijl de doffe roode kleur en de mindere veerkracht der deelen, een roosachtig karakter aanduiden. Het celwijs vlies, moge in dit geval meer ziekelijk zijn aangedaan, de ettermaking echter zal minder volkomen en overvloedig, dan bij de echte ontsteking zijn.

266. Soms kunnen de ontstokene deelen, eene meer duistere, zwartachtig-geele kleur aannemen en ofschoon zij dan harder dan in den natuurlijken toestand zijn, zijn zij echter minder gespannen, dan bij eene ontsteking, of roos plaats heeft, terwijl de pols alsdan vol en hard, de dorst aanmerkelijk en de slapeloosheid vermoeijend is. In dezen toestand, begeven zich, ten zij de lijder spoedige hulp door geneesmiddelen ondervind, de pols en krachten spoedig en zinken op eene onrustbarende wijze. Wordt er etter gevormd, dan is dezelve, gelijk POTT teregt heeft opgemerkt, in eene kleine hoeveelheid en slechte hoedanigheid aanwezig, zijnde het celwijs vlies, in eene groote uitgebreidheid, door versterf aangedaan. Dit is de *suppuration gangréneuse*, der Fransche schrijvers.

267. De vorming van etter in de nabijheid der blaas, gaat meestal van eene zekere mate van prikkelbaarheid, omtrent deszelfs hals vergezeld. Hieruit kan eene ongemakkelijke waterloozing, of
vrees

vees voor dezelve , of eene zoo aanmerkelijke kramp ontstaan , dat er eene volkomene pisopstopping uit geboren wordt. Dezelfde oorzaak , kan eene voorbijgaande prikkeling , of pijnlijke opgezetheid aan het onderste gedeelte van den endeldarm voortbrengen , waaruit eene lastige drukking , aanbei-gezwollen , dikwerf hardlijvigheid ; doch ook nu en dan buikloop voortvloeit.

268. Indien er zich een ettergezwel gevormd heeft , dan wordt een gedeelte van de oppervlakte der huid , zachter dan het overige , hetwelk dan gewoonlijk openbarst , zoodat de etter er uitvloeit. Ik heb echter somtijds ondervonden , dat de eerste etterloozing voortkwam , uit eene opening van den ettergang , in den darm (a). Meestal vertoont er zich , eene enkele , uitwendige opening bij den aars , gewoonlijk vergezeld van een kanaal , dat langs den darm naar boven loopt ; in andere gevallen , vind men uitwendig eene opening van het ettergezwel , benevens eene andere , waardoor het kanaal , met de holte van den darm gemeenschap heeft.

269. Wijlen de Heer POTT , heeft in zijne uitmuntende verhandeling over dit onderwerp gezegd , dat een fistuleus lijden , niet zelden uit eene venerische oorzaak ontstaat en in zoo verre , het bestaan van kanalen , die met den hals van de blaas en insgelijks met eene vernauwing der pisbuis in verband staan , evengemeld gevoelen mogen bevestigen , heb ik zelf , bij herhaalde en menigvuldige gelegenheden , gevallen , die bepaaldelijk van eenen

ve-

(a) Zeventiende Geval.

venerischen oorsprong waren, onder mijne behandeling gehad.

270. De verschijnselen, die zich bij het onderzoek van een kanaal of fistel van den aars vertoonen, bepalen zich gewoonlijk, tot eene min of meer verzworene uitgestrektheid, in het vetvlies bij den aars, gemeenschap hebbende, met een naauw kanaal of holte, die opwaarts in eenige uitgestrektheid, tusschen de rokken van den darm, eene sonde toelaat en al of niet, met de holte des darms in verband staat. De wanden van het ettergezwel, vertoonen bij eene ware ontsteking eene verharding, die een gevolg is der uitstorting van stolbare *lympha* in het celwijs weefsel, dat rondom de etterholte gelegen is, terwijl hetzelfde verschijnsel, gewoonlijk in eene zekere mate wordt waargenomen, langs den loop van het kanaal, dat zich in eene onmiddellijke gemeenschap met den darm bevind.

271. Bij eene roosachtige ontsteking, maar vooral bij de *gangreneuse* ettering, is het celwijs vlies, de voornaamste zitplaats der ziekte; in het eerste geval is dit weefsel gewoonlijk ontstoken en geneigd tot koudvuur; in het laatste vind men het in eene grootere uitgestrektheid verstorven en *gangreneus*.

272. Die gevallen, waarin ettergezwellen zich in het bekken, of hooger op tegen de lendenen vormen, zijn hun gevaardreigend karakter, gewoonlijk verschuldigt, aan de omstandigheden, onder welke zich de etter verzamelt, daar men bijna altoos vinden zal, dat dezelve een gedeelte, van het een of ander der beenderen van het bekken, be-

beledigt of vernietigd heeft; terwijl men bij nader onderzoek, gemeenlijk bevinden zal, dat deze gevallen, door het langdurig verzuim van de zijde des lijders, zoo bedenkelijk geworden zijn. In een geval van eene ziekte der heup, die te gelijk met een kanaal, dat zich tot over de zitbeensknobbel uitstrekte, aanwezig was, vond ik bij de lijkopening, drie of vier *carieuse*, afgebrokkelde en zwarte stukjes van het been; een derzelve had zich eenen uitweg naar buiten, door de zachte deelen gebaad. Ik heb verscheidene andere, bijna gelijke gevallen gezien; doch een geval van dien aard, alwaar zich een ettergezwel, achter den endeldarm, in het heiligbeen gevormd had, nader onderzoekende, vond ik het buikvlies verdikt, door koudvuur aangedaan en bijkans van de geheele holle oppervlakte van het been afgescheiden, zoodat dit bloot lag en zoo zwart als houtskool geworden was, terwijl het openliggend weefsel van het verstorven been, met eene donkerkleurige, stinkende etterachtige stof was opgevuld.

DERDE AFDEELING.

Genees- en Heelkundige Behandeling.

273. Indien bij de ware ontsteking omtrent den aars, de plaatselijke hitte, pijn en zwelling aanmerkelijk zijn, dan zijn wij somtijds genoodzaakt, onze toevlugt tot de aderlating te nemen. Is de lijder bloedrijk, de pols vol en onregelmatig, dan kan men eenen der aderen van den arm openen; in andere gevallen zal het genoeg zijn, wanneer men eene veel kleinere hoeveelheid

C c bloeds,

bloeds , nabij de zitplaats der ziekte , door midde van koppen , of bloedzuigers , ontlast. Deze middelen worden nu en dan gevordert , niet zoo zeer om de ettering voor te komen , als wel tot meer gewigtige doeleindens , te weten : het verminderen van de uitgestrektheid der ontsteking en het bevorderen van de gunstige werking der andere middelen , die tot herstel worden aangewend.

274. Men behoort ook bij aanhoudendheid pappen aan te wenden en met derzelver gebruik voort te gaan , tot dat zich het ettergezwel gevormd heeft en de etter ontlast is.

275. Word het gezwel in het midden zacht , dan moet men wachten tot dat de huid dun wordt , eer men hetzelfde met een lancet opend ; is deze opening gemaakt , dan moet men de spoedige sluiting er van voorkomen , door het inbrengen van eenige draadjes pluksel. Het ettergezwel geopend zijnde , kan men nog eenige dagen met pappen voortgaan , tot dat alle ontsteking , alsmede het grootste gedeelte der zich in den omtrek bevindende hardheid , geheel verdwenen is. Onder deze omstandigheden zal , indien de etter gezond is , de holte van het ettergezwel zich spoedig zamentrekken en zeer snel genezen.

276. Dikwerf zal een ettergezwel bij den aars genezen , al wordt het zelfs geheel verzuimd ; doch alsdan zal men gewoonlijk zien , dat de deelen , hunne gezonde gesteldheid niet geheel terugbekomen , maar integendeel , aan eene aanhoudende onbehagelijkheid en prikkeling , onderhevig blijven (a).

277.

(a) Acht en negentigste geval,

277. Geneest het ettergezwel niet spoedig, of is de ettering te overvloedig, of van eene slechte gesteldheid, dan zal het voorzigtig inbrengen eener *sonde*, het daarzijn van een kanaal, hetzij hetzelfde zich naar den darm, of in eene andere strekking begeeft, ge nakkelijk doen bepalen.

Zijn de koortsachtige toevallen dringend, dan kan men dezelve door eenige der reeds opgegevene middelen (50) doen bedaren, zonder daarom echter de andere omstandigheden, die hier in aanmerking komen, uit het oog te verliezen.

278. In het tweede soort of de roosachtige ontsteking, komt bloedontlasting zelden te pas, ook zal de lijder het onbeperkt gebruik van andere ontlastmiddelen zelden verdragen. Zachte openende middelen zullen echter nu en dan wezentlijk nut aanbrengen. Warme en verzachtende omslagen behooren aangewend te worden, en indien de ettering, hoe onvolmaakt dezelve ook nog zijn moge, eenen aanvang neemt, dan behoort men eene opening te maken die de wegvloeiing der etter toelatende, het gevaar van eene verdere verbreiding der ziekte in het celachtig vlies zal doen verminderen.

279. Is het derde soort van ontsteking aanwezig, dan behoort men de toevlugt te nemen, tot geestrijke omslagen, heet aangelegd; men moet groote insnijdingen in de aangedane deelen maken en dadelijk tot het doen gebruiken van geneesmiddelen overgaan. Men schrijve den lijder de kina voor, met bijvoeging van andere *tonica* en van *opiaten*, die zoodanig moeten toegediend worden, dat de zoo diep gezonkene krachten op eene veel-

vermogende wijze door dezelve worden opgebeurd.

280. Ontstaat er door de vorming van een ettergezwel, prikkeling of kramp omtrent den hals van de blaas, dan zullen *opiaten* en een overvloedig gebruik van slijmachtige afkooksels gewoonlijk verligting aanbrengen. Gaat deze aandoening in pisopstopping over, dan blijven pijnstillend-verslappende middelen nog altoos de meest aangewezen, in verbinding met darm- en bloedontlastende, benevens omslagen, waarna men een verzachtend lavement met heulsap bedeed, toedient.

281. Is den endeldarm in eenen geprikkelden toestand, dan kan men deze verzachten door het gebruik van eenig zacht openend middel, of door eene laauwe, verzachtende inspuiting. Is er uit hoofde eener ophooping van verharde drekstoffen, hardnekkige hardlijvigheid aanwezig, dan behoort men geen tijd te verliezen in het doen ophouden van dezen toestand, want blijft dezelve voortduren, dan zal ieder toeval erger worden. Het herhaald gebruik van openende middelen, het inbrengen van ontlastende lavementen, in sommige gevallen gepaard met bloedontlastingen, zijn hier de meest geschikte middelen; met deze behoort men vol te houden tot dat men reden heeft om zich verzekerd te houden dat het darmkanaal behoorlijk gezuiverd is van die stoffen, welke, gelijk de ondervinding geleerd heeft, anderzins eene bron van aanhoudende prikkeling en vele onaangename toevallen worden.

282. Is er een ettergezwel aanwezig, en heeft het de in zich bevatte stoffen ontlast, dan behoort men

men zich te verzekeren of er een kanaal aanwezig is of niet. Wordt zoodanig een gevonden, dan moet men hetzelfde zoo spoedig mogelijk opereren. Bij het verrigten van deze opening zal ieder Heelmeester, die zoo wel het gevoel van zijnen lijder, als zijn eigen roem, de behoorlijke achting toedraagt, die wijze van opereren verkiezen, waarop hij zijn doel met de minste pijn, den meesten spoed en de grootste zekerheid van eene gelukkige uitkomst bereiken zal, en dit geschiedt het zekerst, wanneer men de opening met eene *bistouri*, die vooraan van een knopje voorzien is, verrigt.

283. De *operatie* van de aarsfistel willende verrigten, brengt men eerst eene *sonde* in het kanaal, ten einde zich van deszelfs loop langs den endeldarm te verzekeren. Daarop brengt men de voorste vinger der andere hand, na dezelve eerst met olie bestreken te hebben, in de sluitspier, zoo, dat men duidelijk de punt der *sonde* voelen kan; deze weggenomen zijnde, brengt men op eene zachte en handige wijze de *bistouri* in zijne plaats, tot dat men voelt dat de punt van dit werktuig in het kanaal drukt tegen de punt van den vinger in den endeldarm. Wanneer men, tot hiertoe in de *operatie* gevorderd zijnde, geene onmiddellijke gemeenschap tusschen het kanaal en den darm vindt, dan kan de minste drukking van de punt der *bistouri* tegen den vinger, deze twee in dadelijke aanraking brengen. Nu wordt de punt van den vinger de geleider van de *bistouri*, en drukt dit werktuig voor zich uit, zoodat, naar mate men den vinger allengs

wegtrekt, de *bistouri*, de tusschengelegene deelen doorsnijdt, en aldus de *operatie* voleindigt.

284. De deelen worden met eene smalle wiek van fijn pluksel, die zorgvuldig langs de uitgestrektheid van het kanaal wordt ingebracht, slechts lichtelyk verbonden, opdat de vereeniging of aanraking der pas gescheiden deelen op deze wijze belet word; want zonder deze voorzorg kan de *operatie* mislukken.

285. Is het ettergezwel groot of het ligchaams-gestel des lijders ongezond, dan vindt men dikwerf dat er kanalen in verscheidene rigtingen onder de huid voortloopen. Deze moeten elk afzonderlijk geopend en regelmatig, aldus verbonden worden, dat de deelen er zachtelyk door geprikkeld en alle etterverzamelingen voorgekomen worden.

286. Bij de vele *operatiën* van dit soort, die ik of zelf verrigtte, of door anderen zag verrigten, gingen eenige weinige met een aanmerkelijk bloedverlies gepaard. Doch geen geval is mij bekend, hetwelk eenige de minste moeijelykheid in het stuiten der bloedstorting opleverde. Het moeijelykste geval dat mij immer voorkwam, zal benevens deszelfs behandeling, hier onder worden opgegeven (a).

287. De ziekte kan somtijds, ofschoon zelden, door de bovengemelde middelen, niet genezen worden. Is het ligchaam ongezond, hetzij door ouderdom, uitspattingen, of uit andere oorzaken, dan kunnen er moeijelykheden ontstaan. Nu vormen er zich, zoodra als de geopende kanalen genezen zijn anderen, die men onverwachts ontdekt; dan weder-

(a) Negen en negentigste geval.

derom, willen dezelve niet genezen en ontlasten, gedurende eenen langen tijd, eene dunne, stinkende stof. In deze omstandigheden, behoort men zijne toevlugt tot geneesmiddelen te nemen, ten einde de *tonus* te verbeteren, de krachten te vermeerderen en de prikkelbaarheid van het gestel te doen bedaren. Somtjids heb ik in deze gevallen ondervonden, dat de verandering van lucht, die verbetering van het ligchaamsgestel bewerkte, welke men te vergeefs door het gebruik van geneesmiddelen had trachten daar te stellen.

288. Het kan gebeuren dat, of door onachtzaamheid, of door gevolg van ziekte, het ligchaam zoo veel geleden heeft, dat het niet raadzaam is om de *operatie* zoo maar dadelijk te verrigten; in dit geval behoort men geneesmiddelen voor te schrijven, en indien de eetlust beter wordt en de krachten toenemen, dan zal men bevinden, dat de toestand van het plaatselijk gebrek insgelijks verbeterd, tot dat eindelijk de deelen een gezond aanzien verkrijgen, terwijl de *operatie* voor dien tijd verrigt, zoo niet schadelijk dan ten minsten nutteloos zijn zoude. (a)

289. Somtjids is het moeilijk om voor het verrigten der *operatie* een juist oordeel omtrent den ligchaamstoestand des lijders te vellen; terwijl na dezelve de lijder somtjids schielijk en onverwacht in eenen verslapten en uitgeputten toestand geraakt, die de meest naauwkeurige, kracht-dadige en aanhoudende oplettendheid vereischt,

ten

(a) Honderdste geval.

ten einde eene gevreesde kwade uitkomst te voorkomen. (a)

VIJF EN NEGENTIGSTE GEVAL.

Aarsfistel.

A. P., drie en veertig jaren oud, kwam mij den 15den September 1819 raadplegen. Sedert twee maanden ondervond zij bij het doen van beweging, maar nog meer wanneer zij zat, eenige pijnlijkheid en eene lastige drukking. Ook had zij een gevoel van hitte, vergezeld van pijn, die zij meende dat door een zich in den endeldarm vormend gezwel werd veroorzaakt. Deze toevallen namen gedurende den stoelgang zeer toe.

In het beloop van weinige dagen was er uitwendig ontsteking zichtbaar, vergezeld van zwelling en sterke pijn, ter regterzijde van de sluitspier. Deze plaats werd gepapt en binnen acht dagen ondervond zij verligting, dewijl het ettergezwel zich opende en veel etter onlastte.

Het eerste ettergezwel brak den 26 Augustus door, doch toen volgde er op nieuw ontsteking, en nadat zij gedurende verscheidene dagen hevige pijn ondervonden had, raakte zij op den dertiensten September een weinig etterstof uit de vorige opening kwijt. Den vijftienden bezocht ik haar voor het eerst, en vond bij het onderzoek een kanaal, hetwelk in eene uitgestrektheid van drie duimen, tusschen de rokken van den endeldarm voortliep. Ingevolge haar verzoek bragt ik dadelijk

(a) Negen en zestigste geval.

lijk eene *bistouri* in en opende het kanaal. De *operatie* ging van weinig bloeding en nog minder pijn vergezeld. Onder de gewone behandeling ging alles zoo wel, dat zij op den drie en twintigsten derzelfde maand door de kamer ging, zonder de minste pijn te gevoelen en den negen en twintigsten (zijnde den vijftienden dag na de *operatie*), bevond ik, dat er gedurende verscheidene dagen geen spoor van eenige uitvloeiing van stof, zich vertoond had; bij het onderzoek bleek het, dat het kanaal volkomen genezen was, zijnde de holte van den endeldarm koel en in alle opzichten in deszelfs natuurlijken toestand.

ZES EN NEGENTIGSTE GEVAL.

Aarsfistel.

J. D., zes en dertig jaren oud, kwam den negentienden Augustus 1818 in het gasthuis, lijdende aan eene ontlasting van etter, ten gevolge van een ettergezwel aan den rand van den aars. Bij het onderzoek ontdekte men een fistel, die zich omtrent twee duimen langs de zijde van den endeldarm uitstreckte en geopend werd. Er volgde noch gedurende, noch na de *operatie* eenige wezenlijke bloeding, of andere bijzondere omstandigheid; hierdoor werd de lijder op den zevenden October daaraanvolgende in staat gesteld, om het gasthuis volkomen hersteld te verlaten.

ZEVEN EN NEGENTIGSTE GEVAL

Aarsfistel.

Een koetsier, vijftig jaren oud, kwam den elf-

den Februarij 1820 in het gasthuis. Gedurende verscheidene jaren onderhevig aan aanbeijen zijnde, werd hij den tweeden dezer, door pijn aan den rand der sluitspier en binnen dezelve aangedaan, waardoor hij zich genoodzaakt vond, het bed te houden. Er had zich binnen den darm een aanmerkelijk gezwel, dat zeer pijn'ijk op het aanraken was, gevormd. Den achtsten was het gezwel zachter en minder heet, wordende hetzelfde bij aanhoudendheid gepapt. Den volgende dag brak het open, waardoor de lijder, uit hoofde der overvloedige ontlasting uit hetzelfde, verligting onderzond. Den elfden vond ik eene fistel, die zich ter lengte van eenen duim langs de zijde van den endeldarm uitstrekke, en welke ik opensneed zonder dat er eenige wezenlijke bloeding of pijn op volgde. Dit kanaal opende zich niet in den darm. Binnen drie weken had er volkomene genezing plaats, en de man keerde tot zijne beroepsbezigheden weder.

ACHT EN NEGENTIGSTE GEVAL.

Ettergezwel binnen den aars.

Den tienden October 1820 kwam zeker Heer in de stad, om mij te bezoeken, klagende over een menigvuldig plaats hebbend onaangenaam gevoel, omtrent den rand van den aars, ter plaatse waar twee of drie jaren geleden een klein ettergezwel gezeten had, dat na eenigen tijd van zelfs genezen was. Hij zeide dat hij na dien tijd altoos aan pijn of een onaangenaam gevoel daar ter plaatse, na zich vermoeid te hebben of beweging te hebben

ben gemaakt, was onderhevig geweest. De endeldarm onderzocht zijnde, werd bevonden gezond te zijn, doch hij zeide, dat hij ter zijde binnen de sluitspier de prikkelbare plaats voelen kon, gelijk ook uitwendig, alwaar duidelijk eene kleine verdikking plaats vond.

Ik zeide hem, dat hij waarschijnlijk, ten gevolge der eerste bijkomende oorzaak, aan het wederom plaats hebben van ontsteking en verettering zoude onderhevig zijn, en dat het dan gemakkelijker zoude zijn om zijne ziekte te genezen en deszelfs terugkeer krachtdadiglijk te voorkomen, dan thans en dat, wat de eigendommelijke gewaarwordingen die bij hem plaats hadden, betrof, zij daaruit schenen te ontstaan, dat de deelen nog niet tot den staat van volkomene gezondheid waren teruggekeerd.

NEGEN EN NEGENTIGSTE GEVAL.

Aarsfistel.

Een man, twee en dertig jaren oud, werd in het gasthuis opgenomen, lijdende aan een ettergezwel bij den aars. Bij het onderzoek, vond ik een uitgestrekt kanaal, tusschen de rokken van den darm. Daar de deelen gezond waren en de arme man naar genezing haakte, verrigtte ik dadelijk de *operatie*, terwijl ik de geheele lengte van het kanaal open lag en de wonde, op de gewone wijze verbond. In den loop van den avond, werd ik verzocht hem te komen bezoeken als wanneer ik bevond, dat hij gedurende het laatste uur gebloed had en uit den toestand, waarin zich het

het beddelinnen bevond, te oordeelen, kwam het mij voor, dat hij omtrent eene pint bloed verloren had. Zijn pols was veel zachter dan in den gezonden toestand. Nadat de met bloed bevleekte dekens en lakens weggenomen waren, liet ik hem op zijn aangezicht leggen, met het hoofd lager, dan het overige des ligchaams, terwijl ik hem eenige peluws en kussens onder de heupen deed leggen. De deelen aldus, aan frissche, koele lucht blootgesteld zijnde, werden met natte doeken, die iedere vijf minuten ververscht werden, bedekt. Ofschoon de bloeding door deze middelen dadelijk ophield, werd echter nog eenige uren met dezelve voortgegaan, waarna de lijder, met een beddelaken bedekt werd, terwijl het aannemen van eene meer gemakkelijke ligging, hem eerst den volgenden morgen werd toegestaan. Deze man werd, na volkomen hersteld te zijn, binnen de drie weken, na het verrigten der *operatie*, weggezonden.

HONDERDSTE GEVAL.

Aarsfistel.

In het jaar 1817, werd een arm man, die den ouderdom van drie en zestig jaren bereikt had, in het Gasthuis opgenomen. Zijn lijden was ontstaan uit een ettergezwel bij den aars, dat zich omtrent zeven weken te voren gevormd had. De huid was in eene aanmerkelijke uitgestrektheid, van de onder dezelve liggende deelen afgezonderd, terwijl de verzworene holte, eene buitengewone hoeveelheid, van eene ongezone en stinkende, etterachtige stof afscheidde. De kleine pols, de
groot-

groote zwakte en vermagering, waren zoo vele bewijzen, van de uitputting, die zijn ziekelijk gestel reeds ondergaan had. Door middel eener *sonde*, vond men gemakkelijk een kanaal, hetwelk langs de zijde van den endeldarm, binnen de sluitspier, ter lengte van meer dan drie duimen, zich uitstrekte.

Het geval was van dien aard, dat hetzelfde het verrigten van alle *operatiën* verbood, tot dat door eenen behoorlijken leefregel en het gebruik van geneesmiddelen, de nadelige toestand van zijn ligchaamsgestel verbeterd en zijne krachten eenigzins hersteld waren. Ten dien einde, werd er alle zorg, voor zijnen dagelijkschen leefregel gedragen, terwijl men met dezelfde oplettendheid, omtrent zijne geneeskundige behandeling te werk ging; doch alle pogingen die tot zijn herstel aangewend werden, waren vruchteloos; zijne eetlust en ligchaamskrachten namen dagelijks af en omtrent eene maand, na dat hij in het huis was opgenomen, overleed hij.

HONDERD EN EERSTE GEVAL.

Aanbeiachtig ettergezwel, gepaard met eene aarsfistel.

26 Junij 1821. Ik werd verzocht, om met *Dr. JAMES* eenen Heer te bezoeken, die door sterk paardrijden, pijn en hitte bij het heiligbeen, gevolgd van ontsteking en een gezwel ter zijde van den aars, gekregen had. Koude omslagen van geen nut zijnde, werd de zwelling erger.

15 Julij. Daar het ettergezwel vlak onder de huid lag,

lag, was mijn voornemen hetzelfde te openen en indien er zich een kanaal mogt opdoen, dit dan open te snijden. De etter ontlast zijnde, werd er eene *sonde* ingebracht, die men ter diepte van een en een half duim langs den endeldarm, kon inbrengen; doch den endeldarm met den vinger onderzoekende, voelde ik juist in den loop van het kanaal, eene zoo sterke slagaderlijke klopping, dat ik, het verzwakt gestel van den lijder in aanmerking nemende, dit mij bewoog om, uit hoofde van het gevaar eener aanmerkelijke bloeding, de opening van het kanaal uit te stellen en de reeds gemaakte wond te verbinden. Er werd kina met zwavelzuur voorgeschreven.

25 November. In de laatste week was hij zeer verzwakt geworden door eenen geweldigen aanval eener roosachtige ontsteking, waardoor het gedeelte van het ettergezwel, dat reeds genezen was, wederom begon te zweren.

16 Mei 1822. Sedert eenige maanden had de lijder, ofschoon er geene blijkbare reden voor te vinden was, geene buikontlasting, als nu het gebruik van krachtige en sterkwerkende onlastmiddelen. De uitwendige zweer was klein en ontlastte nog te veel stof, daarom werd na gehouden *consult*, besloten om niet langer te wachten, maar om, nadat men den toestand der deelen zoude onderzocht hebben, dadelijk datgene te doen, hetwelk men mogt oordeelen noodig te zijn. Ofschoon de opening klein was, vond men door middel der *sonde* een kanaal, hetwelk trapswijze in uitgestrektheid toenam. Mijnen vinger door de sluitspier inbrengende ten einde den darm te onder-

derzoeken, vond ik boven eerstgemelde eene vaste, dwarsche rigchel, die het achterste gedeelte des darms, in de dwarste doorsneed; dit scheen het gevolg van eene voorafgaande ontsteking geweest te zijn, terwijl dit vreemd ligchaam noch prikkelbaar, noch gevoelig was. Ik kon nu geene kloppende slagader gewaar worden, doch voelde de punt der *sonde*, die tot in de vooruitstekende rigchel binnen den darm voortging. Onder goedkeuring van den arts, bragt ik eene lange *bistouri* in zijne geheele lengte in het kanaal, en sneed hetzelve op deze wijze geheel open. Ik verbond de wond met pluksel, zonder dat er eenige wezenlijke bloeding plaats had.

Van nu af aan ging alles goed, en tegen alle verwachting had er van den dag der *operatie* af, dagelijks van zelfs regelmatige ontlasting plaats, waaruit bleek, dat de prikkeling, die door den ziekelijken toestand van het kanaal ontstaan was, eene krampachtige aandoening van een zeker gedeelte des darmkanaals, waaruit de verstoptheid voortvloeide, eenigermate had te weeg gebragt, en welke aandoening door het daarstellen van eene opene met vleeschheuveltjes bedekte en gezonde oppervlakte, op eens was weggenomen geworden. De kleur en uitwendige gedaante der door de stoelgang ontlastte stoffen, die te voren witachtig en van gal ontbloot waren, werden na de *operatie* verbeterd, en hadden een gezond aanzien. De uitgestrektheid der wond vorderde, dat men dagelijks den vinger in den endeldarm bragt, door middel van welke eene breede reep pluksel op eene zilvere spatel, in de geheele wond, tot aan
het

het bovenste gedeelte van het kanaal werd ingebragt.

27 Julij. De wond is bijkans genezen, verminderende van lieverlede de etterontlasting.

28 Augustus. De lijder heeft juist eenen aanval van eene onduidelijke jichtachtige ontsteking in de linker groote teen ondervonden, welke gedurende eene week heet, gezwollen en pijnlijk was.

6 September. Gedurende de laatste drie dagen is de groote teen van de regtervoet door eenen hevigen en pijnlijken aanval van jicht aangetast geworden.

9 September. De voet gisteren beter zijnde, was de knie aangetast geworden, en heden werd hij plotseling door braking, buikloop en een zeer verontrustend gevoel van volheid in het hoofd aangevallen. De nog in geringe mate overgeblevene verzwering is droog en heeft een ziekelijk aanzien.

12 September. Gisteren had de aandoening van het hoofd, die graad van hevigheid bereikt, dat *Dr. JAMES* het noodig achtte, om twee spaansche-vliegen aan te leggen; de jichtpijnen vlogen door de schouders, de keel, het hoofd en den hals.

5 October. Na eenen geringen aanval van roos herkreeg de wond deszelfs gezond aanzien en in den loop van eene week genas zij volkomen en bleef in het vervolg digt.

HONDERD EN TWEEDE GEVAL.

Scrofuleuse aarsfistel.

Eene getrouwde, bijkans dertigjarige vrouw, riep uit hoofde van eene fistel, de hulp van den Heer

Heer SPILSBURY in. Bij het onderzoek deed zich een kanaal op, ter diepte van eenen duim binnen den aars; hetzelfde had eene wijde, gladde opening met verharde randen. Tusschen de billen kon ik drie vingers in de opening brengen, en met de middelste vinger voelde ik banden, die den doorgang vernauwden; doch de vinger kon onder het heupbeen door, tot dicht op het been gevoerd worden. Eene andere gang liep naar boven, ter zijde van de spleet tusschen de billen, naar het heiligbeen; behalve deze liepen nog twee blinde *fistuleuse* kanalen, langs den endeldarm, waarvan de linker twee duimen of nog hooger, bijkans met den endeldarm in verband stond.

Het uitzigt der lijderes was werkelijk *scrofuleus*, zijnde het aangezicht schoon, rood en wit, met vooruitstekende, vonkelende oogen, groote *pupillen*; doch het kakebeen stak onder de linker wang duidelijk meer uit dan onder de regter.

Nadat men de behoorlijke aandacht, op de uit haar gestel voortvloeyende verschijnselen gevestigd had, verbeterde zich hare gezondheid. Zij zeide dat het eerste gevolg van hare ziekte een groot gezwel was geweest, hetwelk in het diepste gedeelte van zijne zitplaats was geopend geworden. Hieruit had eene overvloedige etterontlasting plaats gehad, die, uit hoofde van haar zeer zenuwachtig en prikkelbaar gestel, tot tering dreigde over te gaan en haar in eenen zeer gevaarlijken toestand gebragt had. Zelfs het voorstel alleen om de *operatie* te verrigten, nam voor eenige dagen de eetlust weg en deed buikloop ontstaan. Het doen van inspuitingen was genoeg

beproefd geworden, doch er bood zich geen nit-zigt op herstel aan, ten zij men den toestand van het gestel verbeterde, en te gelijker tijd op de plaatselijke ziekte werkte. Eene drukking door middel van lood en een gepast verband, werd gedurende eenigen tijd aangewend, zonder echter groote veranderingen te weeg te brengen. Daarom bragt de Heer SPILSBURY eene *bistouri* in, en sneed de banden, die zich op zijnen weg bevonden, door, waarna hij de drukking wederom aanwendde, doch men vorderde hierdoor weinig in de genezing. Eene kromme *troicar* voor den endeldarm geschikt, werd hierop bij de billen ingebracht, naar boven onder het heupbeen doorgevoerd, aan het buitengedeelte der dij, door de *fascia lata* heengestoken, wordende hier een *seton* aangelegd, en de bij den endeldarm gelegene kanalen in derzelver geheele lengte geopend.

Men liet de *seton* zitten, tot dat hij deszelfs heen en weder trekking, door de wrijving, bloeding volgde, wanneer dezelve werd weggenomen. Van den zevenden Mei tot den tienden Augustus, was haar toestand zoo veel verbeterd, dat zij zelve, hare huisselijke bezigheden waarnam en den Heer SPILSBURY tweemaal, in alle opzigten zich veel beter gevoelende, op eenen afstand van drie engelsche mijlen kwam bezoeken, wanneer het scheen, dat de tijd alleen hare genezing zoude volmaken, vooral omdat zij wederom de stonden had gekregen. Hij verzocht, om haar nu en dan te mogen zien, hetgene zij verzuimde, tot dat hij binnen den tijd van eene week, wederom bij haar ont-

onthoden werd. Zij zeide dat zij konde gevat had; in haar dij had zich wederom etter verzameld, terwijl er zich eene zeer stinkende stof, in overvloed uit ontlaste. De kanalen bestonden nog, doch hadden zich zeer samengetrokken en storteden eene etterachtige *lympha* uit; doch de huid was verdikt en in het celvlies bevond zich eene blaasachtige zwelling, die op een of twee plaatsen, eene kleine vochtgolving liet bemerken. Nu werd haar de *Sarsaparilla* en *liquor potassae* voorgeschreven, terwijl een smeersel uit kwikzalf en kamfer bestaande, vlijtig werd ingewreven.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

OVER DE AANBEIACHTIGE UITWASSEN.

EERSTE AFDEELING.

Over de oorzaken der ziekte.

290. Het aanbeiachtig uitwas (*haemorrhoidal excrescence*) is gewoonlijk een klein, zacht, sponsachtig ligchaam, dat aan of bij den rand van den aars, zich bevind. Men heeft dit ongemak somtijds, met het aanbeiachtig gezwel verward, doch beide de ziekten verschillen geheel, wat derzelve maaksel en wijze van ontstaan betreft en vorderen eene verschillende geneeswijze.

291. Sommige schrijvers zeggen, dat het aanbeiachtig uitwas, altoos van eenen venerischen oorsprong is en voorzeker ontstaat hetzelfde meestal uit deze oorzaak; doch somtijds, gelijk ik zelf zag, heeft het bij hen plaats, die nimmer aan eenige venerische ziekte geleden hebben en WISEMAN zegt, dat hij het bij een kind ontmoet heeft.

Aanmerking van den Hoogduitschen Vertaler. De Recensent in de Bibliotheek van HUFELAND, merkt hier te regt aan, dat men de uitwassen, die van eenen venerischen oorsprong zijn, geene aanbeiachtige uitwassen behoort te noemen.

292. Lieden van een slap ligchaamsgestel, die veel

veel beweging doende, sterk zweeten, schijnen zich in omstandigheden te bevinden, die het ontstaan dezer kwaal gunstig zijn, tenzij zij de reinheid zeer in acht nemen. Ik nam een geval waar, in hetwelk de scherpe dampen van brandende zwavel, eene aandoening der huid te weeg bragten, die in deze ziekte overging (a).

293. Ontstaat deze ziekte uit eene venerische oorzaak, dan schijnt zij meestal van eenen druiper vergezeld te zijn en volgens mijn gevoelen, wordt zij gewoonlijk door deze alleen voortgebragt; te weten, de etterachtige stof, komt door middel van het onderlinnen in aanraking met den rand van den aars, waardoor dan eene evengelijke ontlasting, uit het slijmvlies dat binnen de sluitspier gelegen is, ontstaan kan, welke ontlastte stof eene bijzondere scherpte verkrijgt en ten laatsten, die ziekelijke toestand der huid, rond den aars te weeg brengt, waaruit dan deze uitwassen geboren worden. In deze gevallen vind men bij het onderzoek, dat het ziekelijk aangedane deel, eene stinkende, *ichoreuse* stof, in groote hoeveelheid ontlast.

TWEEDE AFDEELING.

Over de toevallen en verschijnselen.

294. De aanbeachtige uitwassen zijn gewoonlijk talrijk en staan zeer zelden op zich zelve. Meestal vertoonen zij zich, aan den rand of kant van den aars en ontstaan uit het binnenste vlies van de sluitspier. WISEMAN, aan wien de Heel-

kun-

(a) Zes en tachtigste geval.

kunde, vele, met vlijt, oordeel en openhartigheid gemaakte, praktische waarnemingen te danken heeft, verhaalt een geval van dit soort, waarin zich zoo vele uitwassen gevormd hadden, dat het moeilijk was, derzelve oorsprong te vinden. Vijf der grootsten, waren langer dan een half duim en zaten met dunne stelen aan de huid vast, terwijl anderen, uit het binnenste vlies van den endeldarm, vrij hoog boven de sluitspier, voortkwamen.

295. LIEUTAUD zegt, dat men bij lijkopeningen, dezelve in zulk een groot getal, aan het binnenste vlies van den endeldarm heeft vastgehecht gezien, dat zij den doorgang, der in het darmkanaal bevatte stoffen, beletteden.

296. Aanbeiachtige uitwassen zijn of helder-, of donkerrood, of bruinachtig van kleur en bezitten eene sponsachtige zelfstandigheid, die ligt van een scheurt en gemakkelijk bloed. Het is aldus dat ik dezelve gevonden heb, doch SWEDIAUR zegt, dat zij somtijds hard en vast zijn en door B. BELL zijn zij opgegeven geworden, als somtijds de vastheid, van de hardste *scirrhus* verkrijgende. Deze merkt aan, dat *alle deze uitwassen, voortbrengsels der opperhuid schijnen te zijn*; doch in zooverre mij tot hiertoe, de ondervinding op waarnemingen gegrond, geleerd heeft, schijnen zij altoos uit eene ziekte der huid, en niet der opperhuid te ontstaan.

297. DELPECH, die een beknopt en in alle opzigten zeer naauwkeurig overzigt, van den tegenwoordigen toestand der Heelkunde gegeven heeft, merkt omtrent het aanbei-gezwel, het volgende aan, *ce que l'on désigne par le terme communum*

mun d'hémorroïdes, consiste le plus souvent dans une alteration analogue à ce que nous décrirons ailleurs sous le nom de fungus haematodes; en zoo wel uit de beschrijving, als uit de aangeprezenene geneeswijze blijkt het, dat hij het gezwel en het uitwas, slechts als twee wijzigingen, van eene en dezelfde ziekte beschouwt; zijnde dit ook juist het gevoelen van AMBROSIUS PARÉ, in het jaar 1579.

298. Wel is waar, deze beide ziekte vormen, kunnen bij denzelfden lijder te gelijk plaats hebben, doch dit alleen is nog geen bewijs van hunne eenzelvigheid. Het aanbei-gezwel heeft deszelfs zitplaats, in het celwijs vlies onder de huid; het uitwas in de huid zelve, of in het onder dezelve gelegen slijmvlies. Het aanbei-gezwel wordt door bloed, dat of in verwijdde aderen, of in cellen uitgestort is, gevormd; het uitwas daarentegen is een sponsachtig gezwel, welks vaten ik geloof, dat zich nimmer verwijden, of hun bloed in cellen uitstorten.

299. Het gewicht dezer onderscheiding, was LIEUTAUD bekend, wanneer hij over de aanbeiachtige uitwassen handelende, zegt: *Ces tubercules qu'on doit bien distinguer des haemorrhoides flétries, occupent les bords de l'anüs*. In der daad is zoowel de ziekte, als deszelfs behandeling, in het eene geval van veel meer gewigt, dan in het andere.

300. De aanbeiachtige uitwassen, gaan somtijds met spleten of kloven gepaard, die zich van de sluitspier buitenwaards, in de natuurlijke plooiën of vouwen der huid, uitstrekken. Deze kloven,

die gewoonlijk een stinkend vocht van zich geven, hebben zoo eene juiste overeenkomst met de *rhagades*, die zich bij de venerische ziekte vertoonen, dat men dezelve te regt, voor een beslissend kenteeken, dat de venerische besmetting nog in het ligchaam aanwezig is, gehouden heeft.

DERDE AFDEELING.

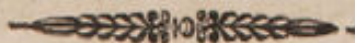
Genees-en Heelkundige Behandeling.

301. De behandeling is of plaatselijk, of algemeen. Men kan het aanbeachtig uitwas, indien het eene plaatselijke ziekte is, bijna in alle gevallen, spoedig genezen. Daar waar de uitwassen talrijk en meestal klein zijn, kunnen zij zeer gevoegelijk, door middel eener scherpe schaar, weggenomen worden. Is derzelver grondvlakte breed, of uitgestrekt, dan gebruike men liever hiertoe het *scalpel*. Is er slechts een uitwas aanwezig, of vreest de lijder het mes, dan kan men eene eenvoudige *ligatuur*, rond de grondvlakte van het wegtenemen uitwas leggen; of indien deszelfs grondvlakte breed is, kan men eene dubbelde *ligatuur*, met eene kromme naald door het middelpunt voeren en ze aan beide zijden toebinden.

302. Uit het maaksel van het zieke deel is blijkbaar, dat, hoe men ook deszelfs wegneming in het werk stelle, men nimmer eenige bloeding behoeft te vreezen. Neemt men zijne toevlugt tot de wegsnijding, dan kan men de deelen gedurende eenige weinige dagen, met een beetje pluksel, dat met een verkoelend watertje bevochtigd wordt, bedekken; op deze wijze houdt men de-
zel-

zelve koel, tot dat zich een likteeken vormt. Heeft men de *ligatuur* aangelegd, dan kan men, indien de *operatie* van veel pijn gevolgd wordt, pappen aanleggen.

505. Waar de uitwassen niet alleen met ontlasting van vocht, maar ook met spleten en kloven der huid gepaard gaan, daar behoort men eene of andere bedarende, of zamentrekkende oplossing, die hetzij azijnzuur lood, of zwavelzuur koper, zink, of ijzer in zich bevat, voorteschrijven. Beantwoorden deze niet aan het doel, dan kan men *alterantia* beproeven. Nimmer kwam mij een geval te voren, dat deze ziekte de volle werking eener kwikkuur, tot derzelver herstel noodig had; doch men heeft reden om te veronderstellen, dat dit kan gebeuren, als wanneer het noodig zoude zijn, den lijder aan dezelfde geneeswijze te onderwerpen, die men voor de uitroeiing van eenige andere wezenlijke venerische ziekte zoude behoeven.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

OVER DE MEEST GESCHIKTE MIDDELEN, OM EENEN
 REGELMATIGEN TOESTAND EN WERKINGSWIJZE
 VAN HET DARMKANAAL DAARTESTELLEN,
 ALS WEZENLIJK NOODIG TER VOOR-
 KOMING DER MEESTE, VAN DE
 BOVENGEMELDE ZIEKTENS.

304. Onder de talrijke kwalen, waaraan het menschelijk ligchaam onderhevig is, zijn er weinige, ja zeer weinige, die niet door eenen op den duur plaats hebbende stoornis, van de verrigtingen des darmkanaals worden voortgebracht. De gewone maatschappelijke gebruiken; de eigenschappen en de hoeveelheid van het voedsel dat wij gebruiken; de wijze waarop wij ons bewegen en rust nemen, te zamen met onze manier van kleeding; dit alles schijnt mij toe, minder of meerder geschikt te zijn; om op de regelmatigte werking en dien ten gevolge, ook op de behoorlijke verrigtingen des darmkanaals, deszelfs invloed uitte oefenen. Ik wil echter gaarne beken-
 nen, dat ik mijne aanmerkingen hieromtrent, met eene zekere mate van wantrouwen mededeel, nadat ik het alles omvattend en schoon geschrift van ABERNETHIJ over dit onderwerp, gelezen heb.

305. Het oorspronkelijk doel van den grooten Schepper der natuur, is voor een gedeelte zichtbaar, in de verschillende inrigtingen, waardoor het dierlijk zamenstel zich in staat ziet gesteld,
 tot

tot het behouden van zijne zelfstandigheid, in de verschillende omstandigheden, waarin het kan geplaatst zijn. De onderscheidene stelsels, waaruit het levend ligchaam is zamengesteld en de bijzondere verrigtingen, die aan ieder van deze stelsels eigen zijn, vertoonen bij vele gelegenheden, de meest bewonderenswaardige gemakkelijkheden, zoo wel als het vermogen, om met elkander, ter bevordering van elkanders welzijn en tot behoud der gezondheid, zamentewerken, daar geen van dezelve op zich zelve, maar alle met elkander, tot een doel werkzaam zijn. Ten einde dit door voorbeelden te staven, als daar zijn, de wijze waarop, de uitwaseming eene toevallige storenis ondergaan hebbende, deze vergoed wordt, door eene vermeerdering in de hoeveelheid der vloeistof, die door de nieren wordt afgescheiden; of te doen opmerken, hoe of deze klierachtige lichamen, bijna altoos in hunne werking verhindert worden, wanneer er buikloop aanwezig zijnde, eene naar evenredigheid te groote hoeveelheid vocht, door de darmen geloosd wordt; of de aandacht te vestigen, op den voorbijgaanden invloed, die alle binnen het ligchaam gelegen afscheidende werktuigen, telkens bij eene bovenmatige huiduitwaseming ondervinden; dit zeg ik, kan men voor overvloedig houden. Deze, en zoo vele andere omstandigheden van denzelfden aard, zijn als daadzaken, genoegzaam bekend; zij doen ons ten minsten opmerken, dat het algemeene evenwigt, tot welkers regeling, zoo vele zaken wijselijk medewerken, volstrekt noodig is, ter instand-

standhouding van het algemeene welzijn, van de huishouding des ligchaams.

306. Het zittend leven, dat een onvermijdelijk gevolg is van vele beroepen, onder de meer beschaafde volkeren, is der gezondheid en der algemeene verspreiding van eene gezonde beweging, nadeelig. De kracht van den omloop des bloeds neemt af, iedere indruk, door de koude van buiten te weeg gebracht, werkt op eene meer gevoelige wijze, waaruit de noodzakelijkheid ontspruit, om zich warmer te kleeden, terwijl juist deze gewoonte, om het ligchaam meer te bedekken, niet zelden de oorzaak wordt der verstoring van het evenwigt, hetwelk tusschen het darmkanaal en de huid behoort te bestaan. Vele lieden hebben eenen bovenmatigen afkeer van eene krachtdadige beweging, ofschoon bijkans een ieder moet bespeurd hebben, dat eene goede wandeling bij koel weder, ten zij de kleeding niet geheel ondoordringbaar is, niet alleen verfrist, maar ook de natuurlijke werking des darmkanaals bevordert. Het meest afdoend bewijs, dat wij gewoonlijk veel warmer slapen dan wij behooren te doen, wordt mijnes inziens door hen verschaft, die uit hoofde van een of ander toeval, hun bed niet hebbende kunnen verlaten, zich daarna in eenen verzwakten en uitgeputten toestand des ligchaams bevinden.

307. Wat het voedsel betreft, merkt ABERNETHY zeer te regt aan, dat het behagelijk gevoel, hetwelk wij bij het gebruik van spijs ondervinden, ons verleid om meer te gebruiken dan noodig is, en niet te vreden, met een overdadig ge-

gebruik van voedsel, wordt door de wijze om hetzelfde gereed te maken, dikwerf meer een gevoel van hitte veroorzaakt, dan dat de spijsvertering bevordert wordt.

508. Deze en zoo vele andere omstandigheden, veroorzaken, eene geneigdheid tot verstopping in het darmkanaal: daar men nu weet dat deszelfs verrigtingen bestaan, in het behoorlijk doorlaten van de in hetzelfde bevatte stoffen en het uitwerpen van datgene, hetwelk niet langer tot voedsel strekken kan, dan komt men als van zelve tot het besluit, dat, waar de kracht vermindert is, men dezelve behoort optewekken en het is op dezen grond, dat men prikkelende of ontlastmiddelen heeft toegedient.

509. De ontlastmiddelen dus, hebben eene opwekking van het werkvermogen des darmkanaals, waardoor het tot het voortdrijven, van de in hetzelfde bevatte stoffen wordt aangezet, ten gevolge. Dit soort van geneesmiddelen, bezit insgelijks het vermogen, om eene min of meer aanmerkelijke vermeerdering der hoeveelheid van vochten, die in het darmkanaal worden uitgestort, te veroorzaken (a).

510.

(a) Na het afdrukken dezer bladeren, is mij eene merkwaardige overeenkomst, in het waargenomene hieromtrent onder het oog gekomen, in de onschatbare gevallen, die in het eerste en derde Deel der *Dublin Hospital Reports*, door Dr. MARSH worden medegedeelt. In een dier gevallen, merkt hij het volgende aan: *de hoeveelheid van verharde drekstoffen, waarmede de zakachtige tusschenruimten der darmen gevuld waren, was*
bij

510. Bij het aanwenden van purgeermiddelen, behoort men nog eene andere omstandigheid in aanmerking te nemen, eene omstandigheid die ten minsten zoo veel, zoo niet meerder gewigt heeft dan al het overige; te weten de zuivering des darmkanaals, niet van de overblijfselen der genotene voedsels, maar van zekere door ziekte te weeg gebragte stoffen, die het gevolg zijn van eene tegennatuurlijke afscheiding, ontstaande of van de inwendige oppervlakte der darmen, of van eenige ingewanden, die in een naauw verband met dezelve staan. De oudste schrijvers, hebben reeds op het bestaan van zoodanige stoffen opmerkzaam gemaakt; doch ABERNETHY is de eerste, die deze zaak in een helder daglicht geplaatst heeft en aan gemelde stoffen in vele gevallen, eenen bijna vol-

strek-

bijna ongelooflijk en des te meer verdient dit onze opmerking, wanneer wij weten, dat gedurende het gansche verblijf van den lijder in het Gasthuis, de stoelgang regelmatig had plaats gehad. Deze was namelijk dun en waterachtig, even als dikwerf na het gebruik van ontlastmiddelen plaats heeft, terwijl de eigentlijke drekstoffen in overvloed terugbleven. Op eene andere plaats, zegt deze oplettende arts het volgende: Ik heb bij lijkopeningen opgemerkt, dat in de zakachtige gedeelten, daar zich drekstoffen in bevinden, de slijmachtige oppervlakte, waarmede zij in aanraking zijn, dikwerf rood en vaatachtig is. De laatste dezer waarnemingen, die uit het versche aanzien der deelen ontsproot, komt juist overeen, met hetgene ik zelf, bij het opspuiten der darmen, in het twee en veertigste geval, gewaar werd; terwijl de eerste, ten sterkste de waarheid bevestigen, van hetgene alrede door mij is aangevoerd geworden. (Zie 66, 67 en 120.)

strekten invloed, op het voortbrengen van een ziekelijk maaksel, zoowel als van eene storenis in de verrigting der deelen, heeft toegeschreven, ofschoon hij mogelijk in eenige weinige gevallen, de geheime werking van deze veelvermogende ziekteoorzaak, een weinig te hoog gesteld heeft.

511. Een geval, hetwelk ik in het jaar 1808, toen ik als heelmeeester bij het 82ste regiment diende, waarnam, geeft mij aanleiding om te denken, dat men in vele gevallen van verstopping des darmkanaals, de geneeskundige behandeling aldus kan inrigten, dat het gebruik van ontlastmiddelen, daardoor onnoodig gemaakt wordt.

Het gebeurde dat zekere bejaarde Dame, die te *Scarborough* woonde, mij verzocht om een genezingsplan uittedenken, waardoor zij, eene meer regelmatige buikontlasting hebben mogt. Zij had geene klagten, omtrent haren algemeenen gezondheidstoestand intebrengen; de eetlust was goed en zij sliep wel, ook scheen er geen wezenlijk gebrek, in den toestand van hare verteringswerktuigen aanwezig te zijn; het eenigste wat haar deerde, was dat zij bijkans nooit stoelgang had, zonder het gebruik van ontlastmiddelen. De raad die, gelijk zij zeide, zij altoos van hare Artsen ontvangen had, was, dat indien zij geene ontlasting had, zij wederom de toevlugt tot ontlastmiddelen zoude nemen; zij voegde er bij, dat zij wezenlijk eene zoo groote hoeveelheid, van onderscheidene soorten dier middelen gebruikt had, dat alleen het denkbeeld om hiermede te moeten voortgaan, haar tot eenen last was en zich ten uiterste begerig gevoelde om te weten, of er niets

was

was uittedenken, ten einde het gebruik dier middelen onnoodig te maken.

312. Bij nadere overweging kwam het mij waarschijnlijk voor, dat dit een geval was, waar een gebrek aan werking, uit verminderde kracht ontstaande, plaats had en dat misschien, door het gedurende eenigen tijd volharden in het gebruik van geneesmiddelen, geschikt om den *tonus* te herstellen, de darmen derzelver geneigdheid, zoowel als vermogen mogten terug verkrijgen, tot het regelmatig voortstuw van de in dezelve bevatte stoffen; in allen gevallen, scheen mij het nemen van eene proef, onschadelijk te zijn. Ten dien einde schreef ik eerst, om er dagelijks gebruik van te maken, het afkooksel en de tinctuur van kina voor. Dit middel eene week gebruikt zijnde, scheen noch goed, noch kwaad gedaan te hebben; er was geene hitte van de tong of huid aanwezig, doch de lijderesse had *ricinus*-olie moeten nemen. Nu werd het afkooksel der kina alleen toegedient en na verloop van drie weken, meende zij zich inwendig sterker te gevoelen en minder geneigd tot winden, dan voorheen te zijn. Ten gevolge dezer beterschap, werd met het geneesmiddel, nog eene maand langer voortgegaan, na welks tijdbestek, er in het geheel geene reden meer was, om de werking des darmkanaals te bevorderen, daar er dagelijks eenen regelmatigen gemakkelijken stoelgang plaats had. Het scheen dat deze terugkeer van den *tonus* en de kracht der darmen, van duur was, want anderhalf jaar daarna, had er geene instorting plaats gehad.

315. Het handelen volgens hetzelfde grondbe-
gin-

ginsel, nu en dan met eenige kleine wijzigingen; heeft mij in vele gevallen in staat gesteld, om aan het darmkanaal deszelfs werkvermogen wederom te bezorgen, zonder dat hetzelve, gedurig aan deszelfs pligt behoefde herinnerd te worden. Om hier bijzondere gevallen medetedeelen, zoude gelijk ik vrees, slechts tijdverlies zijn; ook heb ik van maar zeer weinige, naauwkeurige aantekening gehouden. Eenige der gevallen, waarin deze behandeling, volkomen slaagde, zijn reeds medegedeelt geworden. (a).

Ik zoude er nog vele andere kunnen opnoemen, die eene even voldoende uitkomst opleverden. Het zal echter voor het tegenwoordige genoeg zijn optemerkken, dat ik in sommige gevallen, het afkooksel der kina in het eerst, met een vierde gedeelte aftreksel van senebladeren, of met eene zoodanige hoeveelheid van dit middel paarde, als genoeg was, om eene behoorlijke buiksontlasting voorttebrengen, terwijl ik gemelde hoeveelheid allengs verminderde, tot dat ik merkte, dat de verrigtingen van het darmkanaal, bij het gebruik der kina alleen, naar behooren plaats hadden.

Aanmerking van den Hoogduitschen vertaler. WILSON PHILIP roemt insgelijks, eene te zamenvoeging van bittere en ontlastmiddelen, om eene regelmatige werking van het darmkanaal daartestellen. Men zie deszelfs *Treatise on indigestion 2de edition*, 1822, 3de Hoofds., eerste Afdeeling bl. 204. 314.

(a) Negen en zestigste, Negen en zeventigste en Negenentigste gevallen, enz.

314. In sommige gevallen, zal een afkooksel der kina, gepaard met de *tinctuur*, zeer wel aan het doel beantwoorden: doch wanneer men het afkooksel alleen gebruikt, heeft men over het algemeen minder noodig, om gedurende eenigen tijd, het *sal epsom*, een aftreksel van senebladen, of eenig ander ontlastmiddel er bij te voegen.

315. Wanneer wij onze aandacht, op het groot aantal van kwade gevolgen, dewelke na eene tot gewoonte geworden verstopping van het darmkanaal plagten te volgen, vestigen, dan zullen wij ons geenszins behoeven te verontschuldigen, wanneer wij zulk een groot kwaad, trachten voortekomen, of wegtienemen; te meer wanneer wij het door de natuur ons ingedreven gevoel, hetwelk ons voedsel boven geneesmiddelen doet verkiezen, trachten te eerbiedigen.

Ik weet dat wij allen er toe overhellen, om onze eigen meening boven die van anderen te stellen, om welke reden het daar even aangemerkt, meer als voorstellingen, dan wel als bewezene waarheden wordt opgegeven, daar derzelver praktische waarde, slechts door het getuigenis, van eene meer uitgebreide ondervinding kan beslist worden. Het geen een enkel persoon in dit geval vermag, bepaald zich bijkans geheel alleen, tot eene getrouwe opgave, van hetgeen hij met aandacht, binnen den naauwen kring, van zijne eigene persoonlijke waarneming, heeft opgemerkt.

Dit is dan nu hetgeen onze schrijver, uit zijne rij-

rijke ondervinding, aangaande dit gewigtig onderwerp, aan het genees- en heilkundig publiek mededeelt. Men kan dit wel het eerste klassiek werk noemen, dat geheel aan de ziekten van den aars is toegewijd. Wel is waar, dat verscheiden dezer ziekten, door verschillende schrijvers, op eene min of meer volledige wijze zijn behandeld geworden, ofschoon onze schrijver, dezelve over het algemeen in een nieuw daglicht stelt en niet weinig, tot derzelver volmaakte kennis en betere behandeling, bijdraagt. Niettegenstaande dit zoo zij, is er echter eene ziekte van den aars, waarvan men in dit werk geene melding vindt gemaakt en die in de laatste tijden, vooral door de bemoeijingen van BOYER, beter gekend en behandeld geworden is, ik bedoel, de zoogenaamde kloven of spleten van den aars. Ik heb het niet ondienstig geacht, om, uit hoofde van het gewigt der zaak, een opstel van den evengemelden, beroemden BOYER, alhier bij wijze van aanhangsel te laten volgen; hetzelfde is door mij, vertaald zijnde, overgenomen, uit het tweede deel van het *Journal complémentaire du Dictionnaire des sciences médicales*, bladzijde 24 en verv. en bevat eene korte, doch duidelijke en door ziektegevallen opgehelderde beschrijving, van de bovengemelde ziekte van den aars, benevens eene opgave, van de meest voldoende genees- en heilkundige behandeling derzelve. Het opschrift dezes opstels is:

*Aanmerkingen en waarnemingen omtrent
eenige ziekten van den aars, door
A. BOYER.*

Onder de ziekten van den aars is er eene, welkers beschrijving wij te vergeefs, in de schriften der ouden gezocht hebben; het is de kloof of spleet, vergezeld van eene krampachtige zamentrekking van den aars. ALBUCASIS maakt wel is waar melding van eene ziekte, die hij eene *spleet van den aars* noemt en waarvan hij geene beschrijving mededeelt; maar kan men veronderstellen, dat hij van die aandoening, waarvan wij nu de verschijnselen en behandeling zullen opgeven, heeft willen spreken, wanneer hij den raad geeft, om deze spleten met den nagel en het mes, zoo lang te krabben tot dat er zwelling en ontvelling ontstaat, dewijl deze laatste, derzelver voornaamste kenteeken is? Hij voegt er bij, dat door dit middel en *met Gods bijstand*, de ziekte zal ophouden. Men ziet hieruit, dat er door den schrijver, eene geheel andere ziekte bedoelt wordt.

SABATIER merkt in zijne *Médecine opératoire* in het voorbijgaan op, dat er aan de binnenzijde van den rand van den aars, niet zelden oppervlakkige, smalle en langwerpige ontvellingen ontstaan, die even pijnlijk, als moeilijk om te genezen zijn. Hij voegt er bij, dat het te verwonderen is, dat nog geen schrijver, er melding van gemaakt heeft. SABATIER laat het hierbij: zonder twijfel was het hem onbekend, gelijk ik zelf dit slechts sedert korten tijd weet, dat in eene *Verhandeling over den aarsfistel*, in het jaar 1689, door

door L. LEMONNIER uitgegeven, men melding vind gemaakt van de spleten van den aars, waarvan de schrijver, op deze wijze melding maakt:

De ragades of spleten zijn kleine pijnlijke zweertjes, waarbij geene zwelling plaats heeft, die de lengte van de plooiën van den aars volgen en vrij wel op de scheuren gelijken, die des winters door de koude, aan de lippen en handen worden voortgebracht; somtijds ontstaan zij uit eene verharding der drekstoffen, die nadat zij in groote menigte, in den endeldarm zijn opgehoopt en daarna ontlast worden, door eene overmaat van hitte, door uitdroging en hun verblijf in den endeldarm, de sluitspier en den aars, bij hunnen doorgang, doen ontvellen of scheuren.

Deze schrijver meent, dat gemelde spleten ook veroorzaakt kunnen worden door de roode loop, of de venusziekte; hij zegt dat ze oppervlakkig of diep, uit- of inwendig, gemakkelijk te genezen of kwaadaardig zijn; hij stelt eindelijk voor, om ze met dezelfde middelen, waardoor men andere deelen geneest, te behandelen, te weten olie- of vetachtige middelen, die men met verschillende zelfstandigheden, uit het planten- of delfstoffelijk rijk verbind.

Uit hetgene LEMONNIER zegt ziet men, dat hij de kloven van den aars gekend heeft; maar zijn die waarvan hij spreekt dezelfde soort, die wij hebben waargenomen? Ik geloof zulks niet, omdat hij voorgeeft, dat de eene soort ontstaat uit den doorgang der drekstoffen en genezen wordt door

olie- of vetachtige middelen, dat de andere haren oorsprong aan de roodeloop verschuldigt is en met deze ziekte ophoud, terwijl wederom eene andere soort door het venussmet wordt voortgebragt en het gebruik van kwikmiddelen vereischt, ofschoon dat soort van kloven, dat wij voornemens zijn te beschrijven, van geen dezer oorzaken afhangt en ook door geen dezer middelen wordt weggenomen.

De spleten of kloven van den aars zijn geene ziekte, die zelden voorkomt. Ik heb dezelve in den loop mijner Praktijk, ten minste vijftigmalen waargenomen; ook zal ik dezelve alleen, volgens mijne eigene ondervinding beschrijven.

Het schijnt dat volwassenen, bijkans bij uitsluiting aan deze ziekte onderhevig zijn; nimmer zag ik ze bij kinderen, of jongelieden ontstaan. De meesten hunner die er door waren aangetast, waren tusschen de vijf-en-twintig en veertig jaren oud; sommige hadden eenen hooger en ouderdom bereikt, terwijl slechts een jonger was.

Geene klasse der maatschappij, schijnt voor deze ziekte te beveiligen; de twee geslachten zijn gelijkelijk aan dezelve blootgesteld, doch de vrouwen worden mogelijk meer dan de mannen, door dezelve aangetast.

Het karakteristiek teeken der spleet, is eene vastzittende pijn, in een bepaald gedeelte der omtrek van den aars. Gedurende de buikontlastingen, is deze pijn altoos heviger; in den tusschen-tijd dier ontlastingen, wordt zij allengskens minder. De sluitspier van den aars is zoodanig zamengesrokken, dat het inbrengen van den vinger,
van

van eene *bougie* of van een pijpje, zeer moeilijk en bovenmate pijnlijk is.

De oorzaken dezer kwaal liggen zeer in het duistere: wij hebben slechts kunnen opmerken, dat bij vele lijdens, eene aanbeachtige zwelling de ziekte voorafgaan en dat bij sommigen, de aanbeijen te voren waren weggesneden geweest.

De ziekte begint op eene ongevoelige wijze: de ontlasting der drekstoffen, gaat met hitte en brandende pijn gepaard, terwijl eenige uren na die ontlasting, alle onaangenaam gevoel ophoudt; de lijder meent aanbeijen te hebben of verbit te zijn. Deze toevallen, houden somtijds na verloop van eenige dagen op, vooral indien men zich onthoudt van het gebruik van sterke dranken, of wanneer men lavementen aanwend en de aangedane deelen, dikwerf met koud water wast.

Doch de hitte met brandende pijn gepaard, keeren weldra terug; de ontlasting wordt moeilijker en het onbehagelijk gevoel na dezelve, is van langer duur. De ontlastte stoffen zijn met weinig bloed vermengd; de pijnen vermeederen. Het gebruik van zachte ontlastmiddelen, die alsdan gewoonlijk aangewend worden, de lavementen en een verkoelende leefregel, brengen een weinig verligting te weeg; echter blijven deze middelen weldra zonder uitwerking, zoodat de ziekte, niettegenstaande derzelver gebruik, toeneemt. Sommige lijdens vinden zich verplicht, ten einde eene ontlasting te krijgen, alle acht en veertig uren een ontlastmiddel te gebruiken en zich elken dag, drie of vier lavementen te doen zetten; anderen wenden uren achter een inspuitingen aan, zoo-

lang tot er eene stoelgang gevolgd is. Blijven zij eenige dagen zonder ontlasting, dan zijn de pijnen, die zij daarna gedurende dezelve ondervinden, nog heviger, zoodat zij dezelve bij die vergelijken, welke het inbrengen van een gloeiend ijzer in den endeldarm, zoude doen ontstaan. Sommige lijdens ondervinden alsdan, eene soort van algemeene krampachtige zamentrekking, of zij vallen in flaauwte. Niet alleen blijft er na de ontlasting, eene hevige pijn achter, maar ook stekende pijnen en kloppingen, gelijk aan die, welke zich in eenig ontstoken deel doen gevoelen. Ik heb eene Dame gekend, die na iederen stoelgang, eene koortsachtige beweging ondervond. Overigens, nemen de pijnen gedurende deze ziekte, in geene gelijke en allengskens opklimmende mate toe; zij vermeederen en verminderen bij tusschenpoozen en naar mate van zekere omstandigheden. Sterke beweging, het gebruik van wijn, van sterke dranken, van spijzen die te heet zijn, of in te groote hoeveelheid genuttigd worden, doen de kwaal altoos verergeren; de invloed van den leefregel is zoo duidelijk, dat sommige lijdens niet dan met schroom, eene zeer kleine hoeveelheid spijzen tot zich nemen, met schrik aan de pijnen denkende, die zij, ten einde zich van het overvloedige te ontlasten, zullen moeten uitstaan. Bij sommige vrouwen, nemen de pijnen, gedurende den tijd der stonden toe; ik heb eene gezien, die alle dagen, op eene regelmatige wijze, eene zeer duidelijke vermeederen van haar lijden ondervond: waarschijnlijk hing dit periodieke, van eeni-

eenige bijzondere omstandigheid in de gewoontens der lijderesse af.

De pijn eens daar zijnde, kunnen de geringste omstandigheden dezelve doen toenemen; somtijds is het hoesten, de ontlasting der pis, een sprong hiertoe in staat: dezen lijder hindert het stilstaan over end, een ander daarentegen kan niet lang zitten. Ik heb eenen man gekend, die uit hoofde van deze laatste omstandigheid, een ander beroep bij de hand moest nemen, hetwelk hem staande werk verschafte.

De pijn die de buiksontlasting vergezeld en na dezelve plaats heeft, is gewoonlijk geevenredigt aan de hoeveelheid en verharding der drekstoffen. Deze aanmerkelijk zijnde, worden zij door de zamentrekking der sluitspier opgehouden, terwijl, indien zij zich voor den aars vertoonen, er moeilijke, langdurige en vruchteloze pogingen volgen, tot dat zij door inspuitingen en door de in den endeldarm afgescheidene slijm, verzacht worden. De ontlasting van dunne stoffen nogtans, heeft ook niet zonder pijn plaats; ik heb eenen lijder gezien, die zeer hevige pijnen had, zelfs wanneer hij aan buikloop leed. Wat meer is, de ontlasting van winden is somtijds pijnlijk, moeilijk of onmogelijk. Ik heb eene Dame hersteld die gekweld door de behoefte en de onmogelijkheid om winden kwijteraken, zich aan de groote last, van het dragen van eene sonde van gom-elastiek in den endeldarm, had moeten onderwerpen.

Indien de ziekte gedurende eenen zekeren tijd duurt, dan voegen zich bij de plaatselijke toeval-

len waarvan ik reeds sprak de vermagering, eene buitengewone gevoeligheid van het zenuwstelsel, somtijds *hypochondrie*, ja zelfs wel eens eene pis-opstopping.

Ziedaar de gewone loop der ziekte en de voornaamste toevallen die zij ondervonden, welke mij kwamen raadplegen. Nu volgt hetgene mij het onderzoek van den endeldarm heeft opgeleverd:

Uitwendig deed zich niets bijzonders voor het oog op; bij sommige lijders, nam ik aanbeigezwollen waar; bij anderen kleine puisten die mij even zoo min als de aanbeijen, in eenige betrekking tot de kloof schenen te staan; slechts bij twee of drie voorwerpen, zag ik eene geringe vloeijing, die mij insgelijks geheel vreemd, aan de eigenlijke ziekte scheen te zijn.

In sommige gevallen, bemerkt men in dat gedeelte van den omtrek van den aars, alwaar de lijder de pijn ondervindt (gewoonlijk is dit ter regter- of linkerzijde), het benedenste uiteinde der kloof; doch meestal wordt men deze niet gewaar, dan nadat men, de aan dezelfde zijde gelegen bil, met kracht ter zijde gedrukt en de opening van den endeldarm, een weinig verwijd heeft; bij sommige lijders, zijn alle pogingen om dezelve te ontdekken vruchteloos.

Men brengt de wijsvinger niet dan met moeite in den endeldarm in, terwijl dit inbrengen, altoos zeer pijnlijk is; drukt men de kloof sterk, dan is de pijn ondragelijk en ten einde deze te ontwijken, trekt de lijder het ligchaam naar voren. De vinger ondervindt eene aanmerkelijke toetrekking; deze toetrekking die zeer hevig is en
bij

bij aanhoudendheid plaats heeft, is eene der eigenaardige teekenen dezer ziekte. Voor het overige bemerkt men, in het slijmvlies van den endeldarm, noch zwelling, noch verharding; in een zeker gedeelte, wordt men eene langwerpige indrukking, langs de lengte van den darm gewaar; somtijds zelfs herkent, men de plaats, die de fistel inneemt, slechts uit de pijn, welke de hier aangewendde drukking doet ontstaan.

Indien wij het volgen, van eene zekere *methodische* order, voor gewigtiger hielden, dan het naauwkeurig afschetsen van eene tot nu toe onbekende ziekte, dan zouden wij deze verhandeling geenszins begonnen hebben, met het geven van eene beschrijving der spleet. De kloof van den aars is inderdaad altoos gepaard, met eene krampachtige zamentrekking van de sluitspier; doch deze zamentrekking heeft somtijds plaats zonder kloof; misschien is deze zelfs slechts een gevolg of eene *complicatie* van de eerste. Veel menigvuldiger namen wij de spleet, of indien men wil de zamentrekking vergezeld van de spleet, dan de zamentrekking zonder deze waar. Het betrekkelijk getal tusschen deze twee ziekten, of tusschen twee toestanden der zelfde ziekte, hebben wij bevonden te zijn gelijk negen tot een, en dit strekke ons tot verschooning. Intusschen is het waarschijnlijk, dat daar, waar de kloof en de zamentrekking te gelijk aanwezig zijn, deze twee toevallen, niet gelijktijdig begonnen zijn: of de kloof bragt de zamentrekking te weeg, of de laatste ging de eerste vooraf; zoodat de eerste dezer aandoeningen oorspronkelijk, en de andere bijkomen-

mende, of een gevolg der eerste zoude wezen; doch nimmer zag ik eene kloof zonder zamentrekking, terwijl ik verscheidene malen deze, zonder de eerste waarnam. Eene insnijding der sluitspier geneest de ziekte, zonder dat het noodig zij, om de spleet zelve, met het snijdend werktuig aanteraken. Hieruit zoude men, volgens mijn gevoelen, kunnen opmaken, dat de krampachtige toesluiting, de voornaamste ziekte uitmaakt; ik laat het oordeel hiervan aan anderen over, daar hier toch geen praktisch nut uit te halen is. Het zij voor het overige de zamentrekking alleen besta, of het zij er de kloof mede gepaard ga de loop der ziekte blijft volstrekt dezelfde; de toevallen zijn in beide de gevallen gelijk en zij vereischen dezelfde behandeling. Ik behoor echter hier optegeven, hetgeen de krampachtige zamentrekking zonder kloof, mij bijzonders heeft opgeleverd.

Ik geloof dat ze aangeboren zijn kan. Ik heb twee voorwerpen gezien, bij dewelke ze om zoo te zeggen, met het leven eenen aanvang genomen heeft. De vochtigheid en zachtheid der drekstoffen, maakt derzelve ontlasting in de eerste levensjaren gemakkelijk en dragelijk, doch naar mate de jaren toenemen, worden de drekstoffen dikker, overvloediger, de pijnen van den aars gedurende en na de buikontlasting heviger, zoodat deze iederen dag moeilijker wordt. Het inbrengen van den vinger, veroorzaakt eene zeer hevige pijn; dezelve wordt sterk geknepen, maar op welk gedeelte van den aars men met de-
zel-

zelve drukt, wordt hierdoor de pijn niet vermeerderd.

Hetgeen wij reeds gezegd hebben, ontslaat ons van de moeite, om lang over de *diagnosis* dezer twee ziekten te handelen. De krampachtige zamentrekking van de sluitspier, de pijn die de stoelgangen vergezelt en er op volgt, het gebrek aan alle uitvloeijing van eenig vocht, het niet tegenwoordig zijn van eenig gebrek in het maaksel van den aars, de lange duur der ziekte, dit alles zijn zoo vele teekenen, die aan de krampachtige zamentrekking en de spleet gemeen zijn. Daarenboven gaat deze gepaard met de bepaalde pijn, in een zeker gedeelte des omtreks van den aars en met eene oppervlakkige verzwering, die gelijk loopt met de plooijen van het slijmvlies. Wij gelooven dat deze bijzondere kenteekenen genoegzaam zullen zijn om te beletten, dat men deze ziekte met geene andere verward, gelijk men echter tot hiertoe gedaan had.

Het grootste gedeelte der lijders die mijne hulp inriepen, hadden reeds verscheiden andere kunstge-nooten geraadpleegd. Bij de meesten had men de kwaal miskend. De een had men aan eene zoo-genaamde leverziekte behandelt; een ander aan eene aandoening der milt; deze aan venusziekte; die wederom aan *herpes*; bij een der lijders, had men de kwaal, aan eene te grootte kromming van het stuitbeen toegeschreven; bij omtrent alle de andere lijders, dacht men dat de ziekte door inwendige aanbeijen veroorzaakt werd. De over-eenkomstig deze meningen toegediende geneesmid-delen, waren zonder uitwerking gebleven, terwijl de insnijding van den aars, waarna deze vermeende
her-

herpetische, *venerische* en door aanbeijen veroorzaakte kwalen verdwenen waren, liet geenen twijfel, aangaande den waren aard der ziekte over.

Waren de toevallen en den loop, van de krampachtige zamentrekking en der spleet van den aars weinig bekend, nog minder was dit de geneeskundige behandeling; bij de meeste lijders die ik behandelde, had men geene andere dan palliatieve middelen aangewend, die dikwerf, geene de minste verligting aangebragt hadden. Onder deze middelen waren er, waardoor men aan den eenen kant trachtte, de stevigheid der drekstoffen te doen verminderen, terwijl men door anderen de pijn en hitte van den aars poogde te doen bedaren en de gevoeligheid van dit deel te verminderen. Het was om deze reden, dat men eenen verkoelenden leefregel voorschreef, daar men het gebruik van scherpe voedsels en verhittende dranken verbood; eenige lijders verminderden uit hunzelve, de gewone hoeveelheid van hun voedsel tot op de helft en minder; anderen onderwierpen zich aan den last, dat zij om den anderen dag een ontlastmiddel gebruikten. De meesten namen hunne toevlugt, tot menigvuldige aanwending van eenvoudige of ontlastingverwekkende lavementen, waarvan zij twee-, drie- of viermalen daags gebruik maakten. In het begin brengen deze middelen eenige verligting aan, doch nadat men er eenigen tijd gebruik van gemaakt heeft, helpen zij niet meer en brengen zelfs voor geen oogenblik verzachting meer aan. De dampen van heet water, van een afkooksel van *cerefolium*, of aftreksel van *sambucus*; de koude begietingen, de heele of halve baden, het aanleggen

gen van bloedzuigers, de inspuitingen van verdovende middelen, de zetpillen en smeersels met *opiaten* bedeeft, hebben de pijnen somtijds dragelijker gemaakt, doch zij zijn altoos ongenoegzaam geweest ter genezing der ziekte en dikwerf zelfs om het lijden te doen verminderen; eene enkele keer echter heb ik door deze middelen, eene kloof van den aars, die van eene matige zamentrekking vergezeld ging, zien genezen: de behandeling duurde lang en werd met volharding opgevolgd. Ik heb goede uitwerkingen van het volgende smeersel gezien:

1) *Axungiac*

Sempervivi Succ.

Succi solani nigri.

Olei amygd., dulc. aa Unciv.
m. d.

Bij de meeste lijdens die ik behandelde, maakte ik, voor dat ik de toevlucht tot meer krachtadige middelen nam, van de evengemelde gebruik; in alle gevallen echter, behalve in hetgene waarvan ik zoo even sprak, moest ik tot de eerstgemelde overgaan.

Verscheiden dezer lijdens, hadden, ten einde de opening van den aars te verwijden, gebruik van *bougies* gemaakt; doch in plaats van de zamentrekking te doen verminderen, hadden zij dikwerf eene tegenovergestelde uitwerking; de door hante tegenwoordigheid ontstane prikkeling, deed de vernauwing van de sluitspier, somtijds zoodanig toenemen, dat men weldra de kleinste *bougies*, ja zelfs het pijpje van eene klisteerspuit niet meer kon inbrengen. Op eenen anderen tijd deden

den de *bougies*, ofschoon zij de zamentrekking niet vermeerderden, de pijnen zoodanig verergeren, dat de lijders, dezelve niet kunnende dulden, de *bougies* even nadat zij waren ingebracht, wederom wegnamen. In geen geval, zag ik na dit middel eene goede uitwerking: hetzelve werd altoos zonder nut, of met daaropvolgend nadeel aangewend (a).

Dit waren de middelen, waarvan de eerste lijders die mijne hulp inriepen, reeds gebruik hadden gemaakt. Derzelve nutteloosheid belette mij, om, wanneer men ze alle beproefd had, er wederom gebruik van te maken; maar, had men een derzelve overgeslagen, dan wendde ik dit aan, doch altoos vruchteloos. Ik vatte de hoop op, om de kloof, die ik voor de oorzaak der pijnen hield, op eene meer onmiddellijke wijze te herstellen, indien ik ze door eene insnijding, in eene eenvoudige wond veranderde. Ik werd tot het beproeven dezer *operatie* aangemoedigd, door sommigen der lijders zelve, die, ondragelijke pijnen lijdende, besloten hadden zich aan alles te onderwerpen, dat eenige hoop van genezing zoude kunnen opleveren. Ik verrigtte de *operatie*: het gevolg steeg mijne verwachting te boven; de verscheu-

ren-

(a) Het mes- of bijlvormig brandijzer, waarvan het gebruik, volgens berigten, door GUÉRIN is beproefd geworden zoude slechts in die zeer zeldzame gevallen, van eene goede uitwerking kunnen zijn, alwaar de kloof van geene zamentrekking vergezeld gaat, ten zij men deszelfs werking tot in de sluitspier wilde uitstrekken; hetgeen niet zoude kunnen geschieden, zonder moeilijkheden op te leveren,

rende pijnen hielden op en, niettegenstaande de doorgang der drekstoffen, eene prikkeling in de wond te weeg bragt, was derzelve ontlasting, bij lange na zoo pijnlijk niet; de kloof verdween, de zamentrekking hield op. Dit laatste deed mij besluiten, om de *operatie*, wanneer er eene krampachtige zamentrekking zonder spleet aanwezig was, te beproeven; ook dit was van een goed gevolg. Toen mij daarna lijders te voren kwamen, bij wien de kloof, zich in het voorste of achterste gedeelte van den aars vertoonde, alwaar het snijdend werktuig, niet zonder moeilijkheden te veroorzaken, zoude kunnen aangewend worden, nam ik het besluit, om de insnede zijdelings te doen, zonder acht op de kloof te slaan, die in dit geval, na de *operatie*, altoos van zelfs verdween. Ook heeft de ondervinding mij geleerd, dat indien de zamentrekking aanmerkelijk is, eene enkele snede niet genoegzaam is, zijnde het dan noodig om er twee, eene ter regter- en eene ter linkerzijde te verrigten, hetzij te gelijktijd, hetzij na eene kortere of langere tusschenpoozing.

Ziet hier de wijze, waarop ik deze *operatie* verrigt: ik laat den lijder drie dagen te voren, een zacht ontlastmiddel gebruiken en op den dag der *operatie* zelve, een ontlastend klisteer zetten, ten einde het darmkanaal te ontledigen en op dat de lijder gedurende eenige dagen, geenen aandrang tot ontlasting zoude gevoelen: vervolgens laat ik hem op de zijde leggen, even als bij de *operatie* van den aarsfistel; nu breng ik de wijsvinger van de linkerhand, na dezelve met waszalf bestreken te hebben, in den endeldarm en

F f

langs

langs dezen vinger, breng ik op deszelfs platte zijde eene *bistouri* in, waarvan het scherp zeer smal is, eene vierkante gedaante heeft en van voren, van eene ronde punt voorzien is. Vervolgens wend ik het scherp van deze *bistouri*, naar de regter-of linkerzijde, al naar dat de kloof gelegen is, waarna ik met eene snede, de vliezen des darms, de sluitspier, het celachtig weefsel en de huidbeksels van elkander scheide. Op deze wijze wordt er eene driehoekige wond gevormd, waarvan de punt in den darm en de grondvlakte in de huid gelegen is; somtijds is het noodig deze laatste te verlengen, hetwelk ik door middel eener tweede snede met de *bistouri* doe. In sommige gevallen wijkt de darm voor het snij-dend werktuig en de wond van het celachtig weefsel, strekt zich verder dan die van den darm uit; alsdan behoort men de *bistouri* op nieuws in den endeldarm te brengen, ten einde de reeds gemaakte snede te verlengen, of ook kan men dit, door middel van eene stompe schaar ver-rigten.

De zamentrekking aanmerkelijk zijnde, maak ik twee gelijke insnijdingen, de eene regts en de andere links en is de kloof voor of achterwaarts gelegen, dan bevat ik dezelve geenszins in deze insnijdingen.

Men brengt vervolgens in de wond of wonden, eene groote *bougie* ten einde te beletten, dat zich derzelver kanten, op eene onregelmatige wijze vereenigen. Nu *tamponneert* men op eene voorzigtige wijze met pluksel, men legt verscheidene langwerpige drukdoeken aan, terwijl men dit alles door

door een verband bevestigd, gelijk aan dat, waarvan men bij de *operatie* van den aarsfistel gebruik maakt. Zeldzaam ontstaat er bloedstorting; eene ligte drukking is altoos genoegzaam om dezelve te doen ophouden. Dit eerste verband neemt men niet, dan na verloop van drie of vier dagen weg, waarna men hetzelfde elken dag vernieuwd, tot aan de volkomene vorming van het likteeken, gewoonlijk duurt dit eene maand of zes weken; somtijds is de volkomene genezing, niet dan na de tweede, of in den loop der derde maand gevolgd, maar op eenen anderen tijd, had dit reeds op den twintigsten dag plaats; eene enkele keer op den vijftienden.

Alle de genen, bij wien ik deze *operatie* verrigt heb, zijn geheel en volkomen hersteld geworden, zonder dat de pijnen, de spleet en de zamentrekking, zich in het vervolg wederom ver- toond hebben.

Zietdaar de uitkomst mijner waarnemingen omtrent eene ziekte, die men tot hiertoe miskend heeft en waartegen men zeer dikwijls nuttelooze, somtijds schadelijke en altoos ongenoegzame geneeswijzen heeft aangewend.

Ik zal deze verhandeling besluiten, door het opgeven van eenigen der talrijke waarnemingen, die dezelve ten grondslag verstrekt hebben.

EERSTE GEVAL.

*Zamentrekking, vergezeld van spleet
in den aars.*

MARIA AGUETTE, 26 jaren oud, kwam den
F f 2 9den

gden September 1809, in het Gasthuis de *Charité*. Twee en een half jaar geleden, had zij pijnen in den endeldarm beginnen te gevoelen, die gedurende de ontlasting van drekstoffen toenamen; zes maanden daarna had zij aanbei-geswellen gekregen, op welke men bloedzuigers had aangelegd en die men eenigen tijd daarna had uit-gesneden. Na deze *operatie*, werden de pijnen heviger; zij waren niet aanhoudend en deden zich somtijds, zonder eenige bemerkbare oorzaak gevoelen; maar bovenal hadden zij plaats, of na het niezen, of na eenen aanval van hoest, wanneer de lijderesse langentijd op den rug lag, of te lang zat. Ook namen de pijnen op het tijdstip der stonden toe, maar vooral deden zij zich, bij de pogingen tot stoelgang gevoelen. Alsdan waren alle de spieren, in eenen toestand van zamentrekking en de lijderesse ten prooi aan onbeschrijfelijke smarten, greep alle de voorwerpen die haar omringden, met kracht aan. Was de ontlasting hard, dan was zij te gelijkertijd spaarzaam, gewoonlijk met bloed geverfd, terwijl de door dezelve voortgebrachte pijnen, allerhevigst waren. Indien de ontlastte stoffen dun waren, was de pijnlijke hette dragelijker, ofschoon nog zeer hevig; de klisteren bragten eenige verligting te weeg, doch het inbrengen van het pijpje der spuit, ging van zoo veel moeite en pijn vergezeld, dat de lijderesse slechts zelden kon besluiten, om hare toevlugt tot dezelve te nemen. Het inbrengen van den vinger in den endeldarm, welke laatste verscheiden malen, door den gewonen Heelmeester der lijderesse onderzocht werd, deed altoos, vooral

aan

aan de regterzijde, schrikkelijke pijnen ontstaan. Na het aanwenden van vele middelen, had men eene kwikkuur beproeft, aan dewelke zich deze vrouw, niettegenstaande zij zich van een goed gedrag bewust was, gedurende negen maanden onderwierp. Eindelijk kwam zij in het Gasthuis.

Alle de reeds gemelde toevallen, waren nog dezelfde. Ik bragt den vinger in den endeldarm en voelde dat hij eene sterke drukking onderging, terwijl ik ter regterzijde eene spleet gewaar werd; deze drukkende, namen de pijnen op eene schrikkelijke wijze toe. Drie dagen daarna verrigtte ik de *operatie*: na dat er veertien dagen verloopenen waren, geschiedde de ontlasting gemakkelijk en zonder pijn. Den tweeden November (twee maanden na het verrigten der *operatie*), verliet zij het Gasthuis.

T W E E D E G E V A L.

Kloof en zamentrekking van den aars.

(De lijderesse spreekt). In de maand Mei, 1810, werd ik gedurende de ontlasting, door hevige pijnen aangetast: men hield dit voor aanbeijen en deed mij bloedzuigers zetten, die mij verligting aanbragten. De zware pijn hield op; doch gedurende het overige van den zomer, leed ik toch nog altoos een weinig aan dezelve. In de volgende maand December, kreeg ik wederom een aanval van schrikkelijk lijden: een uur nadat ik stoelgang had gehad, werden de pijnen veel heviger en duurden zes, zeven, ja acht uren achter elkander. Daar men dit lijden nog altoos voor

aanbeijen hield , nam men wederom zijne toevlugt tot bloedzuigers ; doch nu bleef derzelve aanwending zonder gevolg , daar de pijnen met dezelfde hevigheid , na iedere ontlasting terugkeerden. Toen schreef men mij eene zachte en verkoelende leefregel voor ; men deed mij halve- en geheele baden gebruiken. Er waren dagen dat ik slechts weinig leed ; maar daarna , had ik alle acht dagen aanvallen , die heviger waren dan de vorige. In een woord , sedert de laatste maand Mei , ben ik geen oogenblik vrij van pijn geweest en was ik niet meer in staat , mij op het sekreet te begeven , zonder de schrikkelijkste pijnen te gevoelen : het was dan even , als of ik bij den doorgang der drekstoffen , eene verscheuring ondervond en ik werd , gedurende zeven of acht daaropvolgende uren , eene aanhoudende klopping , stekende pijnen , eene zamentrekking en eene zeer smartelijke droogte gewaar , even als of men een gloeiend ijzer , in het zieke deel indreef. De pijnen waren zoo hevig , dat ik er de koorts van kreeg. Men maakte wederom van dezelfde verkoelende middelen gebruik , doch zonder vrucht. Men wilde *bougies* , die met waszalt en heulsap bedeed waren inbrengen , om hierdoor de pijn te doen bedaren ; dikwerf was dit niet mogelijk en wanneer het gelukte , om ze een weinig intekrijgen , dan deed men mij schrikkelijk lijden. Men raadpleegde den Heer BOYER , die inspuitingen voorschreef , de hevigheid der pijnen werd er door bedaart , doch de kwaal geenszins weggenomen. De Heer BOYER zeide mij , dat de *operatie* alleen in staat was , mij volkomen te genezen ; ik besloot tot dezelve en inderdaad ,

wei-

weinige dagen daarna, had ik ontlasting, zonder hierdoor eenigzins te lijden, gelijk ik ook nu nog, altoos op het sekreet ga, zonder pijn te gevoelen.

DERDE GEVAL.

Zamentrekking zonder spleet.

De Heer LER. . . van Cr. . . , ondervond van kindsbeen af grooten hinder, gedurende de ontlasting der drekstoffen: toen hij ouder werd nam dit toe. Op iedere ontlasting volgden pijnen, die, naar mate de ontlastte stoffen steviger waren, ook in hevigheid toenamen.

Toen hij achttien jaren oud was, werd hij door de kinderziekte aangetast en gedurende den loop dezer ziekte, was hij veertien dagen zonder stoelgang. Op het gebruik van een ontlastmiddel, volgden verscheidene ontlastingen; doch deze gingen vergezeld van verscheurende pijnen in den aars, en van bloedvloeyingen, zijnde de eerste zoo hevig, dat de lijder ze met die vergeleek, welke door de tegenwoordigheid van een gloeiend ijzer in den endeldarm zouden voortgebracht worden, zoodat er flauwtens door ontstonden. Dit duurde verscheidene maanden, zonder tusschenpoozing.

Door middel van lavementen, had de lijder elken dag eene ontlasting, die wel is waar, zeer pijnlijk was, doch ten gevolge van welke, zijn lijden slechts vier of vijf uren duurde. Een jaar duurde deze moeilijke toestand, die daarna nog ellendiger werd; men was nu genoodzaakt, den lijder elken dag, twee lavementen te zetten, kort na elkander. Hij gewende zich, dezelve twee

uren in te houden: daar de stoffen alsdan dunder waren, ging derzelve ontlasting, ook met een weinig minder pijn gepaard.

Daar de lijder zich gedurende eenigen tijd sterk vermoeid had, kreeg hij bij herhaling eene uitbotting van kleine puistjes, die eene zeer lastige jeukte veroorzaakten. De ontlastingen werden moeilijker. Men raadpleegde achtereenvolgens, verscheidene Genees- en Heelkundigen: de eene schreef zijne pijnen aan aanbeijen, de andere aan venussmet toe. Men schreef bloedzuigers, beroeringen en *bougies*, die met kwikzalf bedeeft waren voor. Deze middelen, vergezeld van rust, scheenen eenige verligting aantebrengeu; doch de pijnen, die niet geheel hadden opgehouden, hernamen eenige maanden daarna hunne hevigheid. Een beroemd Heelmeester, die door den lijder geraadpleegd werd, was van gedachte dat zijne kwalen, uit eene onnatuurlijke kromming van het stuitbeen voortkwamen, en dat men dit aan eenen val, gedurende zijne kindschheid gedaan, moest toeschrijven. Dien ten gevolge, raadde hij hem het gebruik der bereidde spons aan. Hierdoor verergerden de pijnen, zoodat men ook dit middel moest opgeven. Men keerde weder, tot het gebruik der met waszalf bedeelde *bougies*, wier dikte iederen dag een weinig vermeerderd werd; doch zij deden van tijd tot tijd eene ontstekingsachtige ophooping van vochten ontstaan, die gedurende eenige dagen duurde en het verdere gebruik derzelve verbood. Niet slechts gevoelde de lijder toen hevige pijnen, maar hij was te gelijkertijd, in eenen niet minder moeilijken krampachtigen

toe-

toestand. Hij vond zich in de verpligting, om het gebruik der *bougies* geheel vaarwel te zeggen. In eene gezamenlijke raadpleging van verscheidene kunsttoefenaren, werd de kwaal ongeneeslijk verklaard en men staakte het gebruik van alle middelen.

De Heer LER. . . de Cr. . . . wanhopig zijnde, nam het besluit zich naar *Parijs* te begeven. Ik zag hem en herkende zijne ziekte, voor eene aangeboren vernauwing van den aars, vergezeld van kramp, doch zonder spleet. Ik stelde hem de *operatie* voor, waarin hij toestemde. De aars werd door middel van twee, tamelijk diepe, zijdelingse insnijdingen gespleten: nu bragt ik dikke *bougies* in. De Heer LER. . . de Cr. . . was na verloop van eene maand hersteld. Na dien tijd gevoelt hij bij den stoelgang noch pijn, noch moeilijkheid, hoe zwaar en hard de stoffen ook zijn mogen. *Deze gelukkige toestand, schreef hij mij, schijnt mij toe eenen droom te zijn, zoodat ik er niet zonder verwondering aan denken kan. Sedert vijftien jaren aan de schrikkelijkste pijnen ten prooi, die mij het voedsel zelfs, niet dan bevende en in kleine hoeveelheden deden gebruiken, bij aanhoudendheid door de vrees, voor het ontlasten van deszelfs overschot geplaagd, zie ik mij thans van een lijden bevrijd, hetwelk ik als onafscheidbaar van mijn aanzijn beschouwde.*

VIERDE GEVAL.

Zamentrekking, zonder kloof.

Mevrouw, klaagde reeds van den aanvang

Ff 5

ha-

harer onderscheidingsjaren af, over eene buitengewone moeilijkheid, die zij gedurende de ontlasting der drekstoffen ondervond. Hare ouders, dit verschijnsel aan een verhit *temperament* toeschrijvende, lieten er zich weinig aan gelegen liggen, deden haar van tijd tot tijd eenige lavementen zetten en lieten op deze wijze verscheidene jaren verlopen. Van vijftien tot zestien jaren oud geworden zijnde, kon Mevrouw. . . . geene ontlasting krijgen, zonder het gebruik van eenige lavementen, terwijl vrij hevige pijnen, alsdan de ontlastingen vergezelden en er op volgden; terwijl een verscheurend en stekend gevoel, hetwelk deze pijnen kenmerkte, aanbeijen deed vermoeden. Deze pijnen, die eerst dragelijk en kort van duur waren, namen allengskens in hevigheid toe en duurden tot vijftien of zestien uren na den stoelgang. Hieruit ontsproot eene gedurige plaatselijke prikkeling, die zelfs de eenvoudige lavementen ongenoegzaam deed zijn; alstoen nam men, ten einde hunne werkzaamheid te vermeerderen, de toevlugt tot zeep, zout, enz. De verhooging van de pijn, deed iets buitengewoons vermoeden. Alle de Genees- en Heelmeesters van het land, hetwelk Mevrouw de . . . toen bewoonde, werden geraadpleegd, gelijk ook die van *Havre* en *Rouaan*. Een hunner, bragt gedurende drie maanden, *bougies* van pluksel, die met waszalf bedeeft waren, in. Haar lijden vermeerderende, begaf zich de lijderesse naar *Parijs*; daar raadpleegde zij te zamen, of elk bijzonder DESAULT, VICQ-D'AZYR, SABATIER en PORTAL. CHOPART bragt gedurende verscheiden maanden *bougies* in: de pijnen
wer-

werden verschrikkelijk en de lavementen onvermogend; de aars geraakte eindelijk in eenen zoodanigen toestand van vernauwing, dat men het pijpje der klisterspuit niet meer kon inbrengen. Nu nam Mevrouw . . . hare toevlugt tot purgeermiddelen; alle twee dagen maakte zij gebruik van dezelve, doch het gevolg hiervan, was eene aanmerkelijke vermagering en onbeschrijfelijke pijnen, gedurende de ontlastingen.

Door moeilijke geneeswijzen uitgeput en de hoop zelfs op herstel verliezende, daar zij, steunende op de verzekering van DESAULT, die haar, alle behoedzaamheid uit het oog verliezende, zeide, dat zij, indien zij geene *bougies* verdragen kon, zeker zoude omkomen, gaf de lijderesse, gedurende bijkans vier jaren alle geneeskundige hulp op.

Door hare vriendinnen echter hiertoe bewogen, stemde zij er in toe, zich aan mijne zorgen toetevertrouwen; zij bedacht zich zelfs geen oogenblik, om zich aan de door mij voorgestelde *operatie* te onderwerpen. Ik verrigtte twee zijdeling-sche insnijdingen, in de sluitspier van den aars, terwijl ik de deelen door *bougies* van een gescheiden hield. De wonde genas snel en de ontlastingen werden gemakkelijk; de pijn hield geheel op en de lijderesse herkreeg hare vorige welgedaanheid en opgeruimdheid.

V I J F D E G E V A L.

Zamentrekking, zonder spleet.

LAURENT CISTERNE ondervond, 51 jaren oud
zija-

zijnde, na eene langdurige hardlijvigheid, hevige pijnen in den aars; de by den stoelgang aangewendde pogingen, maakten dezelve allerschrikkelijkst. Van nu af aan gingen de buikontlastingen, van een onbeschrijflijk lijden vergezeld, hetwelk vier of vijf uren aanhield. Wanneer hij overeind stond of lag, had hij weinig, doch gezeten zijnde, deed zich de pijn sterker gevoelen; uit dien hoofde, wilde hij zijn ambacht als schoenmaker vaarwel zeggen. Gedurende dertig maanden, waren het alleen ontlastmiddelen, die in staat waren eenige verligting aantebrengeu; alle andere middelen bleven zonder uitwerking.

Hij kwam den 26sten November 1809, in het Gasthuis de *Charité*. Bij het onderzoek van den aars, ontdekte ik ter regterzijde en aan het bovenste uiteinde der banden van deze opening, eene harde, dikke en als het ware eeltachtige plaats: deze was zeer pijnlijk en de voornaamste zitplaats van de pijn, gedurende den stoelgang. De sluitspier trok zich sterk om mijnen vinger te zamen, vooral wanneer ik op deze harde plaats drukte. Ik schreef den lijder eenen strikten leefregel, benevens het gebruik van verdunnende geneesmiddelen voor; ik deed hem een ligt ontlastmiddel gebruiken, des anderendaags een lavement zetten, waarna ik den daaraanvolgenden dag, de sluitspier, op bovengemelde harde, verdikte en pijnlijke plaats, dwars doorsneed. De wond genas langzaam: gedurende eenigen tijd, bragten de drekstoffen, wanneer zij de wond en daarna het likteeken voorbijgingen, cenige doffe pijnen te weeg; doch de gevoeligheid van dit deel verdween

en

en toen deze man , verscheiden maanden , na dat hij het Gasthuis verlaten had , ons , gelijk wij hem verzocht hadden , kwam bezoeken , was hij volkomen hersteld.

Z E S D E G E V A L.

Zamentrekking, zonder spleet.

ALEXIS CUBY , 52 jaren oud , ondervond , sedert omtrent twee en een half jaren , gedurende den stoelgang pijnen , die niet zeer hevig in het begin zijnde en zich slechts bij tusschenpoozing doende gevoelen , zoodanig toenamen , dat de lijder ze bij het gevoel vergeleek , dat een in den endeldarm ingebracht gloeiend ijzer , zoude doen ontstaan. Lavementen , die van pijnstillende zelfstandigheden bereid waren , bragten slechts eene voorbijgaande verligting van pijn te weeg ; alle andere middelen , waren insgelijks vruchteloos. CUBY kwam mij raadplegen : ik zeide hem , dat alleen eene *operatie* , in staat was zijn lijden te doen eindigen. Hij kwam in het Gasthuis de *Charité*. De aars was zoodanig toegetrokken , dat mijn vinger slechts met moeite en niet dan na het voortbrengen van hevige pijnen , in den endeldarm kon gebragt worden. Ik meende ter linkerzijde , eene kloof te ontdekken : zijnde het ter dier plaats , dat de lijder voorgaf , de hevigste pijnen te gevoelen.

Na den lijder gedurende eenige dagen voorbereid te hebben , sneed ik de sluitspier , op de pijnlijkste plaats in , zijnde dit dezelfde plaats , waar ik eene spleet meende ontmoet te hebben. Ik deed gedurende een en veertig dagen , met de
bou-

bougies aanhouden. Weinig tijd daarna verliet de lijder het Gasthuis, nadat hij sedert eene maand ontlasting had, zonder de minste pijn te gevoelen.

ZEVENDE GEVAL.

Zamentrekking, vergezeld van eene spleet.

Eene linnennaaster, 36 jaren oud, ondervond sedert twee jaren, binnen in den aars pijnen, die in den aanvang gering zijnde, eindelijk ondragelijk waren geworden, vooral gedurende den stoelgang. Verzachtende lavementen, baden, dranken, niets bragt verligting te weeg. Zij kwam den 8sten Julij 1811, in het gasthuis de *Charité*. De aars scheen natuurlijk te zijn; doch wanneer ik den vinger in den endeldarm brengen wilde, ondervond ik eenen sterken wederstand en deed ik hevige pijnen ontstaan. Ter regterzijde en een weinig naar achteren, voelde ik eene spleet en een klein, tamelijk hard uitwas. Het hierdoor veroorzaakte lijden was verschrikkelijk, waarom ik mijn onderzoek afbrak. Op den tweeden Augustus, werd de lijderesse 'smorgens om zeven uren een lavement gezet. Om negen uren sneed ik de sluitspier, ter regter- en linkerzijde in. Vijf dagen daarna, had de lijderesse eene ontlasting, bijna zonder pijn. Ten laatste kon men de dikste *bougies* inbrengen, zonder eenige smarten te doen ontstaan. Op den zestienden September, verliet de lijderesse het gasthuis.

ACHTSTE GEVAL.

Zamentrekking, vergezeld van eene spleet.

LOUISE RICHERAUD, 21 jaren oud, leed sedert drie maanden, ten einde door middel van lavementen, eenige harde en smalle drekstoffen kwijtteraken, hevige pijnen, waarna zij in het gasthuis de *Charité* kwam. Men had plaatselijke bloedontlastingen en zetpillen, zonder vrucht aangewend.

De aars was sterk samengetrokken en ter linkerzijde, een weinig naar achteren, gespleten: ik deed ter plaatse van de spleet zelve eene insnijding. Wij waren uit hoofde eener pisopstopping, gedurende de eerste zeven dagen na de *operatie* genoodzaakt, ons van de *catheter* te bedienen. Daar na een tijdsverloop van twee en twintig dagen, de dikste *bougies*, zonder pijn in den aars konden gebragt worden en de buikontlasting gemakkelijk plaats had, staakte men alle geneeskundige behandeling.

NEGENDE GEVAL.

Zamentrekking, vergezeld van eene spleet.

Mevrouw . . . , 26 jaren oud, had altoos eene goede gezondheid genoten, toen zij, op reis zijnde om zich naar *Orléans* te begeven, met het rijtuig waar in zij zat, omviel. Zij was niet gekwetst, doch zeer verschrikt, waarna eenige zeenuwtoevallen volgden. Weinig tijds daarna kreeg zij aanbeijen en leed aan eene zeer hardnekkige darmverstopping. Toen er wederom stoelgang volg-

volgde, werd de ontlasting der drekstoffen hoe langer hoe moeilijker en ging niettegenstaande de aanwending van lavementen, dampbaden, ontlastmiddelen, enz. van hevige pijnen vergezeld. Het gebruik van wicken, *bougies* en zetpillen, bleef insgelijks zonder uitwerking. Dewijl haar geneesheer, ter regterzijde van den aars eene kloof ontdekte, kwam hij op het vermoeden eener venesische oorzaak en raadde het gebruik der kwik aan. De lijderesse hierdoor verschrikt zijnde, kwam mij raadplegen. Zij was toen mager, bleek, zwak, kon niet meer uit gaan, gebruikte niets dan nat voedsel en genoot bijna geene rust meer. Het inbrengen van den vinger in den aars, veroorzaakte haar schrikkelijke pijnen, die verscheidene uren duurde en haar sterk deden gillen.

Ik deed eene insnijding, die de spleet in zich bevattede en de geheele sluitspier van een scheide. Gedurende het tijdperk der ontsteking van de wond, had er nog eenige pijn plaats, die door het inbrengen der *bougies* veroorzaakt werd; doch dezelve verdween weldra, om niet wedertekomen.

TIENDE GEVAL.

Eene spleet, gepaard met zamentrekking.

Mevrouw M. . . , 56 jaren oud, ondervond, na het doorstaan eener zenuwkoorts, eene buikverstopping, die bij de twee maanden duurde; de stoffen die zoo groot als kastanjes en zeer hard waren, werden niet dan met de grootste moeite ontlast, ofschoon er geene lavementen en zachte ontlastmiddelen gespaard werden. De ont-
las-

ontlastingen werden allengskens nog moeilijker en werden voorafgegaan en vergezeld, van zeer hevige pijnen, die verscheidene uren duurden en de lijderesse gedurende een gedeelte van den dag, in den toestand eener onbeschrijflijke gevoelloosheid bragten. Des nachts werd de slaap dikwijls, door stuipachtige bewegingen gestoord. De lijderesse wist bij ondervinding, hoe gevaarlijk het voor haar was, om eenen dag zonder stoelgang te zijn; zij had alle vaste voedsels en den wijn vaarwel gezegd en gebruikte niets dan vruchten, groentens, bouillon en melk. Verscheidene Parijsche kunst-oefenaren, stemden er in overeen, om haar het gebruik van *bougies* aanteraden, die zij echter, al waren dezelve nog zoo dun, niet kon verdragen. Eene zetpil van gomelastiek, bleef insgelijks zonder goed gevolg: veel eer schenen deze middelen, de ziekte te doen verergeren.

Na vier jaren lijdens, kwam zij mij raadplegen. Ik ontdekte eene kloof, ter regterzijde van den aars, benevens kramp der sluitspier. Ik deed eene insnijding op de kloof zelve en weldra kreeg de lijderesse, ontlasting zonder pijn: sedert vijf jaren, geniet zij eene goede gezondheid.

ELFDE GEVAL.

Zamentrekking, vergezeld van eene spleet.

De Heer N . . . raadpleegde mij in de maand December. Hij had ter linkerzijde van den aars naar voren, eene oppervlakkige kloof, vergezelt van eene krampachtige vernauwing.

Vijftien jaren te voren, eene reis naar *Genève*

volgde, werd de ontlasting der drekstoffen hoe langer hoe moeilijker en ging niettegenstaande de aanwending van lavementen, dampbaden, ontlastmiddelen, enz. van hevige pijnen vergezeld. Het gebruik van wicken, *bougies* en zetpillen, bleef insgelijks zonder uitwerking. Dewijl haar geneesheer, ter regterzijde van den aars eene kloof ontdekte, kwam hij op het vermoeden eener venesische oorzaak en raadde het gebruik der kwik aan. De lijderesse hierdoor verschrikt zijnde, kwam mij raadplegen. Zij was toen mager, bleek, zwak, kon niet meer uit gaan, gebruikte niets dan nat voedsel en genoot bijna geene rust meer. Het inbrengen van den vinger in den aars, veroorzaakte haar schrikkelijke pijnen, die verscheidene uren duurde en haar sterk deden gillen.

Ik deed eene insnijding, die de spleet in zich bevattede en de geheele sluitspier van een scheide. Gedurende het tijdperk der ontsteking van de wond, had er nog eenige pijn plaats, die door het inbrengen der *bougies* veroorzaakt werd; doch dezelve verdween weldra, om niet wedertekomen.

TIENDE GEVAL.

Eene spleet, gepaard met zamentrekking.

Mevrouw M. . . , 56 jaren oud, ondervond, na het doorstaan eener zenuwkoorts, eene buiksverstopping, die bij de twee maanden duurde; de stoffen die zoo groot als kastanjes en zeer hard waren, werden niet dan met de grootste moeite ontlast, ofschoon er geene lavementen en zachte ontlastmiddelen gespaard werden. De ontlast-

ontlastingen werden allengskens nog moeilijker en werden voorafgegaan en vergezeld, van zeer hevige pijnen, die verscheidene uren duurden en de lijdereuse gedurende een gedeelte van den dag, in den toestand eener onbeschrijfelijke gevoelloosheid bragten. Des nachts werd de slaap dikwijls, door stuipachtige bewegingen gestoord. De lijdereuse wist bij ondervinding, hoe gevaarlijk het voor haar was, om eenen dag zonder stoelgang te zijn; zij had alle vaste voedsels en den wijn vaarwel gezegd en gebruikte niets dan vruchten, groentens, bouillon en melk. Verscheidene Parijsche kunst-oefenaren, stemden er in overeen, om haar het gebruik van *bougies* aanteraden, die zij echter, al waren dezelve nog zoo dun, niet kon verdragen. Eene zetpil van gomelastiek, bleef insgelijks zonder goed gevolg: veel eer schenen deze middelen, de ziekte te doen verergeren.

Na vier jaren lijdens, kwam zij mij raadplegen. Ik ontdekte eene kloof, ter regterzijde van den aars, benevens kramp der sluitspier. Ik deed eene insnijding op de kloof zelve en weldra kreeg de lijdereuse, ontlasting zonder pijn: sedert vijf jaren, geniet zij eene goede gezondheid.

ELFDE GEVAL.

Zamentrekking, vergezeld van eene spleet.

De Heer N . . . raadpleegde mij in de maand December. Hij had ter linkerzijde van den aars naar voren, eene oppervlakkige kloof, vergezelt van eene krampachtige vernauwing.

Vijftien jaren te voren, eene reis naar *Genève*

gedaan hebbende. ondervond hij, na het houden van eenen overdadigen maaltijd, buiksverstopping en moeilijke pisloozing, die het gebruik van baden, omslagen, lavementen en eene overvloedige aderlating, lang weerstonden. De speenaderen zwollen op: bloedzuigers stilden te gelijktijd, de vliegende pijnen der ledematen en deden de aanbeijen in grootte afnemen; doch de pijnen werden weldra bijna aanhoudende en de stoelgangen zeer smartelijk, zonder dat de gesteldheid der stoffen, hier iets aan toe-of afdeed.

Toen de Heer N . . . zich wederom te *Parijs* bevond, raadpleegde hij verscheidene kunsttoefenaren, die den strengsten leefregel, het gebruik van verslappende dranken, van *bougies*, enz. aanrieden: dit bleef alles vruchteloos.

Toen ik de *operatie* bij hem verrigtete, was de aars aanmerkelijk samengetrokken en de ontlastingen buitengewoon pijnlijk. De *operatie* werd ter plaatse der spleet zelve verrigt: zij werd van geene toevallen gevolgd en had de meest gewenschte uitkomst.

TWAALFDE GEVAL.

Eene spleet, vergezeld van zamentrekking.

De Heer *POUG. DE CHARTRES*, 40 jaren oud, had eene spleet in den aars, vergezeld van eene krampachtige zamentrekking van de sluitspier. Toen ik de *operatie* bij hem verrigtete, was hij te zwak, om mij alle die bijzonderheden zijner ziekte medetedeelen, die ik van hem wenschte te weten, waar-

waarvan hij mij, na zijne genezing, het volgende schreef.

« Van den ouderdom van achttien jaren af, was ik aan aanbeijen onderhevig. De opening van den aars is bij mij altoos naauw geweest, zoodat de stoelgang mij altijd een weinig moeilijk viel. In het jaar 1806, leed ik aan eene zware ziekte. Mijne aanbeijen werden zeer pijnlijk; eene derzelve, was buiten den aars zichtbaar, bloedzuigers bragten mij geene verligting aan; bij de ontlasting ondervond ik de hevigste pijnen. Gedurende de pogingen, die ik hiertoe doen moest, kreeg ik, gelijk ik meen, eene scheur in den aars, ter diepte van zes lijnen: na dien tijd nam de kwaal steeds toe; ik bragt zeventien slapelooze dagen en nachten door. Ik leefde van hoender-bouillon, druiven en peren, ten einde de ontlastingen te vermijden. Na verloop van eene maand bedaarden de pijnen; echter was de aars naauwelijks wijd genoeg, om het indringen van het pijpje eener klis-teerspuit toe te laten. In het laatst van het jaar 1808 reisde ik naar *Parijs*, om den Heer D. . . . te raadplegen: ik had eene geele kleur, daar de lever eenigzins aangedaan was; die Heer schreef mij een openend drankje voor, en liet mij twintig bloedzuigers zetten, enz. De aars was toen weinig pijnlijk, doch in de lente van het jaar 1809, namen de pijnen in sterkte toe; ik begaf mij wederom naar *Parijs*, ten einde den raad, van denzelfden Heelmeester intenemen. Hij onderzocht den aars en beval mij het inbrengen van *bougies* aan: ik deed dit niet, maar ging eenen anderen Geneesheer raadplegen, die mij het gebruik van

ontlastmiddelen en van opstijgende gietbaden aanraadde. Dadelijk stelde ik dit laatste middel in het werk. Het tweede gietbad bragt zulke hevige pijnen te weeg, dat het mij onmogelijk was dit uittehouden: Het was toen Mijn Heer, dat ik mijne toevlugt tot uw nam. Ziet hier u schriftelijk antwoord:”

Ter linkerzijde van den rand van den aars, bestaat een aanbei-achtig uitwas, dat in twee gedeeltens verdeelt is. Tusschen deze twee gedeeltens is eene kloof of spleet, die zich binnen den aars, ter diepte van vijf of zes lijnen uitstrekt. De pijnen die de lijder, gedurende den stoelgang en na de ontlasting der drekstoffen ondervind, ontstaan alleen uit den spleet en de krampachtige zamentrekking van de sluitspier. Ik heb deze ziekte dikwijls waargenomen en kan dezelve op geene andere wijze genezen, dan door het doen eener insnijding, waardoor de spleet eene eenvoudige wonde wordt en de zamentrekking der sluitspier ophoudt, terwijl deze nu den uitgang der drekstoffen, gemakkelijk toelaat. — Deze geschrevene raadgeving, deelde ik den Heer PINEL mede, die geheel met dezelve instemde: Gij weet, dat ik, daarna, de operatie onderging.”

« In dezen oogenblik, geniet ik eene zeer goede gezondheid. Ik heb geene de minste pijn meer in den aars; geene moeilijkheid bij den stoelgang; geene aanbeijen; ik ondervind slecht na eene hevige en te langdurige beweging, een weinig hitte: alsdan doe ik mij een lavement zetten en alles verdwijnt. Dikwerf ga ik op de jagt, heb nergens
meer

meer hinder van en nimmer genoot ik eene betere gezondheid."

DE TIENDE GEVAL.

Zamentrekking, vergezeld van eene spleet.

Het is wederom de zieke die spreekt. Hij leed aan eene spleet in den aars, vergezeld van eene krampachtige zamentrekking der sluitspier. Wij gaan hier, eenige niets ter zake afdoende bijzonderheden van zijn verhaal, met stilzwijgen voorbij.

« Ik heb nu, den ouderdom van 35 jaren bereikt: 32 jaren oud zijnde, kreeg ik hevige pijnen in de maag, gepaard met braking; dit duurde drie dagen. Twee jaren daarna kwamen die pijnen terug, doch zij waren nu heviger en duurden langer: gedurende eene maand leed ik aan dezelve; ik was te voren bloedrijk en hoog van kleur, doch nu werd ik bleek en zag er galachtig uit. Doctor SAIFFERT schreef mij zijne pillen voor; ik gebruikte er iederen dag genoeg van, om de hardlijvigheid te doen verminderen; dit deed ik zeven maanden lang. Na de tweede maand, gevoelde ik eene geringe hitte in den aars, doch die zeer lang duurde; door middel van den vinger ontdekte ik eene ligte zwelling, benevens eenige hardheid, ter grootte van eene zeer kleine erwt. Na den stoelgang gevoelde ik pijn. Wanneer ik ging leed ik minder; gezeten zijnde, vergat ik de pijn zeer spoedig; doch stilstaande was dezelve dikwerf hevig en bijna onlijdelijk. Ik ging voort met het gebruik der pillen; de pijnen werden allengs langduriger; zij werden heviger en hinderden mij op

zijn minst, gedurende het vierde gedeelte van mijnen leeftijd. Mijn Geneesheer onderzocht den aars en vond dezelve, uitgezonderd eene ligte zwelling, gezond. Hij schreef mij eene *tisane* voor. Ik nam op mij, om mij zelve berookingen en wasschingen van melk te doen toedienen. Alles vruchteloos! even na de berookingen en de wasschingen, leed ik op nieuw des te heviger en te langduriger; ik gevoelde, dat de kwaal verergerde. Het afstappen van eene hooge trede eens rijtuigs, viel mij moeilijk; het hoesten hinderde mij, het niezen was mij verschrikkelijk en ik hield mijn water, zoo lang op als ik kon, uit hoofde van de gevoeligheid van den aars; ik werd stil en treurig. Ten laatste hield ik op, met het gebruik der purgeerpillen; de baden, de bloedzuigers, de lavementen, niets stuitte den loop der ziekte. De *bougies*, die de Heer B. . . . mij, gedurende drie weken inbragt, veroorzaakten pijn, doch bragten geene gunstige verandering te weeg. De geneesmiddelen moede, ongerust over den aard mijner ziekte, nam ik mijne toevlugt tot den Heer BOYER: na dat ik, op zijnen raad, gedurende twee en eene halve maand, gebruik had gemaakt van aftreksels en van eene zalf, die, zonder mij te genezen, mij een weinig verligting aanbragten, besloot ik, om mij aan de *operatie* te onderwerpen, welker noodzakelijkheid hij mij reeds bij zijn eerste bezoek, had doen te gemoet zien. Den 20sten October werd dezelve verrigt. Drie dagen was ik genoodzaakt het bed te houden. Den zestienden dag, deed ik mij in een rijtuig, naar den schouwburg brengen. Na een tijdverloop van twee maanden

den, staakte men het gebruik der *bougies* en van toen af aan hield de weinige hinder, dien ik nog ondervond, geheel op. Ik geloof nu geheel genezen te zijn; de buikontlastingen zijn gemakkelijk, somtijds zijn zij met een weinig slijm gemengd; iets, hetwelk mijne aandacht geenszins tot zich zoude trekken, indien de doorgestane ziekte, hiertoe geene aanleiding gaf. Dit veroorzaakt wel is waar nog eenige morsigheid, doch doet mij niet lijden."

VEERTIENDE GEVAL.

Zamentrekking, vergezeld van eene spleet.

De Heer P. . . ., Koopman, 54 jaren oud, van een zenuwachtig gestel, had sedert verscheidene jaren aanbeijen, die hem van tijd tot tijd deden lijden. In het jaar 1816, werd de hardlijvigheid, waaraan hij onderhevig was, hardnekkiger; hier voegde zich een gevoel van zwaarte in den aars bij; de ontlastingen werden weldra moeilijk en vorderden het gebruik van verzachtende lavementen en laxeerdranken.

Niettegenstaande deze middelen, nam de hardlijvigheid toe, zoodat de lavementen, de stoffen niet genoeg meer verdunden; hevige pijnen gaan de buikontlastingen vooraf, vergezellen dezelve en hebben ook naderhand plaats. De langdurigheid en hevigheid der pijnen neemt toe; de lijder heeft naauwelijks eenige vrije oogenblikken; de buik zwelt op; uit den aars druipt eene weiachtig-etterige stof; de aandrang tot stoelgang, wordt van eenen bijzonderen angst voorafgegaan; de endeldarm schijnt door de stoffen, die zich omtrent deszelfs opening ophouden, mede uitgedreven te zullen worden.

De

De Heer P. . . kwam mij raadplegen. Ter rechterzijde van den aars, ondeckte ik eene spleet, die tusschen twee kleine, zeer harde aanbei-achtige knobbeltjes gelegen was; de sluitspier was bovenmate samengetrokken. Ik stelde de *operatie* voor, tot welke zich de lijderesse, door eenige verzachtende en verdovende lavementen voorbereidde. Den 22 April 1818 verrigtte ik dezelve, daar ik de sluitspier in de spleet zelve doorsneed en te gelijktijd, de twee aanbeiachtige knobbeltjes weg nam.

Drie dagen na de *operatie*, bragt ik in de plaats der *bougie*, die veel prikkeling veroorzaakte, eene eenvoudige, met waszalf bedeelde wick in. De volgende verbanden, geschiedden op dezelfde wijze. Na verloop van vijf weken was men echter genoodzaakt, een toompje dat zich in de wond gevormd had en deszelfs genezing verhinderde, doortesnijden, zijnde dit waarschijnlijk daaruit ontstaan, dat men verzuimd had pluksel, tusschen de randen der wond intebrenge.

Acht dagen na deze kleine *operatie*, had zich een vast likteeken gevormd, de stoelgang had gemakkelijk plaats en de genezing was volkomen.

REGISTER.

A.

<i>Aanbeïachtige uitwassen</i> , derzelver oor- zaak . . . Bl. 420	
« « zijn eene ziekte der huid . . . - 422	
« « derzelver oorzaken - 420	
« « hoe men dezelve van andere ziek- ten onderscheiden kan - 425	
« « derzelver toevallen en verschijnselen . - 421	
« « derzelver behan- deling - 424	
<i>Aanbeijen</i> ; prikkeling uit dezelve ont- staande is somtijds zeer hevig. - 342	
<i>Aanbeigezwellen</i> , derzelver oorzaken . - 337	
gaan dikwerf met bloeding ge- paard - 340	
G g 5	<i>Aan-</i>

<i>Aanbeigezwellen</i> , kunnen verscheidene la-	
« gen gestold bloed bevatten . Bl.	344
« wijze om dezelve te <i>opereren</i> . -	549
« bloed en weiachtige . . . -	358
« derzelver maaksel . . . -	342
« derzelver verschijnselen en toe-	
vallen -	538
« derzelver behandeling . . . -	345
« ongunstige omstandigheden, die	
bij dezelve kunnen plaats hebben. -	339
<i>Aanbeipinnetjes</i> , wijze van derzelver aan-	
« wending -	273
<i>Aaneengroeiingen</i> in den endeldarm, der-	
« zelve verdeeling -	37
<i>Aarsfistel</i> , verschijnselen bij het onder-	
zoek waargenomen -	400
« oorzaken van dezelve . . . -	395
« deszelfs geneeskundige behandeling. -	406
« is somtijds eene doodelijke ziekte. -	395
« wijze om dezelve te <i>opereren</i> . -	405
« de <i>operatie</i> geschiedt somtijds zon-	
der goed gevolg -	406
« gaat somtijds gepaard met ziekelijke	
aandoening der heup -	401
« deszelfs toevallen en verschijnselen. -	396
<i>Aanhechtingen</i> ofschoon somtijds heilzaam,	
zijn dit echter niet altijd. -	166

B.

<i>Baarmoeder</i> , eene ziekelijke aandoening	
derzelve, is somtijds oor-	
zaak van vernauwing . -	15
<i>Ban-</i>	

<i>Banden</i> die toevallig ontstaan zijn, zijn soms zeer sterk . . .	Bl. 38
<i>Blaas</i> , prikkelbaarheid van dezelve, ver- oorzaakt door een ettergezwel bij den aars.	- 598
<i>Bloed in den stoelgang</i> is niet altijd een bewijs van verzwering. -	171
<i>Bloeding</i> is soms een der toevallen, van een gezwel binnen den endeldarm. -	146
« uit de haarvaatjes, wordt door geene zamentrekkende middelen vermin- derd	- 191
« invloed van dezelve op het gestel. -	340
« uit het darmkanaal, behandeling van dezelve	- 189
« uit aanbeijen, de beste wijze om dezelve te doen verminderen . -	348
<i>Bougie</i> , deszelfs gebruik schadelijk, bij <i>scirrheuse</i> vernauwing van den endeldarm	- 29
« is niet geschikt om den endel- darm te onderzoeken -	18
« regels omtrent deszelfs aanwending. -	52
<i>Buikloop</i> is soms oorzaak van uitzak- king van den aars -	255
« gaat met gezwollen van het darmkanaal vergezeld . . . -	247

C.

<i>Canul eener Klisteerspuit</i> behoort van elastieke gom of leder vervaardigd te zijn -	182
<i>Cel-</i>	

<i>Celletjes van den karteldarm</i> bezitten soms tijds eene buitengewone prikkelbaar- heid	Bl. 174
<i>Cholera morbus</i> is soms tijds oorzaak van eene uitzakking van den aars. -	255
« « oorzaak van vernauwing . -	13
<i>Colica pictorum</i> veroorzaakt soms tijds uit- zakking van den aars. -	256

D.

<i>Darmen</i> , prikkelbaarste gedeeltens derzelve. -	174
« klein, <i>scirrheus</i> gezwel binnen derzelve holligheid -	246
« gezwollen in dezelve -	242
<i>Darmkanaal</i> , moeilijkheid die het on- derzoek van deszelfs ziekten op- levert	156
« groot gedeelte van hetzelfde door den stoelgang ontlast -	280
« kan door uitwendige belediging tot verzwering overgaan . . . -	160
« geraakt in eenen prikkelbaren toe- stand na voorafgegane verzwering. -	192
« gewigt der behandeling van des- zelfs prikkelbare toestand . . -	155
« behandeling van hardnekkige krampachtige aandoening van het- zelve	59
« oplettendheid op deszelfs toe- stand is van het hoogste gewigt. -	326
« eene scheurbuikachtige toestand van hetzelfde, gaat met groote prik- kelbaarheid gepaard -	158

Darm-

<i>Darmkanaal</i> , middelen die deszelfs wer-	
king regelen	Bl. 451
« toevallen die bij deszelfs verzwe-	
ring plaats hebben	161
« onderscheidene wijzen, om des-	
zelfs werking te regelen	429
« toevallen die eene ontlasting van	
een gedeelte van hetzelfde vooraf-	
gaan	285
<i>Drastica</i> , derzelver gebruik, eene menig-	
vuldige oorzaak van uitzakking	
van den aars	255
<i>Drekstoffen</i> , toevallen van derzelver op-	
hooping in het darmkanaal	48
« in den endeldarm zich ophouden-	
de, doen zich nu en dan door	
verschillende toevallen kenmerken. =	21

E.

<i>Eindelyke gevolgen</i> van eene vernaau-	
wing van den endeldarm	55
<i>Endeldarm</i> , buitengewone verslapping van	
deszelfs inwendige oppervlakte	259
« sterke ontlasting uit dezelve, zon-	
der dat er verzwering mede ge-	
paard ging	259
« behandeling van deszelfs prikkelba-	
re toestand	404
« is, uitgezakt zijnde, verslapt en	
verwijd	253
« kramp van dezelve, overwonnen	
door het gebruik van eene katheter	
van elastieke gom	176
<i>En-</i>	

<i>Endeldarm</i> , gevolgen van zamentrekkende wassingen bij deszelfs verzwering . Bl.	188
« behandeling van deszelfs verzwering	187
« plaatselijk onderzoek van dezelve , bij de spleet of kloof van den aars .	442
<i>Ettergezwel in den onderbuik</i> , deszelfs toevallen .	169
« « « « ontstaat somtijds uit vernauwing .	57
« « « « de in hetzelfde bevatte stof door den stoelgang ontlast .	170
« « « « deszelfs toevallen .	396
« « « « deszelfs behandeling .	405

F.

<i>Fistel</i> , eene veronderstelde oorzaak van vernauwing	14
--	----

G.

<i>Geboorteweeën</i> zijn somtijds eene oorzaak van uitzakking van den aars . . .	256
<i>Geneeskundige behandeling</i> van zoogenaamde inwendige ziekten, wordt te zeer yeronachtzaamd	56

Ge-

Gezwollen in den endeldarm , oorzaken

	van dezelve .	Bl. 242
«	«	« kunnen door
	drukking gene-	
	zen worden .	- 249
«	«	« wegneming van
	dezelve door af-	
	binding .	- 252
«	«	« derzelver toe-
	vallen en ver-	
	schijnselen .	- 244
«	«	« derzelver be-
	handeling .	- 249
«	in de maag .	- 248

H.

Hardlijvigheid is eene gewone oorzaak der

	uitzakking van den aars .	- 256
«	is eene menigvuldig plaats heb-	
	bende oorzaak van aanbeige-	
	zwellen .	- 357
«	hardnekkige , ontstaat uit de prik-	
	keling door een ettergezwel ver-	
	oorzaakt .	- 168
«	komt meer bij het vrouwelijk	
	dan bij het mannelijk geslacht	
	voor .	- 16

I.

Insnyding van vliezige ligchamen in den

	endeldarm met goed gevolg verrigt .	- 60
--	-------------------------------------	------

In

<i>Intussusceptio</i> der darmen	Bl. 262
« van den endeldarm is, <i>habitueel</i> geworden zijnde, een gevolg van zwakte	- 264
« der darmen, wijze waarop dezelve plaats heeft	- 263
« van den endeldarm is van veel belang om wel gekend te worden.	- 264
« kan tot ontsteking overgaan	- 265
« kan naar buiten uitzakken	- 265
« behandeling van dezelve	- 276
« kan na den dood op eene werktuigelijke wijze ontstaan	- 265

K.

<i>Kakstoelen</i> , derzelver gebruik behoort onder de oorzaken der uitzakking van den aars geteld te worden	- 256
<i>Kankerachtige vernaauwing van den endeldarm</i> , verschijnsels van dezelve	- 52
<i>Kankerachtige vernaauwing van den endeldarm</i> , geneeskundige behandeling van dezelve	- 58
<i>Karteldarm, fungeuse</i> gezwollen in dezelve	- 30
« vernaauwing van dezelve	- 29
<i>Klapeliesachtige vernaauwing van den endeldarm</i> , hoe dezelve wordt voortgebracht	- 22
<i>Knipmesjes</i> , doorslikking van dezelve	- 45
<i>Koud water</i> , deszelfs nut bij krampachtige aandoening van het darmkanaal	- 41
<i>Kramp-</i>	

Kramp des darmkanaals, behandeling

van eene hardnekkige	Bl. 59
« der sluitspier van den aars	16
« « « genezing van dezelve	347
« « « is somtijds buitengewoon hevig	541
« « « deszelfs behandeling	59
<i>Krampachtige zamentrekking der sluit- spier, gevolgen die zij somtijds heeft</i>	<i>341</i>

L.

<i>Laauw bad, deszelfs vermogen</i>	<i>185</i>
« water, inspuitingen van hetzelfde bij <i>intussusceptio</i>	<i>276</i>
<i>Leefregel, oplettendheid op dezelve is zeer noodzakelijk, indien er verzwering van het darmkanaal plaats heeft</i>	<i>186</i>
<i>Ligatuur, wijze om dezelve bij aanbeige- zwellen aan te leggen</i>	<i>349</i>
« wijze om van dezelve, bij de uit- zakking van den aars gebruik te maken	272
<i>Likteekens na voorafgaande verzwe- ring van het darmkanaal, bijzonder- heden van dezelve</i>	<i>180</i>

M.

<i>Melaena, deszelfs toevallen en verschijn- selen</i>	<i>174</i>
« deszelfs behandeling	176
<i>Moederringen verhinderen somtijds de buiksonstlasting</i>	<i>15</i>

O.

<i>Ontlastingen</i> , behooren gedurende onge-	
steldheid door aanbeijen veroorzaakt, ge-	
makkelijk plaats te hebben	Bl. 549
<i>Ontsteking</i> , gevolgen van dezelve . . .	- 18
« gewigt van het voorkomen van de-	
zelve	- 59
« gewigt van deszelfs geneeskundige	
behandeling	- 54
« kan den arbeid ophouden	- 19
« verschillende toestand van den pols	
gedurende dezelve	- 161
« van den endeldarm is eene oorzaak	
van vernauwing	- 12
« uitwerkselen van dezelve	- 13
« wanneer men deszelfs toestand be-	
hoort te onderzoeken	- 24
« is de meest voorkomende oorzaak	
van verzwering des darmkanaals . .	- 160
« van het buikvlies kan eene darm-	
verzwering , verge-	
zellen	- 135
« « « kan aaneengroeiing	
der vliezen achter-	
laten	- 164
« « « schielijk beloop van	
dezelve	- 162
<i>Ontstekingachtige kramp</i> , behandeling	
van dezelve	- 59
<i>Onverteerbare zelfstandigheden</i> , gevol-	
gen die nu en dan na derzelve gebruik	
plaats hebben	- 175
	<i>Opi-</i>

<i>Opium</i> is zeer nuttig om de prikkelbaar-	
heid van het darmkanaal te ver-	
minderen	Bl. 192
α deszelfs gebruik is in sommige ge-	
vallen zeer heilzaam	- 275
<i>Oppervlakkige verettering</i> van het darm-	
kanaal, neemt gewoonlijk een gunstig	
einde	- 166
<i>Opslorpend vermogen</i> der vaten, wordt	
door verettering verminderd	- 180

P.

<i>Phlegmoneuse ontsteking</i> omtrent den	
aars	- 397
<i>Pinnetjes bij de onderbinding der uit-</i>	
<i>zakking van den aars</i> , wijze van der-	
zelve aanwending	- 275
<i>Pisopstopping</i> uit een ettergezwel ont-	
staande, wijze om dezelve te verligten .	- 404
<i>Plaatselijke hitte</i> is een toeval van ont-	
steking des endeldarms	- 19
<i>Prikkelbaar darmkanaal</i> vereischt eene	
warne kleeding	- 192
<i>Prikkelbare toestand der ingewanden</i> ,	
deszelfs ge-	
wigt	- 155
α α α blaas is som-	
tijds oorzaak	
der uitzakking	
van den aars. -	256
<i>Prikkeling</i> , eene oorzaak van verzwering	
des darmkanaals	- 155

- Prikkeling in het darmkanaal*, eene
oorzaak van aanbeachtige zwelling. Bl. 537
« *uit medegevoel ontstaande*, ge-
volgen die somtijds gedurende de
vernaauwing uit dezelve ontstaan . - 25
Pruimepitten, buitengewone toevallen door
dezelve veroorzaakt . . . - 42
« *kwade gevolgen van het doorslik-*
ken derzelve . . . - 42

R.

- Roedenhoofd*, pijn van hetzelfde is een toe-
val der vernaauwing van den endeldarm. - 25
Roosachtige ontsteking omtrent den aars. - 598

S.

- Salpeterzuur zilver*, nut van deszelfs op-
lossing . . . - 188
Scherpe drekstoffen, eene oorzaak van
verzwering des darmkanaals . . . - 155
Schilderkolijk is somtijds oorzaak der uit-
zakking van den aars . . . - 256
Slagaderlijke haarvaatjes van het darm-
kanaal, bloedstorting uit dezelve . - 175
Slapeloosheid is somtijds een gevolg der
bij de vernaauwing plaats hebbende prik-
kelbaarheid . . . - 25
Slokdarm, vernaauwing van denzelven,
na het doorslikken van eene vischgraat. - 51
Speenaderen, *variceuse* toestand van
dezelve . . . - 545
Spleet

<i>Spleet of kloof van den aars</i> , was bij	
de ouden	
onbekend .	Bl. 436
« « « « «	« beschrijving
	van dezelve
	volgens LE-
	MONNIER . -
	437
« « « « «	« heeft bij uit-
	sluiting bij
	volwassenen
	plaats . -
	438
« « « « «	« karakteris-
	tiek teeken
	van dezelve. -
	438
« « « « «	« deszelfs toe-
	vallen en ver-
	schijnselen. -
	439
« « « « «	« gaat altoos
	gepaard met
	een kramp-
	achtige za-
	mentrekking
	van de sluit-
	spier . -
	445
« « « « «	« genees- en
	heelkundige
	behandeling
	van dezelve. -
	446
« « « « «	« wijze waar-
	op de in-
	snijding bij
	dezelve ver-
	rigt wordt , -
	449

<i>Spermaceti</i> , toevallen door haar verblijf	
in het darmkanaal te weeg gebragt . -	49
<i>Stolbare lymphæ</i> , wijze waarop zich de-	
zelve in het opgespoten darm-	
kanaal aan het oog vertoont. -	157
« wordt bij plaats hebbende	
ontsteking uitgestort . . . -	15
« wordt bij eene plaats heb-	
bende geprikkelde toestand	
van het darmkanaal uitge-	
stort -	156
« uitstorting van dezelve in de	
darmholte -	156

T.

<i>Tabaksrook-klisteer</i> , een geneesmiddel	
bij <i>intussusceptio</i> . . . -	277
« deszelfs krachtadige invloed	
bij de genezing der kramp	
van de ingewanden . . . -	59
« deszelfs inbrenging behoort met	
voorzigtigheid te geschieden . -	278
<i>Tenesmus</i> , een toeval der ontsteking van	
den endeldarm. -	18
« gaat met gezwollen in den endel-	
darm gepaard -	245
<i>Toevallen</i> , onverwachte, kunnen in de be-	
handeling van ziekten somtijds nuttig	
zijn -	37

U.

<i>Uitslag</i> dat naar binnen is getreden, be-	
hoort	

hoort onder de oorzaken der vernaau-
wing Bl. 14

Uitwassen van eenen venerischen oorsprong,
behoort men geene aanbeachtige uitwas-
sen te noemen - 420

Uitzakking van den aars, de operatie
tot deszelfs her-
stel , behoort
naar de om-
standigheden te
zijn ingerigt . - 272

« « « « deszelfs oorzaken - 255

« « « « verandering in
het weefsel der
deelen , door
dezelve veroor-
zaakt . . - 259

« « « « gevolgen der
ontsteking bij
dezelve . . - 261

« « « « wijze om deselve
van de inschui-
ving te onder-
scheiden . - 266

« « « « deszelfs genees-
kundige behan-
deling . . - 267

« « « « wijze om de-
zelve in te bren-
gen . . . - 268

« « « « wanneer deselve
groot is , is het
weder inbrengen

	somtijds moeije- lijk	Bl. 269
<i>Uitzakking van den aars</i> ,	grondbeginsel waarop de <i>ope-</i> <i>ratie</i> tot des- zelfs herstel, steunt . . .	- 270
« « «	« gevaar bij het lang duren van dezelve . .	- 261
« « «	« deszelfs ver- schijnselen en toevallen . .	- 257
« « «	« deszelfs genees- en heilkundige behandeling .	- 267
« « «	« <i>variceuse</i> aders die zich op de- zelve bevinden, kunnen door koud vuur ver- woest worden .	- 262
« « «	« geneeswijze van dezelve, door DUPUYTREN voorgesteld .	- 274

V.

<i>Varkensharen</i> ,	vernaauwing en verzwe- ring van den endeldarm, ontstaan uit het doorslikken van dezelve . . .	- 30
<i>Venerische ziekte</i> ,	eene veronderstelde oorzaak van vernaauwing . . .	- 13
	<i>Ver-</i>	

<i>Verharde stoffen in den endeldarm ;</i>	
derzelver ontleding	Bl. 47
<i>Verharde stoffen in den endeldarm ,</i>	
toevallen door dezelve veroorzaakt . . .	47
<i>Vernauwing wordt door opslorping her-</i>	
steld	54
« <i>van den karteldarm</i>	29
« <i>van den endeldarm , beste wijze</i>	
om dezelve te on-	
derzoeken	18
« « « « <i>deszelfs oorzaken.</i>	12
« « « « <i>doorsnijding van</i>	
dezelve	57
« « « « <i>kan allengs van</i>	
zelve tot verwij-	
ding overgaan	54
« « « « <i>deszelfs toevallen.</i>	23
« <i>doet dikwerf een ettergezwel ont-</i>	
staan	27
« <i>gewicht van eene tijdige behande-</i>	
ling derzelve	34
« <i>deszelfs laatste tijdperken</i>	27
« <i>verschijnsels der scirrheuse bij</i>	
de lijkopening	32
« <i>diagnostische teekenen der scir-</i>	
<i>rheuse</i>	23
« <i>behandeling der krampachtige</i>	34
« <i>deszelfs verzwering</i>	26
<i>Vetachtige zelfstandigheden , die zich</i>	
in het darmkanaal ophouden , leveren nu	
en dan onderscheidene verschijnselen op. .	49
<i>Verwijderde gevolgen van ontsteking des</i>	
endeldarms	21
<i>Ver-</i>	

<i>Verzwering der darmen</i> , zachte laxeer-			
		middelen komen	
		het meeste te pas.	- 181
«	«	« verschijnselen die	
		dezelve bij de lijk-	
		opening oplevert.	- 178
«	«	« verschijnselen die	
		dezelve, opge-	
		spoten zijnde, op-	
		levert	- 179
«	«	« deszelfs genees-	
		wijze	- 181
«	«	« deszelfs oorzaken.	- 153
«	«	« is, of binnen ze-	
		kere grenzen be-	
		paald of verspreid.	- 165
«	«	« deszelfs gevolgen.	- 165
«	«	« noodzakelijke ge-	
		volgen van eene	
		uitgestrekte . . .	- 167
«	«	« lichaamsgesteld-	
		heid die dezelve	
		begunstigt . . .	- 20
«	«	« kan, indien zij	
		oppervlakkig is,	
		gelukkig afloopen.	- 166
«	«	« deszelfs toevallen.	- 160
«		<i>van den endeldarm</i> , veroorzaakt	
		gewoonlijk eene bovenmatige prik-	
		kelbaarheid	- 168
<i>Verstopping</i> , veroorzaakt door verharde,			
in den endeldarm opgehoopte drek-			
stoffen			- 50
		<i>Vlies-</i>	

<i>Vliesachtig middelschot in den endeldarm</i>	Bl. 22
<i>Vreemde ligchamen in den endeldarm, gevolgen van dezelve</i>	- 20

W.

<i>Werktuigelijke beletsels</i> kunnen aanwezig zijn, zonder dat er vernauwing plaats heeft	- 25
« <i>prikkeling</i> is somtijds oorzaak van vernauwing des endeldarms. -	12
<i>Wormen</i> , prikkeling door dezelve veroorzaakt, is somtijds oorzaak van uitzakking van den aars	- 255

Z.

<i>Zenuwachtige aandoening van eenen bijzonderen aard</i> , kan uit eene verzwering des darmkanaals ontstaan . -	167
<i>Zamentrekking van de sluitspier van den aars, diagnostische teekenen van dezelve.</i>	- 446
<i>Zenuwgestel</i> , bijzondere aandoening van hetzelfde, uit vernauwing voortspruitende. -	27
<i>Zetpillen</i> , derzelver nut in gevallen van vernauwing	- 59
<i>Zware lasten</i> , derzelver opligting kan eene oorzaak van uitzakking van den aars zijn	- 256

Verständnis, welches in dem Engel-
thum 23
I. von den Tugenden in den Engelthum,
gefolgten der Tugend 20

II. von den Tugenden in den Engelthum,
die sich aus dem Engelthum
als Tugend in dem Engelthum
von den Tugenden in dem Engelthum . . . 12
III. von den Tugenden in den Engelthum,
die sich aus dem Engelthum
als Tugend in dem Engelthum
von den Tugenden in dem Engelthum . . . 20

IV. von den Tugenden in den Engelthum,
die sich aus dem Engelthum
als Tugend in dem Engelthum
von den Tugenden in dem Engelthum . . . 12
V. von den Tugenden in den Engelthum,
die sich aus dem Engelthum
als Tugend in dem Engelthum
von den Tugenden in dem Engelthum . . . 20
VI. von den Tugenden in den Engelthum,
die sich aus dem Engelthum
als Tugend in dem Engelthum
von den Tugenden in dem Engelthum . . . 20

